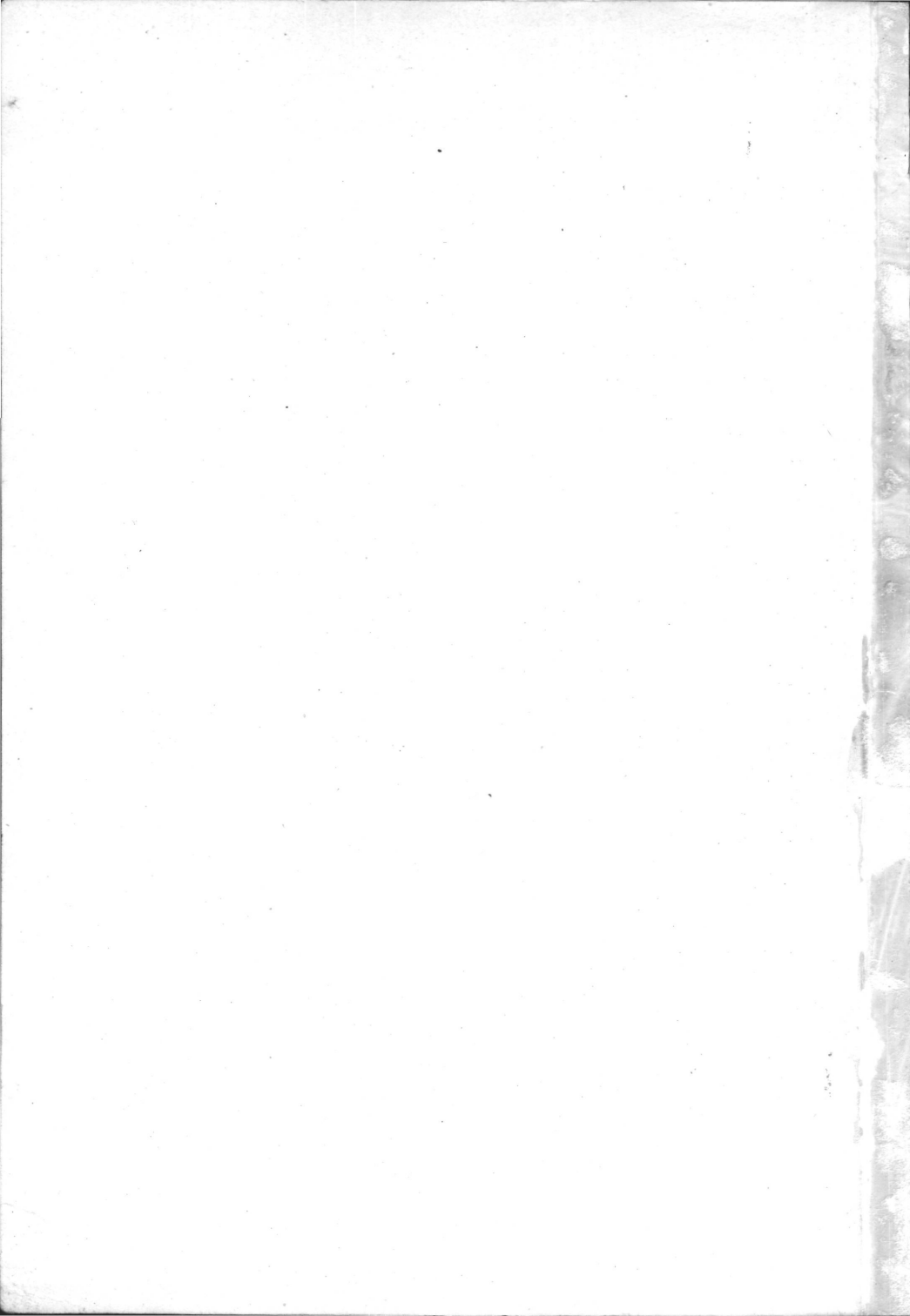

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

1

1955

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

1

1955

ÚJ FOLYAM

BUDAPEST

II. ÉVFOLYAM

A HADTÖRTÉNELMI INTEZET FOLYÓIRATA

Felelős szerkesztő: A Hadtörténelmi Intézet parancsnoka.
Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Borus József, dr. Csillag Ferenc, Kornis Pál,
Kossovics Gyula, Nagy Lajos, Rohonyi Gábor (a szerkesztőbizottság titkára),
Sallai Elemér, Szalai József, Sziklai Sándor (a szerkesztőbizottság elnöke). Buda-
pest, I., Kapisztrán-tér 2. Tel.: 160—220.

Technikai szerkesztő: Nagy László.

Megjelenik negyedévenként.

Felelős kiadó: a Katonai Kiadó, Budapest, VI., Sztálin-út 2. Telefon: 112—064.

Egyes szám ára 8 Ft. Előfizetési ára félévre 16, egész évre 32 Ft.

Csekk számla szám: 61.297 bef. szá. Budapest.

Megrendelhető: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest, V., József nádor-tér 1.
Telefon: 180—850 és a kiadónál.

MAGYARORSZÁG FELSZABADÍTÁSA

Tíz esztendővel ezelőtt, 1945. április 4-én, a Szovjet Hadsereg győzelmes felszabadító harcai eredményeként, a szabadság ragyogó napja köszöntött a háború vérvizatarában szenvedő és vezetői bűnös politikája következtében a pusztulás lejtőjére került magyar népre. A diadalmas szovjet fegyverek örökre végetvetettek a sok évszázados gyarmati elnyomásnak és összetörték a 25 esztendős Horthy-rendszer ellenforradalmi diktatúrájának tartóoszlopait is. A német fasisztákra mért kilencedik csapás — Hitler haderőinek szétzúzása Magyarország területén — életünket mentette meg. Fél esztendeig tartó hősi harcokban a 2. és 3. Ukrán Frontok csapatai felszabadították hazánkat a hitlerista megszállók és nyilas cimboráik terroruralma alól. A Szovjet Hadsereg katonái levették kezünkről a rabság és szolgaság nehéz bilincseit, megmentettek bennünket a végtromlástól, a teljes pusztulástól. A szovjet harcosok visszaszerezték népünk szabadságát és függetlenségét, biztosították számunkra sorsunk intézésének lehetőségét és a békét.

A felszabadító hadműveletek során a szovjet harcosoknak tengernyi nehézséggel kellett megküzdeniök. A nagy ellenséges túlerőn kívül a rossz időjárás és a kedvezőtlen terep kemény próbára tette a katonák erkölcsi és fizikai erejét, ellenállóképességét és szívósságát. A hitlerista és horthysta hadvezetés nemcsak hadosztályai számában reménykedett, hanem a Kárpátok hegyvonulatai és a nagy folyók nyújtotta lehetőségeket felhasználva igyekezett a végsőkig fokozni a védelem erejét. Mindez azonban nem akadályozhatta meg felszabadítóinkat nemes küldetésük teljesítésében. A Nagy Honvédő Háború nehéz harcaiban edződött lövészcsapatok, harcokcsizók, tüzerek, lovasok és valamennyi fegyvernem egységei szorosan együttműködve legyőztek minden nehézséget, elhárítottak maguk elől minden akadályt. A nép támogatásával áttörték a horthysta hadvezetés szerint bevehetetlen Kárpátok erőrendszerét, átkeltek a megáradt folyókon és kiverték az ellenséget az erődökké kiépített városokból. Előretörésüket nem állíthatták meg sem Hitler elit-hadosztályai és a kedvezően megválasztott, előre elkészített védőállások, sem pedig a szakadatlan esőzés következtében keletkezett sártenger.

A szovjet harcosok feledhetetlen hőstettekkel bizonyították be, hogy méltók népük magasztos céljaihoz. Az ügy igazsága, a felszabadító küldetés tudata acélozta erejüket, s ez képessé tette őket arra, hogy

kiüzzék országukból a területrelő hordát és levegyék Európa leigázott népeiről az elnyomás jármát. A német fasizmus elleni igazságos háború ezrelve szülte a legendákba illő hőstetteket. A népek szabadságának harcosai közül közel egymillió kapott érdemrendet vagy kitüntetést, a legbátrabb tizenegyezer pedig a Szovjetunio Hőse megtisztelő büszke címét. A Szovjet Hadseregnek hazánk felszabadításáért vívott harca a legnagyobb emberi és katonai erények gyönyörű hősköteménye, melynek minden sora a szovjet emberek hősiességének és bátorságának, áldozatkészségének és nemes gondolkodásmódjának dicséretét zengi. A szükszavú hadműveleti jelentések a számtalan sok között az önfeláldozás olyan ragyogó gyöngyszemeit őrizték meg számunkra, mint Oszadov őrmester példáját, aki Budapesten ismételte meg a halhatatlan emlékü Matroszov gárdista tettét, vagy Jermolajev hadnagy áldozatát, aki a Dunántúlon vetette magát gránáttal kezében egy fasiszta páncélos hernyótalpai alá és saját életével akadályozta meg, hogy az ellenség áttörjön a főváros felé. Ilyen hőstettek tömegével bizonyították be a szovjet harcosok, hogy nem sajnálják fiatal életüket feláldozni a magyar nép szenvedéseinek és rabságának megszüntetéséért. Nem volt a világon még hadsereg, mely ennyi áldozatot hozott volna más népek, s az egész emberiség érdekében.

A német fasizmus elleni felszabadító háború győzelmes végigvívásához a nagy szovjet nép minden szükségessel ellátta hadseregét. A szovjet katona nehéz harcaiban szilárd hátországra támaszkodott. Nép és hadsereg egyesítette hatalmas erejét a szent cél elérése: az emberiség leggonoszabb ellenségeinek megsemmisítése érdekében. A szovjet népek nagy családjának minden tagja megfeszített erővel dolgozott a hadsereg ellátásán a munkapadok mellett, a földeken, a laboratóriumokban és a hivatalokban a biztos győzelemért. Hitler kezdeti mennyiségi fölénye repülőkből és páncélosokban, csakhamar semmivé lett a Szovjet Hadsereg csapásai és a Szovjetország termelő és alkotómunkája nyomán. Minőségileg pedig a szocialista ipar által előállított fegyverzet és felszerelés kezdettől fogva felülmúlta a területrelők fegyverzetét és felszerelését. A szovjet nép áldozatkész munkája és a szovjet állam szerető gondoskodása következtében felszabadítóink a győzelem fegyvereivel kezükben teljesíthették nagy küldetésüket.

A győzelem fegyverei mellett a Szovjet Hadsereg oldalán volt a győzelem tudománya, a szovjet-szocialista hadtudomány. A második világháborúban nemcsak Hitler hadserege szenvedett megsemmisítő vereséget, hanem a fasiszta-imperialista „hadtudomány“ is. Moszkva, Sztálingrád és Kurszk alatt, a diadalmas tíz csapás és a Nagy Honvédő Háború összes hadműveletei idején, minden tudomány próbaköve, a gyakorlat bizonyította be napnál fényesebben a szovjet hadtudomány és hadművészet fölényét, valamint az imperialista katonai elméletek csődjét. A szovjet hadvezérek sablonmentes hadászati és hadműveleti

tervei mesterien párosultak a parancsnokok magasfokú harcászati tudásával és a csapatok nagyszerű manőverező képességével. A szovjet főparancsnokság valóban tudományos terveivel, valóságra építő vezetésével szemben, nem állta és nem is állhatta meg helyét a német fasiszta vezérkar kalandorjellegű, reális alapot nélkülöző hadászata és harcászata.

A fasiszta fenevadat üldöző Szovjet Hadsereg felszabadítóként lépett hazánk földjére. A határainkon megdörögő szovjet ágyúk moraját, mint a szabadság harangjainak zúgását hallgatta a hitlerista elnyomás alatt szenvedő nép. A lakosság szívében elnyomói minden terrorja ellenére kiirthatatlanul élt a szimpátia a nagy szovjet nép iránt, s tőle várta a háború borzalmainak megszüntetését, a szebb és boldogabb jövőt. A szovjet harcosok hősi harcai és áldozatai eredményeként, 1945. április 4-én hosszú évszázadok óta először lett valóban szabad a magyar nép, független az ország. Örökre végetért a szolgaság, az idegen elnyomás és visszavonhatatlanul megszűnt a belső bitangok uralma. Szabad, független hazánkban a dolgozó nép kapta kezébe saját sorsának intézését. Történelmünk során Bocskai hajdúi, Thököly és Rákóczi kurucái, 1848/49 honvédei és a Tanácsköztársaság hős vöröskatonái bőségesen ontották véréket az idegen hódítók elleni harcok során. E dicső küzdelmek sorra elbuktak, a külső és belső ellenség összefogása mindig megakadályozta szabadságunk és függetlenségünk beteljesülését. A dicsőséges Októberi Szocialista Forradalom szülötte, a dicső Szovjet Hadsereg volt az az erő, amely befejezte évszázados szabadságküzdelmeinket és valóra váltotta népünk legnagyobb alakjainak álmát.

Szabadon bontakozhattak ki a magyar demokrácia erői; történelmünk legnagyobb jelentőségű fordulata előtt tárták szélesre a fejlődés kapuját a diadalmas szovjet fegyverek. Népünk anyai szenvedés és megpróbáltatás után megindulhatott a soha nem látott felemelkedés útján boldog, szocialista jövője felé. Még javában folyt a véres küzdelem és a hitlerista vezérkar egyre újabb erők harcbavetésével igyekezett a maga javára fordítani a magyarországi helyzetet, mikor a Szovjetunió lehetővé tette, hogy az ország demokratikus erői kormányt alakítsanak. 1944. december 21-én, a nagymúltú Debrecen városában összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés, mely kormányt adott a népnek. A szovjet harcosok német fasisztákra mért erős csapásai eredményeként, a Szovjetunió nagylelkű segítségével megszületett a magyar államiság. Az ország önállóságát és függetlenségét kifejező és megtestesítő Ideiglenes Kormány, első cselekedetével eltérte a Hitlerhez fűződő kötelekeket, teljesítve ezzel az egész magyar dolgozó nép akaratát. Felszabadítóink további harcai egyben már a magyar újjászületést védelmezték, a demokrácia erői szárnybontogatásának sikerét biztosították. A fiatal magyar demokrácia a Szovjetunió önzetlen, baráti támogatását élvezve, belépett a szabadságharcos népek táborába, hadat üzent a fasiszta Németországnak

és fegyveres erejével a Szovjet Hadsereg oldalán állt a háború befejező időszakában.

Fiatal demokratikus államunkra egy tönkretett, kifosztott és felperzselt, romokban heverő országot hagyott örökül a Horthy-reakció. A háború szörnyű vihara mindent felforgatott, „Mohács óta nem volt ilyen súlyos helyzetben az ország” — így jellemezte ekkor a helyzetet a Magyar Kommunista Párt. Sokan nem hitték el, hogy elesettségből, súlyos helyzetünkben van kiút, lehetséges a felemelkedés. Rövid tíz esztendő bizonyította be, hogy milyen hatalmasat alkothat és milyen nagy eredményeket érhet el az a nép, mely saját sorsának formálója. Új honfoglalásunk, új országépítő munkánk közben nem voltunk egyedül. Mellettünk állt és örködött eredményeink fölött, segített bennünket a Szovjet Hadsereg. A háború végetért, de népünkre új veszélyek leselkedtek. Az éhhalál és járvány réme nyújtotta ki csontkezét népünk felé. Felszabadítóink önzetlenségének és gyors beavatkozásának köszönhetjük, hogy újabb százezrek nem estek a pusztulás áldozatául. Attól a perctől kezdve, hogy magyar földre tették lábukat a szovjet harcosok, igaz barátként, önzetlen segítőként álltak a megmentett lakosság mellé. A szovjet városparancsnokok mindent elkövettek, hogy elősegítsék az élet megindulását. Élelmiszerszállítmányok az éhínség leküzdésére, gyógyszerek a járvány ellen, fogatok a mezőgazdasági munkák megindításához, segítség a bányák, üzemek és gyárak üzembehelyezéséhez, a közlekedés megindításához — tanúsítják a szovjet emberek hozzájárulását az ország vérkeringésének megindulásához, a magyar újjászüléshez.

Még folytak Budán a harcok, amikor a Szovjet Hadsereg 400 tonna élelmiszert adott Pest éhező népének. Ezt a szállítmányt egymásután újabbak és újabbak követték. Később élelmiszerkölcson formájában érkezett a segítség. Az első ilyen kölcson 18.000 tonna gabonát, 1400 tonna húst, 900 tonna sót, 180 tonna árpát és nagymennyiségű étolajat tartalmazott. A Szovjet Kormány 1945 márciusában 100 millió pengős kölcsönt bocsátott a magyar kormány rendelkezésére, és a Szovjet Hadsereg 250 gépkocsit ajándékozott a fővárosnak. A mezőgazdaság talpraállítása érdekében a Szovjet Főparancsnokság engedélyezte a csapatok parancsnokainak, hogy összes felesleges igavonó állataikat átadják a helyi hatóságoknak. Ez a rendelkezés igen nagyjelentőségű volt a mezőgazdasági munkák megindítása szempontjából. A visszavonuló hitleristák elhajtották vagy elpusztították a jószágállomány nagyrészét és különösen katasztrofális méreteket öltött az igavonóhiány. Ezen a helyzeten segítettek a szovjet parancsnokok és adtak lehetőséget a mezőgazdasági munkák megindításához. Így jutott gyors segítséghez a legnagyobb szükség idején sok-sok magyar falu népe. A kijavított mezőgazdasági gépek és traktorok üzembehelyezéséhez 10.000 tonna petróleummal, 1000 tonna benzinnel és 700 tonna motorolajjal járult hozzá a Szovjet Hadsereg.

A magyar ipar talpraállításához is megkaptuk a szovjet kormány, a felszabadító csapatok segítségét. Az első 10 vagon króm megérkezése indította el a magyar acélgyártást, s ezt a szállítmányt rövidesen 5350 tonna vasérc követte, Csepel elsőnek 80 vagon fűtőolajat kapott, az Elektromos Művek pedig több millió forint értékű pótolhatatlanul fontos kábelanyagot. Textiliparunk a szovjet kormány által szállított 300 millió kg nyersgyapot és 2 millió kg mosott gyapjú megmunkálásával kezdte meg működését. Ezen nyersanyagmennyiség feldolgozásával a bérmunkában készített részen kívül, 11 millió méter pamutzövet és 2.5 millió méter gyapjűszövet volt a magyar textilipar első terméke. A rendkívül sokoldalú és ezernyi formában megnyilvánuló segítség egy percre sem szünetelt. Hatását és eredményeit szüntelenül érezzük az élet és építés minden területén. Minden eddigi sikereink és további fejlődésünk forrása, ragyogó jövőnk záloga, népeink örök és szétéphetetlen barátsága, melyet megszentelt az értünk életüket áldozó szovjet hősök hazánk földjére kiömlő drága vére és megpecsételt a magyar nép szilárd akarata a szocializmus építésében és a békéért vívott közös harcban.

A szocializmus országának hős fiai nemcsak abban segítettek, hogy szörnyű elesettségünkből felemelkedjünk és kijöjjünk abból a mélyből, melybe Hitler és Horthy szövetsége taszította az országot, hanem a Szovjetunió az általa felszabadított országokban következetesen végrehajtotta a fasizmus teljes szétzúzása érdekében a szövetségesekkel együtt vállalt kötelezettségeit, s ezáltal lehetetlenné tette, hogy a Magyarországon lappangó ellenforradalmi elemek belső támaszt találjanak a demokrácia megdöntésére irányuló kísérleteikhez. A külső imperialista segítségben reménykedő reakciós erők próbálkozásait eleve meggátolta a Szovjet Hadsereg pusztá jelenléte. A Szovjetunió barátsága, szövetsége és a demokráciáért folytatott megnemalkuvó küzdelme akadályozta meg, hogy hazánk, mely négy évszázadon át német gyarmat volt, az imperialisták kísérletei következtében amerikai gyarmattá váljék.

A szovjet katonák szabadságot és függetlenséget hoztak, segítettek, hogy élni tudjunk a szabadsággal s felépítsük a dolgozó nép Magyarországot az urak országa helyén. Ez jellemezte a szovjet emberek cselekedeteit a Szovjetunió politikáját népünk iránt. Ezért, míg magyar él a földön, élni fog a hála és szeretet is a szívekben felszabadítónk és nagy barátunk iránt. Soha nem feledjük, hogy mit köszönhetünk a szovjet népnek. E nagy évfordulón, ha 10 esztendő távlatából visszatekinünk a megtett útra, jogos büszkeséggel állapíthatjuk meg, hogy élni tudtunk a kapott szabadsággal. Egy évtized alatt, nagy pártunk vezetésével, mely a legreménytelenebbnek tűnő helyzetben elsőnek hirdette meg a magyar újjászületést és egyedül adott világos, határozott programot a demokratikus átalakulás számára, új korszakot nyitottunk meg hazánk történetében. A kommunisták példamutatása nyomán, népünk

szabadon kibontakozó teremtő és alkotóereje csodákat művelt. Joggal állapította meg pártunk III. kongresszusán a Központi Vezetőség beszámolója: „...ezeréves történelmünk folyamán népünk még nem élt át olyan mélyreható gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális átalakulást, mint ez alatt az egyetlen évtized alatt.“

Begyógyítottuk a háborúokozta sebeket, győzelemre vittük a hároméves tervet és az ötéves terv célkitűzéseit valóraváltva, ráléptünk a szocializmus építésének útjára. Utunk meredeken felfelé ível, a fejlődés beláthatatlan távlatai nyíltak meg előttünk. Népünk, a „terv népe“ a párt lelkesítő szavára megsokszorozta erejét, hogy megvalósítsa mindazt, amiről az elnyomás keserves évtizedeiben csak álmodhatott. Szocialista építőmunkánk nagyszerű eredményeit büszkén hirdetik Sztálinváros, Komló, Inota és a többi hatalmas létesítményeink. Népünk harcedzett, bölcs vezetője, a Magyar Dolgozók Pártja útmutatásával, hős munkáscsztályunk és az egész magyar dolgozó nép céltudatos munkája eredményeként, hazánk elmaradott mezőgazdasági országból ipari országgá lett. Rövid tíz esztendő alatt lényegében megszüntettük az elnyomó és kizsákmányoló osztályok hatalmát, új alapokra helyeztük gazdasági és társadalmi életünket. Örökre a múlté és ma már csak mint a rossz álom kísért a „hárommillió koldus országa“ és a munkanélküliség mely a Horthy-fasizmus idején a dolgozókat állandóan veszélyeztető valóság volt. Pártunk irányításával vívott harcaink eredményeként, hazánkban a hatalom a dolgozó parasztsággal szövetséges munkáscsztály kezében van; a gyárak, üzemek, bányák és a föld birtokosa maga a dolgozó nép. Felszabadulásunk óta bekövetkezett változások és az elért fejlődés következtében hazánk „...a fináncőke országából, a nagybirtok és a nagykapitalizmus, a kizsákmányoló és népelnyomók országából szocializmust építő népi demokratikus országgá lett!“ (KV besz. a MDP III. kongr. Rö. jkv. 15. old.)

Hatalmas út, sikerekben gazdag évtized van mögöttünk. Gazdasági eredményeinkkel együtt nőtt és növekszik népünk öntudata, tágul látóköre és műveltsége, szilárdul egysége. Megváltozott, egyre szépülő életünket szeretett pártunknak, a Magyar Dolgozók Pártjának köszönhetjük. A Szovjetunió állandó segítsége mellett a párt volt sikereink biztosítója. A kommunisták példamutatásával, a kommunisták pártjának előretekintő, határozott és céltudatos vezetésével értük el mindazt, amire ma büszke minden magyar dolgozó. Nagy pártunk mutatta meg számunkra a felemelkedés ragyogó útját, lelkesített bennünket a nehézségek leküzdésére és vezet bízott kézzel, tudományos előrelátással a szocializmus építése útján. Dolgozó népünk, saját boldog életén keresztül győződött meg a párt politikájának és célkitűzésének helyességéről, ezért fogadta el vezetését és vált a szocializmus építésének harcosává.

Az eltelt tíz esztendő alatt pártunk vezetésével és a hazánkat fel-

szabadító Szovjetunió felbecsülhetetlen értékű segítségével, országunk kiemelkedett az elszigeteltségből és a haladásért harcoló országok sorába lépett. A kettős rabbinctól megszabadult magyar nép, eredményeivel és erőfeszítéseivel ismét a haladás magasztos ügyét szolgálja. Hazánk az egész emberiség közös érdekeiért harcoló 900 millió legyőzhetetlen béketábor megbecsült tagja. A haladás zászlóvivője, a nagy Szovjetunió oldalán Kínával és a baráti népi demokráciákkal együtt haladunk az új élet építése útján, a szocializmus felé.

Utunk egyenes, célunk világos. Felemelt fejjel nézünk előre a jövőnk elé, s ha a múltra gondolunk, csak azért tesszük, hogy ne feledjük, mit hagyunk magunk mögött. Nem feledjük el, hova juttatta nemzetünket áruló vezetőink bűne. Emlékezünk kifosztott és a sír szélére taszított országunkra, soha nem feledjük mártírjainkat. Nem feledhetjük mindezt, mert alig tíz esztendő után, hogy végetért a második világháború, az amerikai-angol imperialisták máris új vérözönt készítettek elő. A Szovjetunió és a népi demokráciák békés építőmunkában elért hatalmas eredményei, messze világító példaként állnak a kapitalista országok dolgozói előtt és erősítik harcunkat a szebb és jobb életért. Nyugat kizsákmányoló uralmukat féltő imperialista vezetőkörei világhuralmi terveket szőnek, hogy megmentsék a történelem által pusztulásra ítélt rendszerüket. Fel akarják éleszteni és fel akarják gyűverezni a német fasizmust, a náci Wehrmachtot, hogy ismét rászabadítsák a békeszerető emberiségre és megsemmisítsék nemzedékek alkotó munkájának nagyszerű eredményeit.

Dolgozó népünk, mely erejét megsokszorozva, magának építi, szépíti szeretett hazáját, szilárdan áll posztján a béke és demokrácia legyőzhetetlen táborában és keményen el van szánva, hogy megvédi eddigi hatalmas vívmányait. A magyar nép, évszázadokon át hullatta vérért függetlensége védelmében a német militarizmus leigázási kísérleteivel szemben, és most ereje tudatában egységesen nemet kiált az új háború előkészítői felé és kész lefogni az imperialisták lángcsóvát tartó kezét. A Szovjetunió második világháborúban aratott világraszóló győzelmei következtében, kezünkbe kaptuk a szabad és szabad élet megteremtésének lehetőségeit. Pártunk segítségével a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság és értelmiség együttes erőfeszítései ezt a lehetőséget valósággá változtatták. Az egész magyar nép építő és alkotó munkája eredményeként „Van hazánk, van mit megvédenünk!” Népi demokráciánk egyik nagy vívmánya, szabadságunk és függetlenségünk őre, a magyar néphadsereg erős és ütőképes. Dolgozó népünk szerető gondoskodása ellátja mindenel, ami megtisztelő szent hivatásának teljesítéséhez szükséges. Néphadseregünk harcosai, tisztjei és tábornokai, valamennyien érezzük népünk bizalmát és fokozott felelősségtudattal állunk helyt őrhelyünkön. Nagy példaképünk népünk szabadságáért hozott véráldozatai és megtisztelő

fegyverbarátsága is fokozott helyállásra kötelez bennünket. Erőnk tudata megacélozza akaratunkat, hogy minden ellenséggel szemben megvédjük hazánk szabadságát és függetlenségét, népünk békés építő munkáját.

Hazánk felszabadulásának tizedik évfordulóján e szent fogadalommal teszünk hitet nagy ügyünk igazsága mellett, fejezzük ki ragaszkodásunkat szeretett pártunk iránt. E nagy napon hálatelt szívvel fordulunk nagy barátunk, a Szovjetunió, a felszabadító Szovjet Hadsereg felé és ígérjük, hogy minden erőnkkel, egész életünkkel méltók maradunk a tőlük kapott szabadsághoz.

A NÉMET FASISZTA HADSEREG DÉLI SZÁRNYÁNAK SZÉTZÚZÁSA 1944 ŐSZÉN ÉS 44/45. TELEN

A. Amitrov ezredes

1944 őszén a Szovjet Hadsereg a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán nagyméretű hadászati támadó hadműveletet hajtott végre, amely a Nagy Honvédő Háború történetébe az 1944. évi kilencedik megsemmisítő csapás néven vonult be.

Ez a hadművelet, — méreteit és katona-politikai eredményeit tekintve — nemcsak az 1944. évi nagy stratégiai támadó hadműveletek között volt az egyik legnagyobb, hanem az egész Nagy Honvédő Háború során is, és a szovjet hadművészet egyik nagyszerű példáját szolgáltatta.

E hadművelet eredményeképpen a Szovjet Hadsereg felszabadította a fasiszta megszállás alól Kárpát-Ukrajnát, testvéri segítséget nyújtott Csehszlovákia és Jugoszlávia népeinek, kényszerítette a német fasiszta megszállókat, hogy hagyják el Görögországot és Albániát, és leválasztotta a hitlerista Németország oldaláról utolsó szövetségését, Magyarországot.

A kilencedik csapás sikeres befejezése véget vetett az USA és Anglia reakciós vezetőkörei minden kísérletének a Balkánon. Reményeik ellenére a Szovjet Hadsereg a Balkánra érkezett anélkül, hogy harci erejéből veszített volna. A Szovjet Hadsereg képesnek bizonyult nemcsak arra, hogy sikereit megerősítse, s újabb nagy támadó hadműveleteket indítson Ausztria és Németország területén, hanem arra is, hogy ezeket a hadműveleteket a hitleri Németország teljes szétzúzásával fejezze be.

A Szovjet Hadsereg a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán végrehajtott sikeres támadásával végleg meghiúsította a hitleristák hadászati tervét, amelyet a háború elhúzására építettek fel; a fasiszta Németországot teljesen elszigetelte és ezzel lényegesen közelebb hozta a Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezését.

A kilencedik csapás közvetlenül a hetedik csapás befejezése után indult meg, mintegy folytatásaképpen a D—Ny-i irányon végrehajtott hatalmas támadásnak, amelynek célja D—K Európa hitleristák által legigázott népeinek leggyorsabb felszabadítása volt.

A Szovjet Hadsereg sikerrel hajtotta végre a történelem által eléje tűzött feladatot és becsülettel teljesítette D—K Európa népeivel szemben

nagy felszabadító küldetését. A Szovjet Hadsereg azzal, hogy felszabadította őket a német fasiszta rabságból és megakadályozta az angol-amerikai imperializmus általi leigázásukat, szabad utat nyitott D—K Európa népei számára a demokratikus fejlődés felé.

Csapatainknak a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán végrehajtott támadásában három Ukrán Front egységei vettek részt. A csapás egyes hadműveleteinek végrehajtásában bolgár és román csapatok is részt vettek.

A harctevékenység jellegére és tartalmára nézve a vizsgált hadászati támadó hadműveletet két főbb mozzanatra oszthatjuk: az első mozzanat 1944. szeptember 28-tól október 28-ig tartott, a második pedig 1944. október 29-től 1945. február 13-ig.

*

A kilencedik csapás politikai céljai és hadászati feladatai teljes egészében azokból a célokból és feladatokból adódtak, amelyeket a Szovjet Hadsereg elé 1944-re, a döntő győzelmek évére kítűztek. Ezeknek lényege az volt, hogy több egymásután következő csapással szét kell zúzni a német fasiszta csapatokat a szovjet—német arcvonalon, meg kell tisztítani a Szovjetunió egész területét a fasiszta megszálló rablóktól és testvéri segítséget kell nyújtani Európa fasiszta igában nyögő népeinek.

E feladatok végrehajtása érdekében hajtotta végre a Szovjet Hadsereg Leningrádnál és Novgorodnál a hitleristákra mért első megsemmisítő csapást 1944 januárjában. Ezt követték a Bugnál, a Krímben és Karéliában, Bjelorussziában és Nyugat-Ukrajnában mért csapások. E csapások eredményeképpen a Szovjet Hadsereg 1944 augusztusára a szovjet földet majdnem teljesen megtisztította a német fasiszta megszállóktól és a Szovjetunió határain kívülre tolta ki a hadszínteret.

Augusztusban a Főparancsnokság — délnyugati irányba új, nagyarányú hadászati támadást indított, a hetedik és kilencedik csapást, amelyek lényegében egymásután következő és mélységükben egymással kölcsönös kapcsolatban álló hadműveletek voltak.

A hetedik csapás célja az volt, hogy Romániát és Bulgáriát leválassza a fasiszta Németország oldaláról és kikapcsolja a háborúból, a kilencedik csapás pedig az, hogy leválassza és kikapcsolja a háborúból Magyarországot.

Magyarország, mint a fasiszta Németország szövetségese, erős ellensége volt a Szovjetuniónak. Egész Magyarország és különösen nyugati, dunántúli része, a hitlerista hadiipar erős támasza volt. Ez a vidék nem szenvedett tömeges légitámadásokat és ezért Németországból is a hadiüzemek jelentős részét ide telepítették át.

Ezenkívül Magyarország évente mintegy egymillió tonna ércet adott a németeknek, mivel a francia bauxitlelőhelyek után Magyarországnak voltak a leggazdagabb bauxitbányái. A német repülőgépipar teljes

mértékben a magyarországi és jugoszláviai bauxitleőhelyek bázisán működő alumíniumipartól függött.

Magyarország egész iparának kétharmada Budapesten és külvárosai-ban helyezkedett el. Így például, a Csepel-szigeten volt a „Weiss Manfréd Rt.”, az ország legnagyobb kombinátja, amely több mint húsz fegyver-, repülőgép-, és egyéb hadiüzemet egyesített. Ugyanitt volt Messerschmitt-gyár motorszereelő üzeme is. Messerschmitt repülőgépgyárak, valamint egyéb fegyvergyárak és hadiüzemek voltak Győr környékén is, amely Budapest után az ország második hadiipari központja volt.

A román kőolajvidék elvesztése után a nagykanizsai kőolajvidék volt a fasiszta Németország egyik utolsó nagy kőolajbeszerző forrása.

Magyarország, amelynek viszonylag fejlett volt a mezőgazdasága, Jugoszláviával együtt a fasiszta Németország egyik legnagyobb élelmi-szerszállítója volt.

Mivel a német fasiszta parancsnokság tisztában volt azzal, hogy Magyarország eleste elkerülhetetlenül a Szovjetunió elleni háború elhúzására irányuló katonai-politikai tervek csődjét vonná maga után, mindenáron meg akarta tartani utolsó csatlósát. Ezért a hitleristák Románia és Bulgária háborúból való kiválása után azonnal jelentős haderőket vontak össze Magyarország keleti határán és sietve megkezdték néhány erős védővonal építését az ország belsejében. Az első védelmi vonalat a Tisza jobbpartján, a másodikat a Duna jobbpartján építették, amelynek erős támpontja Budapest volt. A következő védelmi vonal az Érd, Velencei-tó, Balaton, Barcs Ny vonalán húzódott. Ezt a védelmi vonalat különösen gondosan készítették elő, mert ennek kellett megbízhatóan védenie Budapestet, Győrt és a hadászati fontosságú nagykanizsai kőolajvidéket.

Szeptember hó folyamán a német fasiszta parancsnokság Franciaországból, Németországból, Görögországból és Jugoszláviából mintegy 25 német hadosztályt telepített át Magyarország keleti határához (köztük 4 páncélos és gépkocsizó hadosztályt). Ezzel egyidejűleg a Horthy-kormány új mozgósítást hajtott végre, hogy növelje a szovjet csapatokkal szemben álló erőit.

A hadműveletek kezdetére a felek erőcsoportosítása a következőképpen alakult. A 4. Ukrán Front csapatai (Petrov I. E. vezérezredes) az Erdős-Kárpátok területén voltak, kezükben volt a Duklai-, Radosicki- és Crosz-hágó.

A 4. Ukrán Front csapatai előtt Kárpátaljai Csehszlovákia és Kárpát-Ukrajna területén az 1. német páncélos hadsereg és az 1. magyar hadsereg 19 gyalogos és egy páncélos hadosztálya volt; ezek a „Heinritzi” hadseregcsoportot alkották, amely az „A” hadseregcsoporthoz tartozott.

A 2. Ukrán Front (R. J. Malinovszkij, a Szovjetunió marsallja) csapatai erre az időre átkeltek a Keleti-Kárpátokon és az Erdélyi-Alpokon és jobbszárnyukkal Kelet- és Dél-Erdélyben harcoltak a német és magyar

csapatok ellen. A front csapatai középen és a balszárnyon elérték Románia Ny-i határát, Magyarország területére léptek és elfoglalták Makót és Battonyát. A 2. Ukrán Front parancsnokságának alárendeltségében román csapatok is voltak, amelyek a nekik kijelölt frontszakaszokon Erdélyben és Nyugat-Romániában harcoltak.

A 2. Ukrán Front csapataival szemben a „Dél” hadseregcsoport harcolt, amelyet az újonnan felállított 8. és 6. német, valamint 2. és 3. magyar hadseregekből hoztak létre. A „Dél” hadseregcsoportban összesen több mint 36 hadosztály volt, ebből 18 páncélos és gépkocsizó.

A 3. Ukrán Front (F. I. Tolbuchin, a Szovjetunió marsallja) csapatai, miután befejezték Bulgária felszabadítását a német fasiszta csapatok uralma alól, Bulgária DK-i részében egy biztosító csoportot, Szófia körzetében pedig egy hadműveleti csoportot hagyva hátra, fő erőkkel Bulgária ÉNy-i részében a jugoszláv határnál összpontosultak.

A 3. Ukrán Front parancsnokának alárendeltségébe tartozó bolgár csapatok főképpen a bolgár—jugoszláv határ egész hosszában, a szovjet csapatoktól D-re bontakoztak szét és erők egy része Jugoszlávia határmenti sávjában, Piro, Vaszilevgrad, Careveszelő városok körzetében tartózkodott.

A 2. Ukrán Front balszárnya előtt jugoszláv területen a Duna balpartján (a Vajdaság körzete) és Jugoszlávia egész többi területén, valamint Görögországban és Albániában a „Dél-Kelet” hadseregcsoportot alkotó német-fasiszta megszálló csapatok harcoltak, amelyek összlétszáma több mint 26 német hadosztály és dandár volt. Ezek a csoportok két hadseregcsoportra, „F” és „E” oszlottak, amelyek a „Dél-Kelet” hadseregcsoport közös parancsnoksága alá voltak rendelve (később a „Dél” és „Dél-Kelet” hadseregcsoportok csapataiból, valamint néhány újonnan érkezett hadosztályból alakították a 2. páncélos hadsereget, amely a 2. Ukrán Front csapatai ellen a román—jugoszláv határ mentén a „Dél-Kelet” hadseregcsoport kötelékében, majd pedig a 3. Ukrán Front csapatai ellen Magyarországon területén a „Dél” hadseregcsoport kötelékében harcolt). Az „E” hadseregcsoport csapatai (13 német hadosztály és dandár) Görögország és Albánia területén voltak. Az „F” hadseregcsoport csapatai (13 német hadosztály és dandár) Jugoszláviában harcoltak.

Szeptember közepén a német fasiszta parancsnokság a frontokon aratott sikereink hatására megkezdte csapatai kivonását Görögországból és Albániából, és megkezdte Jugoszláviában lévő csapatai átcsoportosítását, azzal a céllal, hogy Magyarország területén erős tartalékot képezzen.

A „Dél-Kelet” hadseregcsoport teljes csoportosítását kelet felől a „Szerbia” hadműveleti csoport biztosította, amelyet az „F” hadseregcsoport kötelékéből jelöltek ki. Ebben hat hadosztály volt (köztük egy gépkocsizó). Ez a csoport a dunamenti és a kelet-szerbiai hegyekben lévő frontszakaszt védte.

A hitlerista parancsnokság azt a feladatot tűzte maga elé, hogy minden áron megtartsa az Erdős Kárpátok vonalát és szilárd védelmi arcvonalat hoz létre az Erdős Kárpátokhoz és Kelet-szerbiai hegyekhez csatlakozó Erdélyi-Alpok vonalán. A fasiszta német parancsnokság véleménye szerint e feladat sikeres végrehajtásának stabilizálnia kellett volna a DK-i arcvonalat és fel kellett volna szabadítani a DK-i csoportosítás fő erőit, hogy ezekkel a központi csoportot lehessen megerősíteni.

Több adat is beszél arról, hogy a német fasiszta parancsnokság október elején a „Dél” hadseregcsoport és „F” hadseregcsoport erőivel támadó hadművelet végrehajtását tervezte Dél-Erdélyben és Nyugat-Romániában azzal a céllal, hogy elfoglalja az Erdélyi Alpok vonalát. A támadó hadművelet előkészítésekor a hitleristák azt hitték, hogy a szovjet parancsnokság a Romániában és Bulgáriában végrehajtott, előerőben nagy veszteségeket és rendkívül nagy anyagfelhasználást jelentő támadó hadművelet után, nem tud a közeljövőben nagyerejű csapást mérő csoportosítást létrehozni és nagyobb támadást szervezni D-en. Meg voltak győződve arról is, hogy D-en elegendő erővel rendelkeznek nemcsak a budapesti irányú szilárd védelmére, hanem egy támadó hadművelet végrehajtásához is az Erdélyi-Alpok vonalának elfoglalása érdekében.

Ily módon a német fasiszta parancsnokság terveit a Szovjet Hadsereg erőinek és lehetőségeinek helytelen értékelése alapján építette fel; azt hitte, hogy a szovjet csapatoknak hosszabb szünet nélkül nem sikerül majd egy hadászati támadó hadműveletet indítaniuk a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán.

A hitlerista katonai parancsnokság ismét helytelenül értékelte a Szovjet Hadsereg támadó erejét, azt a képességét, hogy erejét a hadművelet során fokozni tudja és ezzel kudarcra kárhóztatta az Erdélyi-Alpok elfoglalására vonatkozó támadó tervét.

Ellentétes példa volt a szovjet parancsnokságnak Magyarország háborúból való kikapcsolódására irányuló terve. Ez a DNy-i irányon csapataink támadásának kezdetére kialakult helyzet helyes értékelésén, a saját és ellenséges csapatok minden lehetőségének pontos számbavételén alapult. A Szovjet Főparancsnokság nem adott az ellenségnek lélegzetvételnél sem, és egyes hadászati irányokon több megsemmisítő csapat mérve az ellenségre, közelebb hozta teljes szétzúzásának pillanatát.

A szovjet—német arcvonal szárnyain levő német fasiszta csoportosítások szétzúzása megfelelt a hitlerista Németországgal vívott háború gyorsabb befejezése érdekeinek. E feladat sikeres megvalósítása nagymértékben megkönnyítette az utolsó nagy ellenséges csoportosítás teljes szétzúzását, amely a berlini hadászati irányban működött. Az 1944. évi hadjárat általános politikai céljai szabták meg ilyenformán a szovjet csapatoknak a DNy-i irányban végrehajtott támadásának hadászati feladatait is. A Szovjet Hadsereg Főparancsnoksága általános hadászati el-

gondolásának megfelelően 1944 őszén szét kellett zúzni a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán lévő fasiszta csapatokat, és ezzel meg kellett teremteni a legkedvezőbb előfeltételeket, hogy szétzúzzuk a fasiszta Németországnak a berlini hadászati főirányban lévő csapatait. Az ellenség D-i hadászati szárnyának szétzúzása arra kényszerítette a német fasiszta parancsnokságot, hogy meggyengítse központi csoportosításának erőit.

A Szovjet Főparancsnokság sokoldalúan értékelte a saját csapatok és a főbb ellenséges csoportosítások hadműveleti helyzetének sajátosságait a D-i hadászati szárnyon. Tekintettel arra, hogy a 2. Ukrán Front szárnyait komoly veszély fenyegette az ellenség nagy hadművelési csoportosításai részéről, célszerűtlen volt folytatni a támadást Budapest és Bécs felé. Annak érdekében, hogy a támadó csapatok szárnyain az ellenség részéről fenyegető veszélyt elhárítsuk, szükségessé vált, hogy a támadás első mozzanatában az ellenség szárnycsoportosításait zúzzuk szét, majd azután Kelet-Magyarországon összpontosítsuk a három Ukrán Front főerőit. Ez döntő fölényt eredményezett az ellenség fölött és biztosította a szárnyakat a csapás Budapest—Bécs-i irányban való további kifejlesztésénél.

A D-i szárny csapatainak egyidejűleg kellett két nagy hadműveletet végrehajtani: egyet Kelet-Csehszlovákiában (Kárpátukrajna) és Erdélyben, a másikat pedig a Dunán, Belgrád körzetében.

A Kelet-Csehszlovákiában és Erdélyben lévő ellenséges csoportosítás szétzúzására irányuló hadművelet során a 4. Ukrán Front csapatainak, az 1. Ukrán Front balszárnyán lévő csapatok és a 2. Ukrán Front jobbszárnyán lévő csapatok segítségével, át kellett kelniük az Erdős Kárpátokon és a Duna—Tisza közére, a Tisza felső folyásához kiérve, szilárdan biztosítaniuk a 2. Ukrán Front csapást mérő csoportosításának jobbszárnyát a Budapest—Bécs-i irányban végrehajtandó további támadása során. Ezen ellenséges csoportosítás szétzúzásával kapcsolatos feladat végrehajtásánál a főszerep a 2. Ukrán Frontnak jutott.

A Főparancsnokság elhatározása szerint, a 4. Ukrán Frontnak, az 1. Ukrán Front balszárnyán lévő és Presov irányában támadást végrehajtó csapatainak támogatásával le kellett küzdenie az ellenség védelmét az Erdős Kárpátok gerincén Szanoktól D-re, majd támadását DNY-i irányban Gumenye, Uzsgorod irányában kellett kifejlesztenie és a továbbiakban, a 2. Ukrán Front csapataival együttműködésben, ki kellett jutnia a Duna—Tisza közére a Tisza felső folyásához. A 2. Ukrán Frontnak főcsapását közepén kellett mérnie egy összefegyvernemi hadsereggel és egy nagy páncélos csoportosítással az Oradea Mare (Nagyvárad), Gyula vonalról ENy-i irányba Debrecen, Miskolc felé. Szét kellett zúznia az ellenség erdélyi csoportosítását és a Csap, Szolnok szakaszon el kellett érnie a Tisza völgyét, Ny-ról átkarolva az ellenség Kárpáti csoportosítását.

A Főparancsnokság a 4. és 2. Ukrán Front tevékenységének koordinálásával Sz. K. Tyimosenkót, a Szovjetunió marsallját bízta meg.

Az ellenség Kelet-Jugoszláviában lévő csoportosításának szétzúzása, Belgrád felszabadítása, és az ellenséges csoportok balkáni és magyarországi fő közlekedési útjainak elvágása a 3. Ukrán Front csapatainak a feladata volt. A 3. Ukrán Frontnak, amely főcsapását Bregovótól DK-re elterülő körzetből Rgotina, Palánka, Belgrád irányába mérte, összefegyvernemi magasabb egységeivel és a neki alárendelt dunai flottilával szét kellett zúznia az ellenség szembenálló „Szerbia” hadműveleti csoportját és fel kellett szabadítania a német fasiszta csapatoktól a Duna egész jobbparti körzetét a Drina és Timok folyók között. Csapataink sikeres csapása következtében a „Dél-Kelet” hadseregcsoport főerői elvesztették a Magyarországgal összeköttetést biztosító legrövidebb közlekedési útjaikat és a 3. Ukrán Front a felszabadított körlet megbízható megerősítése után lehetőséget kapott arra, hogy főerőit gyorsan áthozza a Duna balpartjára, hogy támadását Magyarországon fejlessze tovább. Ugyanakkor a 2. Ukrán Front balszárnyán lévő csapatoknak a Duna balpartján támadásba kellett átmenniük azzal a feladattal, hogy kijussanak a Tisza folyóhoz, Szolnoktól egész a torkolatáig. A bolgár csapatok azt a feladatot kapták, hogy szilárdan biztosítsák Bulgária Ny-i határának védelmét és erők egy részével Pirov körzetéből Nis felé támadjanak.

Annak érdekében, hogy a támadást a Budapest—Bécs-i irányban azonnal ki lehessen fejleszteni az ellenség szárnycsoportosításainak szétzúzása után, a Főparancsnokság nagy tartalékokat összpontosított Ny-Romániában.

A szovjet csapatoknak az ellenséges szárnycsoportosítások elleni támadása teljes mértékben megfelelt a hadjárat katona-politikai céljainak és hadászati feladatainak. A Kárpátokban, Erdélyben és Jugoszláviában lévő német fasiszta csapatok szétzúzásával a Szovjet Hadsereg a felszabadulást hozta e területek népeinek. A Főparancsnokság elgondolásának megfelelően a támadó hadműveletek majdnem egyidejűleg kezdődtek meg Erdélyben, az Erdős Kárpátokban és Belgrád körzetében. A 3. Ukrán Front csapatai Jugoszláviában szept. 28-án indították meg támadásukat; október 1-én indult meg a 2. Ukrán Front csapatainak támadása Erdélyben és a 4. Ukrán Front csapatainak támadása a Kárpátokban, együttműködve az 1. Ukrán Front balszárnyának csapataival.

A 2. Ukrán Front nagy gyorsanmozgó csoportot vetett be, s támadását az egész arcvonalon kifejlesztette. Október 8-ra elérte az Oradea-Maretől Ny-ra eső körzetet és gyorsan mozgó csoportjával Debrecentől D-re 20 km-re bocsátkozott harcba. A front többi csapata erre az időre a Tiszához ért ki Szegedtől egész a folyó torkolatáig. Okt. 20-án a gyorsanmozgó csoport elfoglalta Debrecent. A csapatok sikerüket tovább fejlesztve, a visszavonuló ellenség nyomában okt. 22-én betörték Nyíregyházára.

Debrecen és Nyíregyháza elvesztésével az ellenség elvesztette a Budapest-i és erdélyi csoportosításait összekötő fontos támpontokat és közlekedési csomópontokat. Ezért a német fasiszta parancsnokság mindent el-

követett, hogy visszazerezze e városokat. A mélységből beérkező páncélos hadosztályok felhasználásával az ellenség erős csapást mért a front Nyíregyházát elfoglaló gyorsanmozgó csapataira. E csapás következtében csapataink okt. 25-én kénytelenek voltak elhagyni a várost és D-i irányban visszavonulni.

Igen szívós harcokat vívtak a 4. Ukrán Front csapatai is. A német fasiszta parancsnokság mindenáron igyekezett kezében tartani az Erdős Kárpátokat és megakadályozni a szovjet csapatok kijutását Kárpát-Ukrajnába. Ezért csapataink támadásának kezdetekor a presovi és uzsgorodi irányra nagy erőket (mintegy öt gyaloghadosztályt) dobott át. Az ellenség fokozódó ellenállása a Kárpátokban meglassította a 4. Ukrán Front csapatainak támadási ütemét. A kárpáti csoportosítás szétzúzására irányuló hadművelet sikere, amint ezt a Főparancsnokság előre látta, elsősorban a debreceni irányban támadó 2. Ukrán Front csapatainak tevékenységétől függött. A német fasiszta parancsnokságot csak Debrecen elfoglalása kényszerítette arra, hogy megkezdje visszavonulását Erdélyből.

A debreceni irányon folyó támadás alatt a 2. Ukrán Front csapatai visszavonulásra kényszerítették a „Heinritzi“ hadseregcsoport és a 8. német hadsereg csapatait és ezzel elősegítették a 4. Ukrán Front csapatainak előrenyomulását a Kárpátokon keresztül és Kárpát-Ukrajnába. Okt. 18-án csapataink elfoglalták Máramarosszigetet, okt. 25-én pedig Szatumare (Szatmárnémeti) és Karej (Nagykároly) elfoglalásával befejeződött Erdély felszabadítása.

Az ellenség erdélyi csoportjának szétzúzása következtében, az 1. Ukrán Front balszárnya, a 4. Ukrán Frontnak csapatai, a 2. Ukrán Front jobbszárnya és közepe okt. 28-án kiért Csehszlovákia területére, Magyarországon pedig a Tisza vonalára Polgártól Szolnokig.

Tekintettel arra, hogy az Erdős Kárpátok hágóit védő német—magyar csoportosítást az a veszély fenyegette, hogy csapataink a hátába kerülnek, az ellenség kénytelen volt csapatait egy új vonalra visszavonni.

A 4. Ukrán Front csapatai okt. 23-án elfoglalták Husztot, okt. 26-án és 27-én pedig felszabadították Mukacsevót, Uzsgorodot és ezzel befejezték Kárpát-Ukrajna egész területének felszabadítását.

Sikeresen fejlődött ki a szovjet csapatok támadása a belgrádi irányban is. A 3. Ukrán Front csapatai a 2. Ukrán Front balszárnyán lévő csapatokkal együttműködésben 7 napos hartevékenység alatt sikerrel törték át az ellenség védelmi arcvonalát a Kelet-szerbiai osztagban. A Front összefegyvernemi magasabb egységeinek előrevetett osztagai és gépesített csapatai, amelyeket okt. 8-án és 9-én vetettek be, a sikert Rgotina, Zsagubica, Petrovác irányában kifejlesztve, elfoglalták a Morava völgyébe vezető hegyi utakat. Erre az időpontra a 2. Ukrán Front balszárnyának a Duna balpartján támadó csapatai mélyen benyomultak Jugoszlávia területére és kijutottak a Tiszához, Zentától a Tisza torkolatáig terjedő szakaszon. A Belgrádot a Duna és Száva balpartjával össze-

kötő átkelőhelyek csapataink tüzérségi tűzkörletébe kerültek és légierőnk bombatámadásokat hajtott végre ellenük. A német csapatoknak a Duna és Száva mögé vezető visszavonulási útja el volt vágva.

A. 3. Ukrán Front parancsnoka okt. 11-én bevetette gyorsanmozgó csapatait, amelyek átkeltek a Moraván és az ellenség ellenállását megtörve gyors ütemben folytatták támadásukat Palánka, Mladenovac, Belgrád, irányába. Okt. 14-én a szovjet csapatok elérték Belgrád D-i szélét és megkezdték a harcot a városért.

Ebben az időszakban gyorsanmozgó csapataink hátába kezdtek kerülni azok a német csapatok, amelyeket a front jobbszárnyának csapatai a Kelet-szerbiai hegységből kiszorítottak. A Belgrád és a Morava torkolata közötti szakaszon védő csapatokkal együtt jelentékeny csoportosítást képeztek (mintegy 20 000 fő), amely Belgrád felé igyekezett, hogy annak helyőrségével egyesüljön. E csoportnak Belgrádba való bejutása erősen fokozhatta volna az ellenség ellenállását, ami pedig a városban folyó harcok elhúzódásával fegyvetett és a lakosság részéről feleslegesen elszennvedett áldozatokkal, valamint Jugoszlávia fővárosában előidézett rombolásokkal járt volna. Ezért a szovjet parancsnokság határozott intézkedéseket foganatosított annak érdekében, hogy megakadályozza ennek az ellenséges csoportnak Belgrádba jutását. A frontparancsnok, anélkül, hogy a város ostromát beszüntette volna, a csapatok egy részét a front K és DK felől támadó magasabb egységeivel szembefordította, aminek következtében az egész német fasiszta csoportot Belgrádtól DK-re bekerítették és okt. 19-én megsemmisítették.

Okt. 20-án, átcsoportosítás után, a Belgráért folyó harc újult erővel lángolt fel. A városba betört szovjet páncélosok elfoglalták a Száván keresztül vezető hidat, ugyanakkor pedig a dunai flottila páncélos naszádjai a Duna és a Száva felől vágják el az ellenséges csapatok visszavonulási útját. A szovjet csapatok erélyes tevékenysége következtében az ellenség ellenállása megtört és okt. 20-án estére Belgrád felszabadult.

A 3. Ukrán Front csapatai az ellenség üldözése közben átkeltek a Száván és okt. végére elérték Rumi körzetét (Belgrádtól ENY-ra 80 km. Ezalatt a 2. Ukrán Front balszárnyának csapatai átkeltek a Tiszán, annak alsó folyásán és nagy hadműveleti hídfőállást foglaltak el a Duna és Tisza közén, Szubotica körzetében.

A jugoszláv csapatok a szovjet csapatok támogatásával támadásukat Belgrádtól Ny-ra fejlesztették ki és okt. végére a német fasiszta csapatok maradványait a Drina folyó vonalára vetették vissza (Belgrádtól 100 km-re Ny-ra).

A bolgár csapatok a 3. Ukrán Front parancsnokának utasításai alapján támadásba mentek át, főcsapásukat Nis irányába mérték; okt. 15-én elfoglalták ezt a várost és behatoltak jugoszláv területre.

A belgrádi támadó hadművelet után a 3. Ukrán Front főerőit a főparancsnokság elgondolása értelmében a Duna balpartjára dobták át.

Nov. 7-én és 8-án e front előrevetett csapatai meglepetésszerűen erőszakosan átkeltek a Dunán Batina és Apatin körzetében és hídfőállásokat foglaltak el a Duna jobbpartján.

Az ellenség erdélyi és belgrádi nagy csoportosításainak szétzúzásával a szovjet csapatok megakadályozták az ellenség előkészületben lévő támadását Dél-Erdélyben és Nyugat-Romániában. A belgrádi támadó hadművelet sikeres lebonyolításával a Szovjet Hadsereg megteremtette a szükséges előfeltételeket egész Jugoszláviának a német megszállóktól való gyors felszabadításához.

A szovjet csapatoknak nagy térségben kibontakozó támadása arra kényszerítette az ellenséget, hogy idő előtt felhasználja tartalékait, ezenkívül lekötve tartotta a német és magyar csapatokat az összes frontszakaszokon. Az a tény, hogy az Ukrán Front balszárnyán lévő csapatok áttörték az ellenség tiszai védelmi vonalát és elérték a Dunát, megteremtette annak kedvező előfeltételeit, hogy a támadást a budapesti irányba sikerrel lehessen megindítani.

A szovjet csapatok azzal, hogy tevékenységüket a magyar síkságra helyezték át, a támadás arcvonalát 1400 km-ről 700 km-re rövidítették le. A Budapest—Bécs-i irányban a támadás kifejlesztését többé nem fenyegették a szárnyakról a német fasiszta csapatok csoportjai. A szovjet haderők ereje lényegesen megnövekedett, miután a 4. és 3. Ukrán Front a Duna—Tisza közére érkezett. A kezdeményezés teljes mértékben a szovjet Főparancsnokság kezében volt.

Ezek az ellenség erdélyi és jugoszláviai szárnycsoportosításainak szétzúzására irányuló hadműveletek katona-politikai és hadászati eredményei. E csoportosítások szétzúzásával végetért a kilencedik csapás első mozzanata.

*

Okt. 29-én megkezdődött a kilencedik csapás második mozzanata, amely a főparancsnokság által kitűzött nagy hadászati célok sikeres megvalósításához vezetett.

A 4. Ukrán Front csapatainak, a Főparancsnokság tervei szerint, az Erdős Kárpátokon való átkelés után támadásukat Csehszlovákiában kellett továbbfejlesztelniük és kiérniük az Ondava folyó partjára. A 2. Ukrán Front csapatainak Budapest irányába kellett támadniuk. A 3. Ukrán Front csapatainak közelebbi feladata a Duna jobbpartján, a Drávától É-ra lévő hídfőállás kiszélesítése volt. Főerőinek beérkezte után e frontnak a támadását Ny-i irányba kellett megindítania a Balaton és a Dráva között.

Okt. 29-én a 2. Ukrán Front csapatai megindították támadásukat Budapest irányába, főcsapásukat balszárnyukon mérve. Az ellenség védelmének áttörése után a front gyorsanmozgó csapatai harcok között mintegy 60 km-t nyomultak előre ÉNy-i irányba és nov. 8-án elérték

Budapest külső védelmi gyűrűjét, amely a várostól 20 km-re DK-re húzódott. Az ellenség az áttörés felszámolása érdekében sürgősen egy páncélos hadtestet dobott ide át Miskolc körzetéből és az előre elkészített állásra támaszkodva, erős ellencsapásokkal feltartóztatta csapataink további előrenyomulását. Nov. 11-én a 2. Ukrán Front gyorsanmozgó csapatainak nagyerejű csoportosítása újabb csapást mért az ellenségre Szolnok körzetéből. A szovjet csapatok támadásukat folytatva kierőszakolták a Tiszán való átkelést. ÉNy-i irányban 65 km-t nyomultak előre, nov. 26-án elfoglalták Hatvant és K-ről elérték Budapest külső gyűrűjét.

A 4. Ukrán Front és az 1. Ukrán Front balszárnyának támadása az Ondava folyó völgyében kevésbé sikeresen bontakozott ki. A 4. Ukrán Front jobbszárnyának csapatai saját erejükkel nem tudták leküzdeni az ellenség Erdős Kárpátokban lévő védelmét. A szovjet Főparancsnokság annak érdekében, hogy itt-megtörje az ellenség ellenállását, átcsoportosítást hajtott végre és megerősítette a 2. Ukrán Front jobbszárnyát. A 2. Ukrán Front csapatainak D-ről, a 4. Ukrán Front csapatainak K-ről mért csapásai következtében az ellenség védelme Csepel és Csap körzetében megtört és a 4. Ukrán Front csapatai támadásukat Mihajlovce irányába folytatták. Az ellenség gyors visszavonulást kezdett a Kárpátokból. A 4. Ukrán Front csapatai az ellenség üldözése közben nov. 26-án elfoglalták Gumenye és Mihajlovce városokat és nov. 28-ára elérték az Ondavát. Az 1. Ukrán Front balszárnyának csapatai közvetlenül az Ondava folyóhoz jutottak ki, annak felső folyásánál.

A 2. Ukrán Front jobbszárnyának csapatai kijutottak a Tisza felső folyásához, kierőszakolták a folyón való átkelést és támadásukat ÉNy-i irányba folytatva dec. 3-án elfoglalták az ellenség nagy közlekedési csomópontját, Miskolcot. Ezzel megszűnt annak lehetősége, hogy az ellenség, budapesti csoportosítását az Erdélyben és az Erdős Kárpátokban harcoló csapataiból erősítse meg.

Okt. végére a 3. Ukrán Front főerői befejezték átkelésüket a Dunán Belgrádtól É-ra és elérték a Szuboticától DNy-ra lévő körzetet. Nov. elején megkezdték a harcot a már korábban Batina és Apatin körzetében elfoglalt hídfőállások egyesítéséért és kiszélesítéséért. Nov. 29-re 180 km széles és 50 km mély hídfőt hoztak létre.

A Duna jobbpartján lévő hídfőállás elfoglalásával lehetőség nyílt a támadásnak Magyarország mélyébe Ny-i és ÉNy-i irányban történő kifejlesztésére azzal a céllal, hogy bekerítsék és megsemmisítsék az ellenség budapesti csoportosítását.

A szovjet Főparancsnokság elhatározása szerint a 2. Ukrán Front csapatainak Budapesttől ÉK-re kellett támadásukat kifejlesztelniük. A Hatvan körzetéből Sahi, Esztergom általános irányban támadó csapataink elvágták az ellenség É felé vezető visszavonulási útját. A 2. Ukrán Frontnak erői egy részével erőszakosan kellett átkelnie a Dunán Ér körzetében és támadását Bicske irányában kellett folytatnia, Budapestet

DNy-ról megkerülve. A front gyorsanmozgó csapatainak, a Dunán való erőszakos átkelése után, támadásukat Bicske, Esztergom általános irányban kellett kifejlesztteniük és ezzel megkerülni az ellenség budapesti csoportját DNy-ról. A 3. Ukrán Front azt a feladatot kapta, hogy erői egy részével támadjon É-i irányban, Székesfehérvár általános iránnyal, a 2. Ukrán Front csapataival együttműködésben.

A 2. Ukrán Front csapatainak Sahi felé végrehajtott támadása dec. 5-én indult meg. A front csapatai az ellenség védelmének áttörése után dec. 9-én elfoglalták Sahit és kijutottak a Dunához Verőce körzetében. A Budapeستől D-re megindult támadás kevesebb sikerrel bontakozott ki. A front csapatai dec. 5-re virradó éjjel erőszakosan átkeltek a Dunán Ercsi körzetében és kisebb, mintegy 4 km mély hídfőállást létesítettek. Azonban a támadást e hídfőállásból Bicske irányába csapatainknak nem sikerült kifejlesztteniük.

A 3. Ukrán Front csapatai dec. 1-én Ny-i és É-i irányban indították meg támadásukat. Dec. 4-én a front jobbszárnyának csapatai a Duna mentén lévő ellenséges védelem „felgöngyölítése” után elérték a Balatont és dec. 8-án kijutottak a Velencei-tó DNy-i partjához, ahol egyesültek a 2. Ukrán Front csapataival, amelyek Ercsi körzetében keltek át a Dunán. A front balszárnyának csapatai, melyek a nagykanizsai irányban támadtak, elfoglalták Kaposvárt és dec. 9-re elérték a Balaton DNy-i partja és a Dráva folyó közötti vonalat (Barcs körzetében) és hídfőállást létesítettek a Dráva jobb partján. Azonban itt, az Érd, Velencei-tó, Balaton, Barcs Ny-i vonalon az ellenség előre elkészített védőállásban vetette meg lábát és csapatainknak nem sikerült ezt a védővonalat menetből leküzdeni.

E védővonal erősítéseit az ellenség legjobb megmaradt csapatai védték. A „Dél” hadseregcsoport parancsnoksága e vonalra dobta át tartalékait és más frontszakaszokról hozott csapatait. Dec. 20-án a Duna és Balaton közötti vonalon az ellenségnek kilenc hadosztálya volt, köztük három páncélos hadosztály. A frontszakasz többi részén a 3. Ukrán Front csapataival szemben 5 gyalogos, 2 gépkocsizó és 2 lovas hadosztály volt. A 2. Ukrán Front csapataival szemben több mint 17 gyalogos és 7 páncélos és gépkocsizó hadosztály harcolt. A német fasiszta parancsnokság továbbra is nagy erőket összpontosított Budapest körzetében, amelyeket ellencsapásra akart felhasználni.

Még folytak Budapest bekerítésére irányuló harcok, amikor a szovjet parancsnokság lehetőséget nyújtott Magyarországnak demokratikus szervezeteinek az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakítására, amely dec. 21-én ült össze Debrecenben és megalakította a Magyar Ideiglenes Nemzeti Kormányt. Ez a kormány megszakította a kapcsolatot Hitler-Németországgal és 1944. dec. 28-án hadat üzent Németországnak.

A budapesti csoportosítás szétzúzásának meggyorsítása érdekében a Főparancsnokság elhatározta, hogy a 3. Ukrán Front főerőit is Budapest

felé fordítja támadásra, azzal Bicske, Neszmély, Esztergom irányába mér csapást, hogy bekerítse az ellenség budapesti csoportosítását és elfoglalja Budapestet.

Mindkét front csapatainak támadása dec. 20-án reggel indult meg. A 2. Ukrán Front csapatai az ellenség védelmének áttörése után támadásukat páncélos és lovas magasabb egységeikkel D felé fejlesztették ki az Ipoly és Garam folyók között és dec. 26-ra Esztergom körzetében elérték a Dunát. A 3. Ukrán Front csapatai áttörték az ellenség védelmét és támadásukat a Velencei-tó körzetéből É-ra és ÉNy-ra kifejlesztve erre az időpontra a Neszmély, Esztergom szakaszon érték el a Dunát. Ezzel egyidejűleg a front ÉNy-i irányban támadó csapatai megteremtették a külső bekerítő gyűrűt a neszmélyi Duna-kanyar és a Balaton EK-i partja között, az ÉK-i irányban támadó csapatok pedig elérték Budapest külső gyűrűjét és megkezdték a harcot a városért.

A szovjet csapatok miközben nagy erejű csapást mértek Bicske általános irányba és áttörték az ellenséges védelmet, Budapestet Ny-ról kerülték meg és dec. 26-án befejezték az ellenség budapesti csoportjának bekerítését. Ugyanakkor az ellenséges csapatok egy részét elvágták Budapesttől, bekerítették a dunakanyarban és dec. 30-án teljesen felszámolták. Csapataink mintegy 6000 foglyot ejtettek és 78 harckocsit és rohamlöveget zsákmányoltak.

Budapesten 9 hadosztály részei (ebből 3 páncélos és gépkocsizó)¹ és nagymennyiségű különleges és hadtáp csapat és intézet maradt bekerítésben.

A német parancsnokság minden áron meg akarta tartani Budapestet és kívülről mért csapásokkal igyekezett széttörni a bekerítő gyűrűt. A Budapesten bekerített csoport felszabadítása érdekében az ellenség Komáromtól DK-re 5 páncélos hadosztályt összpontosított és jan. 2-ra virradó éjjel erős ellencsapást indított velük Bicske, Budapest irányába. Ezzel egyidejűleg koncentrikus irányú csapást szervezett Budapestről 3 hadosztály erővel.

Az ellenség szívós harcok során, a harckocsikban fennálló mennyiségű fölényét kihasználva csapatainkat 20–25 km-rel vetette vissza DK-re és kijutott az Esztergom, Csabdi, Bánhida vonalra. Azonban Budapest körzetében bekerített csoport nem tudott áttörni. A 3. Ukrán Front csapatainak gyors és hozzáértő átcsoportosításával és a front tartalékainak harcbavetésével az ellenséges ellencsapást elhárítottuk.

Miután a német parancsnokság a Bicske, Budapest irányon vereséget szenvedett, erőfeszítéseit másik irányra helyezte át és jan. 7-én három pc. hadosztállyal egy második ellencsapást indított meg Székesfehé-

¹ Az ellenség bekerített csapatai között voltak: a 13. páncélos hadosztály, a „Feldherrnhalle” SS gépkocsizó hadosztály, 271. gyalogos, 8. és 22. lovas hadosztály és 239. rohamtüzér dandár (ezek németek), valamint a magyar 1. páncélos, 10., 12. és 20. gyalogos hadosztály, 1. őrezred, 3. rendőrezred és 206. tartalékos ezred.

vártól ÉNy-ra fekvő körzetből Zámoly felé, arra számítva, hogy DNy-ról fog áttörni Budapestre.

Ezalatt a 2. Ukrán Front csapatai a Főparancsnokság parancsára támadásra készültek fel és jan. 6-án a támadást meg is indították a Duna balpartján a Garamtól Ny-ra Komárom irányába. A szovjet páncélos csapatok, amelyek támadásukat magasabb lövész egységekkel együttműködésben az ellenség számára teljesen váratlanul éjjel 3 óraker, tüzérségi előkészítés nélkül indították meg, az ellenségnek a Garam folyónál lévő védelmét 15 km szélességben áttörték és megkezdték előnyomulásukat a Duna balpartja mentén és azzal fenyegették a német csapatokat, hogy a hátukba kerülnek. A támadás első két napja alatt a front csapatai több, mint 50 km-t jutottak előre, elérték a Nyitrát és megkezdték a harcot Komáromért. E város elvesztésének veszélye arra kényszerítette a német parancsnokságot, hogy minden rendelkezésére álló tartalékot, légi erőinek nagy részét, tüzérséget és páncélos magasabb egységeket vessen oda a város védelmére. Az ellenség páncélos csapatai a szovjet csapatok nagyerejű ellenállásába ütközve nem tudták támadásukat kifejleszteni és január 11-én a 3. Ukrán Front csapatai Zámolytól K-re megállították őket. Jan. 13-án a nagy veszteségeket szenvedett ellenség kénytelen volt a harcot ezen az irányon beszüntetni.

A két ellenlökés sikertelensége ellenére a német fasiszta parancsnokság további kísérleteket tett arra, hogy áttörjön a Budapesten bekerített csapataihoz és új, harmadik ellencsapást készített elő Székesfehérvártól DNy-ra. Itt öt páncélos hadosztályt vont rejtve össze, amelyeknek állományában mintegy 560 harckocsi és rohamlőveg volt és ezzel biztosította a maga számára e szakaszon a jelentős erőfölényt, különösen harckocsik terén.

Az ellenség ellencsapása jan. 18-án indult meg és jan. 26-ig tartott. Az első napokban a hitlerista parancsnokságnak sikerült némi harcászati sikereket elérni. Jan. 19-én az ellenség páncélos magasabb egységei áttörték csapataink védelmét és a Balatontól K-re elérték a Dunát, ezzel elvágva a 3. Ukrán Front D-i csoportosulását az É-itől. Az ellenség nagy veszteségek árán az áttörést É-i irányba szélesítette ki és jan. 26-ra elérte a Csabdi, Gánt, Kisfalud, Velencei-tó, Vereb, Vály, Ercsi Dél vonalat. Azonban csapataink szívós ellenállása következtében nem érte el ellencsapásának célját; a bekerített budapesti csoportosításhoz D-ről sem tudott áttörni.

A 3. Ukrán Front csapatai erők átcsoportosítása után nagyerejű arcból jövő csapást készítettek elő és mértek az ellenségre. Támadásukat egyidejűleg fejlesztették ki a Velencei-tó és a Duna, valamint a Sárvíz csatorna és Duna között, s így a 3. Ukrán Front csapatai febr. 2-án estére megtisztították az ellenségtől a Duna Ny-i partját. Febr. 17-re teljes mértékben felszámolták az áttörést és a német fasiszta csapatokat a Velencei-tó, Saponya, Péterszállás, Balaton vonalra vetették vissza.

A 2. Ukrán Front csapatai ezalatt sikerrel fejezték be Budapest K-i és Ny-i részében (Budán) a bekerített ellenség megsemmisítését. A budapesti harcok következtében a 2. Ukrán Front csapatai több mint 110 000 ellenséges katonát és tisztet ejtettek foglyul.

Febr. 12-én, amikor a budapesti csoportosítás felszámolása a végéhez közeledett, a német fasiszta csapatok kísérletet tettek a bekerítésből való kitörésre. Kisebb ellenséges csoportoknak sikerült áttörniök a Budapest-től ÉNy-ra elterülő erdőkbe, ott azonban bekerítették őket és febr. 16-án teljesen megsemmisítették. E közben csapataink mintegy 23 000 katonát és tisztet ejtettek fogságba.

Igy tehát a 2. Ukrán Front csapatai a 3. Ukrán Front csapataival együttműködve másfél hónapos ostromzár és bonyolult helyzetben megvívott szívós harcok után bekerítették az ellenség Budapesten lévő nagy csoportosítását, megsemmisítették azt, és elfoglalták a várost, a németek annyira fontos hadászati csomópontját a Bécs felé vezető úton. Az ellenséges budapesti csoportosítás szétzúzása utat nyitott a Szovjet Hadseregnek Ausztria fővárosa, Bécs felé, valamint Dél-Németország felé.

Mialatt folytak a harcok a Budapest körzetében végrehajtott ellenséges ellencsapások elhárítására és a budapesti csoportosítás felszámolására, a 2. Ukrán Front jobbszárnyának csapatai, valamint a 4. Ukrán Front csapatai folytatták támadásukat Csehszlovákia területén.

A szovjet csapatok behatoltak Csehszlovákia keleti részébe, amelyben a hitlerista Tisó féle bábkormány fasiszta rendszere ellen felkelés lángolt fel, és szétzúzták a Csehszlovák partizánok ellen tevékenykedő német fasiszta egységeket. Február közepére elérték a Zakopane, Ruzsomberok, Levice arcvonalat.

A Csehszlovákiában folyó támadás közben a 4. Ukrán Front csapatai új feladatot kaptak: A Nyugati Kárpátokban a Moravszka Osztrava-i irányban végrehajtott támadással szilárdan biztosítaniuk kellett az 1. Ukrán Front balszárnyát, amely január 13-án támadást indított a Szandomiri hídfőállásból Krakko és Szilézia irányába.

A kilencedik csapás végrehajtásának egész ideje alatt csapataink több mint 50 ellenséges hadosztályt zúztak szét, ebből 20 teljesen megsemmisült, a többi pedig személyi állományának 70%-át és majdnem teljes felszerelését elveszítette.

A nagy német és magyar csoportosításoknak a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán történt szétzúzása arra kényszerítette a német fasiszta parancsnokságot, hogy más irányokból dobjon át csapatokat DK-i irányba és ezzel meggyengítse a „Központi” és „A” hadseregcsoportokat. Az 1944 szept. végétől 1945 febr. 13-ig eltelt idő alatt a német fasiszta parancsnokság a „Dél” hadseregcsoport állományába, a szovjet—német arcvonal központi szakaszáról, a veszteségek feltöltése és a megbomlott arcvonal helyreállítása végett több mint 36 hadosztályt dobott át, ebből 11 páncélos és gépkocsizó és mintegy 16 gyalogos hadosztályt.

A Ny-i irányon lévő ellenséges csoportosítások meggyengülése elősegítette a Visztula—Odera, valamint kelet-porosországi támadó hadműveletek sikerét, amelyeket 1945 jan.—febr.-ban az 1. Ukrán, valamint 1. és 2. Bjelorusz Front hajtott végre.

A szovjet csapatok azzal, hogy szétszúrták Délen az ellenség nagy csoportosításait, felőrölték tartalékait, melyeket más frontszakaszokról vetett át, becsülettel hajtották végre az eléjük kitűzött feladatot és lényegesen közelebb hozták a fasiszta Németország teljes leverését.

*

A Szovjet Hadseregnek, a német fasiszta hadseregek D-i szárnyának szétszűzésére irányuló tevékenysége a szovjet hadművészet kiváló példája. A DNy-i irányon végrehajtott nagyerejű támadásban aratott győzelmével a Szovjet Hadsereg újra világosan bebizonyította a szovjet hadászat, a szovjet hadművelati művészet és harcászat fölényét a német fasiszta hadsereg hadművészete fölött.

A kilencedik csapást, amelyet a Szovjet Hadsereg igen bonyolult katoná-politikai helyzetben hajtott végre, a helyzet szigorúan reális figyelembevételén, az erők helyes értékelésén, valamint a saját és az ellenséges csapatok lehetőségének helyes értékelésén alapuló rugalmas manőverezés jellemzi. E csapás összes hadműveleteit a célratörés jellemzi és mindegyik egy egységes hadászati cél elérésére irányult: a szovjet—német arcvonal D-i szárnyán lévő nagy ellenséges erők szétszűzésére és Németország utolsó szövetségesének, Magyarországnak a háborúból való kikapcsolására.

A kilencedik csapás különös hadászati jelentőségét magyarázza az 1944/45. évi hadjáratokban elfoglalt helye, a szovjet csapatok központi csoportosításának tevékenységeihez kapcsolódó szerepe is.

Csapatainknak a DNy-i irányon végrehajtott támadása, mint a többi irányokon végrehajtott egyéb tevékenységek is, a Ny-i (berlini) irányon végrehajtható hadászati támadás érdekeinek volt alárendelve. A DNy-i támadásnak elő kellett segítenie a kedvező előfeltételek megteremtését csapatainknak a Ny-i hadászati irányon végrehajtott harctevékenységeihez és szilárdan biztosítania kellett az itt működő hadászati főcsoportosítás D-i szárnyát. Ez különös felelősséget hárított a D-i hadászati csoportosítás csapataira. E csoportosításnak, tevékenységének egész ideje alatt, nem volt lényeges erőfölénye az ellenséggel szemben, sőt harcokcsikban az ellenségnek volt fölénye, mivel a gyorsanmozgó csapatok fő tömegét a Szovjet Főparancsnokság ebben az időben a berlini irányban vonta össze.

A csekély általános erőfölény és a DNy-i hadszíntéren uralkodó bonyolult helyzet nagy erőfeszítéseket és nagy hozzáértést követelt a csapatoktól és parancsnokságtól egyaránt. A szovjet csapatok aktív harc-

tevékenységeikkel és a legdöntőbb hadműveleti formák alkalmazásával sikerrel oldották meg az összes eléjük tűzött feladatokat. Így pl. a 3. Ukrán Front csapatai a belgrádi hadműveletben bekerítették az ellenség negotini, majd utána belgrádi csoportosítását is és mind a kettőt megsemmisítették. A 2. és 3. Ukrán Front csapatai mély átkaroló csapásai következtében jutott bekerítésbe és a megsemmisülés sorsára a német fasiszta csapatok budapesti csoportosítása is.

Mindezen hadműveletekben a Főparancsnokság úgy irányította a frontok főerőinek csapásait, hogy azok hadműveleti és hadászati együttműködése a lehető leghatásosabb legyen. Különösen világosan mutatkozott ez meg a budapesti hadművelet végrehajtásánál. A 3. Ukrán Front csapatainak a budapesti irányba kellő időben történt kifordítása eredményezte a nagy ellenséges csoportosulás bekerítését. A 2. Ukrán Front erői egy részének a komáromi irányban végrehajtott támadása hiúsította meg az ellenség azon kísérletét, hogy felszabadítsa a Budapesten bekerített csapatait. Ennek a támadásnak igen nagy jelentősége volt a 3. Ukrán Front védelmi harcainak sikere szempontjából, amikor az ellenség ellen-csapásait hátrította el, mivel a 2. Ukrán Front csapatai azzal, hogy magukra vonták az ellenség erőinek egy részét, segítségére siettek szomszédjuknak a nagy ellenséges páncélos csoportosítás szétzúzásában.

A Főparancsnokság a frontok tevékenységét a lehető legeredményesebben irányította. A DNY-i irányon végrehajtott hadászati hadművelet sikerére a legnagyobb veszélyt az ellenség két nagy csoportosításának, a kárpáti és erdélyi, valamint balkáni csoportosításának együttes és összehangolt tevékenysége jelentette. Azzal, hogy Kárpát-Ukrajnában és Jugoszláviában szétzúztuk a német és magyar csapatokat, ez a veszély teljesen megszűnt. A német fasiszta parancsnokságnak a szovjet csapatok egész támadó tevékenysége alatt, az egész kilencedik csapás időszakában egyetlenegyszer sem sikerült megvalósítania még valamennyire jelentős mértékben sem nagy csoportosításainak hadászati és hadműveleti együttműködését.

A szovjet csapatok kilencedik csapás során végrehajtott támadásai sikerének legfontosabb előfeltétele az aktív harctevékenységek folyamatossága volt, mert csak ezzel lehetett az ellenséget megfosztani a lélekzetvételnyi szünettől is, amelyre az arevonal stabilizációja, hadászati tartalékok gyűjtése és átcsoportosítás céljából feltétlen szüksége volt. Ha az ellenségnek lélekzetvételnyi szünetet adtunk volna a D-i tevékenységek során, ez sokkal bonyolultabbá tette volna a további harccselekmények menetét a háború befejező időszakában. Ezért a főparancsnokság a kilencedik csapást közvetlenül a hetedik csapás befejezése után indította meg és megkövetelte a frontparancsnoktól, hogy egész tartama alatt gyors ütemben hajtsák végre támadásaikat, a lehető legrövidebbre csökkentsék a hadműveleti szüneteket.

Ez a követelmény szabta meg a frontok csapatainak harceljárásait is. A szovjet csapatok általában gyors ütemben hajtották végre az ellenség megerősített, előre elkészített védelmi vonalainak áttörését, valamint a nagy folyókon, Tiszán és Dunán való erőszakos átkeléseket.

A támadás során beállott hadműveleti szünetek kis száma és jelentéktelen időtartama az egész hadászati hadművelet művészi céltudatos tervezését és minden szempontból való biztosítását bizonyítja. A támadás nagy kiterjedésére, mélységére és a tevékenységek időtartamára való tekintet nélkül csapataink az egész támadás minden mozzanatában elegendően el voltak látva anyagi és technikai szempontból.

A támadás során a 4. Ukrán Front csapatai, az ellenség Erdős-Kárpátokban lévő védelmének leküzdésekor nagy nehézségekbe ütköztek, aminek következtében több frontszakaszon az ellenséget frontálisan kellett kiszorítani az általa elfoglalt állásokból.

Csapatainknak az Erdős-Kárpátokban való elakadása lehetővé tette az ellenség számára, hogy szabadon manőverezzen a 4. Ukrán Front előtt lévő tartalékaival és azokat a szomszéd frontok tevékenységi sávjába dobja át. Így pl. a szovjet csapatok Kárpátokban és Erdélyben megindult támadásakor a német fasiszta parancsnokság a 4. Ukrán Front támadási sávjából 12 hadosztályt (6 magyart és 6 németet) dobott át. E hadosztályok nagy részét a 2. Ukrán Front elleni tevékenység céljából dobták át. Ennek következtében, bár a Kárpáti—Erdélyi hadműveletben csapataink nagy vereséget mértek a német fasiszta csapatokra és Kárpát-Ukrajna és Erdély hatalmas területét szabadították fel az ellenségtől, mégsem sikerült bekeríteni és teljesen megsemmisíteniük az ellenség kárpáti—erdélyi csoportosítását. Az ellenség nagymennyiségű csapatot vont ki e csoportosítás állományából és a későbbiekben budapesti csoportosítását erősítette meg velük, ami természetesen befolyásolta a budapesti hadművelet menetét. A budapesti csoportosításnak a Heinritzi csoportosításból kivont csapatokkal történt megerősítése következtében, a budapesti erők felszámolása nagyobb időt és erőfeszítést követelt meg csapatainktól. Így pl. a 2. Ukrán Front csapatai, amelyek a komáromi irányban működtek, kénytelenek voltak az ellenség ellencsapásakor elhagyni a Nyitra menti előnyös állást, mert nem voltak felkészülve annak helyből való elhárítására. Ugyanez a helyzet figyelhető meg a 3. Ukrán Front csapatainak tevékenységében is, amelyek az ellenség budapesti csoportosításának külső bekerítési gyűrűjét alkották. A felderítés hiányosságai, a csapatok nem eléggé szilárd megerősítése az elért terepszakaszokon, lehetővé tették az ellenség számára a harmadik ellencsapás előkészítésénél, hogy rejtve manőverezzenek páncélos csapataikkal és bizonyos harcászati sikereket érjenek el, amelyek bonyolultabbá tették azt a helyzetet, melyben a bekerített ellenség felszámolása folyt. A Dunához áttört ellenséges csoportosítás megsemmisítése csapatainktól komoly erőfeszítéseket követelt meg.

A csapatok tevékenységében megmutatkozó e néhány hiányosság és nehézség ellenére a szovjet Főparancsnokság sikerrel valósította meg a bonyolult hadászati támadást DK-Európában, a szovjet határtól 1000 km távolságra és ragyogóan oldotta meg az egymással mélységben és arcvonalban kölcsönös kapcsolatban álló, egymásután következő hadászati hadműveletek megszervezésének és levezetésének problémáját, a szovjet csapatok pedig újra bebizonyították magasfokú erkölcsi és harci tulajdonságaikat.

BUDAPEST FELSZABADÍTÁSA

Zentai Gyula alezredes

Általános helyzet a 9. csapás kezdetén A hadművelet első mozzanatá

A szovjet csapatok Budapest felszabadításáért folytatott hősi küzdelme az 1944-ben végrehajtott tíz hatalmas hadászati művelet egyikének, a 9. csapásnak egy részlete volt. A 9. csapást hadműveleti szempontból két jelentős szakaszra oszthatjuk.¹ Az első szakasz 1944. szeptember végétől október végéig tartott, magában foglalta a belgrádi, debreceni és kárpáti hadműveleteket. A második mozzanatot, 1944. október 28-tól 1945. február 13-ig, tulajdonképpen a budapesti hadműveletek alkották.

Ez utóbbi volt a leglényegesebb, nemcsak a bekerített és megsemmisített német fasiszta erők nagysága, hanem Budapest stratégiai, gazdasági és politikai fontossága miatt is. Úgyhogy a budapesti hadművelet rányomta bélyegét az egész 9. csapásra. Pedig e csapás még az 1944-es év döntő eseményei között is jelentős helyet foglal el.

J. V. Sztálin a 9. csapás jelentőségét méltatva 1944. november 6-i beszédében a következőket mondta: „Ez év októberében kezdődött haderőink kilencedik csapása, Magyarország térségében, a Duna—Tisza között, azzal a céllal, hogy Magyarországot kiugrasszuk a háborúból és Németországgal szembe fordítsuk. Ennek a tetőfokát még el nem ért csapásnak eredményeképpen: a) haderőink közvetlen segítséget nyújtottak a velünk szövetséges Jugoszláviának a németek kiűzéséhez és Belgrád felszabadításához; b) haderőink számára lehetővé vált, hogy átlépjék a Kárpátok gerincét és segítő kezét nyújtsanak a velünk szövetséges Csehszlovák Köztársaságnak, amelynek egy része már felszabadult a német területrablók uralma alól.”²

1944. őszeig vívott harcok eredményeként a Szovjetunió nagy része felszabadult a fasiszta iga alól, Németország pedig elvesztette szövetségeseit. A német—román haderő Jassi—Kisinyev³ körzetében történt megsemmisítése kivezette a háborúból és a hitleri Németország ellen fordította

¹ A periodizáció kérdésében itt a továbbiakban. M. M. Minaszjan véleményét fogadom el. *Minaszjan: A német fasiszta seregek szétverése Magyarországon* II. M. kiadás, 1953.

² Sztálin a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra, 1949. 149. o.

³ A 7. csapás 1944. augusztusában. Itt huszonkét német és román hadosztályt kerített be és semmisített meg a Szovjet Hadsereg, többet pedig szétvert.

Romániát és Bulgáriát, ugyanakkor megteremtette a lehetőséget a magyarországi fasiszta haderők megsemmisítésére és hazánk felszabadítására.

1944. szeptember végén a 4. Ukrán Front az Északkeleti Kárpátokra zárkózott fel, a 2. Ukrán Front Marosvásárhely, Torda, Arad, a 3. Ukrán Front pedig Temesvár, Turnu-Severin vonalát érte el. Ebből a helyzetből indították el e három front erői azt a hatalmas hadászati műveletet, melyet 9. csapás néven ismer a történelem.⁴

Magyarország ebben a helyzetben különösen fontos szerepet játszott a fasiszta hadvezetésben, mert innen nemcsak ember-utánpótlást, hanem értékes nyersanyagokat, vasat, bauxitot, mangánt, színes fémeket, benzint és élelmiszert is nyugodtan rabolhattak. Ezenfelül a szovjet támadás a legnagyobb fasiszta hadiipari bázisokat, Magyarországot, Ausztriát, Csehszlovákiát és Sziléziát is fenyegette. Tudvalevően a fasiszták a háború alatt ide összpontosították hadiipari üzemeiknek több mint a felét.

Ezenkívül a Szovjet Hadsereg előretörése fenyegette a németek összeköttetését azokkal a fasiszta erőkkel, amelyek Görögországban, Jugoszláviában és Észak-Olaszországban tevékenykedtek.

A német—magyar hadvezetés azon igyekezett, hogy a szovjet csapatok gyors előretörését mindenáron megállítsa. Ezért minden rendelkezésére álló erőt összpontosított. Ennek ellenére sem sikerült a közeledő veszélyt elhárítania.

A szovjet főparancsnokság terve az volt, hogy a főcsapást Arad területről Budapest általános irányban fogja kifejleszteni, mialatt a 2. Ukrán Front balszárnyán támadó erők a Duna—Tisza közén lévő ellenségre mérik csapásukat, a középén és jobbszárnyon támadó erők pedig egy Debrecenre irányított csapással a Tiszától keletre működő ellenséges csoportosítást semmisítik meg.

A 3. Ukrán Front csapatai Jugoszláviának nyújtottak segítséget, s egyben aktív tevékenységgel biztosították a 2. Ukrán Front Budapest felé előnyomuló csapatainak balszárnyát.

A 4. Ukrán Front a 2.-tól jobbra Csehszlovákia területén tört előre, amivel biztosította a 2. Ukrán Front jobbszárnyát.

A terv végrehajtása során a 9. csapás első szakaszában a Szovjet Hadsereg három jelentős hadműveletet hajtott végre. A *belgrádi hadműveletben*, szeptember 29—október 20-ig, a 3. Ukrán Front, együttműködve az 1. bulgár hadsereggel, hatalmas csapást mért a német fasiszták „F” hadseregcsoportjára és felszabadította Belgrádot. A front jobbszárnya átkelt a Tiszán és Baja körzetében elérte a Dunát. A Legfelsőbb Főparancsnokság utasítására a front erőinek zömét a jobbszárnyára csoportosította át és felkészült a Duna átkelés végrehajtására.

⁴ Hazánk felszabadításáért folytatott hadműveleteket a Hadtörténelmi Közlemények 1954. évfolyam 1. számában általános vonatkozásaiban ismertettem. (A Szovjet Hadsereg Hadműveletei Magyarország felszabadításáért, H. K. 1954. 1. szám, 15. o.) Ezért itt csak olyan részeivel óhajtok foglalkozni, ami a budapesti hadműveletek megértéséhez feltétlenül szükséges. Z. Gy.

A nagyjából ezzel egyidőben lezajló *debreceni hadműveletet* a 2. Ukrán Front hajtotta végre.

Október elején a front balszárnya erőteljes csapással 100 kilométer szélességben szétverte az ellenség védelmét, majd a siker kiaknázása eredményeként október 20-án rohammal elfoglalta Debrecen városát. Debrecen elfoglalása bekerítéssel fenyegette az erdélyi fasiszta csapatokat és arra kényszerítette a német hadvezetőséget, hogy lázas sietséggel vonja vissza az itt működő erőit. A hadművelet során a front erői elfoglalták Csapot és attól délre 300 kilométer széles arcvonalon elérték a Tiszát, felszabadítva az attól keletre eső területeket.

A *kárpáti hadműveletet* 1944. szeptember 9-től október 27-ig a 4. Ukrán Front erői hajtották végre. E támadás során a szovjet csapatok a nehéz terepviszonyok ellenére átlépték a Kárpátokat és felszabadítva Kárpát-Ukrajnát elérték a Magyar Alföld északi szegélyét.

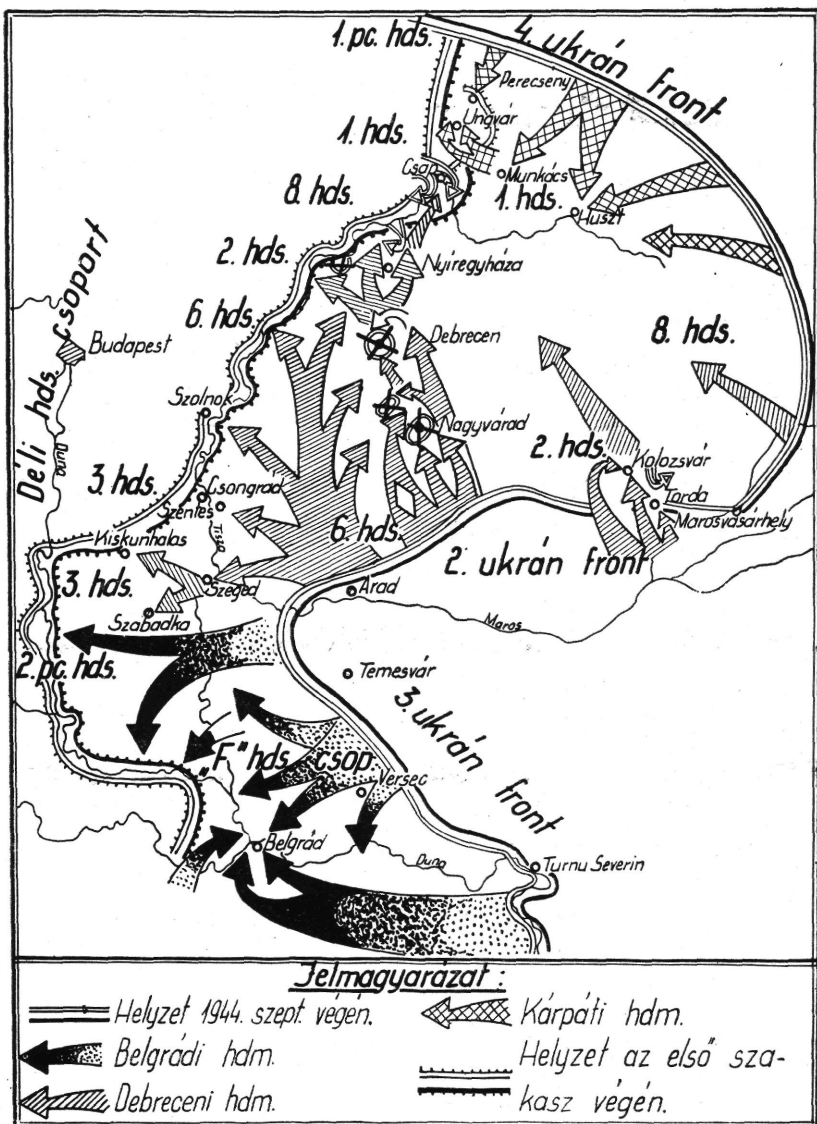
Ezek a harcok — melyekkel befejeződött a 9. csapás első szakasza — megteremtették a csapás fő hadműveletének, a budapestinek, alapfeltételét.

Ebben a szakaszban az egymást követő, szorosan egymáshoz kapcsolódó hadműveletek megfosztották az ellenséget attól a lehetőségtől, hogy a szovjet csapatok főcsapása irányában egy erős csoportot képezhessen. Tartalékait kénytelen volt szétforgácsolni, a nagy kiterjedésű arcvonalon minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult, a meglepetés-szerű csapások sorozatát megállítani sehol sem tudta.

A szovjet csapatok fergeteges támadását sehol sem tudta az ellenség felfogni, pedig a német—magyar csapatok elkeseredetten védekeztek. A mozgás az erős esőzések után rendkívül nehézkessé vált. Különösen nehéz volt a mozgás a terepen. Ezért az ellenség inkább az utakon fejtett ki ellenállást.

A német—magyar parancsnokság minden lehető erőt összevont a szovjet csapatok további térnyerésének megakadályozására. A németek a magyar városokból és falvakból az emberek tízezreit kergették munkára és lázasan építették az új védővonalakat. A német tábornokok újabb és újabb hisztérikus parancsokat adtak és agyonlövétéssel fenyegették azokat, akik akárcsak egy védelmi állást is elhagynak. De bármit tett is a fasiszta örület, a szovjet csapatok előretörését Budapest felé megállítani nem lehetett.

A szovjet erők széles arcvonalon egyik csapást a másik után mérték az ellenségre, szétdarabolták védelmét egyes, egymástól elkülönített szakaszokra és gyorsanmozgó magasabb egységek csapásaival széthasították az ellenség védelmét a teljes mélységben. Nem engedték, hogy az ellenség második vonalbeli és az első vonalból visszavonuló csapataival befészkelhesse magát az előzetes megerősített védelmi állásokba. A fasisztáknak nem maradt idejük erős védelmi csoportosítás megszervezésére, mely alkalmas lett volna a szovjet csapatok előnyomulását megállítani. Hogy mégis ideig-óráig könnyítsenek a helyzeten, hogy a szovjet csapatok által

A 9. csapás első szakasza

szétvert és visszaözlő csapataikat támogathassák, kénytelenek voltak tartalékaikat úgy harcbadobni, ahogy azok megérkeztek. Persze az így menetből harcbavetett tartalékok komolyan ellenállni nem tudtak, csak növelték a fasiszták veszteségeit. Ilyenformán a szovjet csapatok letörve az ellenség ellenállását, október végéig befejezték a Magyarország területén vívott csata első szakaszát.

A budapesti német erőcsoport bekerítése

A csata második szakasza október 28-án kezdődött. E szakasz egyenes folytatása volt a megelőző hadműveleteknek, melyek megteremtették az alapot a Szovjet Hadsereg magyarországi főhadművelete, a budapesti hadművelet számára.

A budapesti hadművelet alap gondolata az volt, hogy a főváros területén elhelyezkedő ellenséges erőcsoport főerejét bekerítsék és megsemmisítsék azzal a céllal, hogy Magyarországot a háborúból kikapcsolják és Németország ellen fordítsák. Ennek a feladatnak sikeres végrehajtása elszigeteli Németországot Európában, hadi-potenciálját lényegesen csökkenti és előnyös helyzetet teremt Németország ellen Ausztria, Csehszlovákia, Szilézia területéről indítandó döntő csapáshoz.

A budapesti hadműveletet négy szakaszra oszthatjuk.⁵ A budapesti hadművelet *első szakaszának* (okt. 28—nov. 30-ig) célja az volt, hogy hatalmas csapással a Tisza—Duna között, Budapest általános iránnyal Budapest megközelítse és a várost elfoglalja. A főcsapást Budapestre a 2. Ukrán Front balszárnyának erői hajtották végre.

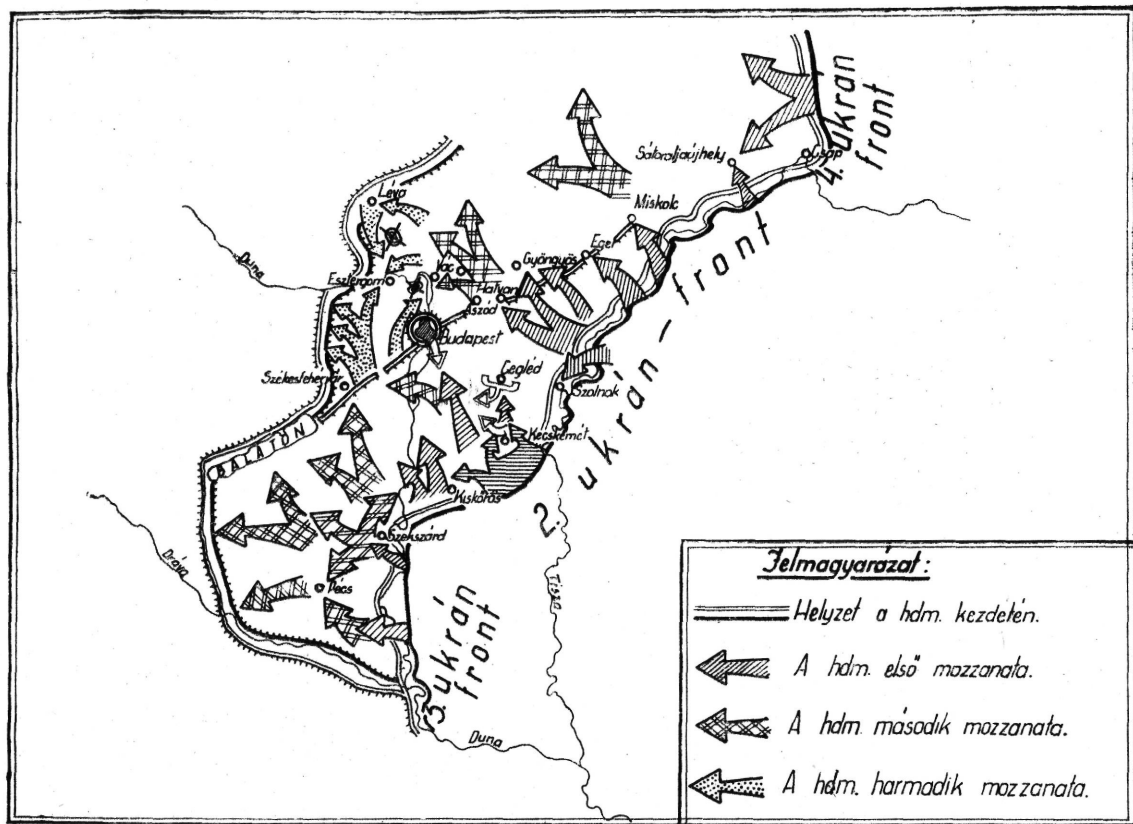
A német—magyar csapatok Budapest védelmére erős védőrendszert építettek. Az ellenség a stratégiai mélységből és más kevésbé veszélyeztetett védőszakaszokról friss erőket vont Budapest védelmére, amely erőkkel ellencsapást hajtott végre.

A szovjet csapatok visszaverték az ellenség ellencsapásait és ellenlökéseit és már november első napjaiban közvetlenül veszélyeztették Budapestet. A fasiszta hadvezetőség kénytelen volt minden rendelkezésre álló erőt harcbadobni. Természetesen nagyobb erőcsoportok összpontosítására nem volt idejük.

A merész és határozott hadműveletek, valamint a szovjet csapatok összes fegyvernemeinek szoros összműködésével végrehajtott rugalmas mozdulatok eredményeként a csapatok november 5-én megközelítették délnyugati és déli irányban Budapestet általában 15—30 km távolságra.

Az ellenség Budapest irányában fokozta az ellenállást, de a szovjet csapatok áttörték a védelmet és tovább folytatták előnyomulásukat. November 14-én Kecskeméttől nyugatra felszámolták a Duna balpartján lévő ellenséges hídfőt és november végén megközelítették délkeletről Budapest külső védelmi övét.

⁵ M. M. Minaszjan: A német fasiszta seregek szétverése Magyarországon. H. M. kiadás. 1953.

Ebben az időben rendkívül nehéz harcok folytak Budapestről északkeletre, ahol a fasiszta haderők Magyarország északi ipartelepeinek elfoglalását igyekeztek megakadályozni. Éppen ezért rendkívül komoly ellenállást fejtettek ki. Allandó esőzések és a felázott talaj leküzdése után a szovjet csapatok előre elkészített ellenséges állásokba ütköztek. Az ellenség jól kihasználta az erősen erdőborította terep előnyét, ahol igen jól lehetett megszervezni a tűzrendszert.

November végéig azonban a szovjet csapatok a Duna—Tisza közén szétverték az ott működő ellenséges erőket. Súlyos veszteségeket okoztak a Budapestről keletre lévő erőknek, átvágták a Budapest—Miskolc-i vasútvonalat és behatoltak Magyarország északi iparterületére. Ezzel egyidőben a 3. Ukrán Front csapatai a Balatontól délkeletre hadműveleti hídfőt foglaltak el, míg a 4. Ukrán Front csapatai Csehszlovákia területén folytatták sikeres előnyomulásukat.

Ezzel olyképpen alakult ki a kedvező helyzet Budapest elfoglalásához, hogy a 2. Ukrán Front csapatai keletről, délkeletről és délről, a 3. Ukrán Front csapatai délnyugatról kezdhették előkészületeiket a magyar főváros elfoglalására.

A fasiszta parancsnokság Budapestet mindenáron igyekezett tartani egyrészt, mert Magyarország fővárosa, másrészt mert a legnagyobb ipari központ is. De igen fontos volt számára a nagyjelentőségű északi iparvidék megtartása is, továbbá megakadályozása annak, hogy a szovjet csapatok délről behatolhassanak Csehszlovákia területére. Éppen ezért főerőit a Balaton—Budapest—Miskolc vonalon vonta össze.

December elején a szovjet csapatok megkezdték a Budapestért vívott hadműveletet *második szakaszának* (dec. 1—9-ig) végrehajtását. A csapatok ténykedése most már kizárólag a főváros teljes bekerítésére irányult.

A keleti és északkeleti részeken működő erők folytatták lendületes támadásukat és december 9-ig elfoglalták Balassagyarmat, Nógrád, Vác, Aszód városokat. Ezzel elvágták a Budapestről északra és északkeletre vezető útvonalakat, amivel megfosztották a fővárost és annak üzemeit az északi iparvidékkel való összeköttetés lehetőségétől, ahonnan pedig csaknem elegendő mennyiségű nyersanyagot és fűtőanyagot kapott.

A 3. Ukrán Front erői ezalatt a pécsi hadműveleti hídfőnél nyugati és északi irányba törtek előre. A nyugati irányú előretöréssel Nagykanizsa térségébe jutottak és veszélyeztették a fasiszták számára oly fontos lispei olajvidéket. Az itt működő erők azonban támadásukat nem folytatták, hanem védelemben mentek át.⁶ A front főerői észak felé törtek előre és a Velencei-tó körzetében felvették az érintkezést 2. Ukrán Front Ercsinél átkelt csapataival.

A 2. és 3. Ukrán Front erői tehát már december 9-én körülfogták

⁶ A Balatontól délre eső arcvonalszakasz jelentős részét az 1. bulgár hadsereg csapatai védték. Erről bővebben lásd Ruzsacsev ezds. és Janacszkov őrnagy cikkét a *Vojenna Misl* 1954. évi 3. számában (bulgáruul) és a *Hadtörténelmi Közlemények* 1955. évi 1. számában.

Budapestet északról, keletről, délről és délnyugatról. Elérték a Duna balpartján a védelmi öv külső peremét, a jobbsparton pedig a „Margit” vonalat, mely Budapestet délnyugat felől védte.

Ezután a szovjet parancsnokság megkezdte az előkészületet a budapesti hadműveletek *harmadik szakaszára* (dec. 10—31-ig), az ellenség teljes bekerítésére és megsemmisítésére.

A „Margit” vonalat erős tüzérségi tűz támogatása mellett áttörték azzal a céllal, hogy a Komárom irányába támadó csapatokkal szorosan együttműködve bezárják nyugat felől is a gyűrűt. December 26-án Esztergom térségében a két front erői egyesültek. A budapesti német erőcsoport bekerítése befejeződött.

A fasiszta csapatok súlyos helyzetükben minden erejüket megfeszítették, hogy a fenyegető katasztrófát elkerüljék. Elkeseredetten ellenálltak az előre elkészített védőállásokban és gyakran hajtottak végre ellenlökéseket a szovjet támadások megakadályozására.

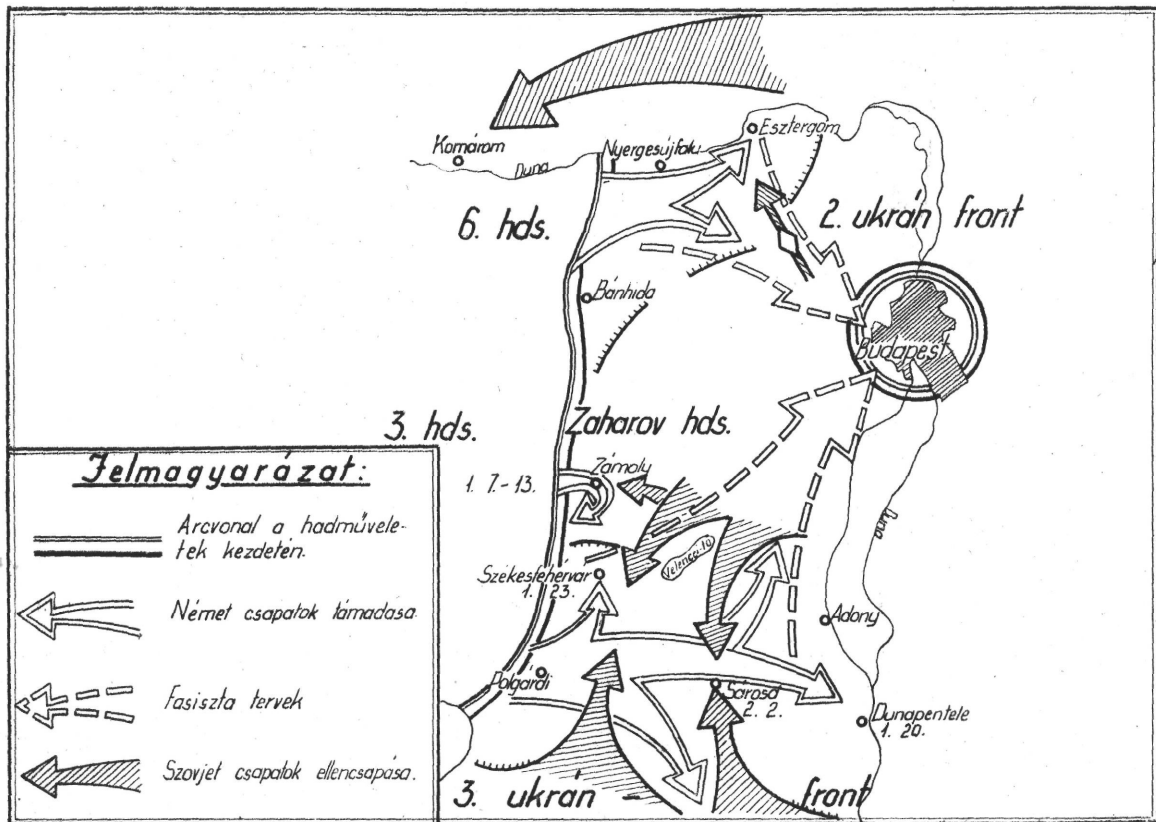
A szovjet csapatok ennek ellenére szétverték az ellenség védelmét, egymás után foglalták el Budapest külvárosait, sőt már december 27-én behatoltak magába a városba is.

Budapesten a következő csapatok voltak bekerítve: a 13. páncélos hadosztály részei, a „Feldherrenhalle” gépesített SS hadosztály, a 271. gyalog-, a 8. és 22. lovas hadosztály, a 239. rohamdandár, a magyar 1. páncélos-, a 10., 12. és 20. gyaloghadosztály, az 1. helyőrségi-, 3. rendőr-, 206. tartalék ezred és még más csapatok, összesen mintegy 180 000 ember.⁷

A szovjet hadművészet újabb győzelme ebben az esetben még nagy politikai győzelemmel is párosult. A Szovjet Hadsereg újból világosan megmutatta, hogy határain túl is azért harcol, hogy a fasiszta megsemmisítésével Európa népeit felszabadítsa a fasiszta iga alól. Magyarország nagy részének megtisztítása után, még a Budapest bekerítését célzó harcok alatt a szovjet parancsnokság megadta a lehetőséget Magyarország Ideiglenes Nemzetgyűlésének összehívására. A nemzetgyűlés december 21-én Debrecenben össze is ült és megalakította Magyarország ideiglenes Nemzeti Kormányát. Az új kormány első dolga volt, hogy hadat üzent a hitleri Németországnak, azonnal hozzáfogott a fasiszta maradványainak gyökeres felszámolásához és az ország demokratikus átalakításához.⁸

⁷ *Artyemjev*: Magyarország felszabadítása. Honvéd Levéltár és Múzeum. 1950. 54. o.

⁸ Az Ideiglenes Kormány az 1944. január 20-án megkötött fegyverszüneti egyezmény 1. pontjában vállalta, hogy hadat üzen a fasiszta Németországnak és a németek elleni harcra nyolc hadosztályt bocsát a Szovjet Főparancsnokság rendelkezésére. — A párizsi magyar békeszerződés és magyarázata, az Atlanti-Oceáni alapokmány és a fegyverszüneti egyezmény teljes szövegével. Gergely kiadás, 1947. 71. o. — A hadosztályok megszervezését azonban a reakció minden eszközzel igyekezett megakadályozni. Ennek ellenére május 9-én egy hadosztály Ausztriában már harcra készen állt, kettő pedig felvonulóban volt. Ezenkívül az Ideiglenes Kormány több vasútépítő és hidépítő egységet bocsátott a Szovjet Hadsereg rendelkezésére. — *Czebe—Pethő*: Magyarország a második világháborúban. Új Magyarország, 1946. 73. o.

A fasiszta felmentési kísérletek elhárítása

A német felmentési kísérletek felszámolása

A budapesti fasiszta erőcsoport körülzárásával egyidőben a 3. Ukrán Front egyik hadserege nyugat felé fordult és Nyergesújfalu, Bánhida, Zámoly, Polgárdi vonaláig előretörve védelembe ment át. Ezzel megteremtette a bekerítés külső gyűrűjét. A Zaharov tábornok parancsnoksága alatt álló hadsereg feladata az volt, hogy tartsa fel a németek felmentési kísérleteit és biztosítsa a bekerített erők felszámolását.

Az előrelátás helyesnek bizonyult, mert a fasiszta főparancsnokság rövid időn belül megkísérelte szétzúzni a Szovjet Hadsereg védelmét és felszabadítani körülzárt erőit. Ennek végrehajtására Komáromtól keletre jelentős csoportot vont össze, mely január 2-án támadásra indult azzal a céllal, hogy északnyugatról betör Budapestre.

A Zaharov hadsereg azonban feltartotta az ellenség erős nyomását, úgyhogy a németek kénytelenek voltak friss erőket harcbanvetni. Január 4-re a támadó csoport már hat páncélos és három gyalogos hadosztályra nőtt. A németek ekkor gyalogságban és tüzérségben mintegy négyszeres, páncélosokban pedig tizenötszörös túlerővel rendelkeztek. A fasiszta támadás mégis akadozott, bár sikerült 20—25 kilométert előrenyomulniuk és a szovjet csapatok átmenetileg Esztergomot is kiürítették, feladatukat mégsem tudták megoldani, a Zaharov hadsereg arcvonalát nem lehetett áttörni.

A Legfelsőbb Főparancsnokság ugyanakkor elrendelte, hogy a 2. Ukrán Front balszárnyának erői Esztergomtól északra lévő területről törjenek előre Komárom térségébe. A 2. Ukrán Front csapatai január 6-án kezdték meg támadásukat és három nappal később már Komárom előterébe jutottak. Előrenyomulásuk azzal fenyegette a német főparancsnokságot, hogy a Dunán átkelve bekerítik támadó csoportjukat.

A fasiszták ezért kénytelenek voltak támadásukat beszüntetni és így január 12-én az arcvonalnak ezen a szakaszán a harcok végleg elcsitultak.

A német főparancsnokság az arcvonalnak másik szakaszán készített elő újabb támadást. A Balatontól északkeletre mintegy hat páncélos hadosztályt, nagyszámú gyalogságot, tüzérséget és jelentős repülőerőket vont össze azzal a céllal, hogy délnyugatról menti fel a Budapesten szorongatott csapatait. Január 18-án indult rohamra a mintegy négyszeres tüzérségi és teljes páncélos fölényvel rendelkező német hadsereg. Január 20-ig tartó kemény harcokban, a fasiszták áttörték a Zaharov hadsereg védelmének teljes harcászati mélységét és Dunapentele (mai Sztálinváros) körzetében kijutottak a Dunához. A továbbiakban arra törekedtek, hogy északra fordulva elnyerjék a hadművelleti mozgási szabadságot és egyesüljenek bekerített csapataikkal. A Zaharov hadsereg azonban bevette tartalékait és Székesfehérvár—Velencei-tó—Ercsi vonalában eltorlaszolta a fasiszták útját. A németek friss erők bevonásával még némi sikereket értek el, a szovjet csapatok az ellenség erős nyomására kénytelenek voltak kiüríteni Székesfehérvárt. A fasiszták a Velencei-tótól keletre is elő tud-

tak nyomulni még 10—15 kilométert, támadásuk üteme azonban lelassult és 25-én végleg el is akadt, két nap múlva kénytelenek voltak védelembe átmenni.

A 3. Ukrán Front parancsnoksága ezalatt jelentős erőket vont össze a Velencei-tótól délre és északkeletre. Február elsején ezek az erők támadásra lendültek. A kétoldalról támadó csoportok február 2-án Sárosdnál egyesültek, jelentős fasiszta erőket kerítve be, melyeket később felszámoltak. Rövid idő múlva a Zaharov hadsereg támadásra indult a német betörés alapja ellen, és helyreállította az eredeti helyzetet.

A német felmentési kísérletek végleg kudarcot vallottak. A fasiszta főparancsnokság mintegy másfél hónapon keresztül, hatalmas erőkkel kísérte meg felmenteni Budapestnél körülzárt csapatait. A 3. Ukrán Front azonban visszaverte a németek minden próbálkozását s ezzel biztosította a budapesti fasiszta csoport felszámolását és hazánk fővárosának felszabadítását.

A szovjet csapatok védelmét ezekben a harcokban a mély tagozás, az összefegyvernemi, páncéltörő tüzér, páncélos tartalékok, valamint a műszaki zártelepítő osztagok rendkívül nagy manőverező képessége jellemezte. Különösen a tüzérség szerepe volt rendkívül nagy ezekben az elhárító harcokban. A gyalogság védelmét nagyszámú közvetlen irányzásra beállított löveg — még nehéz lövegek is — tették szilárddá. A szovjet harcosság hősiességén kívül ezek a tényezők biztosították a 3. Ukrán Front sikerét.

A budapesti fasiszta erőcsoport felszámolása

Amíg a 3. Ukrán Front kemény elhárító harcokat vívott a támadó fasiszta erőkkel, a belső gyűrű csapatai megkezdték a körülzárt csoport megsemmisítését. Az ostrotot Budán a 3. Ukrán Front, Pesten a 2. Ukrán Front parancsnoksága vezette.

A frontok hadseregei 1945. január 1-ig felkészültek feladatuk végrehajtására, mely Budapest felszabadítása volt.

A felesleges vérontás és áldozatok elkerülése, a békés lakosság és a főváros kimélése céljából a szovjet erők parancsnoksága ultimátumot küldött a bekerített erőknek. Ebben az ultimátumban a szovjet parancsnokság biztosította a bekerített katonák életét, a németeknek, hogy a háború után visszatérhetnek Németországba, a magyaroknak pedig, hogy nyilván tartásba vétel és kihallgatás után hazaengedik őket. A magukat megadó összes csapatoknak megígérték, hogy egyenruhájuk, rangjelzésük, kitüntetések és személyi tulajdonuk megmarad. Az összes kapitulálóknak jó ellátást ígérték, a sebesülteknek és betegeknek orvosi segítséget. A fasiszta parancsnokság visszautasította az ultimátumot és a hadi követeket aljas módon meggyilkoltatta.

A hitlerista parancsnokság galád tettével magára vállalta a felelősséget a felesleges áldozatokért, valamint a magyar főváros polgári lakosainak és kulturális értékeinek pusztulásáért.

Maxim Gorkij — a legnagyobb proletár író — mondotta: „... ha az ellenség nem adja meg magát — akkor megsemmisítik”. A 2. és 3. Ukrán Front csapatai megkezdték a harcot a Budapesten bekerített fasiszta csoport megsemmisítéséért.⁹

A főváros felszabeditásáért folytatott harcok két szakaszra oszthatók. Az egyik a 2. Ukrán Front harcselekményei Pest felszabeditásáért, a másik a 3. Ukrán Front Slemín tábornok vezetése alatt álló hadseregének csapása a budai fasiszta erők ellen.

A 2. Ukrán Front a főcsapást Pestújhely és Rákosszentmihály között tervezte, mert itt a kevésbé beépített terep könnyebb előnyomulást tett lehetővé. A pesti ostromló erők balszárnya a kisegítő csapást nagyjából az Üllői út vonalán mérte. A támadás végrehajtásához azonban közvetlenül fel kellett zárkózni a városra. Ez december 27-től január 1-ig tartó kemény harcokban történt meg.

A december 27-i szovjet hadijelentés kiemeli, hogy a hitleristák tűzfészekké alakították át minden jelentős kőházat és rendkívül hevesen ellenállnak. A szovjet harcosok rohammal veszik be egyik házat a másik után. A harcok során csak ezen a napon a szovjet csapatok több mint 3000 katonát, 55 harcokocsit semmisítettek meg és sok hadianyagot zsákmányoltak.

December 29-én a szovjet erők már mélyen behatoltak a városba, ahol rendkívül szívós utcai harcot vívtak az ellenséggel. A fasiszták az utcákon torlaszokat, harcokcsiakadályokat létesítettek. Minden saroképületet valóságos erődé alakították át, géppuskákkal, aknavetőkkal és páncceltörő tűzérőséggel láttak el. A rohamcsoportokban működő szovjet harcok azonban blokározták a német ellenállási góccokat és fokozatosan megsemmisítették az egyes erődök védőit. Az utcákon, udvarokon a megsemmisített fasiszták holttesteit heverték. Ezen a napon például Zsbobokov főhadnagy harcosaival egy légvédelmi üteget körülrzárát és rövid, de heves küzdelem után megsemmisítette az üteg személyzetét.

Budapest déli szegélyén is erősödtek a harcok. A szovjet harcosok kemény harcokban foglalták el a lövészárkokat, áthatoltak az aknamezőkön és a magasfeszültséggel telített drótakadályokon. Így Zebegy tiszt alegysége előnyomulás közben 30 ellenséges géppuskát semmisített meg, amelyek a pincékben és padlásokon voltak elhelyezve. Lapovalov hadnagy gárdaalegységével szétvert egy ellenséges csoportot, miközben 9 löveget, 4 pánccélos járművet és 34 géppuskát zsákmányolt. Levcsenkó százados lövész zászlóaljának gárdistái megsemmisítettek 2 önjáró löveget, 20 tábori löveget és 200-nál több fasisztát.

Január 1-ig a Szovjet Hadsereg végleg leküzdötte az elővárosokban és a külvárosokban kifejtett német ellenállást. A következő nap már a városban folytak a harcok.

⁹ *Artyemjev*: Magyarország felszabeditása. Honvéd Levéltár és Múzeum 1950. 57. o.

1945. január 2-ig a fasiszták számos ellenlökéssel kísérelték meg visszavetni a szovjet csapatokat, de a szovjet harcosok minden ellenlökést visszavertek és tovább nyomultak előre, rendkívüli hősiességről és magas katonai tudásról téve tanúbizonyságot.

Az egyik utcában egy kökerítés mögött elhelyezett fasiszta géppuska teljesen lezárta az egyik előrenyomuló alegység előtt az utat. Rozanov harcos látva ezt a nehéz helyzetet, odaugrott a kerítéshez, majd egy gyors mozdulattal átugrott azon és géppisztoly tüzével megsemmisítette a géppuska kezelőszemélyzetét. Ezután az odasiető harcosokkal azonnal behatolt a házba és megsemmisítették a bennlévő fasisztákat. Ugyanennél az esetnél Melfert őrmester észrevette, hogy a szakaszparancsnok elesett, azonnal átvette a parancsnokságot, gyorsan megszervezte a rohamot a szomszéd házak ellen, miközben megsemmisítettek 40 fasisztát.

Hiába állítottak a fasiszták újabb és újabb nehézségeket. Semmit sem használt, mert nincs az a nehézség, amit a dicső Szovjet Hadsereg csapatai le ne küzdöttek volna. Az erkölcsi fölény a szovjet csapatok oldalán volt, mert a szovjet katona győzni akarását a szocialista hazaszeretet fűtötte. A szovjet csapatok oldalán volt a technikai fölény is, melyet milliónyi szovjet ember győzelembe vetett törhetetlen hite teremtett meg. A szovjet csapatok oldalán volt ezenkívül az utcai harcokban tanúsított fölényes tapasztalat. Ezeknek a harcoknak különös jellegzetessége volt az összes fegyvernemek szoros és folytonos együttműködése. Kölcsönösen segítettek egymást a lövészek, műszakiak, páncélosok, tüzérség. Nagy segítséget nyújtott a földi csapatoknak a szorosan együttműködő légierő, amely csapásaival éjjel-nappal pusztította a galád ellenséget.

A németek elszántan védekeztek. Különösen a Lóversenyter környékén, melyet leszállóhelyül rendeztek be a szállítórepülőik számára. De a szovjet csapatok a főcsapás irányába január 9-ig elérték a Hungária körutat és támadásuk innen a még mindig kitartó németek hátába irányult, akik kénytelenek voltak feladni utolsó repülőterüket.

Ez a minden oldalról körülvelt főváros helyzetét rendkívül súlyosan érintette. Ezután az ellenség kénytelen volt ejtőernyővel ledobni a szükséges anyagokat.

A fasiszták már január első felétől nagy üzemanyag hiánnyal küzdöttek. Eppen ezért harcokcsijaik nagyrészt álló tűzfészekként alkalmazták. Az üzemanyag hiánya korlátozta a Budapesten még dolgozó üzemek teljesítő képességét és a szállításokat a minimumra csökkentette. Amikor a szovjet csapatok elfoglalták a „Hofherr-Schranz” gépgyárat, amelyet a fasiszták harcokcsi javításra használtak, többé már nem tudták javítani sérült harcokcsijaikat.

A Szovjet Hadsereg mindenütt felzárkózott a Hungária körút vonalára. A fasiszták a Keleti pályaudvar körzetében kísérelték meg feltartóztatni a főirányba előretörő szovjet erőket. A szovjet csapatok azonban a Városligeten és a Kerepesi temetőn keresztül indított kétoldali átkarolással felszabadították ezt a körzetet is. Január 15-ig a támadó erők már

mindenütt elérték a Nagykörút vonalát és január 18-ig teljesen megtisztították Pestet a fasiszta rablóktól.

Pest felszabadításáért vívott harcokban a 2. Ukrán Front csapatai december 28 és január 18 között 59.390 német és magyar katonát és tisztet fogtak el. Pesten a harc utolsó napján 20 000 német és magyar katonát és tisztet fogtak el, továbbá 64 harckocsit, 318 löveget, 675 géppuskát és több mint 16.000 puskát zsákmányoltak. Az utcai harcok alatt ejtett hadifoglyok nagy száma arról tanúskodik, hogy a szovjet csapatok a fasiszták szívós ellenállása ellenére és az utcai harc nehéz feltétele mellett, gyors és észszerű manőverekkel, az erődök megkerülésével, egész háztömbök bekerítésével mindig sikert értek el és utána foglyul ejtették a bekerített ellenséget.

Pest megtisztítása után a fasiszták Budára vonultak vissza. Január 18-ig felrobantották fővárosunk büszkeségeit, a gyönyörű dunai hidakat. A fasiszta őrület így temette hullámsírba Európa legszebb hídjait. Az ellenség ezután Budán fészkelte be magát. Felhasználta a gellérthegyi erődöt és a magasabban fekvő területeket. A budai vár területéről az összes megközelítési utakat tűz alatt tudta tartani. Buda vastagfalazatú építményeivel és csatornahálózatával még erősebbé tette a védelmet.

De itt sem tarthatta magát az ellenség sokáig. A Szovjet Hadsereg harcosainak hősiessége és kimagasló katonai tudása újból fényes győzelmet aratott.

A Slemín hadsereg január 9-ig kemény harcokban felzárkózott a sűrűn beépített terület határáig. A fasiszták a Rózsadombon, a Sashegyen, a Várban és a Gellérthegyen kiépített támpontjaikra támaszkodva szilárd védelmet létesítettek. Arra számítottak, hogy addig ki tudnak tartani, míg a felmentő csapatok megérkeznek. A német felmentési kísérleteket azonban a Zaharov hadsereg szétzúzta, de a fasiszták még mindig továbbédekeztek.

Február első napjaiban a Slemín hadsereg is támadásra indult. Február 6-ig elfoglalták a Rózsadombot, február 7-én pedig merész rajtaütéssel felszámolták a sashegyi ellenséges támaszpontot, mely az egész budai városrész fölött uralkodott, majd a támadásukat a Déli pályaudvar — Vérmező irányában folytatva február 11-én áttörték az Attila körút védelmét és a fasiszták még ellenálló támpontját (a Vár és a Gellérthegy) elválták egymástól.

A német parancsnokság még egy reménytelen kísérletet tett, hogy kijusson a fojtogató gyűrűből. A fasiszták február 11-én az Ostrom utcán, Széll Kálmán téren (mai Moszkva tér) és az Olasz fasoron (mai Malinovszkij fasor) át kitérést kíséreltek meg. A kitérés azonban vérbefuladt. Csak csekély töredékeinek sikerült kijutnia a fővárostól északra lévő erdőkbe. De ezek sem kerülhették el sorsukat, mert a szovjet csapatok bekerítették és megsemmisítették őket.

Közben a Slemín hadsereg tovább folytatta támadását. Február 12-én felszámolta a Várban és a Gellérthegyen ellenálló csoportokat és február

13-án végleg befejezte Buda megtisztítását. A főváros felszabadítása ezzel befejeződött.

A szovjet hadijelentés erről többek között a következőket írta:

„A 2. Ukrán Front csapatai, a 3. Ukrán Front csapataival szorosan együttműködve, másfél hónapos ostrom és a nagyvárosban, nehéz feltételek mellett vívott szívos harcok után, ma, február 13-án befejezték a Budapesten körülzárt ellenséges erőcsoport megsemmisítését és ezzel teljesen birtokba vették Magyarország fővárosát, Budapestet, a németek fontos stratégiai támpontját és megnyitották az utat Bécs felé. A Budapestért vívott harcok folyamán a 2. Ukrán Front csapatai több mint 110.000 ellenséges katonát és tisztet ejtettek foglyul, a budapesti erőcsoport parancsnokával, Pfeffer Wildenbruch vezérezredessel és törzsével együtt; továbbá nagymennyiségű fegyvert és különféle hadianyagot zsákmányoltak...”¹⁰

Moszkva a győzőket 324 ágyúból adott 24 tüzérségi ösztűzzel üdvözölte.

Budapest felszabadításával a 9. sztálini csapás — mely méltó helyet foglal el a Szovjet Hadsereg hadtörténelmében — befejeződött.

A sztálingrádi, korszun-sevcsenkói, jassi-kisinyevi, fehér-oroszországi és más hadműveletek tapasztalatait felhasználva és tovább fejlesztve, a Szovjet Hadsereg részei ügyes mozdulatokkal bekerítették és megsemmisítették a fasiszták erős csoportját és visszaverték a németek felmentési kísérleteit. Az ellenség ugyanis másfél hónapon keresztül nagy páncélos és gyalogos erőkkel igyekezett a bekerített helyőrség segítségére sietni, de sikertelenül.

A német főparancsnokság még a kelet-poroszországi, lengyelországi és sziléziai szovjet támadások előtt elhatározta, hogy Budapest területén megveri a szovjet haderőket, jobboldalát megerősíti és Németország megközelítését délről lehetetlenné teszi. Ennek a célnak elérése érdekében a németek Budapest területén nagy erőket összpontosítottak és egész sor magasabb egységet vontak el más arcvonalokról, ami viszont az ott támadó szovjet csapatok helyzetét könnyítette meg.

A budapesti hadműveletben újszerű az, hogy több mint 180.000 változatott ellenséges katonát és tisztet egy rendkívüli adottságokkal rendelkező nagyvárosban kerítették be. Ez a tény magyarázza a szívos és hosszadalmas harcokat a bekerített erőcsoport felszámolásáig, mely másfél hónapig tartott. A fasiszta főparancsnokság az utolsó emberig tartani akarta Budapestet. De mind a kívülről jövő elkeseredett ellenséges ellentámadások, mind a bekerítésben védekező fenevadak minden kísérlete csődöt mondott a szovjet harcosok hősiességén.

Ez a fényes győzelem, újból világosan megmutatta a sztálini hadművészet és harcászat felmérhetetlen fölényét, a Szovjet Hadsereg tábornokainak, tisztjeinek és katonáinak kiválóságát a haditudomány gyakorlati

¹⁰ *Artyemjev*: Magyarország felszabadítása. Honvéd Levéltár és Múzeum. 1950. 66. o.

alkalmazásában és az egész Szovjet Hadsereg rendkívüli fölényét a fasiszta német haderők felett.

Most, amikor az 1945-ben ronggyá vert hitleri hadsereg újra elindult elődje nyomdokain, vissza kell emlékeznünk a fasiszta hordák dicstelen uralkodására. Hiszen még nem száradtak fel anyáink könnyei a második világháborúban elpusztult gyermekeikért, az özvegyek előttünk nevelik az apák nélkül felnövő gyermekeiket. Emlékeznünk kell az első szabad áprilusra, amikor Budapesten még csak rom, szemét volt és betevő falainkat a Szovjet Hadsereg biztosította.

Mi joggal és teljes büszkeséggel valljuk magunkat a dicső Szovjet Hadsereg fegyvertársának, mert ez a hadsereg volt létrehozója Néphadseregünknek és ez a hadsereg rendelkezik ma is mindazon szükségletekkel, amelyekkel az elbizakodott adenaueri hadsereget és cinkosait is képes megsemmisíteni. Ez a hadsereg ma biztosíték arra, hogy szeretett hazánk fejlődjék, virágozzék és elkerülje a fasiszta pusztítást.

A ROMÁN CSAPATOK RÉSZVÉTELE A FASIZMUS ELLENI HÁBORÚBAN

(1944. augusztus 23 — 1945. május 9.)

Gh. Nițu.

A Szovjet Hadseregnek 1944. év folyamán a német-fasiszta csapatok fölött aratott nagy győzelmei, melyeket „tíz csapás” néven ismerünk, jelentik azokat a döntő győzelmeket, melyek meghatározzák a hitlerista Németország végleges szétzúzását.

E nagy, győzelmes hadműveletek között rendkívüli jelentőségű a Jasi-Chisinău-i (Jassy—Kisinev-i) hadművelet, a hetedik csapás, melyet a Szovjet Hadsereg 1944. év folyamán a hitlerista hadseregre mért. Hadászati és katonai-politikai jelentősége miatt, ez egyike a második világháború legnagyobb és legkiemelkedőbb hadműveleteinek.

A Szovjet Hadsereg csapása megsemmisítette a német hitlerista front teljes jobbszárnyát és a balkáni német csapatok egész védelmi rendszerének összeomlásához, valamint a front délkeleti szakasza egész stratégiai helyzetének gyökeres megváltoztatásához vezetett. Ez határozta meg Románia, majd Bulgária kivonását a háborúból, melyet ezek az országok a hitlerista Németország oldalán vívtak és kedvező feltételeket teremtett a Szovjet Hadsereg délkelet-európai támadásának kibontakozásához, a hitlerista stratégiai állomány déli oldalának semlegesítésével.

Igy szabadult fel Románia és Bulgária, amelyek fegyvereiket az igazi ellenség, a német fasizmus felé fordították. A Szovjet Hadsereg rövid idő alatt felszabadította Jugoszláviát és Albániát, s a visszavonuló ellenséget üldözve, behatolt Magyarországra területére, s ezzel megnyitotta győzelmes útját a hitlerista Németország déli határai felé, hogy erre mérje rá az utolsó csapást.

Népünk számára a Szovjet Hadsereg Jasi—Chisinău-i (Jassy—Kisinev-i) győzelme kivételes jelentőségű. Ez országunk hazafias erői számára, melyeket a Román Kommunista Párt vezetett, lehetőséget nyújtott arra, hogy 1944. augusztus 23-án az Antonescu-féle fasiszta diktatúrát megdöntsék, és hogy Romániát a bűnös, szovjetellenes háborúból kivezessék.

Augusztus 23-a, az a nap, melyen a dicsőséges Szovjet Hadsereg felszabadította hazánkat, történelmi fordulópontot jelentett a nép életében.

Ez hozta meg népünk számára a szabadságot és nyitotta meg egy új élet építésének útját, a demokrácia és a szocializmus útját.

1944. augusztus 23-ától kezdve, népünk, melyet a Szovjet Kormány sosem tévesztett össze az ország élén álló áruló klikkel, amely bennünket a hitlerista Németország oldalán beletaszított a Szovjetunió elleni támadó háborúba, lehetőséget nyert arra, hogy igazi ellensége, a német imperializmus ellen fordítsa fegyvereit.

Ezen a napon a Szovjet Kormány jóindulatából országunk a dicsőséges Szovjet Hadsereg oldalán belépett egy igazságos háborúba, s fegyveres erőivel részt vett az Erdély, Magyarország és Csehszlovákia felszabadításáért vívott harcban.

*

A fasiszta Németország elleni harc a Szovjet Hadsereg oldalán 1944. augusztus 23-án kezdődött, amikor egyes moldovai román egységek azonnal csatlakoztak a Jasi-i (Jassy)-fronton megvert német-hitlerista erők maradványait üldöző szovjet csapatokhoz, a belső román csapatok pedig hozzáálltak az ország területének különböző fontos központokban, főleg Bukarestben, Ploesti-ben, a Prahovai-i olajvidéken, a tengerparton és a Duna néhány pontján szétszóródott német-fasiszta csapatoktól való megtisztításához abból a célból, hogy megakadályozzák a német ellenállás megszervezését országunk területén.

Abban az időpontban a román erők helyzete a következő volt:

Az ország területén egy belső hadsereg, az 1. Hadsereg állott, amely a belső zóna (Erdély, Bánát, Muntéria, Olténia, és Dobrudzsa a bukaresti körzet erőinek kivételével) összes katonai erői felett rendelkezett azzal a feladattal, hogy biztosítsa a csapatok kiképzését és a terület őrzését. Általában ennek a belső hadseregnek az állományába léptek a nagy egységeket és újoncokat kiképző nem mozgósított egységeket, különböző belső alakulatokat, valamint számos kiképző központot, hivatásos és tartalékos tiszti és tiszthelyettesi iskolát (nagy részét Erdély és Bánát területén) magukba foglaló területi parancsnokságok.

A Moldova-i fronton lévő nagy egységek, a Jasi—Chisinau-i (Jassi—Kisinev) körzetben végrehajtott nagy szovjet támadás és az augusztus 23-i történelmi aktus következtében, részben a szovjet csapatokhoz csatlakoztak, követve a megvert fasiszta-német erőket, részben pedig az ország belseje felé, Bukarest és Tirgoviste északi körzetébe vonultak vissza. ahol 1944. szeptember 1-ig átcsoportosultak s újjászervezték erőiket, hogy a Szovjet Hadsereg oldalán azután a német fasizmus elleni harcra térjenek át.

Ezek a nagy egységek alkották a 4. Román Hadsereget, amely a háború befejezéséig részt vett a harcokban.

A román csapatoknak a dicsőséges Szovjet Hadsereg oldalán és a Legfelsőbb Szovjet Parancsnokság vezetése alatt történt részvétele a hitlerista Németország elleni háborúban négy különálló szakaszra osztható, és

pedig: a terület megtisztítása a hitlerista csapatoktól és az ország északi és nyugati határának biztosítása az ellenség behatolási kísérletei ellen, az Erdély felszabadításáért vívott harcok, Magyarország felszabadításáért vívott harcok és Csehszlovákia felszabadításáért vívott harcok.

*

Az ország területén és a fővárosban lévő német hitlerista csapatok elleni akció 1944. augusztus 24-én reggel kezdődött. Ebben az időpontban számos hitlerista parancsnokság, egység és alakulat volt az országban az ipari és kőolaj-központok, a különböző raktárak őrzése és a tengerparti, valamint a dunai érzékeny pontok védelme céljából. Ezek az egységek és alakulatok, melyek általában Bukarest, Ploesti és a Prahova-völgye körzetében, a bánáti ipari zónában, a fő dunai kikötőkben és a Dobrudzsa-i tengerparton voltak széthelyezve, arra törekedtek, hogy a visszavonuló megvert német erők maradványaival együtt ellenállást szervezzenek meg az ország területén abból a célból, hogy megakadályozzák a szovjet erők előnyomulását délkelet felé.

A hitlerista csapatok, melyek birtokba akarták venni a fővárost és az államapparátus központi intézményeit, el akarták foglalni és ellenállást akartak megszervezni az ország főbb központjaiban, erőszakos cselekedeteket követtek el, vadállati módon bombázták az ország fővárosát, megtámadták és megkísérelték lefegyverezni a román csapatokat.

Ezeknek a hitlerista kísérleteknek a megakadályozására hozott azonnali rendszabályok meghiúsították tevékenységüket az ország egész területén.

Az ország belső részében lévő román csapatok, melyeknek erkölcsé az augusztus 23-i fordulat következtében megváltozott, augusztus 24-ének reggelén hozzáálltak az ország területének a hitlerista csapatoktól való megtisztításához.

A határzónában, a Dunán és az ország többi részén lévő hitlerista helyőrségeket sorjában arra kényszerítették, hogy beszüntessenek minden ellenállást, tegyék le fegyverüket és adják meg magukat (1. sz. vázlat).

Nagyobb harcok folytak Bukerestben és Ploestiben, a Dunán, Turnu Severin és Bazias között, valamint a Buzáu és Teleajen völgyében, hogy megakadályozzák a hitlerista hadoszlopok visszavonulását Sf. Gheorghe (Sepsiszentgyörgy) felé.

Ezekben a harcokban, melyekben részt vettek a felfegyverzett és a Román Kommunista Párt vezetése alatt álló munkásgárdák, a katonai egységek oldalán — különösen Bukarestben, a Prahova-völgyében és Braszóban (ma Orasul Stalin) — az ellenséges ellenállást teljesen meghiúsították, nagy mennyiségű fegyverzetet, hadifelszerelést, anyagraktárakat zsákmányoltak és nagyszámú hadifoglyot ejtettek.

Ilyképpen 1944. szeptember 1-én, a tisztogatási akció az ország egész területén befejeződött s még néhány, a Dunán, Orsova és Moldova Noua körzetében felszámolás alatt lévő ellenséges támaszpont maradt hátra.

A belső román egységek által elért harci sikerek elsősorban a 2. Ukrán Front kötelékébe tartozó felszabadító szovjet erők gyors előnyomulásának köszönhetőek, amely romba döntötte országunkban a hitleristák egész védelmi rendszerét, másodsorban pedig a Román Kommunista Pártnak, amely megszervezte és vezette az ország hazafias erőinek harcát az Antonescu-féle fasiszta diktatúra megdöntésére, az augusztus 23-i történelmi fordulat megvalósítása és a fasisztaellenes fegyveres erők harcának megszervezése érdekében, a dicsőséges Szovjet Hadsereg oldalán.

Az ország megtisztításáért folyó harccal egyidőben, az 1. Román Hadsereg erőinek zömével elindult Erdély és Bánát északi és nyugati határainak védelmére, hogy meghiúsítsa az ellenséges erők bármilyen behatolási kísérletét a Nyugati Érchegység és a Déli Kárpátok szorosain, nagy egységek és kiképzés alatt álló újonc egységek, valamint számos belső alakulat, kiképzési központok és különféle katonai iskolák fölött rendelkezve.

1944. augusztus 24—26-tól kezdve az 1. Román Hadsereg a Brassótól Bánátig terjedő egész erdélyi határ védelmére rendezkedett be.

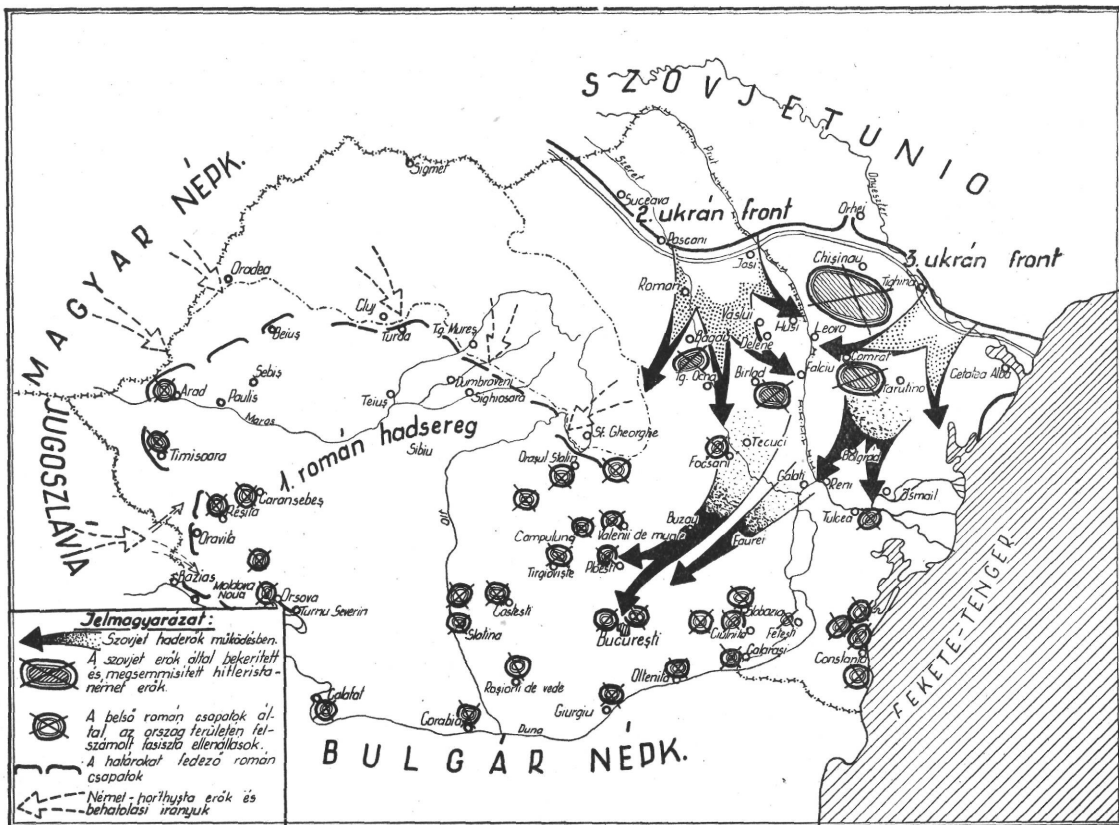
1944. szeptember 5-ig egyetlen fontos harci cselekmény sem zajlott le a határon. Ebben az időben azonban, a fedezetben lévő román csapatokat megszervezték a fontosabb irányokba történő védelemre. A hírszerzésből kiderült, hogy az ellenség számos erőt összpontosított különösen Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagyvárad, Szeged körzetében és a szerb Bánátban.

Ugyanakkor, a Moldvából kivont és Bukarest-Észak és Tirgoviste körzeteibe újjászervezés és állomány kiegészítés céljából összpontosított nagy egységek a 4. Román Hadseregbe olvadnak be, s 1944. szeptember 1-től a hegyektől északra, Tirnaveni (Dicsőszentmárton), Torda, Tövis és Medgyes összpontosító körzetben nyertek elhelyezést.

1944. szeptember 4-től 5-re virradó éjjel, a Nagyvezérkar parancsának megfelelően, a 4. Hadsereg nagy egységekkel és az Érchegységtől keletre lévő erdélyi egységekkel együtt, átvette a frontot. Az 1. Hadsereg megtartotta az Érchegységi front és tőle nyugatra lévő front fennmaradó részét, a Bánát déli részéig.

1944. szeptember 5-én az ellenség erőteljes támadást indított meg Közép-Erdélyben, Kolozsvár és Marosvásárhely irányából a 4. Román Hadsereg ellen, s sikerült dél felé hatolnia és elérnie Razboieni-nél (Székelykocsárdnál) a Marost és keletebbre Tirnava Mica-t (Kisküküllő). Később (1944. szept. 6—16. között) az ellenség kiterjesztette támadó hadműveleteit a bánáti 1. Román Hadseregére a Duna mentén Orsova és Temesvár felé, és egy erős magyar horthysta alakulattal Arad, Inau és Bejus (Belényes) irányába támadott.

A mindkét hadsereg arcvonalán megindított támadásával az ellenség célja az volt, hogy megsemmisítse a fedező román erőket, lehatoljon a Déli-Kárpátokig és birtokba véve az Erdélybe és Bánátba vezető utakat, megszilárdítsa védelmét, mielőtt még a szovjet erők a hegyektől északra megérkeznek.

Az 1944. aug. 20-i szovjet támadás. A fasiszta csapatok felszámolása a román csapatok által (1944. VIII. 24—IX. 8.)

Elkeseredett támadásaik ellenére a hitlerista és horthysta csapatoknak nem sikerült kitűzött céljaikat elérni, bár számbeli fölényben voltak, jobban voltak felszerelve fegyverzettel és haditechnikával és fedező egységeinkhez viszonyítva, melyeknek zöme újoncokból állott, több harci tapasztalattal rendelkeztek.

A román csapatok nehéz harcokat vívtak a Maros és a Küküllő-völgyében, Dél-Bánátban, Temesvár körzetében, Aradon és Paulisnál, valamint a Fekete- és a Fehér-Körös völgyében, keményen ellenállva az ellenség dühös támadásainak. A terepet lépésről lépésre adva fel, súlyos veszteségeket okoztak az ellenségnek. Ezekben a harcokban említésre méltóak két katonai iskola haditettei Paulisnál és Sebisnél, amelyek hősiessen harcoltak, s határozottan állították meg az ellenségnek a Kárpátok szorosába való behatolást célzó támadásait.

A román csapatok Erdély és Bánát határainak fedezetében és az ellenséggel folytatott harcokban, 1944. szeptember hó első dekádjában sikereket értek el és végleg megátolták az ellenség előnyomulását. Ugyanakkor a szovjet erők a hegyektől északra nyomultak előre, hogy folytassák a hitlerista és horthysta erők elleni támadást.

A 2. és 3. Ukrán Front Jasi—Chisinău (Jassy—Kisinev) körzetében kibontakozott támadása erőteljesen folytatódott délkeleti irányban.

Kiszélesítve támadásukat, a 2. Ukrán Front szovjet erői felszabadították Románia területének déli részét és szeptember hó elején a Keleti és Déli Kárpátokon keresztül áthatoltak Erdélybe és Bánátba.

Ugyanakkor a 3. Ukrán Front erői felszabadították Bulgáriát és átlépték Jugoszlávia keleti határát.

Az 1. és 4. Román Hadseregek, amelyek Erdélyben és Bánátban az északi és nyugati határok védelméért harcoltak, 1944. szeptember 8-tól kezdve hadműveleti szempontból a 2. Ukrán Front parancsnoksága alá kerültek és a szovjet haderők oldalán részt vettek Erdély, Magyarország és Csehszlovákia felszabadításában és a hitlerista Németország végleges megsemmisítéséig folytatták a harcot.

A román haderők tevékenysége a Hitler-ellenes arcvonalon a dicsőséges Szovjet Hadseregnek az Erdős-Kárpátok, a Keleti és Déli Kárpátok és Magyarország nyugati határa térségében kifejtett hadműveleteinek keretébe tartozik, amely a kilencedik csapás néven ismeretes, valamint Csehszlovákia területén később lefolytatott harcok keretébe, melyek a keleti német arcvonal déli szárnyának szétzúzásához vezettek, s amelyek következménye Észak-Erdély, Magyarország, Csehszlovákia felszabadítása és a hitlerista Németország végleges megsemmisítéséhez szükséges kedvező feltételek megteremtése volt (2. sz. vázlat).

*

A 2. Ukrán Front keretében küzdő szovjet csapatok, miután a Kárpátoktól északra és nyugatra behatoltak Erdélybe és Bánátba, egy sor akciót hajtottak végre, visszaverve észak és nyugat felé az ellenséget, amely Bánátban, s a Marostól és Küküllőtől délre nyomult be. Szeptem-

ber hó vége felé a 2. Ukrán Front birtokában tartotta az erdélyi fennsík középső részét, az Érchegységet, Arad és Temesvár körzetét.

A román csapatok, amelyek a 2. Ukrán Front keretében harcoltak, a szovjet csapatok oldalán részt vettek az erdélyi fennsíkon, a Bánátban és az Erdélyi Érchegységtől nyugatra sikeresen lezajló harcokban.

Ilyképpen, az erdélyi fennsíkon, a 4. Hadsereg egységei a „Tudor Vladimirescu” önkéntes hadosztállyal együtt, a szovjet haderők oldalán részt vettek a Sf. Gheorghe-i (Sepsiszentgyörgy-i) harcokban. Sepsiszentgyörgy a Moldvából visszavonuló ellenséges oszlopok maradványai számára melőzhetetlen átvonulási pont volt. Elkezeredett harcok után, szeptember 8-án a város, a szovjet csapatok oldalán küzdő önkéntesek és hegyi- vadászok hősiessége következtében felszabadult.

Folytatva az ellenség üldözését északnyugat felé, a szovjet haderők a 4. Román Hadsereg egységeivel együtt szétzúzták az ellenség ellenállását, főképpen Nirázs védelmét és szeptember 17-ig elkezeredett harcok árán, sikerült felszabadítaniok Niráztól, a Marostól és az Aranyostól délre eső területet.

A szovjet páncélos csapatok erőteljes közbelépése lehetőséget nyújtott a 4. Hadsereg egységeinek, hogy előrehaladjanak a Maros és az Aranyos, illetve a Kisküküllő és a Maros közötti térségben és hogy átdobják az ellenséges erőket a Marostól északra, ahol ezek erős ellenállást fejtettek ki. A szeptember hó végéig folytatott harcok különösen nehezek voltak és szeptember 28-án Marosvásárhely felszabadítását és a tervezett támadás érdekében a Maroson túl hány hídfő elfoglalását eredményezték.

A 2. Ukrán Front balszárnyán az Érchegységtől nyugatra és a Bánátban (Arad, Temesvár körzetében), a szovjet haderők, gyorsan áttérve a támadásra az összes fontos irányokba, visszanyomták a határon túlra az ellenséges haderőket. Ezekben az akciókban az 1. Román Hadsereg egységei is részt vettek.

Így 1944. október 6-ig részt vettek a Temesvár védelméért folyó harcokban, Szalonta felszabadításában, valamint a Nagyvárad és Gilau (Gyalu) körzetében folytatott harcokban, rendkívüli harci szellemről és hősiességről téve tanúságot, melyért a Szovjet Parancsnokság írásbeli parancsban fejezte ki köszönetét.

A román haderőknek Erdély felszabadításáért tovább folytatott harcai a Legfelsőbb Szovjet Parancsnokság által a német arcvonal déli részén lévő erők megsemmisítése céljából tervezett nagy támadó hadműveletbe illeszkednek bele.

A hadművelet Erdélyben a támadás folytatását tűzte ki céljául, hogy döntő csapást mérjen az Arad—Bukarest főirányra, s ezzel megsemmisítse a Tiszától keletre lévő ellenséges haderőket, felszabadítsák Erdélyt és később megsemmisítse a Tisza—Duna között lévő ellenséges haderőket és felszabadítsa Magyarországot.

Ugyanakkor a támadás folytatódott Kárpát-Ukrajnában és Jugoszlá-

viában azzal a céllal, hogy megakadályozzák ellenséges erők szállítását a főcsapás irányába.

Ennek során a 2. Ukrán Frontnak az volt a feladata, hogy kezdetben balszárnyával és középpontjával Debrecen irányába fejtsen ki tevékenységet, hogy szétzúzza a fasiszta-német haderők állásait, szétválassza az erdélyi és a Tiszától nyugatra lévő erőket, s elvágja és megsemmisítse az összeköttetést, és együttműködve a 4. Ukrán Fronttal, felszabadítsa Erdélyt.

A 4. Ukrán Frontnak az volt a feladata, hogy az Erdélyben lévő fasiszta haderők megsemmisítésében együtt működjenek a 2. Ukrán Fronttal és felszabadítsa Kárpát-Ukrajnát.

A 3. Ukrán Frontnak az volt a feladata, hogy biztosítsa a 2. Ukrán Front balszárnyát, felszabadítsa Jugoszláviát, a Dunától északra és délre Belgrád irányába fejtsen ki tevékenységét és azután folytassa támadását Magyarországon nyugati részén.

A 2. Ukrán Front 1944. október 6-án kezdte meg a támadást, a főcsapást kezdetben balszárnyával, Gyula és Makó között, Arad, Orosháza irányába mérve. A szovjet csapatoknak sikerült áttörniök az ellenséges védelmet, a támadást teljes erővel a Tisza felé szélesítették ki, melyet 1944. október 8-án széles arcvonalon elértek és amelyen 1944. október 11-én átkeltek, több hídfőt elfoglalva Szolnok és Mindszent között; ugyanakkor, erőinek egy részével, a 2. Ukrán Front terjesztette támadását Debrecen felé és utat nyitott magának észak felé, az Érchegység és Tisza közötti síkságon, elvágva az Erdélyben lévő ellenséges haderők visszavonulási útvonalait.

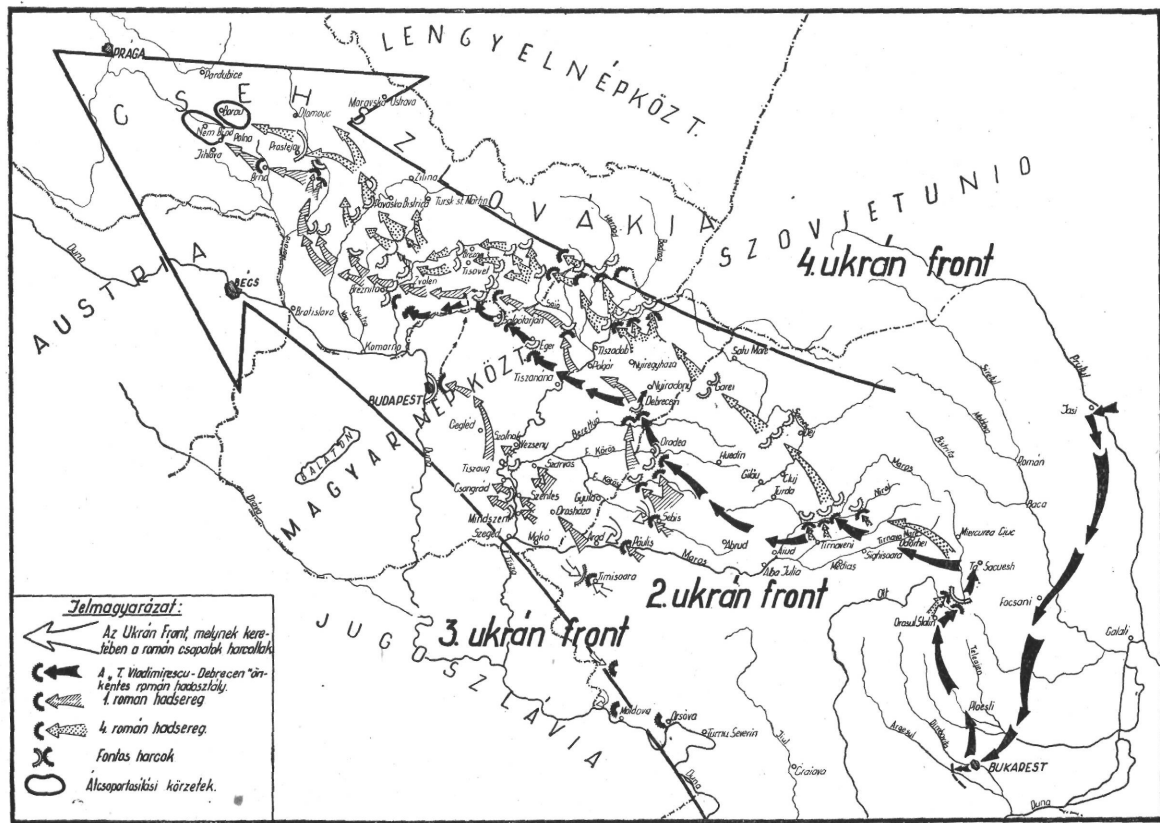
1944. október 9- és 11-e között a támadó hadműveletek kiterjedtek az egész frontra és október hó végéig folytatódtak.

A román haderők, az 1. és 4. Hadsereg, Erdély felszabadításáért folytatott akciói a 2. Ukrán Front hadműveleteinek keretében és parancsnoksága alatt folytak le. A román harcosok a dicsőséges Szovjet Hadsereg oldalán folytatott harcoknak ebben a szakaszában vitézségről és hősiességről tettek bizonyosságot.

Az 1. Hadsereg nagy egységei részt vettek a 2. Ukrán Front balszárnyán lefolyt hadműveletekben, Arad, Orosháza irányában, Mindszent, Csongrád, Szolnok és Vezseny körzetében, ahol keményen harcoltak, különösen a Tiszántúl a mindszeri hídfő kiszélesítése és megszilárdítása érdekében.

A szovjet haderők erőteljesen folytatták az 1944. október 6-án megkezdett támadást, főcsapásukat északra, Debrecen felé irányítva. A szovjet haderők, miután október 12-én felszabadították Nagyváradot, folytatták előnyomulásukat a tiszai alföldön északnyugat felé és megkezdték a harcot Debrecen városáért, Északkelet-Magyarország eme fontos ipari központjáért és közlekedési csomópontjáért.

Az 1. Román Hadsereg erőinek egy részével részt vett a Tisza és a Körös mentén, Szarvas, Öcsöd és Tiszakürt körzetében lefolyt harcokban, egy ellenséges ellentámadás visszaverésében, megmaradt erőivel pe-

A román csapatok részvétele a fasizmus elleni háborúban (1944—1945).

dig, különösen nagy lovas és hegyi egységeivel, a szovjet haderők oldalán működött Debrecen körzetében. Ezekben a harcokban a román lovas és hegyivadász egységek nagy bátorsággal harcoltak, ellenállásról, keménységről és harci szellemről tettek tanúságot, részt véve a Debrecen körzetében lévő ellenséges erőcsoportosítás szétzúzásában.

A „Tudor Vladimirescu” önkéntes hadosztály, amely a Szovjetunió területén alakult meg, a felszabadító szovjet csapatokkal együtt jött az országba. Majd a Marostól délre lefolyt harcokban, a hadosztály szakadatlan éjjeli és nappali menetelésben áttelepült, nyugat felé mozdult el és 1944. szeptember 21-én Belényes, Nagyvárad körzetébe érkezett, ahol a szovjet csapatok oldalán részt vett Nagyvárad, az ellenséges haderők eme erőteljes védelmi pontja felszabadításáért folytatott harcokban. Az elkeseredetten védekező ellenséggel folytatott kemény harc után a szovjet csapatok felszabadították Nagyváradot: ezekben a harcokban részt vettek a „Tudor Vladimirescu” önkéntes hadosztály és román hegyivadász- és lovasegységek.

A Debrecen felszabadításáért folytatott harcok különösen elkeseredettek voltak; az ellenség kitartóan védte ezt a központot és fontos erőket vetett be megtartásáért, mivel biztosítani akarta az Észak-Erdélyben lévő német-fasiszta csapatok Tiszántúltra való visszavonulását.

A szovjet haderőcsoport, amely mellett az 1. Román Hadsereg egységei és a „Tudor Vladimirescu” önkéntes hadosztály is működött, ügyes manőver következtében 1944. október 20-án felszabadította a várost. Hősies magatartásáért és a harcok során tanúsított ragyogó tetteiért a „Tudor Vladimirescu” hadosztály a „Tudor Vladimirescu-Debrecen” román önkéntes hadosztály elnevezést kapta.

Az ellenség veszteségei ezekben a harcokban különösen súlyosak voltak: a szovjet csapatok négy hadosztályt semmisítettek meg és nagymennyiségű hadfelszerelést zsákmányoltak.

Debrecen eleste maga után vonta Erdély északnyugati részében a német—horthysta védelem teljes összeomlását.

A 2. Ukrán Front jobbszárnyán végrehajtott támadó hadműveletekkel egyidőben, Arad, Orosháza és Nagyvárad irányában, az Erdélyi Fennsíkon, 1944. október 9-ig a szovjet és a román haderők helyi jellegű akciókat folytattak és befejezték az előkészületeket az általános támadás megindítására.

A front vonala általánosságban a Maroson, majd az Aranyoson, Tor-dán és nyugatabbra az Érchegységben vonult. Az ellenség a front eme részén erős védelmet szervezett meg és kemény ellenállást tanúsított. A 4. Román Hadsereg nagy egységei, amelyek a szovjet haderők oldalán küzdöttek, támadó hadrendben voltak a Maros és Aranyosi fronton, Marosvásárhely és Cimpia-Turzii (Gyéres) között.

1944. október 9. reggelén a szovjet és román haderők megindították az általános támadást az erdélyi fennsík teljes arcvonaltán és már első napon sikerült áttörniök az ellenség védelmét. A megvert ellenség az

egész fronton megkezdte visszavonulását, ami a szovjet és román haderőket üldözésre készítette.

A 4. Hadsereg arcvonalának nagy román egységei október 9—10-e éjjelén kezdték meg az ellenség üldözését északnyugat felé, a Szamos kapuján keresztül, Dés—Nagykároly és Dés—Szatmár irányába.

Folytatva az üldözést, a szovjet és román haderők egyre jobban kiszorították Erdély földjéről a német fasisztákat, megtörve az útjukban lévő ellenállást. 1944. október 11-én felszabadult Kolozsvár, Erdély legfontosabb politikai és kulturális központja. A 4. Hadsereg egységei folytatták az üldözést, áthaladtak a Szamos kapuján és október 22-én azt a feladatot kapták, hogy nyomuljanak előre Nagykaroly felé.

Október 24—25 éjjelén a román haderők Nagykaroly előtt megtörték az ellenséges ellenállást és hajnalban felszabadították a várost. Ugyanazon éjjel Szatmárt felszabadították a szovjet haderők.

Október hó végén, a sikeresen végrehajtott hadműveletek következtében, a szovjet és román haderők elérték és átlépték Erdély északnyugati határát. Erdély felszabadítása — a Keleti Kárpátoktól Nagyváradig, — a szovjet harcosok hősi harcának köszönhető, akik mellett a 4. Hadsereg egységeinek román harcosai is jelentős véráldozatot hoztak.

A 2. Ukrán Front csapatai Észak-Erdély teljes felszabadításával befejezték a kilencedik csapás néven ismert hadműveletek első szakaszát. A Tisza balpartjának birtokában Csap és Szolnok között, valamint tiszai hídfőket foglalva el, a 2. Ukrán Front megteremtette a feltételeket a támadás kiterjesztéséhez nyugat felé, Magyarországra.

A hadműveletek második szakaszában — a kilencedik csapás keretében — melyet a 2. Ukrán Front hajtott végre és melyhez a román haderők akciói is sorakoznak (1. és 4. Hadsereg) a Tisza és a Duna közötti német és horthysta haderők megsemmisítése és Budapest, Magyarország fővárosának felszabadítása volt a cél.

Eme hadműveletek keretében a 2. Ukrán Frontnak az volt a feladata, hogy főcsapást mérjen Budapest felé és szabadítsa fel Magyarország fővárosát, jobbszárnya pedig keljen át a Tiszán és folytassa előnyomulását a Bükk és Mátra-hegység felé, támogatva ezzel a Budapest felé mért főcsapást.

A 2. Ukrán Front balszárnyán kezdte meg a támadást, a Tiszától Csongrád körzete felé Budapest irányába fordult, ahol végrehajtotta a főcsapást. Azután a hadműveletek fokozatosan terjedtek ki a középpont és a jobbszárny felé, egészen Polgár körzetéig.

Az 1. Román Hadsereg, a szovjet csapatok oldalán, erőinek egy részével a főcsapás irányának balszárnyán, Szentes, Cegléd, Budapest irányában, erőinek másik részével pedig, melyet nagy hegyivadász egységek alkottak, északabbra a Bükk-hegységen túl, Tiszacsege, Jordánháza irányában vett részt. A 4. Román Hadsereg erőinek összességével részt

vett a 2. Ukrán Front jobbszárnyán, támadó akciókat hajtva végre északnyugati irányban, Magyarország északi területén.

Az ebben a szakaszban lefolyt akciók a következőképpen zajlottak le:

A Debrecen körzetében lévő ellenséges haderők felszámolása után a fő szovjet haderőket és az 1. Román Hadsereg egységeinek egy részét átcsoportosították a Tiszánál Csongrád körzetében, ahol elfoglaltak több hídfőt. 1944. október 28-án a szovjet és román haderők megindították támadásukat és egy megsemmisítő tüzérségi és repülő-tűz után áttörték az ellenséges védelmet és behatoltak a magyar pusztára.

A román csapatoknak ügyes manőverezéssel és kemény harccal sikerült átkelniük a Tiszán, Tiszaug és Tiszainoka körzetében és folytatniuk a támadást a szovjet csapatok oldalán, Budapest felé. Az ellenség elkeseredett ellenállásával szemben, a fedezékekkel tele magyar pusztán a szovjet és román haderők arra kényszerültek, hogy naponta támadjanak és lépésről lépésre foglalják el a terepet, hogy elérjék a három, erődítési munkálatokkal megerősített védelmi sávot, melyek körülfogták Budapestet.

A szó szoros értelmében vett, Budapest bekerítését célzó hadművelet 1944. november 18-án kezdődött, amikor a szovjet és román haderők elérték a magyar főváros erődítési vonalaihoz.

A város védelmének erős megszervezése, a fasiszta csapatok elkeseredett ellenállása legyőzhetetlennek tűnt.

Állandó és rendkívül kemény harcokkal teli napok és éjszék után, visszaverve egy kétségbeesetten védekező, elkeseredett ellenséges ellen-támadást, a szovjet és román csapatok 1945. január 1-én — miután a bekerítés megtörtént — megkezdték a támadást Budapest egész frontján és sikerült behatolniuk a magyar főváros északi, déli és keleti kerületeibe. A város rendkívül nehéz harcok színhelye, ahol a szovjet és mellettük a román harcosok házat ház után, utcát utca után foglaltak el, drótsövényes és néha villanyárammal telített akadályokon hatoltak át — a fasiszták kezéből rommá változtatott egész városnegyedeket ragadva ki.

1945. január 15-én a Budapest belterületén utcai harcokat folytató román csapatok azt a parancsot kapták, hogy más feladatok elvégzése céljából csoportosuljanak át. 1945. február 13-án a szovjet csapatoknak sikerült felszámolniuk az utolsó ellenséges ellenállást és így felszabadítani a várost.

Miközben az 1. Román Hadsereg egyes erői a Budapest felszabadításáért folyó harcokban vettek részt, erőinek többi része, a nagy hegyvidékszegek áttelepültek Tiszacsegére, ahol 1944. november 7—9. között sikeresen átkeltek a Tiszán és a szovjet csapatok oldalán folytatták a támadást Jordánháza irányába, átkeltek a Bükk hegységen és részt vettek a Mátra és a Bükk hegységek lábainál, Miskolc körzetében folyó harcokban.

Ebben a körzetben a hegyes terep és a kemény téli időjárás miatt a harcok rendkívül nehezek voltak. Az ellenség ellenállása lépésről lépésre tört meg, helyi műveletekkel és kemény támadásokkal, 40 km mélységben.

A Bükk-hegység elfoglalása ebben a zónában a fasiszta erőknek a Közép-Dunai zónától való elszigetelését eredményezte, s ezáltal ezek közbelépési lehetősége a Budapestet támadó haderők oldalában megszűnt.

A nagy hegyivadász egységek nehéz harcok közepette haladtak előre északnyugat felé és 1944. december 26-án a csehszlovák határhoz értek, majd folytatták a támadást Lucenec (Losonc) felé.

A budapesti harcokban részt vevő román haderők, amelyeket hadműveleti okokból 1945. január 15-én kivontak az arcvonalharcokból, a Javorina-hegységben egyesültek a hegyivadász erőkkel, ahonnan az 1. Román Hadsereg 1945. január 25-én ugyanígy egyesített erőkkkel, a szovjet csapatok oldalán, egy új feladat teljesítése céljából folytatta a harcot.

A „Tudor Vladimirescu-Debrecen” önkéntes román hadosztályt, amely részt vett Debrecen felszabadításában, új akciók érdekében átcsoportosították. Tiszánánál átkelve a Tiszán, a hadosztály részt vett a Mátravidéki harcokban, Eger körzetében. Megtörve az ellenség ellenállását, átkelt a Mátra-hegységen és súlyos harcok közepette nyomulva előre, Salgótarjánhoz ért, a csehszlovák határhoz. 1944. december 25—26-án éjjel a hadosztály parancsot kapott, hogy támadja meg a várost. A szovjet haderők oldalán a „Tudor Vladimirescu” hadosztálynak véres harcok után, felszámolva az utolsó helyi ellenállást, egy északról és délről megindított manőverrel sikerült felszabadítani a várost.

A 4. Román Hadsereg, amely a 2. Ukrán Front jobbszárnya hadműveletei keretében északon működött, Nagykároly és Szatmár felszabadítása és a fasiszta haderőknek a határon történt átvetése után 1944. október 26-án behatolt Magyarország területére a szovjet haderők oldalán.

A szovjet és román haderők folytatták előnyomulásukat a Tisza felé üldözve az ellenséget, amely az előnyomulási vonalakon sorozatos ellenállást tanúsított.

Szakadatlan éjjeli és nappali harcok, valamint ügyes manőverezések után a szovjet és román haderők megtörték az ellenséges ellenállást, felszabadítva a magyar területet a Tiszáig, amelyet 1944. november 1-én Csap és Dél-Tokaj között teljes hosszúságában elértek.

1944. november 8-ig a 2. Ukrán Front jobbszárnyát alkotó szovjet és román haderők helyi jellegű akciókat folytattak a Tiszán való átkelés előkészítése és az ellenséges tartalékok megállítására céljából azért, hogy ne tudjanak közbelépni a Budapest elleni támadást már megindított balszárny ellen.

1944. október 1—6. között a csapatok a Tiszánál védelemre tértek át, Veresmart és Tiszaeszlár között egy kb. 80 km-es frontot foglaltak el, előkészülvén a tiszai átkelésre és a folyótól nyugatra északnyugati irányba történő újabb támadásra.

A Tisza átkelése 1944. november 6-án kezdődött meg a tiszalöki hídfőnél, amikor a 4. Román Hadsereg parancsot kapott, hogy térjen át a támadásra északnyugat felé, Tokajtól nyugatra, a Bodrog és a Hernád folyók mentén nyugatra Buzica, Torna és Kassa irányába.

A 4. Román Hadsereg részéről a tiszai átkelésért folytatott harcok rendkívül nehezek és véresek voltak. Az ellenség elegendő erőt összpontosított ide és erőteljes védelmet szervezett meg, kihasználva a mocsaras, fedezékekkel teli és számos csatorna által barázdált terepet.

A 4. Román Hadsereg egységei szakadatlan harcban számos támadást hajtottak végre, hogy legyőzzék az ellenség ellenállását és kifejlesszék a tokaji és tiszalöki hídfőket, hogy végrehajtsák észak felé a manővert és így a Tiszán lévő ellenséges védelem elestét előkészítsék. Nehéz harcok zajlottak le a tiszai átkelésnél és számtalanok voltak a román harcosok hősi, bátor és vitéz tettei, melyek közül említésre méltó Eftimie Croitoru hidász hőstette, aki élete feláldozásával mentette meg a tiszalöki hajóhidat. Körülbelül 30 napig folytak a harcok a Tiszán való átkelésért. November 27-én a román csapatok átkeltek a folyón és támadásukat észak felé a Hernád és Sajó folyók között terjesztették ki a Miskolcot 1944. december 6-án felszabadító szovjet haderők oldalán, mely város Északnyugat-Magyarország fontos politikai és ipari központja, valamint erőteljes támaszpontja volt a német védelmi rendszernek.

1944. december 18-án a szovjet és román haderők azt a feladatot kapták, hogy erők egy részével nyomuljanak előre Rojniába (Rozsnyó) irányába, a fennmaradó erőkkel pedig folytassák támadásukat észak felé, Kassa felszabadítása céljából.

Az ellenség elkeseredett ellenállása ellenére, a szovjet és román haderők nehéz terepfeltételek és zord időjárás mellett folytatott harcokban több ponton sikeresen átlépték a csehszlovák határt és 1944. december 20-án este felszabadították Buzica és Torna helységeket.

Így a román csapatok a szovjet csapatok oldalán, 1944. október 26-án behatolva Magyarország területére, kemény és néha különlegesen nehéz harcokban részt vettek Magyarország felszabadításában a román határtól a csehszlovák határig 250—300 km-t téve meg.

*

A Budapesten lévő német és horthysta csoportosulás felszámolása után a Szovjet Parancsnokság elhatározta, hogy támadását Bratislava (Pozsony) és Bécs irányába fejleszti ki.

A 2. Ukrán Frontnak elő kellett nyomulnia a Duna mentén, főcsapását a Dunától északra Bratislava (Pozsony) felé irányítva.

A 3. Ukrán Frontnak az volt a feladata, hogy délebbre, Bécs irányába fejlessze ki támadását, szoros együttműködésben a 2. Ukrán Fronttal.

Északon a 4. Ukrán Frontnak az volt a feladata, hogy Csehszlovákia

hegyes, keleti részén nyomuljon előre, megtörje az ellenség ellenállását és felszabadítsa az ország területét.

Miközben a szovjet haderők mélyen behatoltak Magyarország déli és középső részébe, elérve és átlépve a Dunát, Budapest körzetében a német hitlerista haderők, amelyek Magyarország északi részében tevékenykedtek, visszavonultak és Szlovákia hegyes vidékén állapodtak meg, ahol az ellenséges arcvonal kelet felé nagy kijáratot képezett, szemben a magyarországi arcvonallal. A német parancsnokság terve az volt, hogy megőrizze ezt a hegyek által erősen védett kijáratot és fenyegetse a Bratislava (Pozsony) irányában tevékenykedő szovjet haderők jobbszárnyát. Az ellenség ellenállása Szlovákia hegyeiben rendkívül elkeseredett volt és 1945. januárjától márciusig tartott, amikor a Szovjet Hadseregnek a kijáratra mért hatalmas csapása következtében megszűnt.

Eme akciók keretében a román haderő, az 1. és 4. Hadsereg a 2. Ukrán Front jobbján tevékenykedett a Szovjet Parancsnokság utasításai szerint. A szovjet csapatok oldalán részt vett Csehszlovákia felszabadításában, harcolva a hitlerista Németország végleges összeomlásáért.

A két román hadsereg csehszlovák területen folytatott tevékenysége a Magyarországon végrehajtott hadműveleteknek volt folytatása és 1944. december havának második felében kezdődött, amikor a román haderők a szovjet haderőkkel együtt átlépték a csehszlovák határt.

Az 1. Román Hadsereg csehszlovák területen kezdetben erőinek egy részével, hegyivadász egységeivel fogott hozzá az első harcokhoz, amelyekkel 1944. december 26-án átlépve a határon, átkelt az Ipoly-folyón és a szovjet haderők oldalán részt vett a luceneci (Iosonci) körzetben lefolyt harcokban 1945. január 25-én, behatolva a Javorina-hegységbe. Ettől a naptól kezdve az 1. Hadsereg összegyűjtötte összes erőit és folytatta a harcot a háború végéig.

A hadműveletek, amelyekben az 1. Román Hadsereg Csehszlovákiában részt vett, három szakaszra oszthatók: A Javorina-hegységbeli támadás (1945. január 25—március 20); a támadó akciók kifejlesztése nyugat felé a Garam, Nyitra, Vág és Morva folyók fokozatos átkelésével, (1945. március 21—május 6.); a Brno körzeti támadó akció és az ellenség végső üldözése Prága felé (1945. május 6—12).

Az első szakaszban az 1. Román Hadsereg támadó akcióit a Javorina-hegységben a nehéz körülmények között folyó harcok miatt az előrehaladás lassú üteme jellemezte, hegyes terep, a 80%-ig erdős hegyvidék, a védelemnek kedvező helységek, kevés és nehéz közlekedési útvonal, az ellenségnek a terepviszonyok által támogatott védelmi rendszere, melyet nagy területen, sok akadállyal szervezett meg, s melyhez még hozzájárultak egy viharos és havas tél zord feltételei is.

Az e hegységben lezajlott harcok rendkívül nehezek voltak és a csapatok lépésről lépésre nagy erőfeszítések árán tudták áttörni az ellenség védelmét. Az 1. Hadsereg támadó akciója, mely 1945. január 29-én kezdődött, miután egyes helyeken benyomult az ellenséges védelembe, érez-

hető veszteségek árán, megállásra kényszerült. 1945. február 10-én a román haderők a szovjet tüzérség hatalmas támogatása mellett, újra megkezdték a támadást. A szovjet haderőknek az ellenséges védelem déli szárnyán végrehajtott manővere következtében, a Javorina-hegységben lévő hitlerista védelmi rendszer összeomlott, az 1. Román Hadsereg haderőinek pedig szakadatlan támadások révén sorozatosan sikerült mélyen behatolniuk az ellenséges védelmi állásokba. Ilyképpen, 1945. február 25—március 6. között, a szovjet és román csapatok Javorina-hegységben lévő ellenséges védelmet teljes mélységében áttörték.

A Javorina-hegységben az ellenséges védelem áttörése után az 1. Román Hadsereg a szovjet haderők oldalán, folytatta előnyomulását nyugat felé, egy sor hadműveletet hajtvva végre, melyek megtörték az ellenség ellenállását és sikerült felszabadítania Ban Stiavnica és Breznica helységeket és 1945. március 19-én elérnie a Garam-folyót.

A második szakaszban az 1. Hadsereg egységei részt vettek a szovjet csapatok oldalán a Garam, Nyitra, Vág és a Morva-folyók átkelésében és a folyók között húzódo hegyeken való átkelésen. Ezeket az akciókat az első szakaszhoz képest sokkal nagyobb mélység és gyorsabb ütem jellemzik.

Hét napig tartó előkészítés után, 1945. március 27 és április 2-a között az 1. Román Hadseregnek ügyes manőverezéssel sikerült átkelnie a Garam folyón, átnyomulnia a Garam és Nyitra folyók közötti hegyeken, letörnie az ellenséges ellenállásokat és nagy veszteségeket okoznia az ellenségnek.

1945. április 3-án a román haderők mozgásból átkeltek a Nyitrán, nagy hídfőt létesítve, miután — a kapott feladatnak megfelelően — észak felé fejlesztették támadásukat s így 1945. április 4—5-én nehéz harcok után sikerült felszabadítaniok Banovce városát.

Az 1. Román Hadsereget bátor akcióiért és a román harcosok hősie magatartásáért a Szovjet Hadsereg Főparancsnoka, I. V. Sztálin generaliszsimusz napiparancsban emelte ki.

Az 1. Hadsereg a szovjet haderők oldalán folytatva az ellenség üldözését északnyugat felé, 1945. április 6-án átkelt a Vág folyón és miután megtisztította a folyó nyugati partját a Move Mestó és Pestiáni között fellelhető ellenséges ellenállásoktól, tovább fejlesztette támadását a Fehér-Kárpátokban, a Vág és a Morva folyók között. 1945. április 26-ig tartott akciói során az 1. Román Hadsereg egészen a Morva folyóig folytatta harcait, széles felgöngyölítő hadműveletet hajtvva végre észak felé, a Fehér-Kárpátoktól délre, a Szovjet Hadsereg felgöngyölítő hadműveletével együttműködésben, mely a Fehér-Kárpátoktól északra zajlott le. Ezzel a kettős felgöngyölítő hadművelettel a német-hitlerista haderők ellenállását a Fehér-Kárpátokban letörték.

A román haderők egy része 1945. április 12-én két elfoglalt hídfőnél megkezdte az átkelést a Morva folyón azzal a céllal, hogy biztosítsa a szovjet csapatoknak mindjárt a folyótól nyugatra lévő balszárnyát.

Később, a Morvától keletre lévő ellenséges ellenállás felszámolása után 1945. április 26-án az 1. Hadsereg összes erőit áthelyezte a folyó nyugati partjára és észak felé folytatta a Morvától nyugatra irányuló hadmozdulatokat azzal a céllal, hogy a szovjet csapatokkal együttműködve bekerítse és megsemmisítse az Olomouc (Olmucbánya), Kromerjij körzetben lévő ellenséget.

Az 1. Román Hadsereg manővere össze volt egyeztetve a szovjet haderők és a 4. Hadsereg román haderőinek manőverével, melyet északkeleti irányból, délkelet felé hajtottak végre az ellenség teljes bekerítése céljából.

A harcok 1945. május 6-ig tartottak, amikor az 1. Hadsereg csapatai szétzúzták az ellenség Kromerjij és Koetin városban megszervezett ellenállását, felszabadítva a Morva folyó mentén fekvő városokat.

A Csehszlovákia felszabadításáért folytatott harcok utolsó fázisában, melyben részt vettek az 1. Román Hadsereg egységei, az ellenséget Prága felé üldözték.

1945. május 9-én a szovjet haderő, s mellettük az 1. Román Hadsereg haderői Brnótól északnyugatra áttörték az ellenség védelmét és áttértek az ellenség üldözésére nyugat felé.

1945. május 10-én az 1. Román Hadsereget áthelyezték a második lépcsőbe, mely nyugat felé települt át és 1945. május 12-ig átcsoportosították Jihlava-észak (Észak-Zsilava) körzetbe.

A „Tudor-Vladimirescu-Debrecen” önkéntes román hadosztály, Salgótarján 1944. december 25–26-án történt felszabadítása után folytatta támadását észak felé és nehéz harcokban legyőzve az ellenség ellenállását az Ipoly folyón és támadó harcokat indított a folyótól északnyugatra Lucenec (Losonc) körzetében, 1945. január 21-ig.

Ebben az időpontban a hadosztályt átcsoportosították és a kapott parancs értelmében áttelepítették északnyugatra, Almás, Bogonya körzetébe, ahol a szovjet csapatok oldalán belépett a harcba.

Február hó egész folyamán a „Tudor-Vladimirescu-Debrecen” hadosztály katonái napja a nehéz harcokat vívtak, lépésről lépésre törve meg az ellenség kemény ellenállását, melynek kedvezett a fedett és egyenetlen terep és a zord tél.

Súlyos veszteségekkel visszaverve az ellenség elkeseredett ellentámadásait, a román önkéntes hadosztály áttörte az ellenség védelmét és 1945. március 6-án felszabadította Kopanica és Maderstollen helységeket.

1945. március 6-án a Román Kommunista Párt vezette munkásosztály győzelmének napja a belső reakció felett, a román csapatokat és a vitéz önkénteseket teljes előnyomulásban találta a Garam folyó felé, a német fasizmus elleni harcban.

1945. március 19-én, a „Tudor-Vladimirescu-Debrecen” önkéntes román hadosztály szétért az ellenség utolsó ellenállását és elérte a Garam keleti partját. A vitéz szovjet harcosok mellett a román harcosok részt

vettek a Garam mellett fekvő Lukanica és Zarnovica helységek felszabadításában.

Befejezve feladatát, a hadosztályt átcsoportosították a 2. Ukrán Front rendelkezésére egyéb feladatok elvégzése céljából.

A harcban tanúsított vitézségért és a harctéren véghezvitt rendkívüli fegyvertényeiért a „Tudor Vladimirescu-Debrecen” önkéntes hadosztályt a Szovjet Főparancsnokság a „Vörös Zászló” érdemrenddel tüntette ki.

A 4. Román Hadsereg, amely a 2. Ukrán Front balszárnyán tevékenykedve részt vett Csehszlovákia felszabadításában, 1944. december 20-án behatolt a csehszlovák területre és többek között részt vett Buzica (Baritz) és Torna felszabadításában.

Azok a hadműveletek, melyekben a 4. Román Hadsereg részt vett Csehszlovákia területén, három szakaszra oszthatók: Szlovákia délkeleti részében az ellenséges védelem áttöréséért folytatott támadás és a Garam völgyébe való behatolás (1944. december 20—1945. január 31.); a garami hegysorozon való átkelés és Banska-Bistrica (Besztercebánya) és Kremnica (Körmöcbánya) felszabadításáért vívott harcok (1945. január 31-től március 26-ig); a támadás kiterjesztése északnyugat felé, a Tátarán a Vág és a Morva folyókon való átkelés és az ellenség üldözése. (1945. március 26-tól május 12-ig.)

A szovjet haderők oldalán a 4. Román Hadsereg tevékenységének első szakaszában az volt a cél, hogy széttörje az ellenség erősen megszervezett védelmi rendszerét a Tátra déli lejtőjén, Kosice (Kassa), Rojniava (Rozsnyó), Tisovet (Tiszolc), Lucenec (Losonc) vonalon, átkeljen a hegyeken és behatoljon a Garam völgyébe.

A 4. Román Hadsereg jobbján a 4. Ukrán Front szovjet haderői tevékenykedtek.

A 4. Román Hadsereg haderőinek támadó műveletei 1944. december utolsó negyedében, az ellenség hatalmas ellenállásába ütköztek és csak kisebb előrehaladást tudtak elérni.

Az ellenség elkeseredetten védekezett, számos ellentámadást hajtva végre, hogy megtartsa védelmi állásait.

A Kosice (Kassa), Rojniava (Rozsnyó) és Lucenec (Losonc) között lévő ellenséges védelem szétzúzása céljából a Szovjet Parancsnokság egy támadó hadműveletet szervezett, melyet 1945. január 12-én kellett megindítani azzal a céllal, hogy benyomuljanak északra és északnyugatra, elszigeteljék és megsemmisítsék az ellenség Kosice (Kassa) és Lucenec (Losonc) között lévő kisebb erőcsoportjait.

A 4. Román Hadsereg átcsoportosította erőit az új támadásra és 1945. január 12-én a szovjet csapatok oldalán megindította a támadást, a főcsapást Rojniava (Rozsnyó), Dobsina irányába, északnyugat felé mérve.

Elkeseredett és nehéz harcok után, a román haderőknek sikerült áttörni az ellenség védelmét Rojniava (Rozsnyó) irányában, s ebben nagy segítséget kaptak a szovjet haderőktől, amelyek a hadsereg bal- és jobb-

szárnyán mélyen behatoltak az ellenség védelmi állásaiba, valamint a szovjet csata- és vadászpülöktől.

Így az 1945. január 12-én megkezdett harcok, melyek az arcvonal szakaszán az ellenséges védelem áttörését tűzték ki célul, 1945. január 23-án Rojniava (Rozsnyó) fontos közlekedési csomópont és népes központ elfoglalásával értek véget; Rojniava (Rozsnyó) a Sajó-völgy szorosának bejáratánál fekszik. Ezekben a harcokban a román haderők nagy veszteségeket okoztak az ellenségnek, fogságba ejtették egy nagy hitlerista egység vezérkarát parancsnokával együtt és több mint 1700 tisztet és katonát, és felszabadítottak ötvennégy helységet.

A harcok nehéz feltételek között zajlottak le, a hideg, a hegyes, úttalan terep, valamint a román egységek csökkentett állománya miatt.

Rojniava (Rozsnyó) város és körzete felszabadítása után, a 4. Román Hadsereg haderői késedelem nélkül áttértek a megvert ellenség üldözésére, mélyen behatolva az Alacsony-Tátrába, Brezno (Breznóbánya) város irányába, amely a Garami-szorosnál fekszik.

A csehszlovákiai arcvonal jobbszárnyán a 4. Ukrán Front szovjet haderői, amelyek nyugat felé támadtak, Dobsinától északra érkeztek.

Balra, a szovjet haderők Lucenec (Losonc)-től északnyugatra hatoltak be.

A 4. Hadsereg sikeresen folytatta az ellenség üldözését, rendre legyűrte az ellenség sorozatos ellenállását a hegyes vidékben uralkodó nagy hideg és hó ellenére.

Január 21-én felszabadult Dobsina, Murány és Tiszovec, és az egész ezektől keletre fekvő terület.

A 4. Ukrán Front haderőinek nyugati előnyomulása következtében az ellenség 1945. január 27-én megkezdte visszavonulását a 4. Román Hadsereg egész arcvonalán. A megvert ellenség nyugat felé való üldözése január 28–31-ig folytatódott a garami völgyben lévő Brezno (Breznóbánya) város felé összefutó utakon. A román haderők előnyomulását meglassította a nehéz terep, az ellenség által szétrombolt utak, számos akadály és aknamező, melyeket az ellenség az utak mentén helyezett el. Január 30-ának reggelén a román csapatok egy bátor éjszakai akcióval felszabadították Brezno (Breznóbánya) várost, a Garam völgyében fekvő fontos közlekedési gócpontot.

Breznóbánya felszabadítása után a 4. Hadsereg csapatai egy új erős és állandó ellenséges állásba ütköztek a Garam völgyének mindkét oldalán.

1945. január 31-én Breznóbánya város felszabadításával a hadműveletek első fázisa, melyben a 4. Román Hadsereg részt vett, végetért.

Rojniava (Rozsnyó), Dobsina, Tiszovec (Tiszolc) és Breznóbánya térségében lezajlott harcok rendkívül nehezek és fáradságosak voltak. Az ellenség elkeseredett ellenállást tanúsított, tönkretette a közlekedési útvonalakat és számos akadály- és aknamezőt telepített le. A nehezen áthaltható hegyes terep, a kemény fagy és hóviharak, melyek 1 méternél

magasabb havat hordtak össze, nagyon megnehezítették a román haderők előrejutását.

A román katonák, a szovjet katonák oldalán ellenállásról és szívósságról tettek tanúságot, nehéz harcot folytatva egy olyan ellenséggel, amely lépésről lépésre adta fel a terepet, megküzdve a nehéz tereppel és zord idővel. Valóságos hőstetteket hajtottak végre, leküzdötték mindezeket a nehézségeket és megtörték az ellenség ellenállását.

A 4. Román Hadsereg részvételével folyó hadműveletek második fázisában a Garam völgyében folytak a harcok. (1945. január 31-től, március 26-ig), melyeknek az volt a céljuk, hogy a Garam középső folyásánál lévő ellenséges védelmet megtörjék és felszabadítsák Banska Bisztrica (Besztercebánya) és Kremnica (Körmöcbánya) városokat, eme fontos ipari központokat és közlekedési gócpontokat.

Az ellenség a Garam mindkét oldalán egy állandó és alaposan megszervezett védelemmel rendelkezett, melynek a hegyes terep és számos fedezék is kedvezett.

1945. február 10-ig, amikor a támadás újból megindult, a 4. Román Hadsereg helyi jellegű támadó akciókat folytatott és átcsoportosította állományát a támadásra való áttérés céljából.

1945. február 10-én a 4. Román Hadsereg, a szovjet haderők oldalán megkezdte a támadást, fő erőt a jobbszárnyra csoportosítva, a Garam völgye mentén. A lezajlott harcok rendkívül nehezek voltak, mivel az ellenség elkeseredett ellenállást tanúsított. Február 21-ig kisebb előrehaladást valósított meg anélkül, hogy áttörte volna az ellenség védelmét.

A támadásokat március 6-ig sikerrel folytatta, visszaverve az ellenség ellentámadásait, amely új erők bevetésével erősítette meg védelmét.

1945. március 6-án a 4. Román Hadsereg a balszárnyon végzett fő átcsoportosítással Banska Bisztrica (Besztercebánya) irányába, egy kisebb átcsoportosítással pedig a Garam völgye mentén nyugat felé újból megindította a támadást.

Az erőknek az egyik oldalról a másikra történt manőverezésével szakadatlanul támadva, délről az előrehaladó szovjet haderőktől támogatva, melyek a Garam völgyén hatoltak Zvolen (Zólyom) irányába, Besztercebányától északra, a 4. Román Hadsereg haderőinek sikerült 1945. március 22-ig áttörniük az ellenséges védelmet.

A 4. Román Hadsereg jobbszárnyán lévő erők mélyen behatoltak keletről nyugatra a Garam völgye mentén, a baloldalon lévő csoport pedig nehéz harcokban legyőzte az ellenség ellenállását, áttörte védelmét és északnyugat felé terjesztette tovább támadását, Banska Bisztrica (Besztercebánya) felé, szoros együttműködésben az észak felé előnyomuló szovjet haderőkkel.

A szovjet és román haderők 1945. március 23 és 26-a között erőteljesen folytatták a támadó akciót, melynek során, 1945. március 26-án egy délen és nyugaton végrehajtott manőverrel, sikerült felszabadítani Banska

Bisztrica (Besztercebánya) várost, ezt a fontos ipari központot és közlekedési gócpontot.

A 4. Román Hadsereg erőinek a Banska Bisztrica (Besztercebánya) város felszabadításáért vívott támadó akciók folyamán sikerült mozgásból átkelniük a Garamon és 1945. március hó végén eljutni a Garamtól északnyugatra és nyugatra fekvő magaslatokra, újabb ellenséges ellenállással folytatott harcban.

A 4. Román Hadsereg, miután átcsoportosította erőit, a délen működő szovjet erők oldalán 1945. április 1-én újra megindította a támadást északnyugat felé és egy meglepetésszerűen végrehajtott erős támadással sikerült behatolnia Kremnica (Körmöcbánya) városba, melyet 1945. április 2-án felszabadított.

A Brezno (Brezsnóbánya), Banska Bisztrica (Besztercebánya) és Kremnica (Körmöcbánya) közötti iparvidék felszabadításáért 1945. február 1-én megkezdett hadműveletek 1945. április 3-án a szovjet haderők győzelmével véget értek, amelyhez a 4. Román Hadsereg nagy egységei teljes erővel és egész hősiességükkel járultak hozzá.

Banska Bisztrica (Besztercebánya), a Garam felső folyásánál lévő eme fontos ipari központ és közlekedési gócpont felszabadításával, ahová összefutnak az Alacsony- és Magas-Tátrát átszelő utak, valamint Kremnica (Körmöcbánya) ipar-város felszabadításával az ellenség súlyos veszteséget szenvedett.

Az ebben az időszakban lezajlott harcok nehezek és véresek voltak, ami a hegyes és erdős terepnek, a nehéz és havas téli időnek, az utak hiányának és a végét érző ellenség elkeseredett ellenállásának tudható be.

Éjjel-nappal támadva, a szovjet csapatok oldalán, a román csapatok legyőzték a terep nehézségeit és az idő viszontagságait és legyűrték az ellenség minden ellenállását, harcedzettségéről és határozottságról téve tanúságot a lezajlott harcokban.

A 4. Román Hadsereget a harcokban tanúsított vitézségeért és hősiességéért, mellyel egy új és súlyos csapást mért a német-hitlerista csapatokra, J. V. Sztálin, a Szovjet Hadsereg Legfelsőbb Parancsnoka, a 329. számú parancsban üdvözölte és kiemelte.

A hadműveletek harmadik fázisa, amelyben részt vettek a 4. Román Hadsereg haderői, magukban foglalják a Magas-Tátrában tovább folytatott harcokat, a Vág és a Morva folyók közötti harcokat és az ellenség üldözését Prága felé (1945. április 3-tól május 12-ig).

1945. április 3-án a csehszlovákiai front általános helyzete a következő volt:

Csehszlovákia középpontján a 4. Ukrán Front balszárnya, Nyugat felé irányuló támadásával elborította az Alacsony- és Magas-Tátra nyugati lejtőit.

Délebbre, a szovjet haderők és a 4. Román Hadsereg erői elérték az Alacsony-Tátra nyugati lejtőit. A továbbiakban a szovjet haderők, melyek

oldalán küzdött az 1. Román Hadsereg is, elérték a Nyitra és a Vág folyókat.

1945. április 5-én a 2. Ukrán Front haderői mélyen behatoltak nyugat felé a Duna völgyébe és felszabadították Bratislava (Pozsony) városát.

A 4. Román Hadsereg 1945. április 3-tól kezdve az egész arcvonalon folytatta a támadást nyugat és északnyugat felé, a Magas-Tátrán keresztül, szoros együttműködésben baloldalon a Previsa városát felszabadító szovjet haderőkkel.

A következő napokban a teljesen kibontakozott támadás az egész fronton folytatódott. A Magas-Tátrán lezajlott nehéz harcok után a román haderők behatoltak a Turce (Turóc) völgyébe és 1945. április 11-én felszabadították Tursk St. Martin (Turócszentmárton) városát, felvéve a kapcsolatot a csehszlovák önkéntes hadtesttel, amely a 4. Ukrán Front parancsnoksága alatt volt.

A támadó akció folytatása közben a 4. Hadsereg haderői nehéz harcokban törték le az ellenség elkeseredett ellenállását az Alacsony-Tátrában és átkeltek a Vág folyón, Trencséntől délre, a szovjet hadsereg oldalán. A Vág folyótól nyugatra átkelt szovjet és román erőcsoportosítás támadását észak felé terjesztette ki, megpecsételve ezzel az Alacsony-Tátrában lévő ellenséges védelem összeomlását.

A 4. Hadsereg csapatai közelről üldözték a visszavonuló ellenséget és 1945. április 28-án egy 25 kilométeres frontszakaszon elérték a Vág folyót, Trencin (Trencsén) és Pavaska Bistrica (Vágbeszterce) között.

1945. április 30-ig a 4. Román Hadsereg erői számos helységet szabadítottak fel a Vág folyótól nyugatra és baloldalukkal elérték a Beszkideket, jobboldalukkal pedig a Vág folyót.

Ugyanakkor északon a 4. Ukrán Front balszárnya a csehszlovák önkéntes hadtesttel Zilinától délnyugatra elérte a Vág folyót, délen pedig a szovjet és román erők átkeltek a Fehér-Kárpátokon és észak felé nyomultak előre a Morva völgyén.

A 4. Ukrán Front balszárnyának nyugati és a 2. Ukrán Front jobbszárnyának északi előnyomulásával a Szovjet Parancsnokság meg akarta valósítani annak a hitlerista haderőcsoportosulásnak a bekerítését, amely kemény ellenállást tanúsított egy közlekedési útvonalaktól sűrűn barázdált vidéken, melynek központjában Olomouc (Olmücbánya), ez a fontos város és közlekedési gócpont fekszik.

E hadművelet keretében a 4. Román Hadsereg a kapott parancsoknak megfelelően, átcsoportosította erőit és május 3-án és 4-én az egész fronton folytatta a támadást, az ellenség kemény ellenállásába ütközve.

Május 5-én a 4. Hadsereg egy csoporttal Morvától nyugatra, Prostevoji irányába, a maradék erőivel pedig a Morvától keletre folytatta akcióját észak felé és fontos előrehaladást sikerült elérnie az ellenség elkeseredett ellenállása ellenére.

1945. május 8-án a hitlerista csapatok magatartása támadóvá vált,

kemény ellenállást tanúsítottak és a front bizonyos részein páncélosok által támogatott ellentámadásba mentek át.

Ezek az akciók azonban a végleges összeomlás előtti utolsó vergődések voltak.

Ezen a napon a 4. Ukrán Front balján lévő szovjet haderők, egy hatalmas csapással felszabadították Olomuc (Olmücbánya) városát, a faszita csapatok minden ellenállása ellenére. A szovjet csapatok eme újabb csapásával a harapófogó egyre jobban összeszorult és az ezen a vidéken található számos fasiszta erő rendezetlen visszavonulásra kényszerült.

A 4. Román Hadsereg a szovjet csapatok oldalán áttért az ellenség üldözésére nyugat felé és felszabadította Prostejev városát.

Délebbre a szovjet haderők 50 km mélységbe hatoltak be nyugat felé s Jihlava vasúti csomópontot is felszabadították, megfosztva a visszavonulásban lévő német csapatokat újabb ellenállások megszervezésének lehetőségétől.

1945. május 9-én a teljesen megvert hitleri Németország feltétel nélkül megadta magát a dicsőséges Szovjet Hadseregnek.

Mivel a frontnak ezen a részén lévő hitlerista haderők maradványai nem tartották tiszteletben a megadás feltételeit és megtagadták a meghódolást és a fegyverletételt, a szovjet és a román haderők folytatták a fasiszta maradványok üldözését Prága — Csehszlovákia fővárosa felé.

A 4. Román Hadsereg, befejezve feladatát 1945. május 12-én a Nem Brod (Vágújhely) körzetbe csoportosult át, Prágától nyugatra 100 km-re.

*

1945. március 9-e a német fasiszmus által provokált rabló és pusztító háború végét jelzi, amely hat évig ontotta az emberiség vérét.

A Szovjet Hadsereg ragyogó győzelme a hitleri Németország felett megszabadította az emberiséget a német fasiszmus rabigájának veszélyétől, szabadságot hozott a fasiszta Németország által elnyomott népeknek és megnyitotta a népek új és boldog életének útját.

Hazánk felszabadítása, a hős Szovjet Hadsereg által, lehetőséget adott az országunkban lévő és a Román Kommunista Párt által vezetett hazafias erőeknek, hogy 1944. augusztus 23-án megdöntsék az Antonescu-féle fasiszta diktatúrát, a román népnek pedig lehetővé tették, hogy fegyvereit az igazi ellenség ellen fordítsa.

A Szovjetunió nagylelkű gesztusa és a román népet ért azon megtiszteltetés, hogy haderőivel a dicsőséges Szovjet Hadsereg oldalán részt vehetett a hitleri Németország elleni háborúban, újból megmutatták a szovjet állam igazi baráti és segítő politikáját és a Szovjet Hadsereg nagy felszabadító szerepét.

Azok a harcok, amelyekben a két román hadsereg, élükön a vitéz „Tudor Vladimirescu” önkéntes hadosztállyal, a dicsőséges Szovjet Hadsereg vezetése alatt és oldalán részt vett, a román vér áldozatos hozzájárulását jelentik az emberiség igazi ügyének, a német fasiszmus szétzúzásának megvalósításához.

Meg lévén győzödve a felszabadulásért és a szabadságért vívott harc jelentőségéről és fellelkesülve a vitéz szovjet harcosok példájától, a román katonák keményen és elszántan harcoltak és a harcok folyamán számos hőstettet hajtottak végre, legyőzve mind a természet nehézségeit, mind pedig a ravasz és tapasztalt ellenség elkeseredett ellenállását.

1944. augusztus 23-tól 1945. május 12-ig, a román csapatok 260 napig harcoltak a Szovjet Hadsereg oldalán és 16 hadműveletben, valamint 367 harcban vettek részt.

Ezen idő alatt a román csapatok a 2. Ukrán Front keretében és parancsnoksága alatt, a dicsőséges szovjet harcosok oldalán harcoltak.

Nehéz harcok árán behatoltak az ellenség védelmébe a Marostól egészen Boemiáig (Morvaországig), egy majdnem 100 km-es térségben. Tizenkét hegységen keltek át télvíz idején és helységek, menedékek nélküli vidékeken keltek át 12 fontos folyón, melyek között szerepel, a Marcs, Tisza, Garam, Nyitra, Vág és Morva.

A román katonák részt vettek több mint 3800 lakott helység felszabadításában, melyek között 53 város és 180 fontos központ, köztük a nagy városok Cluj (Kolozsvár), Oradea (Nagyvárad), Debrecen, Budapest, (Lucenec (Losonc), Banska Bisztrica (Besztercebánya), és Kremnica (Körmöcbánya) szerepelnek.

Nagy veszteségeket okoztak az ellenségnek és több mint 100.000 hadifoglyot ejtettek.

Katonáink harca a Szovjet Haza derék és hős fiainak oldalán a népünk és más népek szabadságáért közösen ontott vér, örökre összeforrasztotta a román—szovjet barátságot. Felszabadulásának 10 éves évfordulóját ünnepelve, a román nép tisztelettel és hálával adózik azon szovjet és román harcosok áldozatának és hősiességének, akik a német fasismus legyőzéséért harcoltak.

„Felejtethetlen marad a szovjet harcosok és tisztek nemes áldozata, mellyel életüket adták országunk felszabadításáért. Felejtethetetlenek maradnak a román kommunisták, a munkások, a parasztok és harcosok véráldozatai, akik a fasiszta ellenség elleni harcban estek el.”¹

Megjelent a Cultura Militara 1954. évi 3. számában.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej: 1949. augusztus 22-én Románia nemzeti felszabadulása alkalmából tartott ünnepi ülésen elhangzott beszédéből.

A NÉMET ELLENTÁMADÁS FELSZÁMOLÁSA ÉS A TÁMADÁS FOLYTATÁSA A SZOVJET HADSEREG BALATONI HADMŰVELETÉBEN

Trepper Iván ezredes

A magyar nép, hazánk felszabadulása annak a világtörténelmi jelentőségű győzelemnek az eredménye, amelyet a II. világháborúban a Szovjet Hadsereg és az egész emberi civilizációt pusztulással fenyegető fasiszta barbárság felett aratott.

A hazánk felszabadulása érdekében folytatott hadműveletek szerves, alkotó részét képezik annak a tíz hatalmas csapásnak, melyet a Szovjet Hadsereg 1944. év folyamán és 1945. elején hajtott végre. A Szovjet Hadsereg Magyarországon aratott győzelmei a Nagy Honvédő Háború legkiemelkedőbb fegyvertényei közé tartoznak.

1944. november 6-án, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 27. évfordulóján elmondott beszámolójában Sztálin elvtárs a következőket mondotta: „Ez év októberében kezdődött csapataink 9. csapása Magyarország körzetében a Duna-Tisza közén. Célja az volt, hogy Magyarországot ki-vezessük a háborúból és Németország ellen fordítsuk.”

Ennek a csapásnak az eredményeként a szovjet csapatok

a) felszabadították Jugoszláviát és elfoglalták Belgrádot;

b) lehetővé vált, hogy átlépjék a Kárpátok gerincét és segítőkezet nyújtsanak a velük szövetséges Csehszlovák Köztársaságnak, melynek egy része már felszabadult a német leigázók uralma alól.

A Szovjet Hadsereg teljesítette ezt a feladatot. Felszabadította Budapestet, megtisztította Magyarország területét a fasisztáktól és ezzel befejezte Németország elszigetelését Európában, megnyitotta az utat Csehszlovákia és Ausztria iparvidékeihez.

A német-fasiszta hadvezetőség 1944. márciusában hatalmas erejű ellentámadással akarta megsemmisíteni a kilencedik csapás eredményeit.

E tanulmányban a dicső Szovjet Hadseregnek azzal a ragyogó hadműveletével foglalkozom, amely megghiúsította a német ellentámadást és amely a „balatoni védelmi hadművelet” címen került be a hadművészet történetének kincsesládájába.

Katonai szempontból a balatoni védelmi hadműveletnek igen nagy jelentősége van. Ez a hadművelet mintegy összefoglalta a Szovjet Hadseregnek a Nagy Honvédő Háború során összegyűjtött tapasztalatait. A balatoni hadművelet példaképe a sokoldalú tudományos előkészítésnek;

a csapatok elszánt ellenállásával párosult támadó csapásoknak; az erőkkel és eszközökkel a front mélységéből és az arcvonal mentén történő bátor manőverezésnek; a fegyvernek szoros együttműködésének; a hajlékony, központosított és erélyes vezetésnek. A balatoni hadművelet megmutatta a szovjet harcossal hősieségét és magas erkölcsi, politikai színvonalát, a Szovjet Hadsereg parancsnoki kádereinek hadművészetét és szervezőképességét, a szovjet hadművészet magasabbrendűségét a népeket leigázó fasiszta hadművészetrel szemben.

Az általános katonai politikai helyzet 1945 elején

A Szovjet Hadsereg győzelmei következtében 1944. végére a Balti-tenger mellékének jelentéktelen térségétől eltekintve — a Szovjetunió egész területe — felszabadult a fasiszták hódító igája alól. Ugyanakkor a háborús tevékenység áttolódott Németország területére.

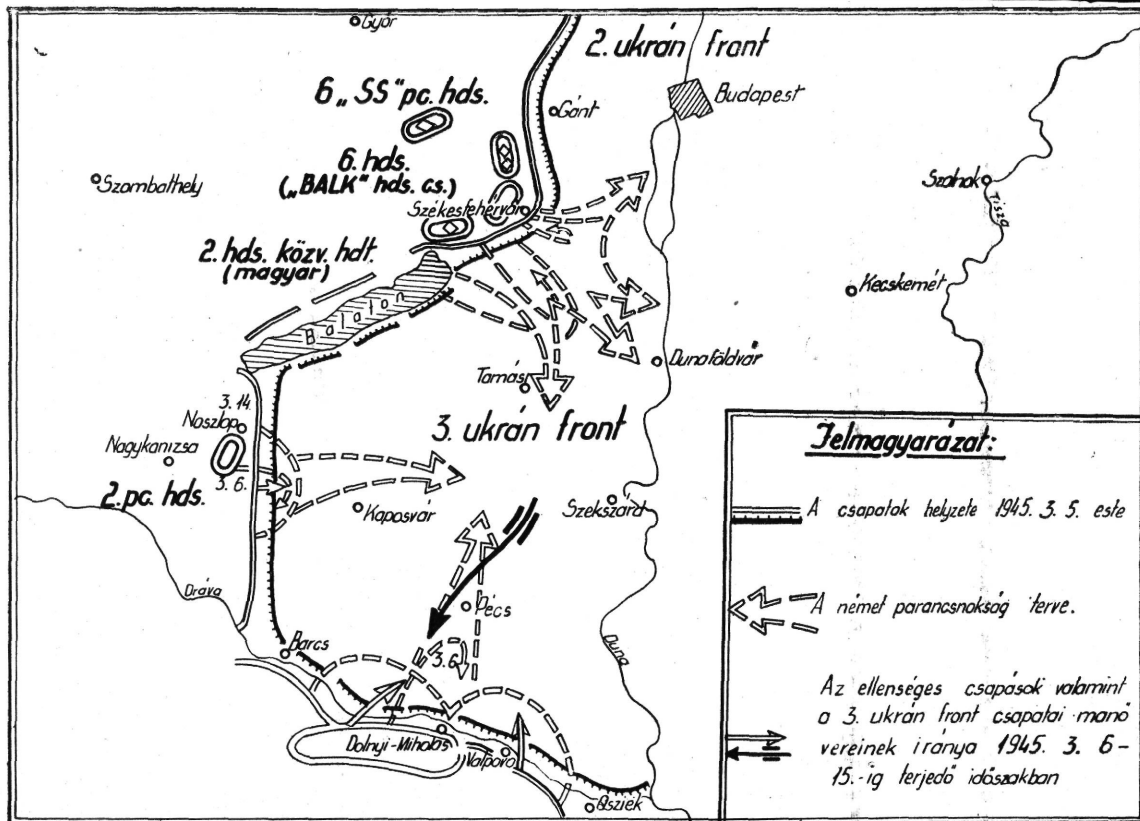
Erre az időre Németország szövetségesei — Finnország, Bulgária, Románia — már kikapcsolódtak a háborúból, és megnyílt az út a szovjet csapatok előtt Magyarország, a német-fasiszták utolsó délkelet európai támaszpontja felé.

A fasiszta Németország hadserege azonban még nem volt véglegesen szétzúzva. Ez a hadsereg ebben az időben még igen komoly erőt képviselt. A német fasiszta főparancsnokság a Hitler-ellenes koalíció táborában szakadásra számítva, arra törekedett, hogy minél jobban elhúzza a háborút. A fasiszta hadvezetőség — mint ezt Churchill nemrég elhangzott felhőborító kijelentése is igazolja — nem minden alap nélkül számított az USA és Anglia vezető köreinek reakciós áruló politikájára. Ezen körök törekvése az volt, hogy a fasiszták elleni háborúban elvéreztessék a Szovjetuniót és elnyomhassák a délkelet európai és nyugateurópai országokban a kommunisták által vezetett nemzeti felszabadító mozgalmakat.

A német fasiszta parancsnokság, melyet az amerikai, angol csapatok nem igen háborgattak, akadálytalanul kivonhatta erőit a nyugati arcvonalról és azokat a szovjet-német arcvonalra dobhatta át

A szovjet nép és fegyveres erői által 1944-ben elért nagy katonai és gazdasági sikerek lehetővé tették a szovjet főparancsnokság részére, hogy 1945-re azt a feladatot tűzze a Szovjet Hadsereg elé: leg-rövidebb idő alatt zúzza szét a hitlerista Németországot és tűzze ki Berlin felett a győzelmi lobogót.

A szovjet főparancsnokság a fasiszta Németország teljes szétzúzására irányuló tevékenységében a Szovjetunió növekvő gazdasági és katonai erejére, a Szovjet Hadsereg nagy támadó hadműveletek megvívása során szerzett gazdag tapasztalataira támaszkodott. Ugyanakkor figyelembe vette azt is, hogy a fasiszta Németország a Szovjet Hadsereg korábbi győzelmes csapásai következtében lényegesen meggyengült. A német fasiszta hadsereg végleges leveréséhez azonban szét kellett zúzni a hitleristák Lengyelországban, Kelet-Poroszországban és a szovjet-német arcvonal déli

A német parancsnokság általános elgondolása és a harctevékenység lefolyása a 3. Ukrán Front balszárnyán.

szárnyán lévő erőit, végül el kellett jutni a fasiszta Németország létfontosságú központi körzeteibe.

1944 decemberében a német fasiszta parancsnokság támadást indított az Ardenneknben azzal a szándékkal, hogy vereséget mérjen az amerikai, angol csapatokra, szétvágja azok arcvonalát, s megmutassa a szövetségeseknek: Németország még mindig elég erős arra, hogy különbke megkötésére kényszerítse őket.

Churchill és a szövetséges főparancsnokság kérésére a Szovjet Hadsereg, bajbajutott szövetségeseinek megsegítésére, 1945 január első felében a tervezett időpontnál két héttel korábban, a rossz időjárási viszonyok ellenére is, az egész arcvonalon, a Balti-tengertől a Kárpátokig, általános támadásba ment át.

Az 1., a 2. és a 3. Bjelorussz és az 1. Ukrán Front csapatai szétzúzták a német védelmet Kelet-Poroszországban és a Visztulán, felszabadították és kijutottak Németország központi területeihez. Ebben az időszakban a 2. és 3. Ukrán Front csapatai elfoglalták Magyarország nagy részét és Budapestet.

A hadműveletek következtében a Szovjet Hadsereg előtt megnyílt a lehetőség, hogy kijusson Berlinhez, valamint a Dél-Németországba vezető utakra.

A Szovjet Hadsereg sikeres támadása a német fasiszta csapatokat arra kényszerítette, hogy támadásukat az Ardenneknben beszüntessék. A németek kénytelenek voltak erőik eg yrészt erről az arcvonalról a szovjet-német arcvonalra átcsoportosítani. Erőik további részét, mint pl. a 6. SS. pc. hds-et, tartalékba vonták.

A felek helyzete a hadművelet kezdetén

A németek januári ellencsapásainak sikeres elhárítása és a budapesti ellenséges erők felszámolása után a 2. Ukrán Front balszárnyán elhelyezkedő csapatok, valamint a 3. Ukrán Front csapatai, folytatva előretörésüket, február közepére elérték Esztergom, Gánt, Balaton délkeleti partja, Nagybjom, Barcs, Dráva északi partja vonalát. (A helyzet az 1. sz. vázlat tartalmazza.)

A 3. Ukrán Front csapatai előtt Gánt és a Balaton között a 3. SS „halálfejes” páncélos hadosztály, a 2. magyar páncélos hadosztály, az 5. SS „Wiking” páncélos hadosztály, valamint a németek 356. gyalogos, 23., 2., 3. páncélos hadosztálya, és a 4. páncélos hadtest kötelékében működő 25. magyar gyaloghadosztály csapatai tevékenykedtek.

A Balaton északnyugati partján, valamint a Balaton és Dráva között a 2. magyar hadtest és a 2. német páncélos hadsereg védett. (Összetétele: a 92. gépesített dandár, a magyar 118. könnyű hegyi vadász és a 71. gyaloghadosztály, a 13. SS hegyi lövészhadosztály, a „Bakony” harcsoport, a 6. német önálló zászlóalj és a 2. magyar gyalogos hadosztály.)

A Duna és a Balaton közötti arcvonalon védő csapatok a „Balk” hadseregcsoport állományába tartoztak, amelynek vezetését a 6. német hadseregtörzs látta el.

A Budapest körzetében bekerített fasiszta csapatok felszámolása után a szovjet parancsnokság Magyarország területén lévő erőit átcsoportosította, a Bécs irányába kifejlesztendő hadművelet érdekében. Az átcsoportosítás következtében a 3. Ukrán Front keskenyebb sávot kapott, a Dunától délre a Gánt és Esztergom közötti szakaszt a 2. Ukrán Front vette át. Mindkét front készült a Bécs irányába tervezett hadművelet végrehajtására.

Miközben Budapest körzetében még folytak az ellenséges csoport felszámolására irányuló hadműveletek, a 3. Ukrán Front erői pedig sikeresen háritották el a kívülről jövő ellenséges csapásokat, az 1. Bje-lorussz és az 1. Ukrán Front csapatai villámgyors támadást hajtottak végre Varsó—Berlin irányában. A sikeres támadás következtében az arcvonal áthelyeződött a Visztulától az Oderára. Február és március hónap folyamán ezen frontok erői már készülődtek a fasiszta fenevad barlangja, a Berlin elleni támadás végrehajtására.

A felek hadműveleti elgondolása

A német-fasiszta hadvezetőség azt a célt állította maga elé, hogy elvonja a szovjet csapatok egy részét a Berlin-i irányból, késleltetve a szovjet csapatok támadásának megindulását Berlin irányába, bármiképpen is elhúzza a háborút. Ezen túlmenően célja az volt, hogy a katasztrofális veszteségek következtében megtépázott katonai presztízsét — ha csak részletsiker elérésével is — helyreállíthassa. Végül célja volt utolsó hadigazdasági bázisa, Dél-Németország és Ausztria — ahová az ipar jelentős részét és a katonai tartalék készleteket telepítettek — biztosítása.

A fenti célok elérésére a német-fasiszták ellentámadás végrehajtását határozták el a budapesti irányba. Ennek a feladatnak végrehajtását a nyugat-európai arcvonalról gyors ütemben átdobott 6. SS páncélos hadseregre bízták.

A német ellentámadás terve három egyidejűleg végrehajtandó csapásból állt. A főcsapást a Velencei-tó és a Balaton között a Duna irányába a 6. SS páncélos hadsereg mérte.

A kísérő csapást a Balaton és a Dráva folyó között, Nagybjom—Kaposvár irányba a 2. páncélos hadsereg mérte.

A harmadik csapást Weichs tábornok úgynevezett „F” csoportjában lévő csapatok egy része mérte, a Dráva folyó déli partjáról Pécs általános irányba.

Az ellenség szándékáról kapott adatokkal kapcsolatban a Szovjet Legfelső Főparancsnokság a 3. Ukrán Front csapatai elé azt a feladatot állította, hogy öröljék fel az ellenséget, okozzanak neki maximális vesz-

teségeket és teremtsenek kedvező feltételeket a bécsi irányba már előkészítés alatt álló döntő jelentőségű hadművelet végrehajtásához.

A német-fasiszta parancsnokság nagy reményeket helyezett a 6. SS páncélos hadseregbe, amely sikeresen hajtotta végre az ardennei támadást az amerikai—angol erők ellen.

A németek nyugaton elért sikerei még nagyobbak lettek volna, ha — Churchill kétségbeesett kérésére — a szovjet csapatok, januárban a Visztula és az Odera közötti győzelmes támadás végrehajtásával meg nem akadályozzák a hitlerista támadás folytatását nyugat felé.

A 6. SS páncélos hadsereg magasabb egységeinek a Balaton körzetében való megjelenése végleg megerősítette azokat a korábban kapott adatokat, hogy az ellenség nagy erőket összpontosít a 3. Ukrán Front csapatai elleni ellentámadás céljából.

A 6. SS páncélos hadsereget hat páncélos hadosztály, két gyalogos hadosztály és egy lovas hadosztály alkotta. A támadás kezdetére a fasiszta parancsnokság a 6. SS páncélos hadsereg állományába rendelte a magyar 23. páncélos hadosztályt és a 25. gyalogos hadosztályt is.

A hadsereg magasabb egységeit válogatott, tapasztalt SS csapatokkal egészítették ki és a szervezetszerű teljes állományra töltötték fel.

A német-fasiszta csapatokat — különösen az SS páncélos hadsereget — a legkorszerűbb „Király tigris“ harckocsikkal és „Ferdinánd“ rohamövegekkel szerelték fel.

Az ellenség Balaton körzetében lévő csoportosítása 1945. március 5-i támadása kezdetén tehát igen komoly erőt képviselt, éppen ezért a 3. Ukrán Front csapatainak igen nagy erő kifejtésre volt szüksége, hogy csapásaikat el tudják hártani.

Az ellenséges erők csoportosítása a következő volt: a 6. páncélos hadsereg, amelyet a 3. páncélos hadtesttel erősítettek meg, összesen 8 páncélos hadosztállal, 3 gyalogos hadosztállal, 2 lovas hadosztállal Székesfehérvár körzetében összpontosult azzal a céllal, hogy törje át a Velencei-tó és Balaton közötti szovjet védelmet, támadását Szekszárd irányában folytassa tovább és jusson ki a 3. Ukrán Front főerőinek a hátába.

A 2. páncélos hadseregnek az volt a feladata, hogy Nagybjom körzetében törje át a szovjet védelmet és fejlessze ki támadását Kaposvár, Dombóvár irányában.

A kísérő csapás célja az volt, hogy minél több szovjet erőt vonjon el, hogy ezzel erősítse a 6. SS páncélos hadsereg által mért főcsapás sikerét.

A feladat végrehajtása céljából a 2. páncélos hadsereg Nagybjom községből Ny-ra lévő körzetben hét gyalogos hadosztályból álló csoportot összpontosított sok harckocsival és erős páncéltörő tüzérséggel megerősítve.

A „Weichs“ csoport feladata az volt, hogy keljen át a Dráván és törje át Dolny—Miholác körzetében a szovjet védelmet, fejlessze ki

támadását Pécs, Szekszárd irányában és együttműködve a 6. és 2. páncélos hadsereggel, kerítse be és semmisítse meg a 3. Ukrán Front főerőit.

A feladat végrehajtása céljából a „Weichs” csoport Dolnyi—Miholác körzetében 8—10 gyalogos hadosztályt összpontosított harckocsikkal, tüzéséggel megerősítve.

A német fasiszta csapatok csapásmérő csoportosítása a főcsapás irányában az alábbi volt:

Az első lépcsőben három páncélos, két gyalogos és két lovas hadosztály, a csapásmérő csoport második lépcsőjét négy páncélos hadosztály képezte. Rendeltetése a siker kifejllesztése volt. Egy páncélos hadosztály volt a csapásmérő csoportosítás tartaléka.

A csapásmérő csoportosítás állományában több mint 1600 harckocsi és rohamlőveg, 2500 lőveg, 780 aknavető és 860 repülőgép volt. A csapatok harckocsikkal és rohamlővegekkel való nagymérvű feltöltöttsége lehetővé tette az ellenség számára, hogy az áttörési szakaszon komoly sűrűségeket hozzon létre. Így arcvonalszakasz kilométerenként 76 harckocsit és röhamlőveget tudott összehozni. Ezzel szemben pl. a kurszki csatában az ellenség harckocsi sűrűsége az áttörési szakaszon nem haladta meg az 56—60 harckocsi és rohamlőveg sűrűségét.

A védelem megszervezése

A szovjet csapatok számára az első irány volt a legveszélyesebb, mivel a fasiszta erők itt érhatték el legközelebbi úton a Dunát és Budapestet. A főcsapás irányában a terep általában nyílt. Ez lehetővé tette a támadó erők, különösen a harckocsizó magasabb egységek szétbontakozását.

Ugyanakkor azonban a Sárvíz csatorna két részre vághatta a támadó erőket, a Sió csatorna pedig lehetőséget nyújtott az ellenség mélységébe való behatolásra és jó kiinduló alapot nyújtott ellencsapás végrehajtásához.

Tekintettel ezen irány fontosságára, a 3. Ukrán Front parancsnoksága a terep által nyújtott összes lehetőségeket kihasználva, e körzetbe nagy műszaki erőket összpontosított.

A Balaton és a Dráva közötti térség kedvező feltételeket nyújtott az ellenség számára a védelem harcászati mélysége áttöréséhez. Azonban a támadás továbbfejlesztése már sokkal nehezebb lett volna, mert a Balatontól délre és a Péctől északra elterülő erdős-hegyes vidék, a számos észak—dél, és dél—észak irányú patakok és csatornák jó védelmi állások kiépítését tették lehetővé.

A Dráván keresztül végrehajtott támadásnak az előnye, hogy a hídfőben lévő szovjet erők oldalába és hátához vezethetett volna, azonban a Dráva, mint komoly folyami akadály, valamint Pécs hegyes-dombos vidéke komoly védelmi rendszer kiépítését tette lehetővé.

Ugyanakkor, amikor az ellenség a 3. Ukrán Front előtt nagy erőket összpontosított, mindent elkövetett annak érdekében, hogy az átcsoportosítást a legnagyobb titokban hajtsa végre. Ez azonban nem sikerült. Az ellenség által végrehajtott álcázó és megtévesztő rendszabályokat a szovjet parancsnokság felfedte. A szovjet felderítés idejében meg tudta állapítani az ellenséges csapatok összevonását, csoportosítását és szándékát.

A 3. Ukrán Front csapatai, a legfelsőbb főparancsnokság utasításai alapján, február második felében és március első napjaiban, a támadás előkészületeinek folytatása mellett felkészültek a védelemre.

Meg kell jegyezni, hogy a 3. Ukrán Front csapatainak hadművelési helyzetét egész sor kedvezőtlen körülmény befolyásolta:

A csapatok a szovjet—német arcvonal legdélibb szakaszán tevékenykedtek, balszárnyuk a Dráva mentén nyitott volt.

Az a körülmény, hogy a front csapatai mögött nagy víziakadály — a Duna — volt és a védelmi hídfőállás mélysége, mely a Balatontól délkeletre nem haladta meg a 120 km-t, északra pedig a 25—30 km-t, igen komoly nehézséget jelentett a védelem megszervezése, a manőverezés és a csapatok mélységből való ellátása szempontjából.

Bár a hídfőállásban fejlett műút és földúthálózat állt rendelkezésre, az utóbbi használatát erősen korlátozta a gyorsan felázó lösz-talaj. Ez is megnehezítette az anyagi ellátást.

A hadművelés előkészítése és lefolytatása alatt az időjárás csapadékos volt, sűrű köddel és időnként sűrű felhőkkel. A gyakori havazás, a hőmérséklet változása a fagypont körül (—3, +3 fok), valamint a Dunán megkezdődő jégzajlás, mind megnehezítették a csapatok ténykedését és a hadtáp munkáját.

Ugyanakkor azonban a hídfőben lévő nagyszámú patak, csatorna, tó, vasúti töltés és lakóhely megkönnyítette a terep védelmére való előkészítést. A 3. Ukrán Front csapatai a terepnyújtotta előnyöket nagy szakértelemmel használták fel.

Tekintettel arra, hogy a német parancsnokság igen sok gépesített csapattal, illetve harcokocsival rendelkezett, a 3. Ukrán Front csapatainak parancsnoka — Tolbuhin marsall — utasítást adott a front csapatainak, hogy a védelem megszervezésénél különös gondot fordítsanak a leküzdhetetlen páncélelhárítás megszervezésére.

Február második felében a front csapatai megkezdték a védelem megszervezésével kapcsolatos intézkedések végrehajtását.

A különféle felderítési adatok és a helyzet értékelése alapján a front-parancsnok elhatározta, hogy a front erőinek és eszközeinek zömét az ellenség főerőinek várható támadási irányában a Velencei tó és a Balaton közötti szakaszon összpontosítja.

A védelemnek három fő feladatot kellett megoldania:

a) megakadályozni a támadó csapatok csapásainak gyors kifejlesztését a mélységben;

- b) elhárítani az ellenség tömeges harcokcsi támadását;
- c) továbbra is biztosítani a saját erőkkel és eszközökkel való szabad manőverezés lehetőségét az egész hadművelet folyamán.

A védelem megszervezésekor a 3. Ukrán Front parancsnoka különös gondot fordított annak megakadályozására, hogy az ellenség a védelmi rendszert különálló részekre vághassa, és hogy biztosítsa a maga számára a széleskörű manőverezés lehetőségét mind a harcászati, mind a hadművelati mélységben.

A támadás kezdetére a Front csapatai több védőövet, közbeeső állást és reteszállást rendeztek be. A hídfő kis méretei miatt, egyes irányokban a védőöveket egymástól jóval kisebb távolságokra építették ki, mint azt a harcászati szabályzat elvei előírják.

A frontparancsnok utasításának megfelelően a 3. Ukrán Front csapatai különös gondot fordítottak az ellenséges páncélos csapás elhárításának megszervezésére. A páncélelhárítást mélyen tagozva szervezték meg. A páncélelhárító csomópontokon kívül a védelem mélységében tüzérezred, ill. dandár erejű páncélelhárító körleteket szerveztek. A páncélelhárító körletek állományába a nehéz harcokcsik elleni harc céljából 122 mm ágyúkat, 152 mm tarackágyúkat és közepes légvédelmi lövegeket is beosztottak.

Páncélelhárító körletek védtek a közlekedési csomópontokat, a hadművelati fontosságú nagyobb helységeket és lezárták az ellenség páncélos csapatai várható előretörésének útvonalait.

A páncélelhárító csomópontokat és körleteket számos páncélelhárító tüzér tartalék és mozgó műszaki zártelepítő osztag egészítette ki.

A páncéltörő tüzéség legnagyobb sűrűségét a legfontosabb harcokcsiveszélyes irányokban hozták létre, így különösen a Velencei-tó és a Sárvíz-csatorna közötti szakaszon, ahol a terep a legalkalmasabb volt a páncélos csapatok tömeges alkalmazására.

A páncélelhárítás rendszerében nagy szerepet játszott a tömeges tüzéségi tűz. Ezt igen rövid idő alatt kellett előkészíteni és teljesen váratlanul megnyitni.

Az ellenséges harcokcsik elleni harc érdekében — a fenti rendszabályokon kívül — igen fontos szerepet játszott a páncélelhárítás összes eszközeinek szoros együttműködése. A tüzéségi és gyalogsági tűz, valamint a harcokcsik tüzének összehangolása a légierő csapásaival biztosította a nagy tűzsűrűséget az ellenséges harcokcsik gyülekezési körleteiben, illetve tevékenységi szakaszain.

A Front tüzésége a peremvonal előtti tüzrendszerén kívül kidolgozta a tüzellel való manőverezést a mélységben is, arra az esetre, ha az ellenség harcokcsijai beékelődnek a védelembe, vagy az ellenség áttörné a peremvonalat. A Frontparancsnokság a tüzéség csoportosítását úgy szervezte meg, hogy az teljes mértékben megfeleljen a védelem követelményeinek és hogy megfelelő tüzéségi csősűrűséget biztosítson, különösen az ellenség főcsapásának várható irányában.

A tüzérség elleni védelem megszervezésénél különös gondot fordítottak az ellenséges tüzérség elleni harcra, az élőerők megbízható rejtésére, a harcárkok, közlekedőárkok, tüzelőállások, figyelőpontok és egyéb létesítmények műszaki berendezésére.

A szilárd és állóképes védelem megteremtésének rendkívül fontos előfeltétele volt a Front csapatainak löszerrel való folyamatos ellátása.

Ezt jelentős mértékben megnehezítette, hogy a Front közeli mögöttes területén nehezen leküzdhető akadályként jelentkezett a Duna. A Dunán át történő szállítás különleges, gondos és feszes szervezést követelt meg. A Dunán keresztül való löszerszállítás érdekében, tekintettel az átkelőhelyek korlátozott számára és arra, hogy az ellenség ezeket az átkelőhelyeket állandóan repülőtámadásokkal zavarta, valamint, hogy a Dunán megkezdődött a zajlás, a Front erőivel drótkötélpályát építettek.

A védelmi vonalak szilárd kézben tartásáért folyó harcban és a német fasiszta csapatok szétzúzásaiban e hadművelet során igen lényeges segítséget nyújtott a szovjet légierő tevékenysége. A védelem előkészítésének időszakában a légierő felderítést végzett és tömeges csapásokat mért az ellenség gyülekezési körleteire, a vasúti csomópontokra és utakra. A hadművelet során a légierő főtevékenysége az ellenség földi csapatai elleni harcra irányult. Így pl. a 3. és a 2. Ukrán Front repülőgépeinek több mint 75%-a az ellenség fő páncélos csoportosítása ellen tevékenykedett.

A 3. Ukrán Front főerőinek elhelyezési körleteit, a harcálláspontokat, a hírközpontokat, a repülőtereket és fontosabb objektumokat a légvédelmi tüzérség többrétű tüze megbízhatóan biztosította.

Az állóképes védelem megteremtését elősegítette a terep műszaki berendezése, illetve felhasználása. Az ellenség támadásának kezdetére a 3. Ukrán Front csapatai a peremvonaltól a Dunáig terjedő egész területet műszaki létesítményekkel, fejlett árok-, illetve állásrendszerrel, a műszaki záruk és robbanó akadályok sűrű hálózatával rendelkező védőövekkel rendezték be, amelyeket az ellenség kénytelen volt lépésről lépésre leküzdeni. Az általános védelmi rendszerben a műszaki akadályok igen jelentős helyet foglaltak el. Sűrűn alkalmaztak torlaszokat, taposó aknákat, drótakadályokat stb.

A csapatoknál folyó pártpolitikai munka átfogta a védelmi hadművelet előkészítése során megtett összes intézkedéseket. A pártpolitikai munka alapját a főparancsnok 1954. február—március 23-i parancsa képezte, amely felszólította a szovjet harcosokat, hogy fokozzák az ellenségre mért csapásokat, növeljék éberségüket, hogy minél közelebb hozzák a hitlerista Németország felett aratandó teljes győzelem óráját.

Minden pártpolitikai munka a leküzdhetetlen védelem kiépítésére, a személyi állománynak a szocialista haza, a nép, a Kommunista Párt iránti hűség, a magasfokú helytállás és önfeláldozás szellemében való nevelésére irányult.

Február második felében a Front csapatainál és magasabb egységei-

nél szemináriumokat tartottak a párt- és komszomol-szervezet titkárai, agitátorai és politikai helyettesei részére. A szemináriumokon a személyi állomány védelemben való magasfokú helytállásra történő nevelése kérdéseit vitatták meg. A csapatoknak a védelemben való sokoldalú előkészítésével foglalkoztak a párt és komszomol taggyűlések is. A front haditanács a front egész személyi állományát felhívta, hogy készítsen elő megfelelő választ az ellenség támadására.

Március 5-én estére a 3. Ukrán Front teljes mértékben befejezte a védelem előkészítését. A 3. Ukrán Front csapatai teljesen készen álltak az ellenséges ellencsapások, illetve ellentámadások elhárítására és ugyanakkor előkészítették az erőket a támadó hadművelet folytatására is. A szovjet csapatok védelme megfelelt a korszerű hadműveleti művészet összes követelményeinek.

A védelmi harc megvívása

A német fasiszta csapatok támadása hatalmas tűzérési és légi előkészítés után az 1954. március 6-án virradó éjjel kezdődött meg a Balaton és a Velencei-tó között. A harckocsik és a páncélozott gépkocsik sűrűsége a főcsapás irányában arcvonalkilométerenként elérte az 50—60-at, ennek dacára a hitleristáknak az első napon hatalmas veszteségek árán is csak 3—4 km-re sikerült behatolni a szovjet védelembe Seregélyes irányában, valamint a Sárvíz-csatornától nyugatra.

A 3. Ukrán Front parancsnoksága levonta a megfelelő következtetéseket az ellenség tervére és a főcsapás irányára vonatkozóan és rátért a hadműveleti tervben lefektetett rendszabályok meghalásítására. A meg nem támadott területekről, valamint a front tartalékaiból özőnlenni kezdtek az erők és eszközök a főcsapás körzete felé. A beérkezett összefegyvernemi egységek részben védelembe mentek át, egy részük pedig harckocsikkal és tűzéréssel együttműködve, ellenlökéseket hajtott végre. Az áttörés szakaszához csoportosították át a légvédelmi tűzérésget, a közepes, nehéz és páncélelhárító tűzérésget, a harckocsikat, azzal a feladattal, hogy teremtsék meg a védelem szükséges mélységét és hogy fel tudják venni a harcot az ellenség harckocsijaival.

A 3. Ukrán Front által végrehajtott széleskörű manőver következtében a Velencei-tó és a Balaton között a szovjet csapatok olyan előnyhöz jutottak, ami a későbbiek folyamán az ellenség támadásának szétveréséhez vezetett.

A támadás második napjának (március 7.) reggelén a hitlerista hadsereg harcba vetette az első lépcsők összes erőit. Két napig tartó elkeseredett harcokban az ellenségnek a Velencei-tótól délre, mintegy 4 km-re, a Sárvíz-csatornától nyugatra 7 km-re sikerült beékelődnie a szovjet védelembe. Március 7-én estére a szovjet állások előtt több ezer hitlerista hullája feküdt, 52 ellenséges harckocsi és rohamlőveg semmisült meg.

A támadó fasiszta csapatokkal szemben mindenütt ott állt a szovjet csapatok védelmének szilárd arcvonala.

Az ellenség makacsul igyekezett áttörni a Dunához, hogy a 3. Ukrán Front csapatait két, egymástól elszigetelt részre vágja és ezért — a veszteségekre való tekintet nélkül — megkezdte tartalékainak felhasználását. Március 8-án bevetette a siker kifejllesztésére szánt páncélos csoportot, a 28. SS páncélos hadosztályt. Rohamot roham után indított, minden áron ki akart jutni a Dunához.

A front csapatainak a védelemben tanúsított nagyszerű helytállása, az erőkkal és eszközökkel való nagyfokú manőverezés dacára, az ellenség tovább rágta be magát a védelemben és lassan tért nyert. A tűzér-ségi és gyalogsági fegyverek megsemmisítő tűzében ezerszámmra hullottak el a hitleristák, egyik roham a másik után torpant meg, a tartalékokból előrevont csapatok azonban újabb rohamokat indítottak.

Különösen nehéz helyzet alakult ki a Velencei-tótól délre, ahol az ellenség egyes csapatainak a védő csapatok harcrendjeiben keletkezett résekben keresztül sikerült kijutni a védelem mélységébe.

Március 8-án Sárkeresztúrtól nyugatra, a Sárvíz-csatorna körzetében az egyik szovjet csapat kisebb visszavonulása következtében rés támadt, két — ebben az irányban védő szovjet magasabb egység között.

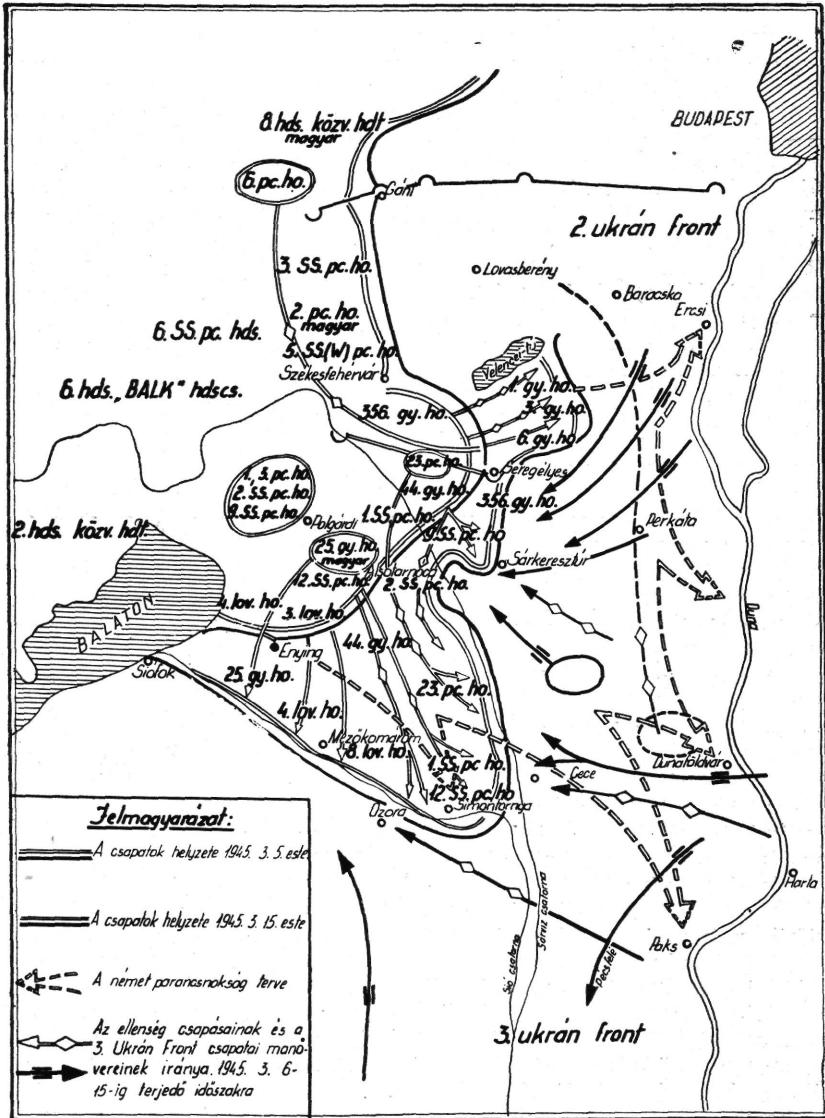
Az ellenség az éjszaka folyamán ezt a rést kiszélesítette és jelentékeny erőkkal a szovjet csapatok hátába került, úgy, hogy azokat bekerítéssel fenyegette. Csak a gyalogság rendkívüli helytállása és az ebben az irányban bevetett összes fegyvernemek kifogástalan együttműködése állította meg a fasiszták további térnyerését.

E harcokban döntő szerep jutott a különféle űrméretű tűzér-ségnek, amely a csatarepülőkkal szoros együttműködésben jelentős veszteségeket okozva megghiúsította az ellenség szakadatlan harcokcsi rohamait.

A tömeges ellenséges harcokcsi rohamok elhárításában igen nagy szerepe volt a tűzér-ség előkészített és ragyogóan megvalósított manőverezésének. Így pl. a Balatontól délre, a szovjet csapatoknak az ellenség által rohamozott védelmi szakaszán március 6-tól 8-ig az arcvonal másodrendű irányairól olyan mennyiségű löveget és aknavetőt csoportosítottak át, mely lehetővé tette, hogy a tűzér-ség sűrűségét 1 km-es arcvonalszakaszon a harc második napján háromszorosára, a harc harmadik napján pedig több mint négyszeresére növeljék.

Az idejében végrehajtott manőver következtében az ellenség nem volt képes teljes mértékben kihasználni a harcokcsi és tűzér-ségi erőben fennálló fölényét. Sőt, tekintettel a szovjet csapatok egyre növekvő ellenállására, az ellenség kénytelen volt beszűntetni rohamait a fenti szakaszon.

Több esetben, amikor az a veszély fenyegetett, hogy az ellenséges harcokcsik betörnek a védelem mélységébe, az ellenük való harcra sike-

A harctevékenység lefolyása a 3. Ukrán Front védelmének középső szakaszán.

resen felhasználták a légvédelmi tüzér magasabb egységeket és alegységeket is.

A légvédelmi tüzérség harcokcsi elleni harcban való felhasználására igen jó példát mutatott a Simontornya körzetében megívított harc, ahol egy légvédelmi tüzér alegység több harcokcsi rohamot hártított el, megsemmisítve 14 harcokcsit és mintegy 800 ellenséges katonát és tisztet.

Március 9-én reggeltől a német fasiszta parancsnokság tartalékának újabb részét vetette harcba, folytatta a szovjet csapatok védelmi vonalának áttörését a Velencei tótól délre. Ennek érdekében mintegy 600 harcokcsit és nagy mennyiségű gyalogos és tüzérségi erőt vont össze. Ezzel egyidőben a Velencei-tótól délre védő szovjet csapatok harcrendjére nagyerejű légi csapásokat mért.

A túlerőben lévő ellenség ellen vívott három napos szakadatlan, elkeseredett harc meggyengítette a szovjet csapatokat. A veszteségeket a Front erőiből lehetetlen volt pótolni, mert már majdnem az összes tartalékok, köztük a páncélos, gépesített, lovas és tüzér magasabb egységek is be voltak vetve.

Miután a német fasiszta csapatok támadási arcvonala tovább szélesedett, egyre nehezebbé vált, a nem rohamozott arcvonalszakaszokról csapatok kivonása tartalék létesítése céljából. A Front második lépcsőjének csapatai csaknem teljes mértékben bevetésre kerültek a fővédővért folyó védelmi harcokban.

Ebben a helyzetben a 3. Ukrán Front parancsnoka azzal a kéréssel fordult a főhadiszálláshoz, hogy a védelem megerősítése céljából a főparancsnokság engedélyezze a főparancsnokság tartalékában lévő azon csapatok felhasználását, amelyek Budapesttől délnyugatra helyezkedtek el, és amelyeknek rendeltetése a Bécs-i irányban végrehajtandó támadás volt.

A főparancsnokság, amely állandóan figyelemmel kísérte a Balaton körzetében lefolyó események fejlődését, úgy értékelte a helyzetet, hogy a németek már utolsó erőiket feszítették meg és, hogy a 3. Ukrán Front képes friss erők bevetése nélkül megállítani az ellenséges támadást. A főhadiszállás március 9-én kelt direktívájában parancsot adott, hogy a támadásra szánt csapatokat ne vonják be a védelmi harcokba és hogy legkésőbb március 15—16-án menjenek át támadásba azzal a céllal, hogy végleg szétzúzzák az ellenség Balatontól északra lévő csoportosítását és kifejlesszék a sikert Bécs felé.

A 3. Ukrán Front parancsnoka, annak érdekében, hogy a parancsnoksági tartalékok igénybevétele nélkül megszüntesse a védelmi arcvonal áttörésének fenyegető veszélyét, átcsoportosította a Front erőit. Ennek az átcsoportosításnak a következtében mélyebbé vált a védelem és lényegesen megerősödtek a tartalékok a főcsapás irányában, ahol az ellenség elkeseredett rohamait tovább folytatta.

Különösen hevesek voltak a harcok március 10—12. között, amikor a bevetett ellenséges páncélos alakulatok mintegy 400 harcokcsival és

rohamlőveggel rendelkeztek és a rendelkezésükre álló különféle űrméretű tüzérség egész tüzét összpontosították.

A 3. és 2. Ukrán Front egész légiereje hatalmas csapást mért az ellenségre. A hitleristák mintegy 250 harckocsi és nagy mennyiségű élőerő elvesztése után kénytelenek voltak ezen az arcvonalszakaszon rohamaikat beszüntetni.

Az ellenség — csapatainak átcsoportosítása után — folytatta támadását Simontornya irányában, aminek következtében Mezőkomárom közelében sikerült kisebb hídfőállást foglalnia a Sió csatorna déli partján.

A hitleristák, akik minden áron ki akarták erőszakolni a szovjet védelem áttörését, március 14-én a Velencei-tótól délre bevetették utolsó páncélos tartalékukat is. Két napon keresztül 300 harckocsi és rohamlőveg intézett elkeseredett rohamokat az ebben az irányban védő szovjet csapatok ellen. Az ellenség rohamai éjjel-nappal folytak. A szovjet csapatoktól és elsősorban a páncélelhárítástól rendkívüli erőfeszítést és hozzáértést követelt meg, hogy nemcsak nappal, de éjjel is hatásosan tudjanak harcolni az ellenséges harckocsik ellen. Ezek a harcok megmutatták az éjszakai harc növekvő jelentőségét.

A védelmi harcok még a következő napokban is folytak, de 1945. március 16-án a 2. és 3. Ukrán Front magasabb egységei maguk mentek át támadásba a bécsi irányban, amelynek következtében a német fasiszta parancsnokság beszüntette csapatai további támadását. A tíznapos szívós harc eredményeképpen az ellenségnek a Velencei-tótól délre 12 km, a Sárviz-csatornától nyugatra pedig 25 km mélyen sikerült beékelődnie a szovjet védelembe. A március 6-tól 16-ig folyó harcokban a német fasiszta csapatok több mint 40 000 katonát és tisztet, kb. 500 harckocsit és rohamlőveget vesztek.

A 3. Ukrán Front csapatainak sikeres védelmi hadművelete következtében létrejöttek a szovjet csapatok további Ausztria és Dél-Németország felé irányuló támadásához szükséges kedvező feltételek.

Nézzük meg röviden, mi volt a helyzet a többi frontszakaszon.

Nagybajom—Kaposvár irányában a hitlerista 2. páncélos hadsereg március 6-án reggel 07.00 órakor támadásba ment át. A támadás a Nagybajomtól délre lévő körzetben tüzérségi előkészítéssel kezdődött. A szovjet csapatok Balatontól délre elhelyezett tüzérsége ezzel egyidőben végrehajtotta a tüzérségi ellenelőkészítést az ellenség megindulási körzeteire, amely komoly veszteségeket okozott.

Az ellenséges támadás keskeny arcvonalon, nagy harckocsi és tüzérségi sűrűséggel indult meg. A támadás lefolyásáról a szovjet hadseregpáncsnokság megállapította, hogy az ellenséges 2. páncélos hadsereg főcsapását Nagybajomtól délre 3 km széles sávban akarja végrehajtani. Ebben a sávban a szovjet csapatok a szomszédos körzetek tüzérségének tűzmanőverével hatalmas tűzősszpontosítást hajtottak végre, 48 csősűrűséget biztosítva, 1 km arcvonalra. Ugyanakkor az itt védő hadsereg tartalék erőit és eszközeit különösen a harckocsikat és tüzérségeket

is, ebbe az irányba összpontosították. Az erők és tüzérségi eszközök manőverezése lehetővé tette, hogy a támadás második napjától az erőviszonyok kiegyenlítődjenek, a harmadik napon pedig a szovjet csapatok erőfölényt érjenek el az ellenséggel szemben.

A szovjet védők kemény ellenállása, az erők és eszközök széles manőverezése a fenyegedett irányban, szétzúzta az ellenséges támadást, amely alig 1—1½ km-re tudott beékelődni a harcászati mélységbe.

A hitlerista 2. páncélos hadsereg, miután Nagybjomtól D-re nagy veszteségek után megállásra kényszerült, átcsoportosította erőit és március 14-én újabb csapást hajtott végre Kaposvár irányába. A csapás felfogására a szovjet parancsnokság széles manőverezést hajtott végre, erőket vont ki a nem támadott körzetekből, ezzel az újabb próbálkozást is megghiúsította és súlyos veszteségeket okozott a hitleristáknak. Ilyenformán Nagybjom—Kaposvár irányában az ellenséges támadás még olyan harcászati sikert sem ért el, mint a Velencei tó és a Balaton között.

A délről jövő támadás ért el némi eredményt. Ezen az arcvonalszakaszon az ellenségnek sikerült kierőszakolnia az átkelést a Dráván és elérte Siklós—Harkány vonalát.

A 3. Ukrán Front parancsnoksága a veszélyeztetett irányba két hadosztályt vetett be és ellencsapást hajtott végre a betört fasiszta erők visszaszorítására.

Tizenkét napig tartottak az elkeseredett harcok ebben az irányban, ezek eredményeként a hitlerista csapatokat felmorzsozták és maradványaikat a Drávához szorítva, megsemmisítették.

Ezen a frontszakaszon vettek részt Magyarország felszabadításában a 3. Ukrán Front alárendeltségében a baráti bolgár néphadsereg csapatai is.

A testvéri bolgár nép hősi fia szilárdan kitartottak és megakadályozták, hogy a hitleristák a Dráván való átkelés után hídfőjüket kiszélesítsék.

A segítségre küldött két hadosztállyal együtt a bolgár csapatok harcossai eredményesen morzsozták fel az ellenség erőit, majd ellentámadásba mentek át.

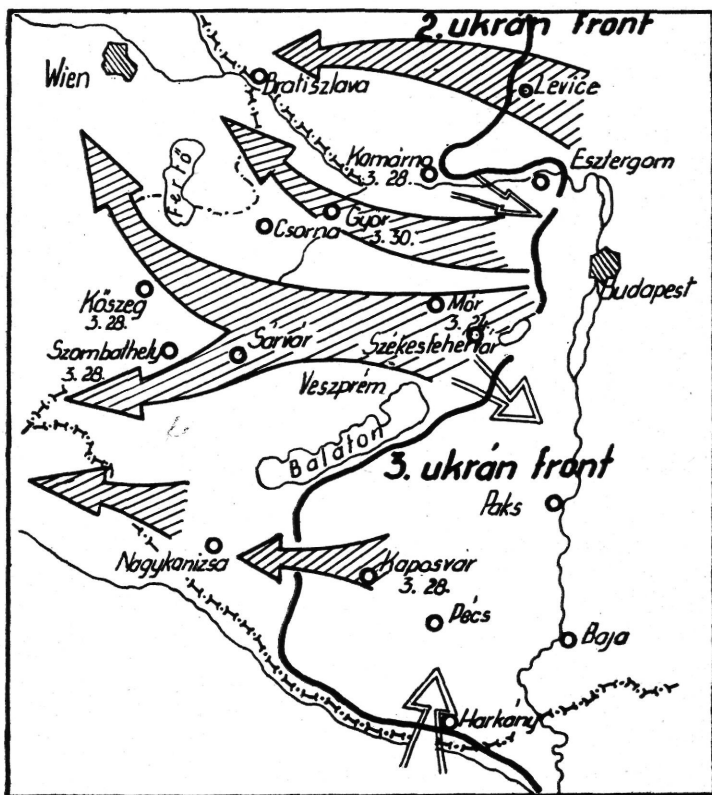
A német fasiszta parancsnokságnak az a kísérlete, hogy a szovjet csapatok támadását a szovjet—német arcvonal déli szárnyán megállítsa és elvonja a szovjet hadsereg berlini irányban harcoló erőit, teljes kudarcra végződött.

A balatoni védelmi hadművelet a sziklaszilárd szovjet védelem magyarországi hősköltevénye lett. A szovjet harcosok emberfeletti hősiességgel védték állásaikat, önfeláldozó bátorsággal fogták fel a fasiszták rájuk zúduló rohamait. Hiába volt az ellenség minden erőlködése, céljukat nem érték el, nem jutottak ki a Dunához. A szovjet csapatok aktív védelemmel felőrölték az ellenség erejét.

A támadásba való átmenet

Míg a 3. Ukrán Front csapatai nehéz harcokban visszaverték a fasiszta csapatok dühödő rohamait és szilárdan helytállva, felmorzszolták annak erőit, a 3. Ukrán Front parancsnoksága a védelmi hadművelet egész ideje alatt az ellentámadásba való átmenetet tartotta szem előtt.

Az ellenség egymás után indított rohamait felfogó szovjet harcosok hősi helytállása elegendő időt biztosított a szovjet hadvezetés számára,

← Német ellencsapások és
ellentámadások.

Az ellentámadásba való átmenet.

hogy a nagyarányú támadó hadműveletet a leggondosabban megszervezze és a legmegfelelőbb pillanatban megindítsa.

A támadó hadművelet előkészítését szolgálta az is, hogy a védelmi harcokban nem kerültek bevetésre az összes tartalékok. Pl. a rendelkezésre álló három áttörő tüzer hadosztályból csak egy került alkalmazásra, kettő készen állt az ellentámadáshoz. A 3. Ukrán Frontot a támadó hadművelet sikere érdekében a szovjet legfelső parancsnokság megerősítette a 9. gárda és a 6. páncélos hadsereggel.

A tervezett ellentámadás főcélja Magyarország teljes felszabadítása és Ausztria fővárosa, Bécs elfoglalása volt.

A hadműveletekben a 2. és 3. Ukrán Front csapatai együttműködve vettek részt. A szovjet főhadiszállás az ellentámadás megindításának időpontját március 16-ra tűzte ki.

A terv szerint a Magyarország felszabadítását célzó hadműveletek utolsó fázisában a nagyobb terhet a 3. Ukrán Front viselte. A Front főerejével a „móri kapu” és Balaton között Székesfehérvár—Mór, Veszprém, Pápa, Sopronon keresztül, Wiener-Neustadt irányában kellett támadást intézni Bécs ellen. A front balszárnyának a Drávánál bevetett erővel együttműködve, a Balatontól délre Nagykanizsa, a zalai olajvidék, majd Grác felé előretörve kellett a főerők támadásával együttműködni.

A 2. Ukrán Front erői zömével a Dunától északra, Léva, Pozsony, Bécs irányában mérte főcsapását. A Front balszárnyán harcoló csapatoknak, — melyek Buda felszabadítása után a 3. Ukrán Front Pilis-hegységben harcoló csapatait váltották fel, — a Gerecse-hegységből előretörve, a bécsi műút mentén, Győr—Mosonmagyaróvár irányába kellett támadnia. (3. sz. vázlat.)

Március 16-án a kora reggeli órákban a szovjet tüzéség és légierő pusztító tüze rászabadította a poklot a fasisztákra. A tüzéségi és légi előkészítés után mindkét front csapatai, az egész arcvonalon támadásba mentek át.

A hadművelet első etapjában, március 16—24. között mindkét Front sikeresen áttörte az ellenség védelmét, szétverte csoportosításait Esztergom és a Balaton körzetében és megkezdte az ellenség csapatainak üldözését, amelyek a Rába folyó vonala mögé vonultak vissza.

A 3. Ukrán Front csapatai megállíthatatlanul törtek előre. Március 16-tól 24-ig a front csapatai 100 km széles arcvonalon 70 km-t nyomultak előre. Mór csakhamar megszabadult a fasiszta elnyomástól. A front csapatai 8 nap alatt 350 helységet foglaltak el. Fényes sikerrel járt a 2. Ukrán Front csapatainak támadása és igen sok helységet szabadítottak fel, köztük Esztergomot.

A támadás a következő napokban is lendületesen haladt előre. A 2. Ukrán Front Balatontól északra harcoló csapatai csak március 25-én 50 helységből verték ki a fasisztákat.

A fasiszták képtelenek voltak arra, hogy a védelmet megszervezve a szovjet csapatok előretörését megállítsák.

Március 26-án már Pápa és Devecser — az Ausztria felé vezető utakat fedező — fontos fasiszta támaszpontok is a szovjet csapatok kezében voltak. Ezzel egyidőben a szovjet csapatok több mint 100 helységet szabadítottak fel.

A Győr—Pápa vasútvonal mentén a fasiszták már korábban erős védelmi vonalat építettek, itt akarták megállítani a szovjet csapatok előretörését. A 3. Ukrán Front csapatai nem torpantak meg az újabb akadály előtt, több helyen beékelődtek az ellenséges állásokba, részekre szakították és külön-külön semmisítették meg a fasiszta csapatokat.

Március 27-én felszabadult — Kisbér, Tét, Celldömök, Jánosháza és Tapolca városokon kívül — több mint 200 helység.

A 3. Ukrán Front csapatai az elért sikereket tovább mélyítették, áttörték a Rába vonalát és a március 28-i sikeres harcok eredményeként kiverték 150 helységből a fasisztákat. A szovjet harcosok az ellenség üldözése és állandó harcok közepette napi 25—30 km-t törtek előre, súlyos harcok árán elfoglalták Szombathelyt. Ezen a napon felszabadult Kapuvár, Kőszeg és még 100 helység, és ezzel ezen a részen elérték az osztrák határt.

A 3. Ukrán Front főcsapást mérő csapataival egyidőben a Front balszárnya és a vele hadműveleti együttműködésben harcoló bolgár néphadsereg csapatai is eredményes harcokat vívtak a Balatontól délre eső frontszakaszon. Április 2-án elfoglalták Nagykanizsát, április 4-én pedig a 3. Ukrán Front csapatai ezen a frontszakaszon is átlépték az osztrák határt. Ezzel a 3. Ukrán Front további hadműveletei Ausztria területére tevődtek át.

A 2. Ukrán Front Magyarország területén harcoló csapatai március 24-e után folytatták előnyomulásukat. Március 25—26-án felszabadították Nyergesújfalut és Lábatlant, majd a Duna déli partja mentén előre törve Ács községet és több mint 40 más helységet.

Komárom városa március 28-án szabadult fel. Még ugyanazon a napon nyugat felé előretörve a szovjet csapatok Győr városának fasiszta helyőrségét rohamozták meg, s 30-án kiverték a hitleristákat ebből a fontos ipari városból is.

A fasiszták a szovjet csapatok rohamos előretörésének következtében igen szorongatott helyzetbe kerültek. A Duna és a Fertő-tó közötti terület („a bécsi kapu”) elvesztése Bécset védtelenné tette.

Bécs közvetlen védelmének biztosítása lebegett tehát a német vezérkar szeme előtt, amikor Magyaróvár térségében egy keskeny arcvonalszakaszon nagymennyiségű harckocsi és jelentős gyalogság összpontosításával erős védelmi csoportosítást hozott létre a szovjet csapatok előretörésének megállítására.

A szovjet csapatok támadását azonban ez sem állította meg. Magyaróvártól északi és déli irányban törtek előre, átvágták a Pozsony és Bécs felé vezető utakat, bekerítették és megsemmisítették a hitleristák védelmi csoportosítását és április 2-án bevonultak Magyaróvárra.

A hitleristák a sorozatos vereség után többé már nem tudtak megállni Magyarország területén. A szétvert csapatok maradványai rendetlen futásban, fegyvereiket eldobálva menekültek. A szovjet csapatok az ellenséget üldözve egy nap alatt 30 km-t törtek előre és április 4-én mindenütt átlépték az osztrák határt.

Hazánk területén elhallgattak a fegyverek. Magyarország teljesen és végleg felszabadult a német fasiszták és nyilas bérencek átkos, borzalmakkal teli uralma alól.

Általános következtetések

1. A hitlerista erők szétzúzása a balatoni védelmi hadműveletben megfosztotta az ellenséget attól a lehetőségtől, hogy kivonja csapatait és megerősítse védelmét Berlin irányában, ahol a szovjet csapatok az utolsó csapásra készültek.

A balatoni védelmi hadművelet az ellentámadó német-fasiszta erők felörlésével megnyitotta az utat az ellenség utolsó ausztriai és dél-németországi hadiipari bázisa felé, a Bécs felé irányuló csapás végrehajtásával pedig megteremtette a feltételeket a végső csapás sikeréhez.

2. A balatoni védelmi hadművelet a Szovjet Hadsereg utolsó védelmi hadművelete volt a Nagy Honvédó Háborúban. A 3. Ukrán Front csapatainak 1945 márciusában megvívott védelmét a mély lépcsőzés, a csapatok nagy hadműveleti és harcászati sűrűsége a döntő arcvonalszakaszon, valamint az a képesség jellemezte, hogy gyorsan tudták erőiket növelni a veszélyeztetett irányokba. A védelmi hadműveletekben a csapatok kitűntek önfeláldozó helytállásukkal és nagyfokú aktivitásukkal.

Hangsúlyozni kell, hogy a Kurszk-i ívben vívott védelemtől eltérően a Balaton körzetében a szovjet csapatok nem rendelkeztek túlerővel az ellenség felett, ezért a csapatok manőverezése e hadműveletben különleges jelentőségre tett szert.

3. A 3. Ukrán Front hadművelete bizonyítja azt, hogy a védelmi hadművelet célja nemcsak az ellenséges támadás szétzúzása, hanem az is, hogy megteremtse az ellentámadásba való átmenethez szükséges feltételeket.

A Frontparancsnokság a védelmi hadművelet végrehajtásának egész ideje alatt szem előtt tartotta az ellentámadásra való átmenetet és e célból megőrizte tartalékai egy részét. A balatoni védelmi hadművelet a védelemből nagyméretű támadásba való átmenet klasszikus példája. Ezt a megoldást igazolták az erőviszonyok is, amelyek az ellenségnek okozott veszteségek révén jöttek létre.

4. Annak ellenére, hogy az ellenség nagymennyiségű harckocsival, rohamlőveggel és páncélos szállító járművel rendelkezett, s csapatai szervezetszerű létszámra voltak feltöltve, nem tudta kitűzött célját elérni.

Az ellenség nem tudta áttörni a szovjet csapatok nagyerejű és aktív védelmét. Az ellenségnek sehol sem sikerült szétszakítani az összefüggő,

jól megszervezett védelmi arcvonalat és nem tudta tevékenységét a mélységben kifejleszteni.

A védelem tartalékai manőverezésének üteme általában gyorsabb volt, mint az ellenséges csapatok támadásának üteme. Ezt a szovjet csapatok egyrészt a védelem szilárdságával és állóképességével, másrészt a csapatok magasfokú manőverező képességével érték el.

5. A szovjet csapatok helytállása és bátorsága a hadművelet során soha nem látott erővel nyilvánult meg. Az összes fegyvernemek harcosai és tisztjei mesteri módon harcoltak az ellenség ellen és rettenthetetlenül verték vissza annak tömeges harcokcsirohamait. A védelmi harcokban sok gyalogos, lovas, tüzér, páncélos és repülő tüntette ki magát.

A főtisztek és tábornokok szakszerűen irányították az egységek és magasabb egységek harctevékenységét, szilárdan kézben tartották a vezetést, művészi manővereztek az erőikkel és eszközökkel.

6. A szovjet csapatok a balatoni védelmi hadműveletben magasfokú éberségről tettek tanúbizonyságot. Az ellenség támadása nem lepte meg őket. Tudtak róla és jól felkészültek az elhárítására.

Ahhoz, hogy a védelem gyorsan és időben át tudja csoportosítani erőit, igen nagy fontossága van a felderítés szünetnélküli végrehajtásának. A 3. Ukrán Front főparancsnoksága tudományos alapossággal megszervezett és helyesen irányított felderítése révén mindig idejében tájékozva volt az ellenség főcsapásának irányáról és ennek változásáról. Ez tette lehetővé, hogy mindig helyes intézkedéseket, illetve rendszabályokat hozhasson.

7. A balatoni védelmi hadművelet bebizonyította: ahhoz, hogy megsemmisítsük a nagyszámú harckocsival rendelkező ellenséges csoportosítást, a védelmet mélységben lépcsőzni kell és bőségesen el kell látni páncélelhárító eszközökkel. A védelmi hadművelet ismét bebizonyította azt, hogy a korszerű összefegyvernemi magasabb egységek képesek sikeresen ellenállni nagy ellenséges harckocsi csoportosítások csapásainak.

A korszerű gyalogság, a páncélelhárítás széleskörű alkalmazásával, szakadatlan manőverezéssel és a többi fegyvernemmel együttműködve képes sikeresen harcolni az ellenséges harckocsik tömegtámadásai ellen is.

A 3. Ukrán Front az ellenség főcsapásának irányában összpontosította erőinek és eszközeinek zömét. A főcsapás irányában az ellenséges harckocsik és gyalogság leküzdésére az arcvonal egy kilométerére 40—60 cső tüzérségi sűrűséget, 15—20 páncéltörő, illetve harckocsisűrűséget hoztak létre.

Tekintettel arra, hogy korszerű viszonyok között nagy harckocsi csoportosítás gyakran lehet a támadó ellenséges csapatok főütőereje, a védelmi harcokban különös jelentőségre tesz szert a páncélelhárítás mesteri megszervezése és a különféle űrméretű tüzérség alkalmazása.

A páncélelhárítás ellenállóképessége, mint azt a balatoni védelmi hadművelet tapasztalatai bizonyítják, jelentős mértékben biztosítja az egész védelmi rendszer szilárdságát és szívósságát.

8. Harcászati Szabályzatunk azt tanítja, hogy az aktív védelem lényeges alkotó eleme az erők és eszközök manőverezése. A balatoni védelmi hadműveletben mind a front, mind a hadseregek tartalékai — különösképpen a tüzérség és a páncélelhárító tüzérség széleskörű manőverezést hajtottak végre. Bátran manőverezve az erőkkel és az eszközökkel, mind a mélységből, mind a meg nem támadott arcvonalszakaszokról, a szovjet parancsnokságnak rövid idő alatt sikerült kedvező erőviszonyokat teremtenie ott, ahol az ellenség csapását mérte és ezzel szétzúzta a támadást. Az erők és eszközök manőverében részt vettek a legfelsőbb parancsnokság nagy távolságban elhelyezett tartalékainak egyes egységei és magasabb egységei is. Így pl. egy páncéltörő tüzérandár Bulgáriában volt, átkelve a hóval borított hegyeken, 4 nap alatt 1300 km távolságot megtéve, Székesfehérvár körzetébe ért.

A balatoni védelmi hadművelet megmutatta, hogy a korszerű hadsereg az összefegyvernemi magasabb egységek és hadművelési magasabb egységek technikai felszerelésének szakadatlan mennyiségi és minőségi fejlődése növeli a támadó csapatok átütőerejét. Ezért a védő csapatoknak állandóan arra kell törekedni, hogy biztosítsák az erőkkel és eszközökkel bármely veszélyeztetett irányba való szabad manőverezést.

9. A Nagy Honvédő Háború védelmi hadműveleteinek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy bizonyos esetekben nincs kizárva annak a lehetősége, hogy a tartalékok és a front második lépcsőjét a védelem harcászati mélységében vívott harc időszakában is fel lehet használni.

A 3. Ukrán Front második lépcsőjében lévő csapatainak a fővédő-övért vívott harc céljából történő bevetése a balatoni védelmi hadművelet során is ezt bizonyítja. A 3. Ukrán Front parancsnokának ez az elhatározása azzal magyarázható, hogy az ellenség mélységben való előretörését a harcászati mélységben kellett megállítani. A harcászati mélység áttörése ugyanis a védelem mélységének korlátozott volta miatt a hídfőállásban igen súlyos kihatással lehetett volna a front egész védelmére.

10. A szovjet tüzérség igen fontos szerepet játszott a védelmi hadműveletek sikerében. Összpontosított tüzével már a megindulási helyzetben megbontotta az ellenség támadó erőit. Az ellenséges csapatok irányában végrehajtott széleskörű manőverezéssel megteremtette a megfelelő sűrűséget és nagy mértékben hozzájárult az ellenség támadásainak megállításához.

A rövid idő alatt elkészített tervezés és a manőverezés révén a tüzérségnek nagy szerepe volt az ellentámadásba való átmenetben is. Rövid idő alatt az ellentámadás kezdetére a főcsapás irányába arcvonal-kilométerenként mintegy 170—180-as csőszűrűséget hoztak létre.

A légvédelmi tüzérség tüzével biztosította a tüzérség csoportosítását. a páncélos csapatokat és a hadtápalakulatokat, eszközei egy részével pedig részt vett az ellenséges harcokcsik elleni harcban.

A légierő is nagymértékben járult hozzá a siker kivívásához. A repülők részt vettek a felderítésben, oltalmazták a front védelemben lévő erőit, csapásokat mértek az ellenség gyülekezési körleteire, tartalékaira és egyéb fontos objektumaira.

Márciusban tíz éve volt annak, hogy a dicső Szovjet Hadsereg a balatoni védelmi hadműveletben elért történelmi jelentőségű győzelmével megteremtette a lehetőséget hazánk teljes felszabadításához és a német fasizmus teljes szétzúzásához.

Most, amikor hazánk felszabadítása tizedik évfordulóját ünnepeljük és amikor az imperialisták újra életre akarják hívni a német fasiszta fegyveres erőt, ebből a mesteri hozzáértéssel megszervezett és végrehajtott hadművelet tanulmányozásából is erőt merítünk ahhoz, hogy országunk védelmét megdönthetetlené tegyük.

A DRÁVAMENTI HARCOK

(1945. március 6—19.)

G. Ruzscsev ezredes—V. Janacskov őrnagy

1945 március elején a 3. Ukrán Front állományához tartozó 1. Bolgar Hadsereg Magyarországon védelmi állást foglalt, mely nyugat felé Kis-Erdő-től Nagyatádon, Háromfán, Heresznyén át a Dráva-folyóig terjedt, onnan pedig a védelem peremsávja délkelet elé, a folyó bal partja mentén a Dráva—Duna torkolatáig húzódott. (I. vázlat.)

A nyugati szakaszt a 3. hadtest (8., 10., 12. és 16. lövészadosztály), a délit pedig a 4. hadtest (11. és 3. lövészadosztály) védte.

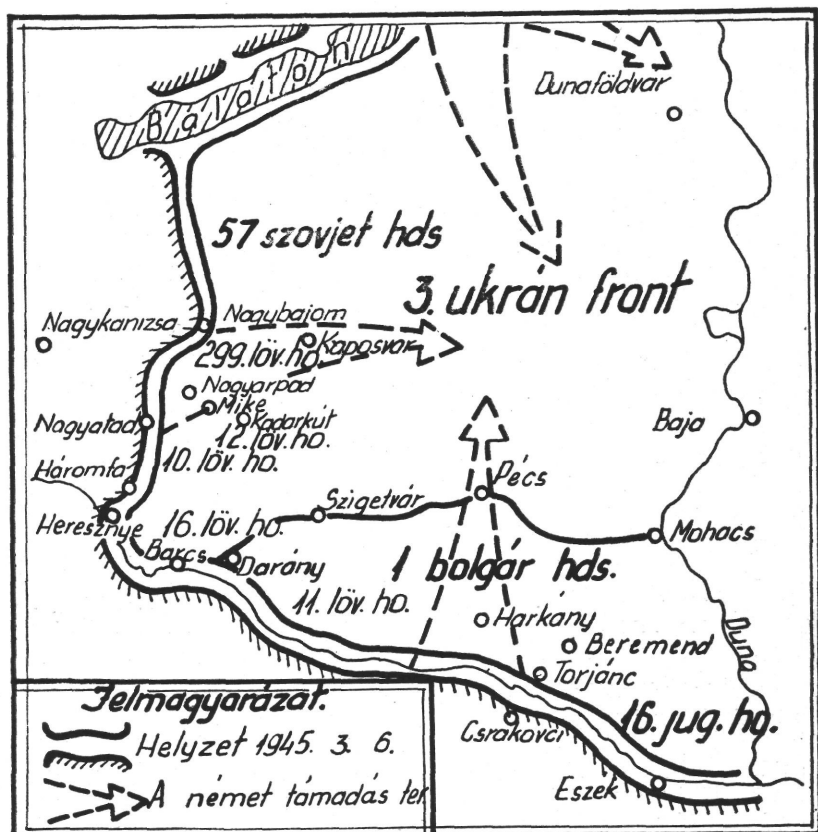
Az 1. Bolgár Hadsereg parancsnoksága a 16. lövészadosztály hadseregtartalékként való felhasználását is kilátásba helyezte a déli szakasz védelménél. E célból speciális ú. n. „Ropotamo“-tervet dolgoztak ki, mely szerint a hadosztályt a Szigetvártól nyugatra eső elfoglalt területre, Har-kány vagy Barcs területére kellett áthelyezni.

A 3. hadtesttől jobbra, a Kadarkút—Nagykorpád vonaltól északra az N-ik szovjet lövészadosztály, a 4. hadtesttől balra, Torjanc-tól keletre pedig a 16. jugoszláv hadosztály rendezkedett be védelemre.

1945. március 6-án a németek nagy erőkkal általános támadást indítottak, három összpontosított csapást mérve a 3. Ukrán Front ellen.

Az első (fő) csapást hét páncélosadosztállyal (körülbelül 1600 harc-kocsival, három gyalog- és két lovas hadosztállyal) — összesen körülbelül 1600 löveggel — a Balatontól északra fekvő területen Duna felé és Délkelet irányba Pécs felé hajtották végre. A második körülbelül hét — nagyszámú roham- és páncélelhárító löveggel megerősített — gyalog-hadosztállyal mért csapás Kaposvár—Pécs felé irányult. A harmadik csapást, körülbelül négy gyaloghadosztállyal, egy harckocsicsoporttal és nagymennyiségű tüzérséggel. Dolni Miholjac területéről a Dráván át Har-kány—Pécs irányába hajtották végre.

A hitlerista parancsnokság arra törekedett, hogy bekerítse és megsemmisítse az 1. Bolgár Hadsereget, hogy mélyen átkarolja a 3. Ukrán Front déli szárnyát és elérje a Dunát, hogy ily módon a német védelmi vonalat a folyó jobb partjára vigye, amely így Budapesttől Eszékig húzódna.

A felek helyzete 1945. III. 5-én.

Az első két csapást a szovjet csapatok számolták fel. A Kaposvár—Pécs felé irányuló harcokban aktívan részt vett a 31. és 44. lövészezredünk is.

A harmadik csapás a 4. hadtestünk, de főleg a 3. lövészhadosztály védelmi szakasza ellen irányult. E csapás közvetlen feltartóztatásában és visszaverésében a 11. és 24. lövészezred (utóbbi a hadtesttartalék állományából), végleges felszámolásánál pedig a hadseregtartalék (16. lövészhadosztály), valamint a Front tartalék egy része (egy szovjet lövészhadtest) vett részt. E védelmi harcok elég nehéz és bonyolult körülmények között zajlottak le. E harcokban csapataink, szoros együttműkö-

désben a 3. Ukrán Front csapataival, a védelemben olyfokú szívósságot, állhatatosságot és aktivitást tanúsítottak, hogy megérdemelték úgy a szovjet harcosok és parancsnokok — akikkel válllvetve harcoltak —, mint a 3. Ukrán Front parancsnoka, Tolbuhin marsall magas elismerését és köszönetét.

A 3. lövészadosztály arcvonala előtti helyzet (2. vázlat).

1945. február végén megállapítást nyert az, hogy az ellenség a Drávától délre új csapatokat — köztük gépesítetteket is — összpontosít. Március elején a németek Dolni Miholjac, Sz. Durad területén a 91. német hadtestet, — melynek állományához tartoztak a 104., 297. és 528. gyalogadosztály — egy Vlaszov-féle kozák lovasdandárt és körülbelül 20 harcokocsit vontak össze. Ugyanezen a területen összpontosítottak nagymennyiségű átkelési eszközöt is (közönséges, gumi- és motorcsónakokat), valamint egy 25 tonnás pontonhíd építéséhez szükséges anyagot.

Mindez azt mutatta, hogy a németek nagy erővel erőszakos átkelést készítenek elő Dolni Miholjactól északra a Dráva-folyón.

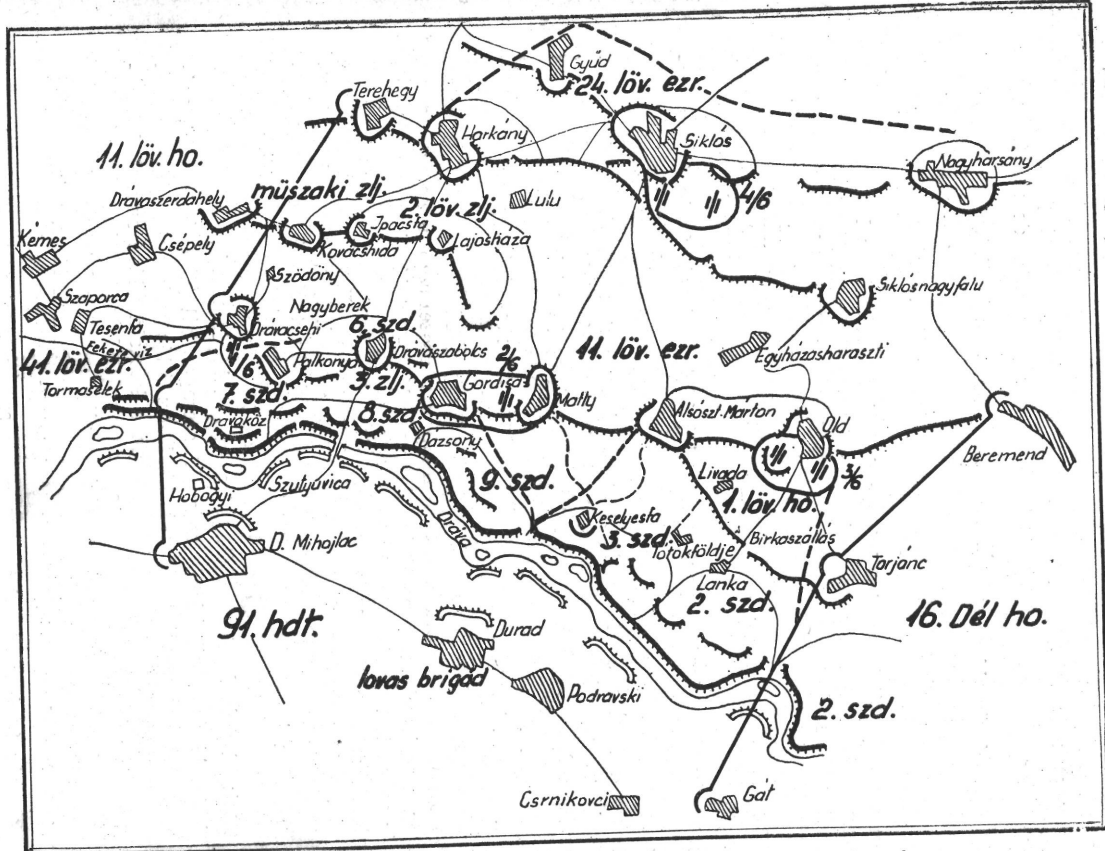
A Dráva bal partjának védelmét a Dolni Miholjactól északra fekvő területen a 3. lövészadosztály alakulatai látták el. A 11. lövészezred a három tüzérségi osztályból álló ezred-tüzérség csoporttal a következő védelmi szakaszt foglalta el: nyugaton Terehezs, Dráva-Csehi, Zsuhesz, Dolni Miholjac, keleten Beremend, Torjanc, Gát. A hadosztály többi lövészere (24. és 29.) a hadtest második lépcsőjében (tartalékban) volt.

Az ezred védelmi szakaszában csoportosították még a hadosztálytartalékot (a 3. hadosztály közvetlen műszaki zászlóalját — Kovácsrida területén, a 3. hadosztály közvetlen felderítő lovasszázadát — Siklós, Nád-falu területén), valamint a hadtesttartalék egy részét (24. lövészere a 6/4. gépesített tüzérosztállyal, mely Harkány, Siklós, Nagy-Harsány területén települt).

A 11. lövészereztől jobbra a 41. lövészere, balra pedig a 16. jugoszláv hadosztály foglalt védelmi állást.

Az ezred feladata az elrendelt körülbelül 16 km kiterjedésű arcvonalszakasz védelme volt azzal, hogy a németek erőszakos átkelési kísérletét a Dráván visszaverje és biztosan zárja el a Dolni Miholjac, Harkány, Pécs felé vezető útirányt.

Az említett iránynak nagy jelentősége volt, mert az 1. Bolgár Hadsereg hátszágához vezetett. Az ezred védelmére bízott szakasz erdőkkel szegdelt és sok különböző irányba vezető csatornával átszelt sík terület volt. A legnagyobb, a Drávával majdnem párhuzamosan vezető ú. n. Fekete-víz csatorna, mely 10—15 m széles, 1,5 m mély és gázlón nem lehet rajta átkelni. E csatornák kedvező vonalakat alkottak a védelem és az ellenség feltartóztatása szempontjából és nehézségeket okoztak úgy délről-észak felé a támadónak, mint a védelem tartalékainak manőverezésében.

A védelem megszervezése a 6. löv. ho. (11. löv. e.) szakaszán.

A Dráva a szóbanforgó szakaszán átgázolhatatlan, szélessége 80—150 m, mélysége eléri az 5 m-t és folyása lassú, azaz 2 m/sec. A partok alacsonyok és mindenütt átkelésre alkalmasak. A déli part valamivel magasabb és erdőmentes, az északi pedig alacsonyabb, de majdnem teljesen ültetett erdőkkel borított, ami a figyelmet és a folyónak a mélysegből való tűz alá vevését nagyon megnehezítette.

A Dráván való átkelése után, észak felé irányuló támadásra a következő irányok a legalkalmasabbak: Dolni Miholjac, Dráva-Szabolcs, Harkány és Csrikovci, Gát, Alsó-Szent-Márton, Siklós. Ezek közül a védelem szempontjából az első irány volt a legfontosabb és legveszélyesebb, és az ellenség éppen abba az irányba összpontosította főerőit.

Az idő meleg és száraz volt. Holdvilág nélküli felhős éjszakák és rossz látási viszonyok voltak. E feltételek partraszállás szempontjából kedvezőek voltak és megnehezítették a védelem tevékenységét.

A 11. lövészezred állásait eleinte a hadosztály más csapatai foglalták el, amelyek azokat az egész február hó folyamán építették ki. A peremsáv közvetlenül a part mentén húzódott. Február 23-án átcsoportosították a csapatokat és rögzítették a 11. lövészezred védelmi szakaszát. Az ellenség észak felé várható támadása két legfontosabb irányának — Harkány, Siklós és Pécs felé vezető irányoknak elzárására két lépcsős harcrendet hoztak létre (a 3. és 1. lövészzászlóalj az első lépcsőbe került, a 2. lövészzászlóalj pedig a másodikba) (2. vázlat).

A 11. lövészezred védelmi szakaszának átvétele után folytatta állásainak kiépítését. A part mentén összefüggő árkokat építettek, amelyek a védelem gerincét képezték. Abban szervezték meg az első lépcsőben lévő lövészzázadok védelmét. Dráva-Palkonya, Dráva-Szabolcs, Gordisa, Alsó-Szent-Márton, Old vonalán majdnem összefüggő árkot építettek. Ebben a szakaszban csoportosították a zászlóalj-tartalékokat és az ezredtüzér csoportot. Tovább északra Kovácsbida, Ipacska, Lajosháza, Kisalmás területeit szintén összefüggő árkokkal kötötték össze. Ezen a területen az ezred- és a hadosztály-tartalékok egy része helyezkedett el. A hadosztály-tartalékok többi részét Siklós, Nádvalu területén csoportosították. Minden lakott helységet körkörös védelemre rendeztek be.

Még tovább északra, Harkány, Siklós, Nagy-Harsány vonalában állást építettek ki a hadtest-tartalék számára (24. lövészezred).

A 11. lövészezred állását műszaki szempontból jól építették ki, széles körben alkalmazott földmunkákkal. Az állás műszaki fejlesztése tovább folytatódott, úgy hogy fokozatosan a kéz alatt lévő anyagból harcálláspontokat és a harcosok részére fedezékeket létesítettek. Mélyebb előtér hiánya miatt csak a partraszállásra alkalmas területeken létesítettek sekély aknamezőket. Egyéb akadályokat nem hoztak létre, mivel magát a Drávát komoly víziakadállyan tekintették.

Február 25-én a 11. lövészezred és szomszédjai (41. lövészezred és 16. jugoszláv hadosztály) közötti csatlakozások védelmét beszélték meg és rögzítették jegyzőkönyvileg. A hadosztálytörzs írásban dolgozta ki és

küldte az alosztályoknak az ezredre vonatkozó, részletes „működési módot“ (az együttműködés tervét) ellenséges támadás esetén, mely az ellenség partraszállásának és támadásának az ezred szakaszán elképzelhető következő öt legvalószínűbb „variációjával“ (lehetőségével) foglalkozott: az ellenség partraszállása és rajtaütése a 3. lövészászlóalj területén; rajtaütés az 1. lövészászlóalj területén; egyidejű partraszállás és rajtaütés mindkét zászlóalj ellen; rajtaütés a 41. lövészezreddel való csatlakozási helyre; rajtaütés a 16. jugoszláv hadosztállyal való csatlakozási helyre.

Mindegyik variációban utasításokat adtak a lövészalegységek védelmi harcának vezetésére, valamint a tűzérséggel és a tartalékokkal való együttműködésre vonatkozóan.

Megállapították úgyszintén a tartalékok ellenlökéseinek irányait és megindulási vonalait, a tűzérelegységek helyeit és tüzét, a harc vezetését, az együttműködést szabályozó jeleket stb. Feltüntették a védelem legfontosabb területeit, melyeket szívósan és a végsőkig védeni kellett.

A 11. lövészezred szakaszában harckocsik által a következő legjobban veszélyeztetett irányokat állapították meg: Dolni Miholjac, Dráva-Szabolcs, Harkány és Csikovi, Alsó-Szent-Márton, Siklós vagy Harkány.

A „működési mód” intézkedett erről:

— hogy a harckocsik által veszélyeztetett irányokban a harckocsik elleni közelharcot folytató csoportok számára fészkeket rendezzenek be, ahol minden harceszköz (harckocsi elleni aknák, összpontosított töltetek, kézigránát kötegek, benzin- és füstpalackok) elő legyen készítve és mindig kéznél tartva;

— hogy a járható helyeken, az utakon és a páncélelhárító lövegek állásainak közelében anyagot (köveket és fatörzseket) halmozzanak fel, harckocsiakadályok gyors létesítése céljából;

— hogy az ezred utászszakaszaiból mozgó műszaki zártelepítő osztagot (POZ) kell felállítani — megerősítve azt 2 lovaskocsival és ellátva 50 db. hk. elleni aknával, 200 kg. robbanóanyaggal, összpontosított töltetekkel, benzin- és füstpalackkal stb., mely osztag a Harkánytól délre eső területen csoportosítandó; a harceszközök mindig kéznél legyenek és harckocsi-riadó esetén az osztag a legrövidebb időn belül vonuljon ki a veszélyeztetett területre; az osztagparancsnok tanulmányozza az irányokat és jelölje ki a felfejlődésre alkalmas terepszakaszokat;

— hogy az első lépcsőben lévő zászlóalj parancsnokai találkozzanak a szomszéd parancsnokokkal és rögzítsék a csatlakozási helyek védelmét az aláírt jegyzőkönyv szellemében.

Az „együttműködés” terepen való alapos tanulmányozásáról és az elrendelt rendszabályok végrehajtásáról szóló jelentést február 27-én 18,00 óráig kellett felterjeszteni.

A védelem megszervezésére vonatkozó intézkedések kiadása után az ezredtörzs ellenőrizte az alosztályok harckészültségét. Március 3-áról 4-ére

virradó éjjel felriasztották az 1. lövészszázalókat, a 6/2. tüzérezredet és más alosztályokat. Ellenőrizték az alosztályok és harcosok harcokészültségét és felszerelését, a híradást, a fegyverek éjjeli lövésre való előkészítését, az erődítési munkálatok menetét, a harc feladat értelmezését az egyes parancsnokok részéről, stb.

Az alakulatok védelmének hadművelleti és harcászati előkészítésével egyidejűleg a hadművelet erkölcsi-politikai biztosításáról is gondoskodtak.

A támadás megkezdése előtt a németek néhány napon át erős propagandát fejtettek ki, hangszórók, röpcédulák stb. útján, mellyel igyekeztek megintatni harcosaink szellemét, aláásni igaz ügybe vetett hitüket, melyért harcba szálltak, és arra készítetni őket, hogy adják fel a harcot.

A németek eme aljas kísérletei ellen az 1. Bolgár Hadsereg összes magasabb egységeinél, de különösen a 3. lövészadosztály csapatainál széleskörű felvilágosító munka ment végbe, a német-fasiszta hazugságok és rágalmak leleplezése, valamint a harciszellem és a győzelembe vetett hit megerősítése érdekében. Felvilágosították a katonákat és a parancsnokokat, miben rejlik Dráva-menti védelmük ereje, valamint arról, hogy milyen reménytelen volna az ellenség helyzete, ha megkísérlené a Dráva átlépését északi irányba. A politikai helyettesek beszédeket tartottak a katonáknak, a katonai aktívák pedig a maguk részéről széleskörű politikai és oktató munkát végeztek. Szerkesztettek lövészárki újságokat („Ataka”, „Csemomorszka Burja”, „Csemomorec”, „V Boj za Rodimata”, „Sturmovak”), faliújságokat, fényképtáblákat, stb. Rendszeresen kapták és olvasták az 1. Bolgár Hadsereg törzsétől kiadott „Frontovak” és „Csa-szovoj” című újságokat.

Az egész erkölcsi és politikai előkészítés a következő jelszó alatt folyt: „Testvéri együttműködésben a Szovjet Hadsereggel megsemmisíteni a német fasizmust.”

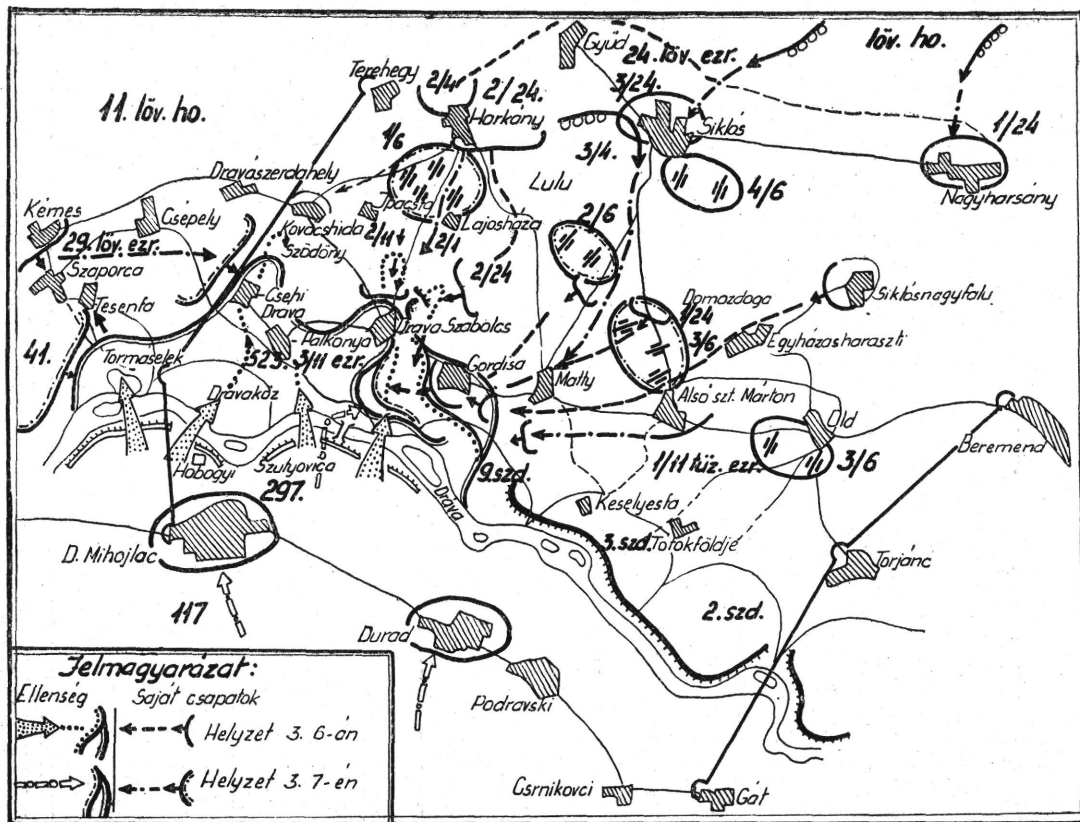
A minden rangú és rendű politikai helyettesek óriási munkájának eredményeként megerősödött a csapatok fegyelme és harcokésztsége, ez napról napra nőtt az ellenség mielőbbi és végleges szétzúzása iránti vágy.

Március elejéig az ezred szakasza előtt lévő ellenség teljesen rejtve tartotta magát. Összes átcsoportosításait, valamint új erők mélységből való előrevonását csak éjjel hajtotta végre. Napközben az ellenséges csapatok nem hagyták el szálláshelyeiket, hogy még a helyi lakosság se tudjon róluk tudomást szerezni.

A készülődő erőszakos átkelés titokban tartása érdekében a németek Dolni Miholjac területén még járőr támadást sem hajtottak végre, Barcsnál viszont végrehajtottak ilyeneket azzal a céllal, hogy megtévesszék a védelmünket, és eltereljék annak figyelmét.

Mindezen rendszabályok ellenére a németek szándékai nem maradtak titokban sem a hadosztály, sem az ezred parancsnoksága előtt. Ezekre a felsőbb parancsnokság is figyelmeztette őket.

A védelmünk ellen tervezett csapásra szánt ellenséges erők pontos mennyiségét, valamint hadműveletének méretét csak a harcok folyamán

A német áttörés megállítását célzó védelmi harcok márc. 6—7-én.

tudtuk meg, amikor parancsokat és helyzetterképeket zsákmányoltunk, azokból megállapítottuk az ellenséges erők állományát és mennyiségét.

Az alábbi táblázatban láthatjuk, a 11. lövészezred szakaszán, a hadművelet első napján bevetésre került saját és ellenséges erők viszonyát.

A legységek	A 11. lövészezred szakaszán			Csak a 3. lövészezred zászlóalj szakaszán		
	saját	ellenség	arány	saját	ellenség	arány
Lövész gyalogzászlóalj	2	12	1:4	2	8	1:4
Műszaki zászlóalj	1	4	1:4	1	3	1:3
Felderítő lovasszázad	1	2	1:2	—	—	—
Aknavető század	4	17	1:4	3	10	1:3.3
37 mm-es páncélelh. szd-ok.	1	17	1:17	1	9	1:9
75 mm-es páncélelh. ütegek	1	5	1:5	1	5	1:5
75 mm-es páncélelh. ütegek	3	5	1:1,7	3	3	1:1
105 mm-es páncélelh. ütegek	6	—	6:0	3	—	3:0

A védelmi harc lefolyása (3. vázlat).

A 3. lövészadosztály csapatai március 5-én teljes harcalkészületben éjjeltek. Az éjszaka sötét volt. Éjfélig a Dráva jobb partján csend uralkodott. Március 6-án 1h 15-kor a 7. és 8. lövészsorozatok figyelői a folyó jobb partján beszélgetést, parancsszavakat és motorzajt hallottak és megadták a riadójelet. Az alosztályok elfoglalták harcállásaikat, a tüzérség erős tüzet nyitott Sutyuricára, Hobadi-ra és Dolni Miholjac északkeleti környékére.

1.20-kor megkezdtek a németek első lépcsőjük áthajózását, és pedig a szétrombolt Dráva-hídtól nyugatra és a 7. és 8. lövészsorozat védelmi körletei felé törtek. Az ellenséget gyilkos géppuska-, puska- és tüzérségi tűz fogadta, mind a folyón, mind partraszállás alatt, de annak ellenére sikerült csapatainak egy részével a parton megkapaszkodnia. Egyenlőtlen kézitusa harc kezdődött, melyben a 7. lövészsorozat tartalékával háromszor hajtott végre ellenlökést. A védelem minden erőfeszítése ellenére sikerült az ellenségnek 3,00 óráig a hídtól nyugatra eső területre az egész 523. gyalogezredet áthozni, mely átkarolta a 7. és 8. század hősiessé ellenálló harcosait és gyorsan tört északra, Dráva-Csehi és Dráva-Palkonya felé.

Abban az időben, amikor a 7. és 8. század területén elkezdett harc folyni, az ellenség motorcsónakok segítségével csapatokat kezdett átszállítani a hídtól keletre is, a Fekete-víz csatorna torkolata felé, ahol 4.00 h-ig sikerült átvinnie majdnem az egész 524. gyalogsági ezredet.

A számbeli fölényben lévő ellenség így teljesen bekerítette a 7. és 8. lövészsorozatot.

A zászlóalj-tartalék (6. lövészszázad) még sötétségben foglalta el a megindulási vonalat a Dráva-Szabolcstól délre végrehajtandó ellenlökésre. Az ellenség azonban lendületesen tört előre a zászlóalj egész arcvonalán és gyorsan haladt észak felé. 4.30-kor bekerítette keletről Dráva-Szabolcs-ot és a tartalék hátába került. Ez zavarba hozta a 6. század parancsnokát, aki nem tudta végrehajtani az ellenlökést és megkezdte visszavonulását észak felé.

Ez alatt az idő alatt a németek teljes egészében elfoglalták Dráva-Csehit és Dráva-Palkonyát, de a védekező 7. és 8. lövész-századok megmaradtak állásaikban és teljesen bekerítve folytatták az ellenállást. Északon az ellenség folytatta előretörését, amit csak a 6. tüzérezred 1. és 2. osztályának ütegei késleltettek, melyek a harcot a kezelő legénység géppuska- és puskatüzével folytatták. Az ellenségtől bekerített ütegeknek csak nagy erőfeszítés és áldozatok árán sikerült hátrább fekvő állásokba visszavonulni, mialatt Dráva-Csehinél elvesztettek egy lőfogató üteget és Gordisá-nál egy tarackot, de azok is ellenállást tanúsítottak az utolsó lövedékig.

Virradatkor tisztázódott a helyzet. Az ellenség elfoglalta a 3. lövész-zászlóalj egész védelmi körletét, míg a zászlóalj-tartalék (6. lövészszázad) Dráva-Szabolcs-tól északra vonult vissza. A hadosztályparancsnok elhatározta, hogy a „Szabolcs”-terv szerint cselekszik, vagyis hogy a hadosztály-tartalék az ezred-tartalékkal együtt Dráva-Szabolcs irányában ellenlökést hajt végre.

A hadosztályparancsnok elhatározása értelmében a műszaki zászlóalj parancsot kapott, hogy az Ur, Nádberek megindulási vonalból ellenlökést hajtson végre Dráva-Szabolcs, Kenderzs vonalától nyugatra; a 11. lövészrezred 2. zászlóalja Ur, Nádberek-től keletre lévő kiindulási vonalából ellenlökést hajtson végre Dráva-Szabolcs irányába, a felderítő lovas-század pedig a Matty délnyugati környékén lévő megindulási vonalából Gordisa, Kenderzs irányában.

Az ellenlökést 8.00 órakor kellett megkezdeni, 10 perces tüzérségi előkészítés után.

A helyzet azonban gyorsan megváltozott és mind világosabban kidomborodott az ellenség nyomása Dráva-Szabolcstól északra Harkány felé.

A hadosztályparancsnok kérésére a 4. lövészadtest parancsnoka engedélyezte a 24. lövészrezred 2. zászlóaljának felhasználását, mely Harkány déli körzetében lévő állásában tartózkodott az arcvonalon folyó ellenlökés megerősítésére. A zászlóaljat azonnal Lajosháza majorhoz irányították.

A harc kimenetelére döntő jelentőségű ellenlökés biztosítására a hadosztálytörzstől három tisztet küldtek a hadműveleti ellenőrzés gyakorlása, valamint az ellenlökésben részt vevő minden alegység működésének esetleges összhangba hozása végett. E tisztekhez közvetlenül a hadosztálytörzstől speciális vezetékes összeköttetést létesítettek. A három tiszt 7.00 órakor érkezett rendeltetési helyére, érintkezésbe léptek az illetékes pa-

rancsnokokkal, tájékoztattak és összeköttetésbe léptek a hadsereg-törzszessel.

Az ellenlökés 8.00 órakor kezdődött.

A műszaki zászlóalj az ellenlökés megindulási vonala felé indult, de azonnal erős géppuska- és aknavető tűz fogadta Dráva-Csehi és Szeden major felől. Nem sokkal később az ellenség támadást indított Kovácshida felé, azzal a céllal, hogy átkarolja az ezred jobb szárnyát. Ebből kifolyólag a zászlóalj parancsot kapott, hogy a hidászszázaddal együtt foglalja vissza Kovácshidát és „tartsa azt a végsőkig”, megakadályozva, hogy az ellenség észak felé benyomuljon és ezáltal megszakítsa jobbra az összeköttetést a 11. lövészhadosztállyal.

E feladat teljesítésénél a zászlóalj 11.00 óráig szívós harcot vívott, melyben a törzs személyi állománya, az eü. részleg személyzete és az összes vonatos katonák is közvetlenül részt vettek. Három egymást követő támadás visszaverése után a zászlóalj nemcsak megállította az ellenséget, hanem támadásba lendülve, visszavetette azt Szeden majorhoz.

Az ezred-tartalék (11. lövészezred 2. zászlóalja) az Ipacsfa, Lajosháza vonalában fekvő megindulási terepszakaszán szívós harccal megállította az ellenség előrenyomulását, a 24. lövészezred 2. zászlóalja pedig a Lajosházától délre fekvő terepszakaszt foglalta el.

10.00 órakor a 11/2. és 24/2. lövészzászlóaljak megkezdték az ellenlökést. A 11. lövészezred 2. zászlóalja Dráva-Szabolcstól 200—300 m-re északra jutott, ahol az ellenség aknavető és géppuska zárótüze megállásra kényszerítette. A 24/2. lövészzászlóalj a Dráva-Szabolcs-tól északnyugatra fekvő kis erdőt megszálló ellenség ellen támadt, de erős ellenséges tűz következtében az erdő előtt megállásra kényszerült.

A felderítő lovasszázad a 8. és 9. lövészzázadtól összevont harcosokkal együtt, Matty-tól délnyugatra fekvő terepszakaszt foglalt el. Gordisa irányában ellenlökést hajtott végre, de a falutól keletre megállásra kényszerült.

A Kovácshida körzetében keletkezett új krízis miatt oda irányították a hadosztály rendelkezésére maradt tartalékokat (a 24. lövészezred 9. lövészzázadát, a 11. lövészezred mozgó műszaki zártelepítő osztagát és a 3. lövészzászlóalj Ipacsfa területén összevont harcosainak egy vegyes csoportját).

Foglyoktól kitudódott, hogy Kovácshida ellen az 523. német gyalogezred harcol.

A sikertelen ellenlökések ellenére sem mondott le tervéről a hadosztályparancsnok és erősítést kért és kapott a hadtesttől, mégpedig a 24. lövészezred a hadtesttartalék 1. és 3. lövészzászlóalját, melyet Siklós, Erdő. Demozdoga szakasz felé irányítottak. E tartalékok kedvező helyzetéből kifolyólag a hadosztályparancsnok elhatározta, hogy 14.00 órakor újból ellenlökést hajt végre a 11. lövészezred alakulataival északról és a 24. lövészezred alakulataival keletről, a következő terv szerint: a 11. lövész-

ezred¹ — Dráva-Szabolcs felől fedezve ellenlökést hajtson végre egyenesen délre, a 24. lövészezred pedig — Gordisa irányába erőfeszítéseket téve a balszárnyon, hogy átkarolja az ellenséget Kenderzs felől.

Az ellenlökés, tüzéségi előkészítés után 14.00 órakor kezdődött. A 11. lövészezred jobb szárnyával (11. lövészezred 2. zászlóalj) erős ellenséges tűzben csak lassan haladt előre, de bal szárnyával (24. lövészezred 2. zászlóalj) sikerült erős rajtaütéssel birtokba vennie a „görbe erdőcskét”, ahonnan a németek maradványai rendezetlenül dél felé vonultak vissza. 18.00 óráig a két zászlóalj Dráva-Szabolcs-ot 200 m-re közelítette meg, ahol a falu felől leadott erős tűz megállásra kényszerítette őket.

A felderítő lovasszázaddal megerősített 24. lovasezred² előre tört és a 3. lövészzászlóaljával 17.30-kor elfoglalta Gordisá-t. Itt ejtettek először foglyokat a 297. német gyaloghadosztály 524. gyalogezredének állományából.

A jobb szárnyon, Kovácshidánál ellenlökést hajtott végre a műszaki zászlóalj, mely a németeket véglegesen Szeden majorhoz és Dráva-Csehihez szegezte.

Este felé az ellenség a folyón át új erősítéseket kapott, melyeket Dráva-Szabolcs felé irányított lendületes támadással s a 11. lövészezred alegységeit északra, Őpacsfá-tól délre fekvő kiindulási állásaikhoz vetette vissza.

Március 6-án az egész nap elkeseredett rohamokkal és ellenlökésekkel telt el. A hadtest a 29. lövészezreddel ellenlökést hajtott végre Kemes területéről délre a Dráva felé; de a németek megállították az ezredet és visszavetették azt a megindulási helyzetébe, anélkül, hogy hatást gyakorolt volna a Dráva-Csehiért folyó csatára.

21.00 óra felé a foglyok vallomásaiból és a náluk talált térképekből kiderült, hogy az ellenség a 11. lövészezred 3. zászlóalja ellen a 297. gyaloghadosztály három gyalogezredét (523., 524. és 522.) egy műszaki és egy hadosztály-közvetlen gyalogzászlóaljat vetett be. A zsákmányolt térképekre be voltak rajzolva a fokozatosan elfoglalandó vonalak, melyek utolsója a Harkány, Siklós-tól északra lévő magaslatokon futott; ezt a vonalat a németeknek március 6-án 14.00 óráig kellett volna elfoglalniuk.

Ez ellen a nagyszámú ellenség ellen a 3. lövészadosztály 14.00 óráig három lövész és egy műszaki zászlóaljjal harcolt, azután pedig estig még további két lövészzászlóaljjal (24/1. és 24/3.), valamint egy felderítő lovasszázaddal. A védelem ezekkel az erőkkel sok ellenlökést hajtott végre és sikerült az ellenség áttörésének határoköt szabnia. Az ellenség, nagy

¹ Az ezred magában foglalta: a 11. lövészezred 2. zászlóalját és a 24. lövészezred 2. zászlóalját, melyek a 11. lövészezred parancsnokának parancsnoksága alatt állottak.

² A 24. lövészezred két zászlóaljából állott (24/1. és 24/3.).

erőfeszítései ellenére, alig volt képes a zászlóaljtagok állásait — Dráva-Szabolcs-ot — elérni.

Ezen a napon a 11. lövészezred 1. zászlóalja semmilyen harcot sem folytatott, mert az ellenség nem támadott ellene. Állásait azonban nem hagyhatta el, mert a németek a Drávától délre még jelentős erőkkkel rendelkeztek, és nem volt ismeretes az, hogy hová fogják azokat irányítani.

A 3. Ukrán Front parancsnoka az áttörés helyére tiszteket küldött azzal a feladattal, hogy figyelemmel kísérjék a harc fejleményeit és tájékoztassák erről a frontparancsnokságot.

A tisztek megállapították, hogy a 4. lövészhadtest főerői által egész napon át folyó nehéz harcok ellenére, a hadtestparancsnok nem ment ki a parancsnoki figyelőbe, Magyarmecskén lévő harcálláspontján maradt, mely a csatatértől 35 km-re feküdt. A 3. Ukrán Front parancsnoka parancsot adott: „A hadtestparancsnokok azonnal menjenek ki a parancsnoki figyelőbe, — a harcok körzetébe — Harkányra.”

A 4. lövészhadtest parancsnoka március 7-én ellenséges tűz közepette a hadműveleti csoporttal kivonult a Harkánytól közvetlenül északra fekvő parancsnoki figyelőbe.

Az ellenség terve már az első csatanapon hajótörést szenvedett. A németeknek nem sikerült kedvező hídfőállást biztosítaniuk maguknak és a következő napon 2.00 órától kezdve „a bolgárok³ rendkívül erős ellenállása és nyomása miatt” védelembe mentek át.

Az eredmények még nagyobbak lehettek volna, ha a 29. lövészezred határozottabban támadott volna és feladatának eleget tett volna. Az esetben ellenlökése nyugatról, és a 24. lövészezred 16.00 órakor indított ellenlökése keletről — melyek az ellenség átkelési helyeire irányultak — az áttörés felszámolásához vezettek volna.

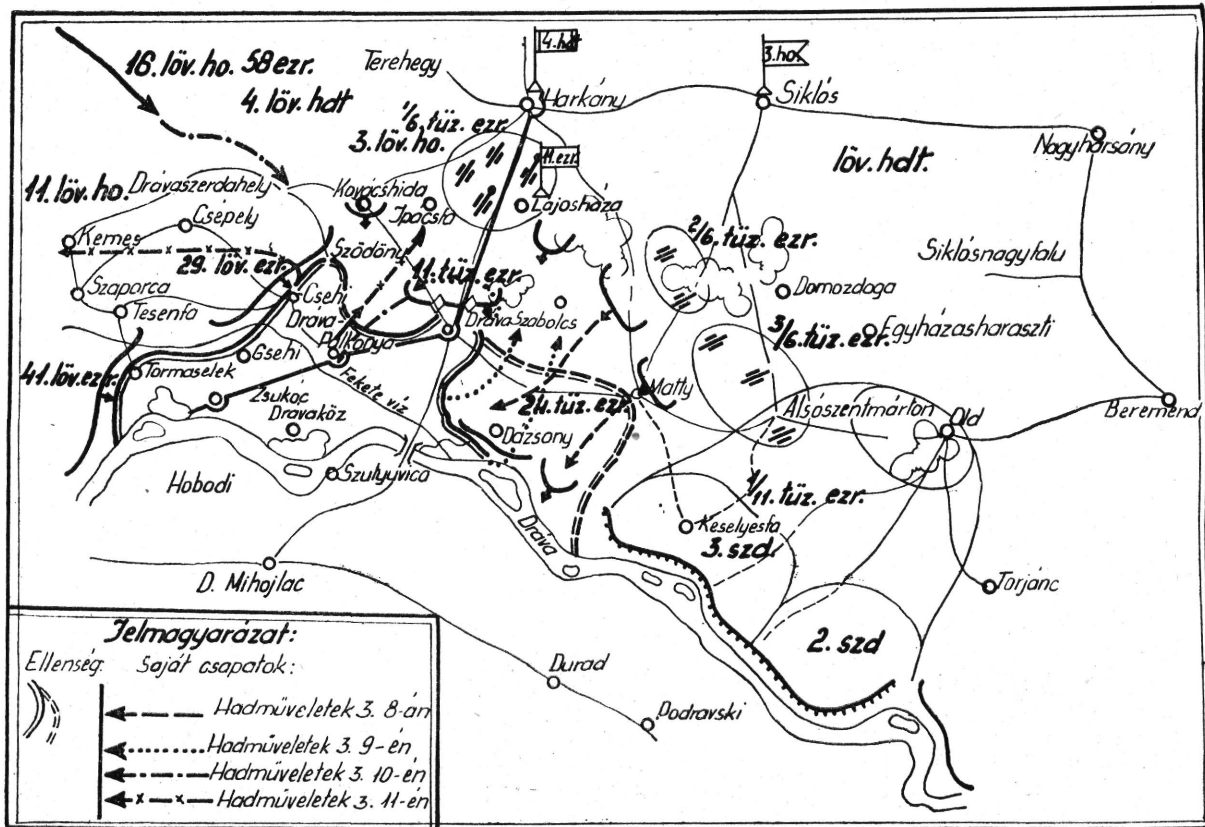
A védelem további komoly hiányossága a tüzérség (6. tüzérezred 1. és 2. osztálya) a folyóhoz való indokolatlanul közeli elhelyezése volt. A tüzérség, nyomban az elsővonalbeli századtámpontok eleste után, gyalogsági fedezet nélkül maradt. Kényszerállásváltoztatása hátrább fekvő állásokra jelentős veszteségekkel járt, a lövész-alegységek pedig, a harc legnehezebb pillanataiban, tüzérségi támogatás nélkül maradtak.

Az ellenséget meg kellett volna fosztani attól a lehetőségtől, hogy szervezkedjen és új erőket vonjon előre. A hadosztályparancsnok azért elhatározta, hogy a csapatokat március 7-ikén 3.00 óráig fel kell tölteni és kiegészíteni és 4.00 órakor, változatlan harcrendben folytatni az ellenlökést az állásokba betört ellenség végleges felszámolásáért.

Az erre vonatkozó intézkedések kiadása idejében megtörtént és az az elrendelt időpontban megindult az ellenlökés (4. vázlat).

A 11. lövészezred elérte Dráva-Szabolcsot és megkezdte támadását, melynek folyamán az ezred egyes alosztályainak sikerült a falu északi

³ A védelem fenti értékelése egy német harcparancsból származik, melyet a német 523. gyalogezred egy elesett tisztjénél találtak.

A Dolni Miholjactól északra létesített hídfő felszámolására irányuló, 1945. III. 8—11-ig lezajlott harcok.

részébe behatolniuk. Virradatkor azonban a németek visszavetették az ezredet, amely kénytelen volt megindulási állásaiba visszavonulni.

A 24. lövészezred az elrendelt időpontban szintén támadásba ment, megtörte az ellenséges ellenállást és 9.00 órakor elérte a Kenderzs, Dráva-Szabolcs állomás vonalát, majd pedig északra, Dráva-Szabolcs falu felé iramodott. De ebben a helyzetben az ezred a németek által délről, nyugatról és északról Dráva-Szabolcs felől megnyitott gyilkos tűzbe került. A 24. lövészezred által elért kedvező helyzetének kihasználására a hadosztályparancsnokság parancsot adott, hogy az ezred tartsa meg az elfoglalt területet, ássa be magát, a 11. lövészezred újbóli támadásba vetéséhez pedig erősítést kért a hadtesttől. A hadtest erre a célra az 1. hadsereg közvetlen kiegészítő lövészezred 2. zászlóalját bocsátotta rendelkezésre, mely a 11. lövészezred parancsnokának alárendeltségébe került.

Új ellenlökést készítettek elő. Rövid tüzéségi előkészítés és a „katusák”, sorozatvetők egy ösztüze után 12.30 órakor megkezdődött az ezred szakaszában lévő összes alosztályok általános támadása Dráva-Szabolcs ellen.

A nagy erőfeszítések és a falu ellen irányuló szüntelenül ismétlődő csapások ellenére sikerült a németeknek megtartaniuk a falut.

17.00 órától kezdve az ellenség újabb csapatokat dobott át a folyón. Megállapítást nyert, hogy a 104. vadászadosztály 704. gyalogzredét és a 104. hadosztály közvetlen gyalogzászlóalját hozták át, melyek azonnal támadásba mentek Matty és Gordisa ellen és a 24. lövészezred hátában jelentek meg. Ez kényszerítette az ezredet, hogy az előző napi, Gordisa Matty-től északra lévő állásaiba vonuljon vissza.

Ebben a helyzetben a hadosztályparancsnok 20.30 órakor elhatározta, hogy a csapatok az elért terepszakaszt erősítsék meg és készüljenek fel a következő napon folytatandó ellenlökésekre.

Az ezred bal szárnyának biztosítására az 1. hadsereg közvetlen pót-lövészezred 3. zászlóalját tehergépkocsikon Matty területére szállították.

A 29. lövészezred az egész nap folyamán harcolt Dráva-Csehiért, de nem sikerült elfoglalnia azt. E napon a németeknek már majdnem két teljes áthozott hadosztályuk (297. és 104.) volt, de a tüzéség még nem volt átszállítva. Megállapítást nyert, hogy Dolni Miholjac-hoz az 528. gyaloghadosztály is megérkezett, Sz. Durad-hoz pedig két Vlaszov-féle lovasdandár.

Védelmünk szüntelen ellenlökéseinek volt köszönhető, hogy a németek, — a 104. gyaloghadosztályuk Dráván való átdobása ellenére — képtelenek voltak hídfőjüket kiszélesíteni.

22.00 órakor a 4. lövészhadtest törzséhez megérkezett Tolbuhin marsall megbízottja — Blagodatkov tábornok, aki összefogta a Dolni-Miholjac-tól északra folyó műveleteket és elrendelte, hogy csapataink tartsák meg jelenlegi állásaikat és készüljenek fel az N-ik lövészhadtest szovjet csapataival együtt a következő napon végrehajtandó új ellenlökésekre.

E hadtest egy gépkocsizó lövészhadosztálya már meg is érkezett Villány, Novi, Harkány, Siklós területére.

Ezen a napon a 4. lövészhadtest törzséhez, Harkányba megérkezett az 1. Bolgár Hadsereg parancsnok politikai helyettese is, aki a csapatok politikai helyetteseivel határozott rendszabályokat foganatosított a katonák és parancsnokok harci szellemének megerősítése érdekében.

A hídfő felszámolását célzó harcok (4. vázlat).

Március 8-án 2.30 órakor a 4. lövészhadtest törzséhez, Harkányba megérkezett az N-ik hadtest parancsnoka, Artyusenko tábornok. Megállapították a bolgár és szovjet csapatok együttműködését. A 3. lövészhadosztálynak a Harkány, Dráva-Szabolcs, Dráva-Palkonya, Zsuzhesz választó vonaltól nyugatra, a szovjet csapatoknak pedig e vonaltól keletre kellett támadniuk.

A 24. lövészrezred, a 11. lövészrezred 1. zászlóalja, a felderítő lovasszázad, a 6. tüzérezred 3. osztálya és 2. osztályának két ütege, melyek az N-ik lövészhadtest sávjába estek, annak alárendeltségébe kerültek.

Igy tehát a 3. lövészhadosztálynak március 8-iki harctevékenysége csak a 11. lövészrezred (11. és 24. lövészrezred 2. zászlóaljai) és a műszaki zászlóalj maradt.

A 11. lövészhadosztálynak (41. lövészrezred) folytatnia kellett támadását Zsuzhesz ellen, a Fekete-víz csatornától délre.

Az 1. Bolgár Hadsereg harcokcsi-zászlóaljának megérkezését is ide várták, melynek egy utász századdal együtt kellett támadnia Dráva-Szabolcs ellen.

Az ellenlökésre való készültséget március 8-án 12.00 órára rendelték el.

A harcokcsi zászlóalj az elrendelt időpontban 160 km-re Dráva-Szabolcs-tól északra fejlődött fel, áthaladt a gyalogság harcrendjén és támadást indított a falu ellen az utász századdal együtt. Azonban az ellenség nagyon erős zárótűzzel megállította és leválasztotta a támadó gyalogságot és az utászokat. A harcokcsik egyedül behatoltak a faluba, de — erős páncélelhárító tüzelt fogadták őket és így visszavonulásra kényszerültek. A gyalogság és az utászok harca estig folyt. Csapataink többször behatoltak a faluba, de a harcokcsikkal való együttműködés összehangolásának hiánya miatt kiszorították őket, és a falu északi része előtt töltötték el az éjszakát.

A 24. lövészrezred harcrendjét tüzérségi tömegtűz sújtotta főleg a Dráva déli partjáról; az ezred emiatt fokozatosan északra, az előző napi megindulási vonalra vonult vissza és a 11. lövészrezred balszárnyához igazodott. A németek északkeletre támadtak és kiszélesítették áttörésüket, mialatt elérték Matty-t. De ugyanakkor az egyik szovjet hadosztályhoz tartozó csapatok Matty-től északra fekvő területen felfejlődtek és az 1. kiegészítő lövészrezredünk 3. zászlóaljával és a felderítő lovas-

századdal együtt ellentámadást hajtottak végre Matty, Gordisa irányában. Estig újból birtokba vették az utóbbi falut és elérték a 24. lövészrezred állásait.

A szovjet lövészadosztálytól nyugatra egy másik szovjet lövészadosztály csapatai tevékenykedtek.

A 29. lövészrezred nyugatról az egész nap folyamán szüntelenül harcokat folytatott Dráva-Csehi és Szeden major birtokbavételéért, de nem sikerült azokat elfoglalnia.

Az ellenségnek a Dráva-Szabolcs területén tanúsított nagy szívóssága miatt az összes alosztályaink fokozatosan arrafelé tömörültek. Így Dráva-Szabolcs és Szeden major között a harcrendünkben jelentős hézag keletkezett, ami 11. lövészrezredünk 2. zászlóalja (a 11. lövészrezred jobbszárnyán lévő alegység) jobb szárnyának Dráva-Palkonya felőli veszélyeztetésére vezetett. E veszély elhárítására elrendelték, hogy a 11. lövészrezred 2. zászlóalja éjjel nyugatra fordítsa arcvonalát és készüljön fel a Dráva-Palkonya elleni támadásra.

Így a szovjet csapatok beavatkozásával március 8-tól az erőviszonyok fokozatosan javunkra tolódtak el, és a kezdeményezés a kezünkbe ment át. Az ellenség folytatta ellenállását, de képtelen támadó tevékenységre vállalkozni. Csak szüntelen ellenlökéseink visszaverésére kényszerült.

A Dráva-Szabolcs-i aznapi balsiker főleg a csapatok működésének időben való összehangolásának hiányára, valamint a harcokcsik és a gyalogság közötti rossz együttműködésre vezethető vissza.

Március 9-én az N-ik szovjet hadtest csapatai fokozatosan érkeztek és harcra fejlődtek fel Keletről Dráva-Szabolcs ellen és attól délre. Hogy a támadásnak szabad arcvonalat biztosítsanak, a 24. lövészrezred 2. zászlóalját (a 11. lövészrezred bal szárnyát) Dráva-Szabolcstól nyugatra helyezték át azzal, hogy Dráva-Palkonya ellen folytasson harctevékenységet. Az átcsoportosítás ellenséges tűzben történt. 16.00 órakor. 10 perces tűzérségi rajtaütés után kezdődött az általános támadás Dráva-Palkonya, Dráva-Szabolcs és Dráva-Csehi ellen, de a németek szívósan védekeztek, úgy hogy csapataink estig alig voltak képesek e falvak előterébe jutni.

Az éj folyamán előkészítették a támadás folytatását.

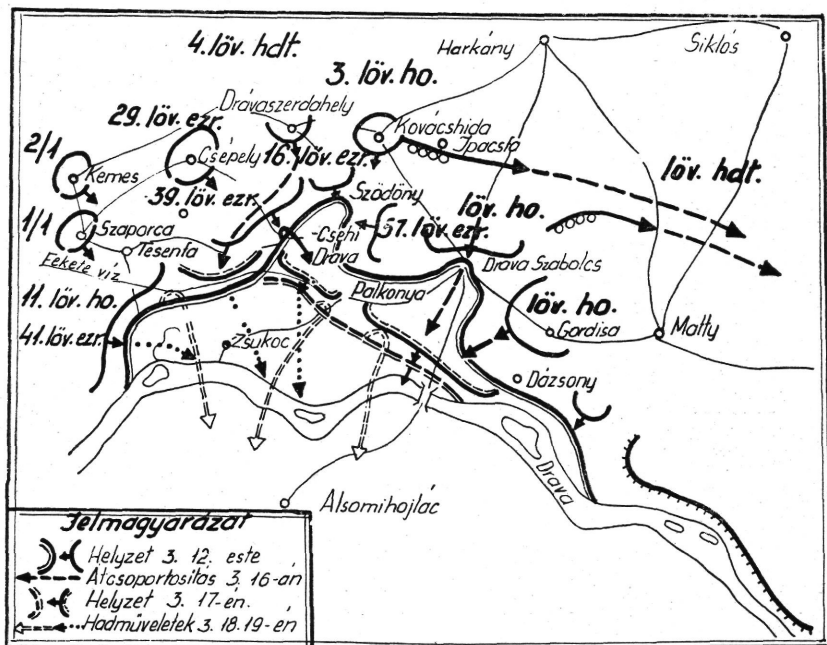
Március 10-én folytatódtak a támadások és a németek tovább tartották ugyan magukat a lakott helységekből, de csak nagy veszteségek árán.

Estefelé kezdtek érkezni a csataterre a 16. lövészadosztály — a hadseregtartalék — első csapatai.

Március 11-én a 16. lövészadosztály csapatai felkészültek a 3. lövészadosztály kimerült csapatainak (11. és 29. lövészrezred) felváltására. A felváltás éjjel történt úgy, hogy a 11. lövészrezred Ipacsfa területére, a 29. lövészrezred Kemes területére, a hadtest tartalékába került.

Március 12-től — amikor bevetésre került a 16. lövészhadosztály — március 19-ig a 4. lövészhadtest és az N-ik szovjet lövészhadtest csapatai nehéz harcokat vívtak az ellenséges hídfő végleges felszámolásáért. (5. vázlat.)

A németek parancsnokságunk figyelmének elterelésére és a hídfőben alaposan összeszorított csapataik helyzetének megkönnyítésére március 16-án új partraszállást hajtottak végre körülbelül egy gyalogszázadnyi erővel Dolni Miholjac-tól mintegy 10 kilométerre nyugatra. E partraszállást azonnal felszámoltuk, anélkül, hogy bármilyen befolyást is gyako-

A hídfő felszámolását célzó harcok folytatása III. 12—19-ig.

rolt volna a főhídfőben lezajló harcokra. A lakott helységekre és az egyes szilárd, erődökké kiépített majorokra támaszkodva, a németek elkeseredett ellenállást tanúsítottak. A hídfőben két erős ellenállási pont doborodott ki Szeden major, Dráva-Csehi, Dráva-Palkonya, valamint Dráva-Szabolcs, Kenderzs területén, ahol a németek nagymennyiségű tüzérszöközt — köztük sok rohamlöveget — összpontosítottak. E területek védelmét nagymennyiségű tüzérség támogatta a Dráva déli partjáról.

A 16. lövészadosztály és a N-ik szovjet lövészhadtest szüntelen támadásai megtörték a németek szívós ellenállását és március 17-én elérték a Fekete-víz-csatorna északi partját.

Az ellenség a Drávától északra lévő csapatai nehéz helyzetének, valamint a Dráván át való visszavonulásuknak megkönnyítésére Valpovo területén (a jugoszlávok ellen) új folyamátkelést hajtott végre és megkezdte áttörésének kiszélesítését északnyugat felé azzal az igyekezettel, hogy Dolni Miholjactól északra lévő csapataival egyesüljön. Ezt a veszélyt az oda irányított szovjet gépesített csapatok és a 11. lovasezredünk segítségével hamarosan elhárították. Ezzel egyedijüleg a Fekete-víz csatornától délre a támadások március 19-én is folytatódtak. Csapataink 16.00 óra felé elérték a Dráva északi partját és véglegesen felszámolták az utolsó német ellenállásokat.

A Dráva körül, Dolni Miholjac-tól északra fekvő területen lefolyt védelmi harcokról bátran azt állíthatjuk, hogy nagy és sorsdöntő jelentőséggel bírtak az 1. Bolgár Hadseregnek a háborúban való további részvétele szempontjából. Ha a németeknek az áttörés második napján sikerült volna kitűzött céljukat elérni — mint ahogy ők azt tervezték — úgy hadseregünk helyzete rendkívül nehéz lett volna. Igaz, hogy a németek ezzel nem nyerték volna meg a háborút, sőt ez a pusztulásukat sem késleltethette volna, de egész hadseregünket biztosan nehéz helyzetbe sodorhatta volna.

Csapataink harctevékenysége nagy erőfeszítés és mozgások közepette ment végbe, különösen az első napokban. A harc az ellenség nagy számbeli és harceszközökben való túlsúlya mellett kezdődött.

A 3. lövészadosztály, de főleg a 11. lövészszereg, védelmi tevékenységét nagy szívósság és aktivitás jellemezte, aminek köszönhető volt a többszörös túlerőben lévő ellenség sikeres feltartóztatása. Két lövészszázalaj március 6-án az egész napn át két német ezred ellen harcolt és meggátolta azt, hogy az ellenség a zászlóalj-tartalékok állásainál mélyebbre jusson.

A védelem aktivitása és szívóssága a tartalékokkal való manőverezésben és a szüntelen ellenlökésekben jutott kifejezésre. Különösen kedvező hatást gyakorolt a védelemre a hadtesttartalék egy részének (24. lövészszereg) jökori beavatkozása, mely még március 6-án a hadosztály tartalékkal (a hadosztály műszaki zászlóalja és felderítő, lovasszázada) együtt Dráva-Szabolcsnál a németek oldala és háta ellen tört. Ha ezeket az ellenlökéseket energikusabban és merészebben hajtották volna végre, akkor talán már március 6-án sikerült volna a hídfőt leszűkíteni. Még nagyobb és gyorsabb eredményekhez vezetett volna az, ha március 6-án a hadtest-tartalék visszamaradt csapata (29. lövészszereg) is részt vett volna az ellenlökésben.

A védelem szívóssága és aktivitása a fő állásban lelassította az ellenség előrehaladásának ütemét és lehetővé tette a tartalékok bevonását és idejében való harcbevételét. Az első lépcsőben lévő századok (7. és

8.) teljesen bekerítve harcoltak és késleltették az ellenség Dráván való átkelését. Helyes volt, hogy a zászlóalj tartalék (6. lövészsorozat) nem hajtott végre ellentámadást, mert az ellenség kiszélesítette az áttörést a zászlóalj majdnem egész arcvonalára, de a tartalék kivonása a Dráva-Szabolcs mellett állásából durva és vesztes hibát jelentett. Ha a tartalék — még bekerítve is — Dráva-Szabolcs-ban marad, akkor a még nyugatabbra lévő tartalékok ellenlökéseinek feltételei sokkal kedvezőbbek, az eredmények pedig sokkal jobbak lettek volna.

Az ellenséges áttörés megállításának és korlátozásának legbiztosabb eszköze — az ellenlökés. A 11. lövészezred szakaszán 14 nap alatt szüntelen ellenlökések folytak; ellenlökéseket hajtottak végre még a hadsereg- és az arcvonalatartalékok is, a 16. lövészhadosztály és az N-ik szovjet lövészhadtest. E szüntelen ellenlökések teljesen megállították a német támadást, ezután pedig végleg felszámolták a létesített hídfőállást.

A védelmi övben fekvő lakott helységek erős támaszpontokat képviselnek és azok körkörös védelmét meg kell szervezni. Megbízható kézbe tartásuk érdekében szükséges különleges helyőrségeket kijelölni, melyek addig védekezzenek, míg a tartalékok, ellenlökésük során, el nem érik őket. E tekintetben, védelmünk komoly hibákat követett el. Az ezred szakaszán sok lakóhelység feküdt (Dráva-Szabolcs, Dráva-Csehi, Dráva-Palkonya stb.), melyek védelmét és megtartását nem vették tervbe. Mindezek majdnem ellenállás nélkül estek a németek kezébe. Az áttörés felszámolása során azok visszafoglalásáért csapataink nehéz harcokat vívtak.

A csapatok védelmi harc folyamán történő átcsoportosítása (a manőver) a sikeres harcvezetés szempontjából nagy jelentőséggel bír. Főleg a manőver segítségével változik meg a védelem ideiglenes szám-beli gyengesége olyan területen, ahol az ellenség áttörést hajtott végre és létrejönnek sikeres lökés feltételei. A szóbanforgó védelmi tevékenységeknél széleskörűen alkalmazták a tartalékokkal való manőverezést. Amíg a nagy tartalékok harcbevetése nagyon gyorsan és rejtve történt, addig a harc folyamán megengedtük azt, hogy az alegységek átcsoportosítása nappal az ellenség szemeláttára és tüze alatt történjék, ami jelentős áldozatokkal járt (a 24. lövészezred 2. zászlóaljának átcsoportosítása március 9-én, Dráva-Szabolcs-tól nyugatra).

A magasabb parancsnokoknak a veszélyeztetett szakaszok közelébe való kimenetele kedvező hatással volt mind az alárendelt parancsnokokra, mind a harcosokra nézve egyaránt.

Hadműveleti csoport kiküldése a harcoló csapatokhoz (alegységekhez) a magasabb törzsektől biztosítja a parancsnokság gyors és idejében való tájékoztatását a helyzetről.

Szívós és aktív védelmet csak magas politikai öntudattal rendelkező csapatok vívhatnak. Harcosaink és parancsnokaink nem dőltek be az ellenséges propagandának a német támadás kezdete előtt. Ellenkezőleg! A

védelmi harcokat a kitűzött harcfeladataik fontosságának és a háború igazságos felszabadító jellegének teljes tudatában vívták meg.

A Dráváért folyt harcoknál a tüzérség nagy részét túlzottan előretolt tüzelőállásokba vitték, ahol már az ellenség kis előrehaladása is szükségessé tette az állásváltoztatást és megfosztotta a gyalogságot a tüzérség támogatásától.

Az 1945 márciusában Dolni Miholjactól északra fekvő területen vívott sikeres védelmi harcok Néphadseregünk számára nagy katonai jelentőséggel bírnak. Azokban a harcokban a hadsereg jelentős része vállalva harcolt a legyőzhetetlen Szovjet Hadsereg csapataival. Ott a csatatéren lehetőség nyílt a harcosaink és parancsnokaink számára, hogy a Szovjet Hadseregnek a Nagy Honvédő Háború folyamán felhalmozott gazdag harctapasztalatait a gyakorlatban elsajátítsák.

Az együttesen vívott harcok és a harcmezőkön együttesen ontott vér még jobban megszilárdította a szovjet és a bolgár nép közötti harci barátságot.

Megjelent a Военна Мисъл 1954. 3. számában.

PARTIZÁNHARCOK MAGYARORSZÁG FELSZABADÍTÁSÁÉRT

Kovács István vezérőrnagy — Harsányi János főhadnagy

Tíz esztendeje annak, hogy a megvert fasiszta hadseregeket üldözve a dicsőséges Szovjet Hadsereg harcosai hazánk földjére léptek és a magyar népet felszabadították a német fasiszták igája alól. Nehéz, véres, hosszú hónapokig tartó hősiességük eredményeként 1945. április 4-én a Szovjet Hadsereg véglegesen kiűzte Magyarországról a fasiszta csapatokat és felszabadította hazánkat.

Hazánk felszabadulásának tizedik évében minden nap egy-egy ünnepi évforduló, a Szovjet Hadsereg Magyarországról felszabadulásáért vívott hősiességük egy-egy csatájának évfordulója. De emellett meg kell emlékezni azokról a — számban ugyan nem sok, de a hősi harcokban élenjáró — magyarokról is, akik a dicső szovjet nép példáján lelkesülve, a Szovjet Hadsereg csodálatos hősiessége nyomán fegyvert ragadtak a gyűlölt fasiszta hódítók ellen és önfeláldozó harcukkal hozzájárultak szerett hazánk felszabadulásához.

A magyar szabadságharcok története a második világháború idején új — igaz, nem terjedelmes — dicsőséges fejezettel gazdagodott. Noha az elmúlt háború alatt kibontakozott magyar szabadságharcos mozgalom méreteiben elmaradt néhány más ország, különösképpen pedig a Szovjetunió mozgalmaitól, mégis magán viselte a partizánmozgalom elengedhetetlen tulajdonságát: népi jellegét. A partizánok a nép fiai voltak és harcukat a nép támogatta. Ezt még az ellenség is kénytelen volt elismerni.

A M. Kir. Csenedőrség Nyomozó Osztályparancsnokságának heti összefoglaló jelentése a baloldali mozgalmakról, 1944. aug. 16. (M. M. I. Archivuma) így ír:

„A közelmúltban szovjet repülőgépről több ejtőernyős partizánt dobáltak le... A felkutatás során az a gyanú merült fel, hogy a lakosság bizonyos része rosszindulatúlag félrevezeti a kutatást végző hatósági közegeket és olyan területeket jelöl meg a partizánok rejtekhelyéül, ahol a legnagyobb gondossággal végrehajtott átkutatás során sem tudnak eredményt elérni. Különösen a német katonai és biztonsági szerveket igyekeznek hamis bejelentéseikkel félrevezetni és kifárasztani. Ezzel kapcsolatban olyan hangok hallatszottak, hogy »miért segítsünk mi a partizánokat felkutatni, mikor azok a mi segítségünkre jöttek ide«.

Ezek a jelenségek és hangok is kétségtelenül az egyesült baloldal megnövekedett befolyását igazolják.”

A Magyar Kommunista Párt vezetése alatt százszámra akadtak magyarok, akik vállalták a fegyveres ellenállás megszervezésének áldozatos munkáját és sok ezerre rüg azoknak a száma, akik nemzeti öntudatra ébredve követték őket a felszabadító harcban.

A magyar partizánmozgalom *népi mozgalom volt*.

A magyar nép fiai, akikben újra éledt Bocskai, Esze Tamás, Rákóczi kurucainak, Kossuth fiainak, a 19-es vöröskatonáknak szabadságszerető szelleme, súlyos harcokban pusztították a német megszállókat, rombolták felvonulási, visszavonulási és utánpótlási vonalaikat és ezzel segítséget nyújtottak a hazánkat felszabadító Szovjet Hadseregnek.

A második világháború partizánmozgalmainak — így a magyarnak is — legfőbb jellemzője az volt, hogy azokat mindenütt a kommunista pártok szervezték és vezették, és ebben a harcban maguk köré tömörítették a széles népi erőket.

A német elnyomás, a nyilas rémuralom sötét időszakában, amikor hazánkra és népünkre a dühöngő fasizmus vad terrorja nehezedett, a Magyar Kommunista Párt mutatta meg az egyetlen helyes utat, amely népünk szabadságához, hazánk felszabadításához vezethet: a fegyveres harc útját!

Pártunk élesztgette és lobbantotta lángra a partizánokban az izzó hazaszeretetet, ami bátorrá tette, hőssé formálta őket. A párt vezetése és nevelése adott erőt életük kockáztatásához és sokaknak közülük életük feláldozásához is.

E tanulmányban csak néhány, a Szovjetunióban, Dél-Szlovákiában, Kárpát-Ukrajnában, Észak-Erdélyben, Észak-Magyarországon és Budapesten harcolt partizáncsoport harcának vázlatos ismertetésére szorítkozunk. A magyar partizánok harcainak — fiatalságunk hazafias nevelését nagyban elősegítő — részletes, hiteles feldolgozásával a történetírók még adósak. Sok jel mutat azonban arra, hogy a tizedik, jubileumi esztendőben hozzáfognak ennek a hiánynak a pótlásához.

Magyar partizánok a Szovjetunióban.

A népellenes Horthy-kormányzat, Hitler parancsára, a magyar nép százezreit szállította idegen érdekekért meghalni a keleti frontra. Sok magyar vér folyt el a náci rabló háborújában Ukrajna földjén, s a Don partján. A vágóhídra hurcolt magyarok nagy többsége érezte, hogy ez a háború nem a magyar nép háborúja. S ez az érzés — a Magyar Kommunista Párt szívós és következetes munkája nyomán — sokakban kezdett tudatosá válni.

Már 1942 folyamán százszámra mentek át katonák és munkaszolgálatosok a szovjet partizánokhoz a brjanszki erdő környékén és Fehéroroszországban.

A „rendfenntartásra” kirendelt magyar csapatok fogságbaesett har-

cosai között is akadtak sokan, akik felismerték, hogy a szovjet partizánok közé állva, a magyar nép felszabadításáért harcolnak.

E két csoportból kerültek ki az első magyar partizánok, akik eleinte szétszórtnak, a különböző szovjet partizánosztatokban, később ezek kötelékében önálló csoportokban kapcsolódtak be abba a harcba, amelyről a „M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 4. oszt. 58.800/10. szám. eln. 4. vkf. 1942. A folyó háború tapasztalatainak ismertetése. 10. sz. Partizánharcok”, című könyvecskéjében a következőket olvashatjuk:

„A szovjet ellen vívott harc a hadviselés egy különleges és kíméletlen eszközzel ismertetett meg közelebről bennünket: a „partizán”-mozgalommal... Meglepő volt a fanatizmus, halálmegvetés és szívósság, amellyel e harcmodor keretén belül az orosz népnél találkoztunk és megdöbbentett bennünket az az óriási méret, melyben az oroszok ezt az eljárást alkalmazzák...

... A mind nagyobb keretekben kibontakozó partizánmozgalom immár a *népmozgalom* méreteit öltötte.¹

Ebben a hatalmas arányú népmozgalomban az első magyar partizánok már a háború első évében megjelennek. 1942 közepén a brjanszki erdő szovjet egységeiben a „Hazáért”, a „Szovjetek hatalmáért”, a „Molotov” partizánosztagban már harcoltak magyarok. A „Dzserszinszkij” szovjet partizánosztagban már önálló magyar csoport harcolt. Ennek a kis csapatoknak harcairól elismeréssel írt Andrejev, volt szovjet partizánparancsnok „Népi háború” című könyvében:

„... Az általunk felszabadított magyarok csoportja megkapta a lehetőséget arra, hogy a fasiszmus ellen harcba lépjen. Ezek a magyarok nemcsak harccselekményekben váltak nagy hasznára a szovjet partizánoknak, hanem az ellenség csapatai között végzett propagandánk és agitációnk megerősítésében is. Jelentősen kiszélesítették és gazdagították ismereteinket az ellenségről“ „... tanultak-e valamit ennek a magyar csoportnak tisztjei és katonái a brjanszki erdőben a szovjet emberektől? Azt gondolom — igen! Megtanulták gyűlölni a fasiszmust és megtanulták a harcot ellene. S, hogy Magyarországot a Szovjet Hadsereg felszabadította a fasiszta iga alól és a demokrácia széles útjára lépett, különös meglepéssel emlékszem vissza a mi nehéz partizánharcainkra. Visszaemlékszem Földes Pálra, Névay Lászlóra, Kovács Rezsőre és a többi magyarra, akikkel találkoztam a harcmezőn.”

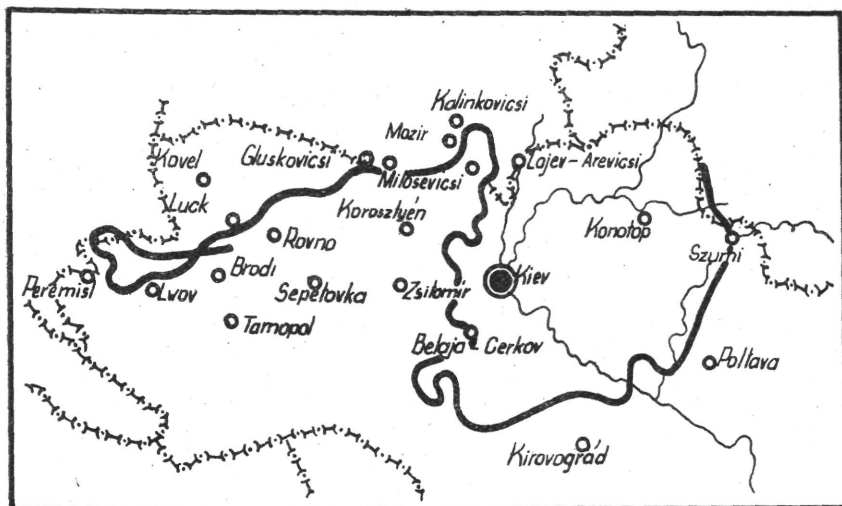
A mintegy 90 főt kitevő magyar partizán csoport vezetői Földes Pál, dr. Fáy István, dr. Névay László voltak. Működési területük: a brjanszki erdő déli része, a Gyeszna folyótól keletre, a Nyerussza folyó északi és déli partján elterülő vidék. A csoport feladata volt az erdőt átszelő vasútvonal rombolása, az ellenség szállításainak megbénítása, a fasiszta csapatok nyugtalanítása és felőrlése. A feladatok végrehajtása során több mint 30 vállalkozásban vettek részt; kilenc hidat robbantottak fel, 14 teherautót

¹ I. m. 5. o.

semmisítették meg, igen sok fegyvert és lőszeret zsákmányoltak. A csoport a harcokban 28 halottat vesztett és hat sebesültje volt.

1943 közepén alakult a Choinicki körzetben harcoló *Szuworov-brigád*, amelyben Kiss Gyula parancsnoksága alatt 20 magyar harcolt. Hadianyagraktárakat robbantottak fel, német egységeket pusztítottak, majd a Szovjet Hadsereg oldalán Choinicki bevételénél tűntek ki.

Naumov tábornok, a Szovjetunió hőse, partizán magasabb egységének „*Cservoni*” nevű osztagában Fazekas József vezetése alatt harcoló magyar csoport részt vett a magasabb egység sztálini portyázásában.

A sztálini portyázás útvonala.

Három hónap alatt (1944 január—február—március) Ukrajnában és lengyel területen több ezer kilométer utat tettek meg a német arcvonal mögött. Szétrombolták a fasiszták katonai berendezéseit, utánpótlási vonalait, felszították a lakosságban az ellenállás szellemét a betolakodókkal szemben és Lvov, Rava-Ruszká, s a Bug környékén pusztították az ellenség csapatait. A sztálini portyázásban részt vevő gyorsmozgású osztagok hatalmas ellenséges erőket kötöttek le, s ezzel jelentősen csökkentették az ellenség arcvonalának erejét. A németek állandó légi felderítéssel próbálták megállapítani az egység tartózkodási helyét — s ha ez sikerült, akkor nem egyszer bombázó kötelékeket, gépesített, nagy tűzerejű harc-

kocsikkal megerősített speciális alakulatokat vetettek be ellene, mert az adott terület megszálló német erői képtelenek voltak az egység elleni eredményes harcra. A csoport magyar harcosai — később mint partizánosztagok parancsnokai — Magyarország területén folytatták a hősiességüket hazánk felszabadításáért.

A Pripjet-mocsarak környékén Fjodorov vezérőrnagy — a Szovjetunió kétszeres hőse — alárendeltségében harcoló, több mint 7000 főt számláló *Volhiniai* partizán magasabb egységben is működött egy 13 főből álló magyar csoport, melynek Dékány Sándor volt a parancsnoka. Az egység különösen Kovel ostrománál tűnt ki.

A Pripjet-mocsarak környékén *Szatanovszki* lengyel ezredes partizánegységében Ráczy Gyula parancsnoksága alatt harcolt egy magyar csoport, köztük az Ozd mellett később hősi halált halt Szőnyi Márton és Őszabó János.

A „*Pripjet-osztag*” orosz partizánjai oldalán magyarok is pusztították a németet.

A Breszt-Litovszk környékén tevékenykedő *Csernyák partizánosztagnak* 16 főből álló magyar egysége volt.

A híres szovjet partizán tábornok — a Szovjetunió kétszeres hőse —, *Kovpak csapataiban*, amelyek Ukrajnában irtották a gyűlölt fasiszta hódítókat és amelyek pusztítva, rombolva a német hadigépezetet, a Kárpátokig vonultak előre — százával tüntették ki magukat a magyar partizánok. Valahol a volhiniai mocsarak környékén halt hősi halált a magyar nép egyik kiváló képességű fia, az egyik partizánosztag politikai vezetője, pártunk neveltje, a fiatal, parasztszármazású Tóth József.

Magyar partizánok Dél-Szlovákia, Kárpát-Ukrajna, Észak-Erdély és Észak-Magyarország területén.

A fenti rövid áttekintésből is látható, hogy a magyar nép hű fiai — a Magyar Kommunista Párt vezetésével — már a háború első évétől fegyverrel vették ki részüket a fasiszmus elleni harcokból.

Fontos szerepet játszottak a hazánk felszabadításáért vívott harcokban azok a magyar partizánok, akik Dél-Szlovákia, Kárpát-Ukrajna és Észak-Magyarország területén harcoltak. Az itt működő partizánegységek között voltak olyanok, amelyek helyi kezdeményezésre és kizárólag helyi erőkből alakultak. Voltak olyanok is, melyekben a Szovjetunióból érkezett magyar és szlovák partizánok működtek együtt a helyi partizánokkal és lakossággal.

Magyarországon 1944 nyarán kezdődött az első partizánosztagok szervezése. A németek 1944. március 19-én megszállták Magyarországot. A magyar nép nagy része előtt most már világossá vált, hogy ki az igazi ellenség. A német megszállás idején a függetlenségi mozgalom harcosai,

a magyar nép hű fiai megértették, hogy hazánk teljes elpusztítását csak úgy lehet megakadályozni, ha a munkások, parasztok, katonák fegyvert fognak a német megszállók kiűzésére.

Az újjáalakult illegális Magyar Kommunista Párt azonnal hozzáfogott az akkori idők szükségleteinek megfelelő fegyveres harc, a partizánmozgalom megszervezéséhez. Megalakult a Kommunista Párt Katonai Bizottsága, s ez a bizottság szervezte a partizán csoportokat a fegyveres harcokra.

A Magyar Kommunista Párt Külföldi Bizottsága hatalmas segítséget nyújtott a magyar népnek a nyilasok és német fasiszták elleni harcokban! A Szovjet Hadseregben dolgozó magyar kommunisták közvetlen felvilágosító munkát végeztek a magyar katonák között. Ezek közül sokan átjöttek a Szovjet Hadsereg oldalára, vagy közvetlenül a németek és a nyilasok ellen fordították a fegyvert. A Szovjetunióból jött ejtőernyős partizánosztagokban harcoltak a párt régi hűséges katonáinak vezetésével azok a magyar katonák, akik szovjet hadifogságban kérték a szovjet kormányt, adjanak fegyvert a kezükbe, hogy harcolhassanak a magyar nép szabadságáért.

A Nógrádi egység.

Ebben az időszakban, 1944 szeptemberében a Rimaszombatot ölelő erdőségbe ereszkedett le ejtőernyővel a *Nógrádi-egység* magja: Nógrádi Sándor parancsnok, Papp Béla, Molnár János, Szamszonenko Tánya, a fiatal ukrán rádióslány, Sandoval José a spanyol köztársasági hadsereg századosa és még egy-két harcos. Röviddel leszállás után, a német csapategységek és a portyázó magyar csendőrség ellen folytatott kezdeti akciók idején, az egységhez még két ejtőernyős csoport érkezett, közöttük: Rákosi Éva, Tömpe András és Kurimszki Molnár János. Így alakult ki a Nógrádi-törzs. Az osztag a Losonctól északra eső frontszakaszon vette fel a harcot a németek ellen. A csatározások idején a magyar hadsereg határportyázó egységéből Bársony Mátyás vezetésével újabb csoport csatlakozott az egységhez. A felszabadított szlovákiai területek elleni általános német támadás felszorította az osztagot az Alacsony-Tátra hegyeibe. Az egység rohamosan növekedett. Nógrádi elvtárs csapata október közepén már közel 100 főt számlált. A kipróbált partizánokon kívül voltak olyanok is, akik csak most tanulták meg a golyószóró és a géppisztoly kezelését.

Két választás állt ekkor a parancsnok előtt: vagy a sokezeres szlovák partizán-zöm erejét növelik, vagy magyar terület felé indulnak, ahonnan az ellenség felszorította a csoportot. A cél az utóbbi döntést követelte. Arra törekedtek, hogy bejutva a salgótarjáni szénmedencébe, szilárdan megvetik ott a lábukat és mozgósítják a szénmedence bányászait, lakosságát a németellenes fegyveres harcra.

Az Alacsony-Tátra bérceitől, Korotnica szlovák faluból indult el a

Magyar partizánegységek tevékenységének helyei

csoport. Sziklás hegyoldalakon, hideg őszi esőben tíz-tizenkét órás éjszakai vonulások után jutottak le a Garamig.

A nehéz útszakaszon a németek elvágták és tűzzel megsemmisítették az osztag két felderítő csoportját. Csak egy partizán jutott vissza egységéhez. A lakatlan erdőségekben a saját élelmezésen kívül sok gondot okozott a szökött szlovák katonák és a németek elől bújdosó családok élelmezése is. A szlovák katonák közül számosan csatlakoztak a csoporthoz.

Az egység továbbhaladását mindinkább akadályozta a szűk német gyűrű, amiből csak a Garamon keresztül lehetett kijutni. A megáradt folyón sehol egy gázló. A helyi szlovák lakosság segítségével Papp Béla felderítette a Garam partját és Lucsatin faluban (Besztercebányától kb. 16—18 km-re észak-keletre) egy elhagyott híd gerendáján, éjszaka, a német őrséget kijátszva, ki négykézláb, ki lovagló helyzetben átkeltek a túloldalra.

Az osztag további útja Lehotka, Poniki, Ponicka-Huta falvakon keresztül vezetett. Amerre elhaladtak, a lakosság minden szükségessel bőven ellátta a partizánokat.

A Poljana felé vezető utat és környékét igen erős összpontosított német erők uralták, ezért ezt kikerülve, Kékkő irányába, dél felé vették útjukat, hogy később délkeletnek tartva a helyenként kilométer szélesre megáradt Ipolyon át jussanak el céljukhoz.

A folyómenti falvakban erős német helyőrségek tanyáztak. Gondos felderítés után Ipolytarnóca értek. Az osztag ekkor 28 főt számlált.

A losonc-balassagyarmati vasútvonalon átjutva, Hólya-pusztán át a Salgótarján-Lapujtó-Losonc-i műút mellett fekvő Bagolypusztán széleskörű toborzó és politikai munkába kezdett az egység. A partizánok felhívására senki sem tett eleget a bevonulási parancsnak. A lakosság nagy része a környező erdőben rejtőzött el. A csoport parancsnoka felvette a kapcsolatot a losonci Nemzeti Bizottsággal, amely pénzt, fegyvert, élelmiszert, ruhaneműt, gyógyszert szállított a partizánoknak. Bagolypusztán egy német fogságból megszökött 28 tagú felfegyverzett szovjet csoport csatlakozott a Nógrádi-egységhez. Mire a Karancs-hegy közelébe, a szénmedence szélére értek, az osztag már 60 főt tett ki. Fegyverzetük négy golyószóróból, 20 géppisztolyból és 30 puskából állt.

Egyre erősödött a partizánok és a polgári lakosság kapcsolata, ami növelte politikai befolyásukat s ezen keresztül a környék harckészségét. A lakosság mindent eldugott a németek elől, a partizánoknak azonban rendszeresen hordta az élelmiszert. A magyar bányászok, földművesek, a frontról megszökött katonák nagy számban jelentkeztek a felszabadító harcra. Ragyolc, Romhány, Karancsberény, Bocsárlapujtó, Somoskőújfalu, Egyházasbást és más magyar falvak és tanyák egy emberként álltak az osztag mögé és támogatták annak harcát. Az osztag létszáma hamarosan elérte a 450 főt. Egy magyar hadnagy vezetésével 40 katona, s rajtuk kívül egy 60 főből álló ifjúsági csoport kapcsolódott be a harcba. Az

utóbbiak haláltnemvető bátorsággal támadták meg a német tehergépkocsikat, amelyekről fegyvert szereztek maguknak. Csomatelkéről, Vidossza-pusztáról, Medvesaljáról mintegy 100 főnyi csoport — apák fiaikkal együtt jöttek a harcosok közé. Bandur Gyula például két fiával harcolt közöttük. Felvették az összeköttetést egy magyar zászlóaljparancsnokkal, akinek kijelölték működési területét. A Karancs-hegy környéke szilárdan az egység kezében volt. A biztosító csapatok és járőrök állandó tűzharcban álltak a németekkel és nem túlzás, hogy ezen a vidéken egyetlen nyugodt percük sem volt a fasisztáknak. A csoportnak helyváltoztatás szükségességére mindig készen állt a felderített következő szállás, ami jelentősen hozzájárult, hogy veszteségük minimális volt.

1944 karácsony estéjén az egység felesküdt az Ideiglenes Nemzeti Kormányra: „... esküszünk, hogy hű katonái leszünk az Ideiglenes Nemzeti Kormányának és parancsait mindhalálíg bátran teljesítjük...“

Az egység utolsó tevékenysége a Csengőkö tővében fekvő *abroncsos-pusztai harc* volt. Ebben az SS-zászlóalj elleni harcban a törzs, a biztosító csoportok, mintegy 100 fő vett részt. A németek közül csak kevesen tudtak megmenekülni... Saját veszteség 16 fő volt.

A Nógrádi-egység néhány további kisebb csatározás után 1944. december 29-én egyesült a felszabadító Szovjet Hadsereggel.

Rákóczi-egység.

Az egység parancsnoka Uszta Gyula kárpátaljai magyar erdész, politikai biztosa Horváth Sándor csepei vasmunkás. A csoport 1944. augusztus 8-án repülőgépen érkezett Ukrajnából és a Munkácstól 18 km-re délre fekvő Novoje-Szeló környékén ért földet. Földreérése után azonnal elindult és 25 km-es éjszakai erőltetett menet után elérték a Munkács közelében fekvő Buzsora-hegy közel 1000 méteres magaslatát. Az egység 23 főt számlált. Szeptember 6-án csatlakozott hozzájuk Priscsapa ukrán származású partizánparancsnok 9 emberével. Az egyesülés napján az Uszta-csoportnak már 85 embere volt és az együttes csoport létszáma így 94-re nőtt. Amikor az egység a Szovjet Hadsereggel egyesült, a harcokban közvetlenül részt vevők létszáma — nem számolva a csoportot támogatók táborát — 163 fő volt.

A különítmény harctevékenységeinek színhelye: Munkácstól keletre Szolyva, Kerecki, Fuszínov, Szmologovics, Krajna-Martinka, Voloszkoje. Csernipotok, Brodi, Ardonovo, Zagatyie.

A csoport nevéhez dicsőséges harcok egész sora fűződik. Ezek közül néhányról az egység hivatalos jelentése alapján az alábbiakban számolunk be:²

² Ez a jelentés és a tanulmányunkhoz felhasznált egyéb források a Hadtörténelmi Intézet gyűjteményéből származnak.

1944 szeptemberében az osztag egy szakasza támadást intézett Kerecki falu (Szolyvától 20 km-re délkeletre) csendőrlaktanyája ellen, ahol szétrombolta a telefonberendezést és megsemmisített két csendőrt.

Zapredil falu környékén megtámadtak egy gyalogos zászlóaljbat. A kézigránátos támadásnak 35 ellenséges tiszt és katona esett áldozatul; 18 meghalt, 17 pedig megsebesült.

Az első szakasz benyomult Duszino falu jegyzői hivatalába és itt négy puskát zsákmányolt. A falu lakosságával kegyetlenkedő jegyző felett a lakosság ítélkezett. A népnyző jegyző halállal lakolt.

Tibovo falu környékén megtámadtak két teherautót. Elesett egy német tiszt, két magyar, négy szerb katona pedig fogságba esett. Az autókat és 800 liter benzint a partizánok felgyújtották.

Hazatérőben a lakosság jelentette, hogy Zalajta falu csendőrlaktanyájában ünnepelnek a csendőrök. A partizánok géppisztoly- és kézigránáttúzzal „emelték az ünnep hangulatát”. Három csendőrt megsebesítettek, a csendőrökkel paktáló erdőmérnököt lelőtték.

A Rákóczi-egység további haditettei:

Október 5-én Bene falu előtt a levegőbe repült egy 30 vagonból álló katonai szerelvény és megsemmisült a vasúti híd. A vonat katonaságot szállított.

— Hazafelé menet ugyanez a szakasz több kilométer hosszúságban kidöntötte a táviróoszlopokat és ezzel megszakította az ellenség összeköttetését.

— A 2. szakasz aknáira futott és levegőbe röpült Irsaváról Szelicse felé haladtában egy katonákkal megrakott szerelvény. Kivjasd és Szelicse között pedig egy frontra élelmiszert szállító szerelvény és egy vasúti híd robbant fel.

— Ugyanerre a sorsra jutott Paszika falu közelében október 7-én a Munkácsról Szolyva felé haladó, katonákat és felszerelést szállító szerelvény öt vagonja is.

— Rá öt napra Rokoszov közelében, a huszti vasútvonalon semmisült meg robbanás következtében egy 17 vagonból és egy mozdonyból álló hadfelszerelést szállító szerelvény.

— Október 19-én és 20-án Munkács közelében újabb katonai szerelvények futottak a különítmény aknáira.

— Október 17-én Voloszkoje faluban a 2. ezred II. zászlóaljához tartozó 36 magyar katonát és tisztet fegyverzett le a csoport. Zsákmány: 1 golyószóró, 33 puská, 2 géppisztoly, 150 kézigránát, lőszer, élelem stb.

A lefegyverzés megbosszulására 400 főnyi, csendőrökből és katonaságból álló különítmény kihajtotta a házakból a lakosságot és hozzáfogtak a falu felperzseléséhez. A Rákóczi-egység a szomszédos Szmologovicsból még idejében megérkezett és másfélórás tűzharccal kiszorította a faluból a gyújtogatókat. Tíz ház leégett, de a lakosság és jószágai hiánytalanul megmaradtak.

A következő napokban még többször megkísérelték a csapatcsendőrök

a falu felgyújtását és a lakosság elhajtását, de jelentős veszteségeket szenvedve mindannyiszor kénytelenek voltak visszavonulni. Veszteségük: 42 halott, 27 sebesült, 129 fogoly tiszt és katona, 11 golyószóró, 10 géppisztoly, 114 puska.

A további harcok folyamán az ellenségnek okozott veszteség mind emberben, mind anyagban jelentősen megnövekedett.

A Rákóczi-csoport harcainak eredményeként megsemmisült: 7 mozdony, 30 katonasággal teli vagon, 27 vagon lőszer, 22 vagon katonai felszerelés, összesen 79 vagon. Felrobbant egy vasúti híd, kigyulladt két teher- és egy személygépkocsi. Megsemmisült 385 katona és tiszt, megsebesült 412, fogságba esett 267 fő. *Az ellenség összvesztesége: 1064 fő volt.*

Hadizsákmány: 189 puska, 40 géppisztoly, 15 golyószóró, 3 géppuska, 3 aknavető, 40 ló, 8 szekér, 1 személyautó, 1 motorkerékpár, 2 kerékpár, 1 írógép, 5 nyereg, 10 lőszerszám, 3 rádióállomás, 1 mozgókonyha.

A különítmény összefegyverzete, október 25-én a Szovjet Hadsereggel történt egyesüléskor: 84 géppisztoly, 17 golyószóró, 19 pisztoly, 210 puska, 6 rádió, 3 aknavető.

Az Uszta-csoport működési területe több községre kiterjedt, amelyekben a helyi ukrán és magyar lakosság támogatásával „partizán közigazgatást” vezettek be.

Az ellenség állandóan kísérleteket tett arra, hogy a csoportot megsemmisítse és ehhez jelentős erőket vont ki a frontról és vetett be a partizánok ellen. Néhány példa:

Augusztus 10-én 2500, 12-én 2500, 20-án 400 fő, szeptember 18-án két gyalogezred és egy aknavető csoport, szeptember 25-én egy gyaloghadosztály zárta körül az osztag működési területét és tartott hajtóvadászatot a partizánok ellen.

A csoport vesztesége halottakban 21, sebesültekben 12 fő.

A Rákóczi-egység 1944. október 25-én egyesült a Szovjet Hadsereggel.

Lencsés János csoportja.

1944. október 14-én indult el repülőgépen 24 harcos a sztaniszlavi repülőtérről és másnap jött utánuk a felszerelés és 4 fő erősítés. Leszállás után alig indultak el Kassa felé — ahová harcálláspontjukat tervezték —, a csendőrség tudomást szerzett róluk. A helyi lakosság segítségével azonban átvágták magukat a csendőrgyűrűn és átkeltek az Ung folyón. Időközben sok helyi lakos csatlakozott a csoporthoz. Első nagyobb akciójuk az ungvári villanytelep felrobbantása volt.

A csoport öt embere teljesen leszerelt egy tűzérszakaszt és minden felszerelését magával vitte az erdőbe. Egy egész zászlóalj vette körül ezt az erdőt, de behatolni nem mert. Amikor az ellenség állandó nyugtalanítása után Munkács megyében a Zsukov-partizánosztag törzsénél jelentkeztek, az egységnek már 70 tagja volt.

Szónyi Márton csoportja.

Szónyi Márton hadnagy csoportja az Őzd környéki erdőben pusztította a fasisztákat és katonai berendezéseiket. Rövid tevékenységük után azonban németekből és magyar csendőrökből álló ellenséges gyűri zárta körül őket, s az egység minden harcosa a sokszoros túlerővel szemben folytatott hősi harcokban, a parancsnokkal és Ősz Szabó János politikai vezetővel együtt hősi halált halt. Szónyi Márton testét a Kissikátor melletti Balázs-tanya szabadságharcos vérrel áztatott földje takarja.

Észak-Erdély területén három partizáncsoport működött. *Maléter Pál csoportja* Tasnád—Nyíregyháza között, a sok dicsőséges ukrajnai harcban részt vett *Dékán István csoportja* Erdély egész északi részén végigvonulva küzdött, az elveszettnek hitt *Dékán-egység* felkutatására indult *Rékai Miklós csoportja* pedig Máramarossziget, Észak-Erdély és Kárpát-Ukrajna vidékén nyugtalanította a katonai egységeket és több sikeres robbantással bénította az ellenség visszavonulási és utánpótlási vonalait. Ezekben a harcokban halt hősi halált a Dékán-csoport egyik legkiválóbb harcosa, a kiváló képességű szabadságharcos parasztfiú, Ihász-Kovács Sándor.

A Magyarország területén alakult partizánegységek egyik legkiválóbbja volt a *Mokan-komité*, amely 1944 nyarán alakult meg Miskolcon, a helyi kommunisták kezdeményezésére. Vezetői Fekete Mihály és Tóth Béla elvtársak voltak. Kitűnő antifasiszta propagandamunkájuk mellett megakadályozták a már aláaknázott vasúti híd felrobbantását, a Szovjet Hadsereggel felvett összeköttetéssel és pontos hírszolgálatukkal pedig meggyorsították a felszabadító erők előnyomulását és Miskolc felszabadítását.

A sárisápi bányászszakszervezet vezetői, Zgyerka János és Gurin Lajos hívták életre 1944 októberében a *sárisápi partizán-csoportot*. Különösen eredményesek voltak fogoly- és katonaszöktetések, több száz német katonát és katonai szállítóeszközt pusztítottak el, megmentették a bánya felszerelését és igen jó hírszolgálattal segítették a Szovjet Hadsereg harcait.

* * *

A fővárosban az első partizáncsoportok 1944 nyarán alakultak.

A német megszállás idején a függetlenségi mozgalom harcosai, a magyar nép legjobb fiai megértették, hogy most már nem elegendő a „röpiratcsata”, a felvilágosító antifasiszta propagandamunka.

A Budapest utcáin gyülekező hatalmas német páncélos erők, hídjaink aláaknázása, a fontosabb üzemek berendezéseinek nyugatra szállítása és az egyéb jelek figyelmeztettek: a németek romhalmazzá akarják tenni Magyarország fővárosát.

Világossá vált, hogy Budapest dolgozó népe csak akkor akadályozhatja meg a főváros elpusztítását, ha fegyvert fog a német megszállók ellen. Elérkezett a fegyveres ellenállási harc ideje.

Az erőteljesebb nemzeti ellenállás 1944 augusztusában kezd kibontakozni. Az újjáalakult illegális Magyar Kommunista Párt, a „Béke-párt” jobbára propagandisztikus harcán túl, hozzáfog a történelmi helyzetnek egyedül megfelelő, fegyveres ellenállás megszervezéséhez. Partizáncsoportokat, úgynevezett akciócsoportokat szervez. Nyílt levélben hívja fel a népet a partizáncsapatok alakítására:

„...A Magyar Kommunista Párt vezetősége fegyverbe szólítja a magyar nép legjobb fiait!... A döntő szó itt a fegyvereké...”

Rákosi Mátyás elvtárs november elején rádióüzenetben szólítja fel a magyar hazafiakat Budapest megmentésére:

„Most Budapesten van a sor. Ha csak a német rablókon múlik, akkor bizonyos, hogy kő kövön nem marad... De meg lehet akadályozni a magyar főváros pusztulását, ha Budapest népe talpra áll... Ha összefog az öntudatos, szervezett munkás, a nyilas csőcselékét gyűlölő polgár, a hazafias kötelességét ismerő fegyveres erő, akkor meg tudja akadályozni a németek galád szándékát...”

A Kommunista Párt Katonai Bizottságának vezetésével Budapesten egymás után alakultak a fegyveres csoportok, amelyeknek számát, nagyszerű fegyvertényeik sokaságát e rövid írás felölelni nem képes. Szóljunk most néhány sorban a legismertebb csoportokról.

Beszéljen működésükről mindenekelőtt egy-két hivatalos jelentés:

A M. kir. budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztálya 495/1944. pol. biz. számú, a belügyi államtitkárnak küldött jelentésében olvassuk:

„...F. hó 28-án este kb. $\frac{3}{4}$ 10 óra tájban a Kresz Géza u. 8. sz. előtt több német teherautóra ismeretlen tettesek kézigránátot dobtak.”

Ugyanebben a jelentésben:

„Osztályom detektívjei 12 rendbeli vasútrobbanás, illetve megrogálás kísérlete tárgyában folytatnak nyomozást...”

A jelentés továbbiakban arról ír, hogy „a szabotázsokat megbízható fiatal kommunisták hajtják végre”.

„A nyomozást a német biztonsági rendőrséggel együtt folytatjuk.

Budapest, 1944. november 29-én.

Hain Péter

m. kir. kormánytanácsos.”

Fenti osztály ugyancsak 495/1944. pol. biz. sz. alatt december hó 3-ról keltezett jelentésében egyebek között a következőket írja:

„F. hó 2-án a Semmelweis utca 1. sz. ház előtt álló német gépkocsik között bomba robbant fel...” F. hó 2-án a Tisza Kálmán-téri Művelődés Házában 21.30-kor hatalmas dörrenéssel bomba robbant...” A jelentés közli Pozsonyi III. József rendőrfőtörzsőrmester, színházi ügyeletes altiszt részletes beszámolóját. A felterjesztés így zárul:

„...Kétségtelenül megállapítható, hogy az ismeretlen tettes csupán demonstrációs szándékkal helyezte el a robbanóanyagot, mert az elő-

adás befejezése, illetve a közönség eltávozása után helyezte el a robbanóanyagot.”

Október-novemberben az akciógárdák fokozzák harcukat. A „Szir”-csoport kézigránatokkal támadást hajt végre a központi nyilas „Hűség-háza”, kerületi nyilasházak, az ABIT (Antibolsevista Ifjúsági Tábor) székháza, a német megszálló rendőrség és SS-tisztek tanyája, a Metropolisz szálló ellen. Ugyancsak kézigránáttal támadják meg a főváros különböző pontjain a német teherautókat és a nyilas csoportokat.

Főleg német autók elleni kézigránátos akciókban tűnt ki a Jamrich Mihály ifjúmunkás parancsnoksága alatt működő „Laci”-csoport. A nyílt utcán a többi között felrobbantottak két német páncélcocsit is.

A „Szir”, „Laci”- és a „Marót”-csoport Fehér Lajos irányításával működött. Az együttes csoport hajtotta végre a Déli összekötő vasúti híd és a Kelenföldi pályaudvar közötti, a zuglói körvasút és a gödi vasútvonalak felrobbantását. Akciójuknak különösen nagy volt a katonai jelentősége. A „Marót”-csoport („Marót” Padányi Mihály illegális neve volt) legszebb fegyvertényei: a Gömbös-szobor felrobbantása, a Kossuth Lajos utcai nyilas-könyvesbolt felrobbantása, a nyilas-nagygyűlés szétrobbantása a Városi Színházban, három német vasbunker felrobbantása volt.

Ez a csoport minden akcióját a németektől és nyilasoktól zsákmányolt robbanóanyaggal és fegyverrel hajtotta végre.

A Földes László vezetésével harcoló *újpesti partizánok* számos dicső haditetttel írták be nevüket a magyar történelembe.

Megvédték az újpesti üzemeket a felrobbantástól, drámai harcban hiúsították meg az újpesti víztorony felrobbantását. Ha ezt nem akadályozták volna meg, az egész gyárváros víz nélkül marad.

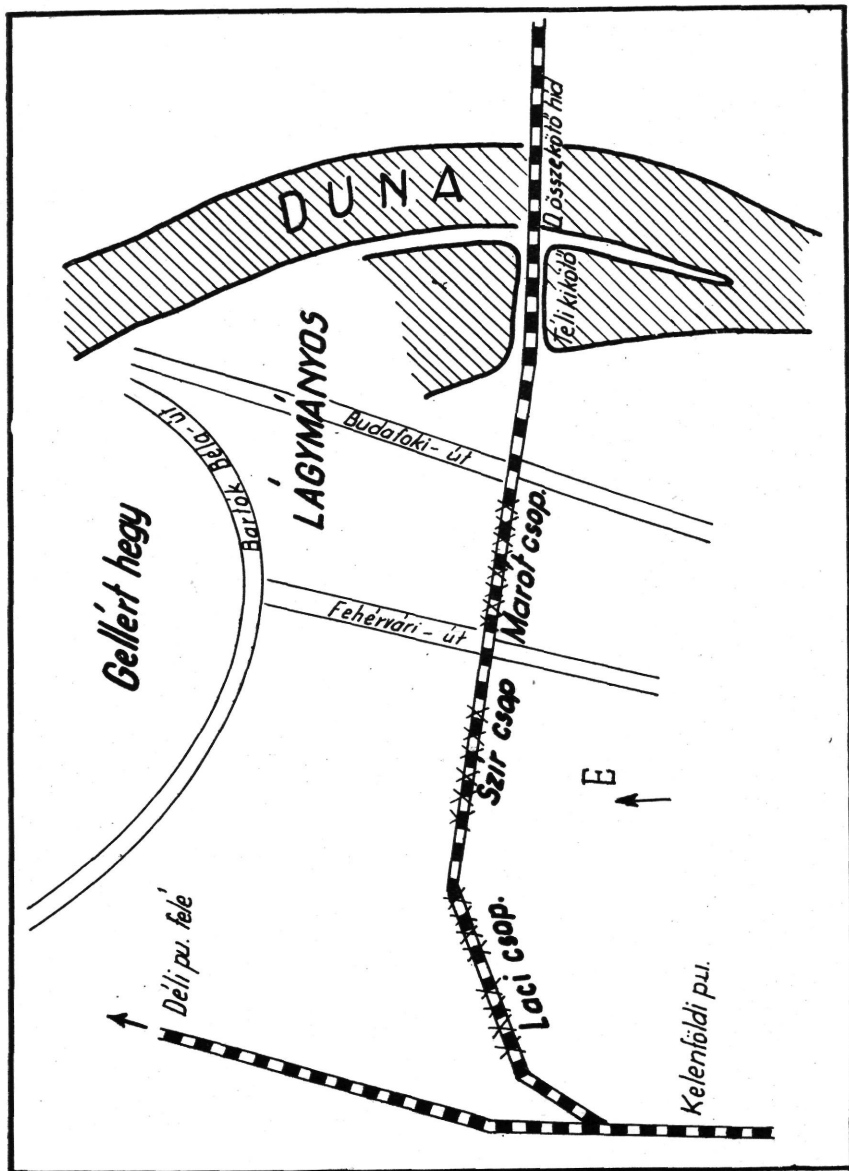
Megmentették 48 kivégzésre összefogott magyar életét, felrobbantották az újpesti nyilasházat, melynek romjai alatt 28 nyilas vesztette életét. Ennél az akciónál halt hősi halált az egyik legbátrabb újpesti partizán: Bán Tibor.

A Kiss Károly és Kende István irányításával működő, mintegy 70 főt számláló „KIMSZ” (Kommunista Ifjúmunkás Szövetség) *gárdák*, a Turcsányi Lajos, Hazai Jenő, Hullai Lajos, Gyórfi Károly, Tamics Jenő, Bata József, Szekeres Pál ifjúmunkások vezetése alatt Kőbányán, Kispesten, Rákospalotán, Rákoshegyen, Pesterzsébeten működtek.

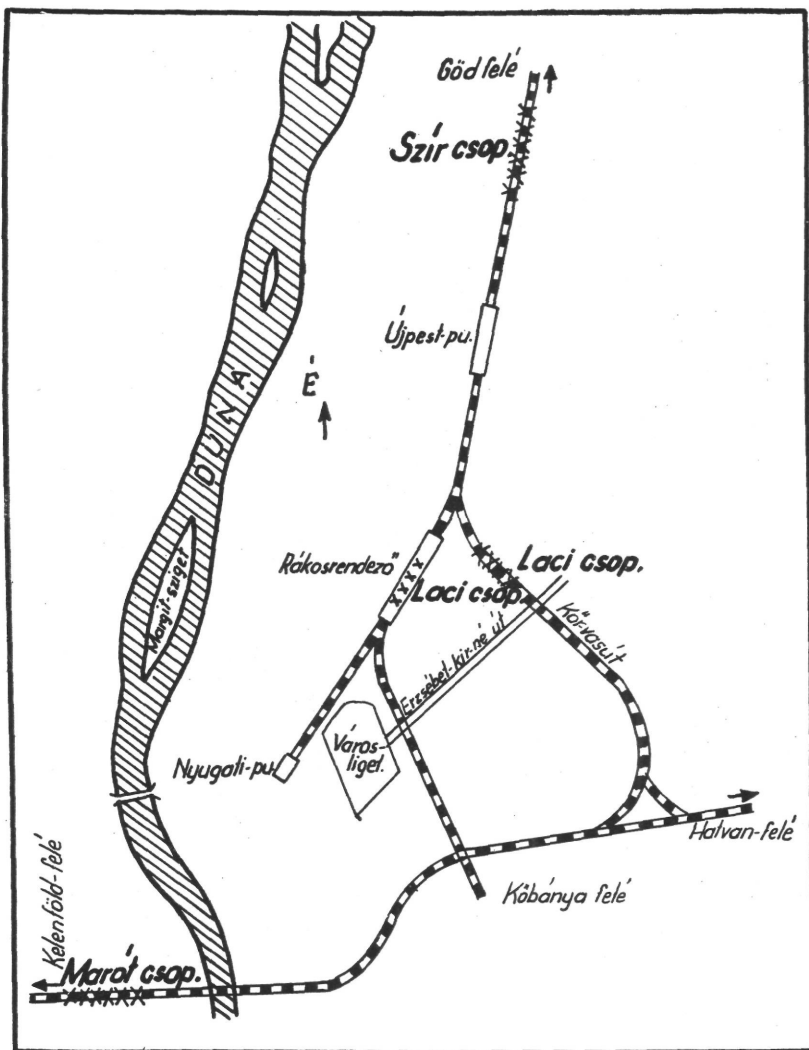
Ezek a csoportok több német teherautót, tüzérségi tüzelőállást, nyilaszékházat támadtak meg és robbantottak fel, nyilas járőröket és SS-csoportokat fegyvereztek le, katonai raktárakat robbantottak fel és fegyveres akcióikkal zavarták a német visszavonulást.

Ilyen akciókban vett részt a Jamrich József ifjúmunkás vezetése alatt működő „Homok-gárda” is.

A nagylétszámú *Kiska-* (Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj) *alakulatok*, — amelyek hivatalos honvédalakulatok voltak — illegális baloldali személyeket, szökött katonákat büjtettek, szabotálták a katonai szállításo-

Az első vasútrobantási akció.

A második vasútrobantási akció.

Magyar szabadságharcosok részvétele az európai népek fasisztaellenes fegyveres partizánharcaiban.

kat, segítették és fegyverrel látták el a Földes-csoportot. A *Kiska-alakulatok* egyik századába beépített Vásárhelyi Miklós illegális kommunista volt az akciók egyik irányítója.

Az ismertetett, szervezett fegyveres csoportok harcai és a nagyszámú spontán ellenállás sajnos, nem duzzadt fel a fővárosban összefüggő fegyveres felkeléssé! — Mégis, azok a férfiak, akik 1944 második felében Budapesten vagy vidéken, és azok, akik orosz földön már előbb is fegyvert fogtak a német és magyar fasizmus ellen, akik sokan életüket adták a magyar nép szabadságáért — a nazaszeretetnek, a nép iránti odaadásnak példamutató harcosai. Harcuk segítette a felszabadító Szovjet Hadsereg előnyomulását. Tettük sokat lemosott abból a gyalázatból, amit a hitlerbérenc Horthy-kormányzat a második világháború folyamán a magyar népre kent. Hősi harcuk, bátorságuk, áldozatvállalásuk, lobogó szabadságszeretetük, a haza és a nép iránti lángoló szeretetük álljon ragyogó példaként az egész magyar nép, különösen pedig a magyar ifjúság előtt.

Legyenek olyan hű fiai hazájuknak, mint a magyar partizánok voltak.

A NÉMET-FASISZTA CSAPATOK SZETZÚZÁSA MAGYARORSZÁGON. (KILENCEDIK CSAPÁS)¹

D. L. Kazarinov vezérőrnagy

A Szovjetunió területének a német-fasiszta bitorlóktól való felszabadítása után, a Szovjet Hadsereg 1944 őszi elején eljutott Magyarországra, Csehszlovákia, Jugoszlávia határaihoz és az a feladat állt előtte, hogy felszabadítsa Csehszlovákia és Jugoszlávia népét a fasiszták uralma alól, szétverje a horthysta hadsereg maradványait és kikapcsolja a háborúból a hitlerista Németország utolsó szövetségését — Magyarországot.

A hitlerista hadvezetést különösen fontos hadi-gazdasági és politikai érdekek fűzték Magyarországhoz. Magyarország ipari gócpontjaiban hadi-üzemek működtek, a magyar bauxit, különösen pedig a magyar olaj nélkülözhetetlen hadifontosságú nyersanyagforrás volt. Magyarország szolgáltatta a fasiszta hadseregnek a háború folytatásához az emberanyag-tartalékot.

A magyar terület stratégiai jelentősége abban állt, hogy Magyarországon keresztül vezettek a legrövidebb utak Ausztriába és Dél-Németországba, ahol a német hadiipar vállalatainak mintegy 60%-a volt összpontosítva.

A hitleri parancsnokság minden intézkedést megtett, hogy állásait Magyarországon megerősítse.

Szeptember folyamán Franciaországból kivont és Magyarország keleti határára átdobott 25 német hadosztályt; Magyarországon totális mozgósítást vezettek be.

A Kárpátokban, a 4. Ukrán Front előtt, az 1. német páncélos hadseregből és az 1. magyar hadseregből álló Heinritzi hadseregcsoport rendezkedett be védelemre.

Kelet-Magyarországon, Erdélyben, a 2. Ukrán Front csapataival szemben a 6. és 7. német és a 2. és 3. magyar hadsereg összesen 36, köztük 8 páncélos és gépkocsizó hadosztályát egyesítő „Dél” hadseregcsoport védett. Jugoszlávia területén a 3. Ukrán Fronttal az „F” hadseregcsoport állt szemben, s Albániában, valamint Görögországban is voltak német-fasiszta megszálló csapatok.

Magyarország területén és a Balkánon, mintegy 82 ellenséges had-

¹ Megtartott előadás kivonata.

osztály tartózkodott. Ilyenformán október elejére a magyar hadszíntéren hatalmas ellenséges erőt összpontosítottak.

E frontszakasz katonai-politikai helyzetének értékelése nyomán kialakult a Legfelsőbb Parancsnokság elgondolása. A cél: szétverni a Kárpátokban, Erdélyben és Jugoszláviában védekező ellenséges csoportosításokat, majd a főerőket Magyarország keleti és déli részein összevonva csapást mérni Budapest—Bécs irányába.

A frontok elé állított feladatok a következők voltak:

A 4. Ukrán Frontnak a 2. Ukrán Fronttal együttműködve ki kellett fejlesztenie támadását Ungvár és Homonna irányába és kijutni a közép-dunai síkságra és a Felső-Tiszához.

A 2. Ukrán Frontnak a jobbszárnyon és középen kellett csapást mérnie Debrecen és Miskolc irányába, szétvernie az ellenség legerősebb csoportosításait Erdélyben és a kárpáti német és magyar csoportosításokat nyugatról átkarolva kijutnia a Csap—Szolnok szakaszon a Tiszához. A Front balszárnya csapatainak el kellett érni a Tisza vonalát Szolnoktól a torkolatáig.

A 3. Ukrán Front csapatainak csapást kellett mérniük Belgrád irányába, szétverni a szembenálló ellenséges csoportosításokat és megtisztítani a német területablóktól a Dunától délre, a Timok és Drina folyók közti egész területet.

A 2. és 3. Ukrán Front kötelékében harcoltak a román és bolgár hadsereg egységei és a magyar partizánok. A front előtt álló feladatot egymással szorosan együttműködve kellett végrehajtani. A kárpáti és erdélyi ellenséges csoportosítások szétzúzásában a fő szerep a 2. Ukrán Frontra hárult, amely az ellenséges kárpáti csoportosítás hátába jutva biztosította a 4. Ukrán Front feladatának megoldását, míg a 3. Ukrán Front Belgrád irányába mért csapása biztosította a 2. Ukrán Front balszárny csapatainak hadműveleteit.

Feladataik végrehajtása után mindhárom Frontnak tovább kellett fejleszteni támadását Budapest és Bécs felé.

Csapataink támadásainak kezdete:

- a Belgrád-i irányban szeptember 28.-a,
- a Munkács—Ungvár-i irányban október 1.,
- a Debrecen-i irányban október 6.-a volt.

A 2. Ukrán Front támadásba átmenve, csapást mért Debrecenre. Október 12-ig felszabadult Kolozsvár (Kluj), Erdély fővárosa, Nagyvárad (Oradea-Mare) és október 19-re a Front magasabb egysége bevette Debrecen, azután pedig Nyíregyházát. Debrecen és Nyíregyházát elhagyva az ellenség elveszítette a kárpáti és erdélyi csoportosításait összekötő fontos útcsofópontjait, ezenkívül veszély fenyegette a Kárpátokban harcoló 1. magyar hadsereg hátát. A magyar és német egységek az utánpótlásuktól való elszakadás veszélye miatt tartalékjaikat debreceni és nyíregyházai helyzetük visszaállítására dobták be.

Debrecen térségében heves harc kezdődött.

A 2. Ukrán Front balszárny csapatai támadásukat nyugati és északnyugati irányba kifejlesztve október 11-én bevették Szegedet, átkeltek a Tiszán, s a folyó nyugati partján 110 km szélességben és 90 km mélységben hídfőállást nyertek, amellyel előnyös feltételeket teremtettek a délkeletről Budapestre mérendő csapáshoz.

A 2. Ukrán Front csapatainak támadása fenyegető helyzetet teremtett a Kárpátokban harcoló ellenséges csoportosítások számára. Ilyen értelemben a 4. Ukrán Front csapatai jelentős segítséget kaptak a Kárpátok gerincén védő ellenség legyőzésében.

A 4. Ukrán Front csapatai hegyi harcokban leküzdötték az ellenség ellenállását, s a Kárpátok hágóit birtokbavéve támadást indítottak Munkács és Ungvár irányába, és október 1-től 17-ig felszabadították Kárpátalját s Csap térségében a 4. és 2. Ukrán Front csapatai egyesültek.

A Belgrád elleni támadás folyamán az ellenség súlyos veszteségeket szenvedett. A lövész és páncélos magasabb egységek a dunai folyami flottila páncélnaszádjaival és a jugoszláv partizánokkal együttműködve, október 20-ra felszabadították Belgrádot.

A jugoszláviai harcok folyamán, a 3. Ukrán Front parancsnokának a Legfelsőbb Parancsnokság azt az utasítást adta, hogy erejének egy részét dobja át a Duna bal partjára a Budapest és Bécsre irányuló támadás előkészítése céljából.

Ezzel befejeződött a 2. és 3. Ukrán Front hadműveleteinek első szakasza.

E frontok csapatai hadműveleteinek második szakaszában folyt le a budapesti hadművelet. Ez ideig az ellenség fő csoportosítása Nyíregyháza közelében volt, azaz a 2. Ukrán Front jobbszárnyán.

A Duna—Tisza között az ellenség csoportosítása gyenge volt.

Magában Budapesten a német-fasiszta parancsnokság ugyancsak nem rendelkezett nagyobb erővel.

Ezeket a körülményeket kihasználva a 2. Ukrán Front balszárny csapatai a Duna—Tisza között támadásba kezdtek, elfoglalták Kecskemétet és november 4-re délről elérték Budapest külső védelmi vonalait. A 2. Ukrán Front parancsnoka erőt a középre átcsoportosítva támadásba ment át és keletről is elérték Budapest védelmi vonalait. Erre az időre azonban a hitlerista parancsnokság Miskolcra jelentős erősítést dobott. Budapestre és a front csapatainak a várost menetből bevenniük nem sikerült.

Budapestért hosszadalmas harc kezdődött. A 2. Ukrán Front csapatainak legnagyobb erőfeszítéseit a Budapestért folyó harcok igényelték.

A 2. Ukrán Front csapatai a jobbszárnyon nyugati irányba előnyomulva elfoglalták Miskolcot és támadásukat Ipolyság irányába kifejlesztve, Budapestről északra kiérték a Dunához. A 2. Ukrán Front balszárny csapatai Ercsi körletében és délebbre átkeltek a Dunán, s északi irányba támadást indítottak és elérték a Velencei-tó és Duna között kiépített ellenséges védelmi vonalat.

Ugyanebben az időben a 3. Ukrán Front csapatai, Apatin és Baja térségében átkeltek a Dunán, hidfőállást teremtettek a Duna nyugati partján, támadást fejlesztettek ki Magyarország mélységében Budapest nyugatról való megkerülésére és december első napjaiban ugyancsak elérték a Velencei-tó és Balaton körül kiépített védelmi vonalat.

A Budapest körletét védő „Dél” hadsereg 26 hadosztályból, köztük 10 páncélos és gépkocsizó hadosztályból álló főerejét félgyúruvel karolták át. Szükségessé vált az ellenség budapesti csoportosításainak bekerítése, ezért a 2. Ukrán Front jobbszárny csapatai támadásukat Ipoly-ságtól nyugatra továbbfolytatva elfoglalták Léva körletét és december 26-án a Duna északi partján elérték Esztergomot.

A 3. Ukrán Front csapatai támadásukat északi és nyugati irányban kifejlesztve december 26-ra ugyancsak elérték Esztergomot. A Velenceitől keletre támadó 2. Ukrán Front csapást mérő csoportosításai nyugatról elérték Budapestet és megkezdték a harcot Buda peremkerületeiért. A két Front együttműködésével bekerítették az ellenség budapesti csoportosításait.

Ugyanebben az időben a Velencei-tótól balra harcoló csapatok elfoglalták Székesfehérvárt és elérték a Neszmély—Balaton-i vonalat és létrehozták az ellenség budapesti csoportosítása körülkerítésének külső frontját.

December 26-án Budapest 180 000-es helyőrségének bekerítése befejeződött.

A német parancsnokság intézkedéseket tett, hogy megsejtsé Budapestet körülkerített csapatait és megőrizze helyzetét a dunántúli részen. Ebből a célból január—februárban az ellenség egymásután három ellencsapást hajtott végre. — Az elsőt, 5 páncélos hadosztállyal január 2-án Komárom körzetéből Bicske, Budapest irányába mérte, ezt az ellencsapást visszaverték. A második ellencsapást január 11-én a Székesfehérvártól északnyugatra fekvő körzetből kiindulva Zámoly, Lovasberény, Budapest irányába indították. Az ellenség ebben az irányban 5—6 nap alatt mindössze 6—7 km-t tudott előrehaladni, ellencsapását visszaverték.

Erőátcsoportosítás után, a Székesfehérvártól délnyugatra eső körletből az ellenség január 18-án indította harmadik ellencsapását Dunavecse és északra, Vál, Ercsi irányába.

Csapataink súlyos harcainak és ellenmanővereinek eredményeképpen a Duna és Vál felé kitörő ellenséget február 7-re visszadobták a Balatonhoz és Velencei-tóhoz.

Az ellencsapások után a németek nagyobb ellentámadásra készítettek erőiket. E cél érdekében a nyugati frontról átdobták a 6. SS páncélos hadsereget és egyéb egységeket is összegyűjtöttek. Az ellentámadásra összpontosított ellenséges csoportosulás 310 000 embert, 6000 löveget, 1600 harcokocsit, 800-nál több szállítógépkocsit és mintegy 900 repülőgépet számlált állományában.

A főcsapást, a 6. páncélos hadsereg erőivel és a 6. tábori hadsereggel a Balaton és Velencei-tó közötti sávban, Dunaföldvár irányába tervezték azzal a céllal, hogy a 3. Ukrán Frontot kettévágják, majd sikerüket a szárnyakon tovább fejlesztve a Duna mentén, a Velencei-tótól északra és a Balatontól délkeletre lévő csapatainkat megsemmisítsék, és kivezessék saját csapataikat a Dunához. Erre az időre, január 13-ra Pestet bevették.

Kisegítő csapásokat hajtottak végre Nagykanizsa körletéből Kaposvár és a Duna irányába, Eszék körletéből pedig Pécs irányába.

A német támadás március 6-án éjjel kezdődött. Először a déli szakaszon, Valpovó körletében ment át az ellenséges csoportosítás támadásba és a Dráván átkelve sikerült a folyó északi partján kisebb harcászati hídfőállást nyernie. A Nagykanizsa térségében működő 2. páncélos hadsereg március 6-án reggel 7 órakor kezdte meg támadását, azonban támadása már a harc első napján összeomlott.

A 6. páncélos hadsereg a főcsapást Seregélyes, Alsótárnóca szakaszon Dunaföldvár irányába folytatta és ebben az irányban elkecsereedett harcok folytak egész 1945. március 16-ig.

Nagy veszteségek árán az ellenségnek sikerült Siófok, Simontornya, Sárkeresztur és a Velencei-tó északnyugati részéig előnyomulni, Dunaföldvár irányába a Sárvíz csatornán átkelni, 30 km. mélységig behatolni védelmünkbe, miközben élőerőben és technikában óriási veszteségeket szenvedett.

A 2. és 3. Ukrán Front csapatai január 16-án megindították támadásukat Bécs irányába, aminek következtében a németek abbahagyták támadásukat és megkezdték gyors visszavonulásukat Nyugatra.

1945. április 4-én Magyarország teljesen felszabadult.

MAGYAROK A SPANYOL NÉP SZABADSÁGHARCÁBAN

Sziklai Sándor ezredes

A mi forradalmi korszakunk különösen kimagasló fordulópontja az emberiség történelmének. Az imperialista háborúk, a proletár-forradalmak, a szocializmus győzelme, az elnyomott nemzetek és gyarmati népek függetlenségi szabadságharca és sorozatos győzelmei a dolgozó tömegek sokszázmillióit mozgatták meg és vezették be az új történelmet alkotó nagy küzdelembe.

Századunk kezdetén, 1905-ben ment végbe az első orosz forradalom, amely „új lapot nyitott a világtörténelemben, igen mélyreható politikai megrázkódtatások és forradalmi viharok korszakát nyitotta meg, megvetette az alapját az európai munkásmozgalom és az elnyomott ázsiai népek nemzeti felszabadító mozgalma fellendülésének.”¹

1917-ben pedig a világtörténelem legnagyobb forradalma és szabadságharca, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom döntötte sírba az orosz kapitalizmust, amely társadalmilag és politikailag új utat mutatott az emberiség történelmében a szocializmus útján. Az Októberi Forradalom és az utána következő nagy harcok tüzeiben születtek meg mindazok a győzelmek, amelyek végeredményben az egész emberiség felszabadítását fogják eredményezni a kapitalizmus, a nemzetközi imperializmus járma alól. A Szovjetunió, Kína és a népi demokratikus országok győzelmei a fasiszták és imperialisták felett csak azért voltak lehetségesek, mert ezt a nagy szabadságharcot a Szovjetunió Kommunista Pártja, a többi Kommunista Pártok és munkáspártok vezették. *Ma már klasszikus politikai axiómává vált az a tétel, hogy minden országban, ahol komoly fegyveres ellenállás fejlődik ki a fasiszmus ellen, ezt a harcot a kommunista vagy munkáspártok vezetik és lelkesítik.* Mindenütt ezekben a küzdelmekben a nemzetközi proletariátus és széleskörű dolgozó tömegek voltak az események mozgató és történelmet formáló erői.

A magyar szabadságharcosok itthon és külföldön mindenütt, ahol erre csak alkalom és lehetőség adódott, aktívan vették ki részüket a magyar és nemzetközi fasiszmus ellen vívott szabadságharcokból. Ez a harc nem véletlen jelenség nem „lázító kommunista agitátorok” rosszindulatú aknamunkájának eredménye, mint ahogyan ezt akkor Horthy, Hitler és Mussolini propagandasorozatvető hazug gépezete csaholta. Korunk szabadság-

¹ Tézisek az első orosz forradalom 50. évfordulójára. Szabad Nép. 1955. január 24.

harcainak az okai mélyen benne gyökereznek a rothadó monopolkapitalizmus méhében. A fasiszták elleni szabadságharc korunk objektív törvényszerűsége és elkerülhetetlen rúgója a fejlődésnek, az emberiség haladásának útján. Az elnyomott és kizsákmányolt dolgozók ma már nem túrik tovább a bérabszolgaság és gyarmati elnyomatás jármát, mindenütt fel-lángol a szabadságharc a fasiszták és mindenféle imperialista elnyomók ellen. A kommunisták érdeme az, hogy ezt a szükségszerűséget a marxizmus-leninizmus alapján felismerték, levonták ebből a tényből a szükséges gyakorlati következtetéseket és a proletariátus, a dolgozó nép élére álltak, szervezték és vezették ezeket a mozgalmakat. És ugyanezt fogják csinálni a jövőben is mindenütt, ahol még a tőke uralkodik, mindaddig, míg győzelemre nem viszik a népek szabadságának és függetlenségének zászlaját.

A magyar szabadságharcosok, hazánk legjobb fiai áldozatos, véres harcok árán fennen hordozták őseink szabadságharcos, nagy történelmi jelentőségű hagyományainak sok vihart látott zászlóit. Ez is bizonyítéka annak, hogy a magyar nép szívében sohasem aludt ki a hazafiság, a szabadságharc tüze és ebben rejlik jelenünk és *szocialista jövőnk biztonságának egyik éltető forrása.*

Vizsgáljuk meg röviden a magyar és nemzetközi fasizmus elleni harc gazdasági és politikai előfeltételeit, okait. Mint tudjuk, a második világháború éppen úgy, mint az első, nem a véletlen dolga, hanem a reakciós imperialista erők évtizedeken keresztül gazdaságilag, politikailag, ideológiailag és katonailag előkészített műve. A monopolkapitalizmus általános válságának elmélyedése és a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvénye alapján megbomlott a világkapitalizmus gazdasági rendszerének egyensúlya.

A 1929—1933. évek gazdasági válsága mélyen megrendítette a már történelmileg halálraítélt kapitalizmust. A tőkés országok még ki sem másztak ebből a válságból, már újabb gazdasági válság zúdult rájuk 1937-ben, amely különösen romboló erővel mutatkozott meg. Ezek a válságok lényegesen meggyorsították a második világháború előkészítését és kibontakozását. Kiéleződtek az imperializmus alapvető ellentétei. Éles harc bontakozott ki az imperialista ragadozók között a világ újrafelosztásáért, a piacokért, nyersanyag-forrásokért, olcsóbb munkaerőért és tőke kivitelért.

Az Amerikai Egyesült Államokban a munkanélküliek száma 10 millióra emelkedett. Angliában és más kapitalista országokban szintén rohamosan nőtt a munkanélküliség. Lényegesen romlott a dolgozók gazdasági és politikai helyzete. Gyorsan élesedett a tőkék és a proletariátus közötti osztályellentét. Az agresszív fasiszta államok: Németország, Olaszország és Japán meg is kezdték az úgynevezett „lokális-háborúkat”, Abesszínia, a Spanyol Köztársaság és más államok ellen. Így kezdődött a második világháború Afrikában, Európában és Ázsiában. Persze a fasiszta hazug propaganda nap-mint nap azt bömbölte, hogy ők csak a „vörösök”, a kommunisták és a Komintern ellen harcolnak. Így akarták

félvezetni a világ dolgozóit. De persze ez az imperialista „szög” hamar kibújt a zsákból, mert nyilvánvaló volt, hogy Abesszíniában nincsenek felforgató kommunisták, sem Komintern.

„Mindezek a tények azt mutatják, hogy a második imperialista háború valójában már elkezdődött. Orozva jött, hadüzenet nélkül. Államok és népek valahogy észrevétlenül belecúsztak a második imperialista háborúba. A háborút a világ különböző részein a három agresszív állam: Németország, Olaszország és Japán fasiszta vezető körei kezdték. A háború a Gibraltártól Sanghájig terjedő óriási térségen folyik. A hadviselő országok lakossága több mint félmilliárd. A háború végső fokon Anglia, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok tőkés érdekei ellen irányul, mivel az a célja, hogy a világot és a befolyási területeket az agresszív országok javára és ezeknek az úgynevezett demokratikus államoknak rovására felosszák.”²

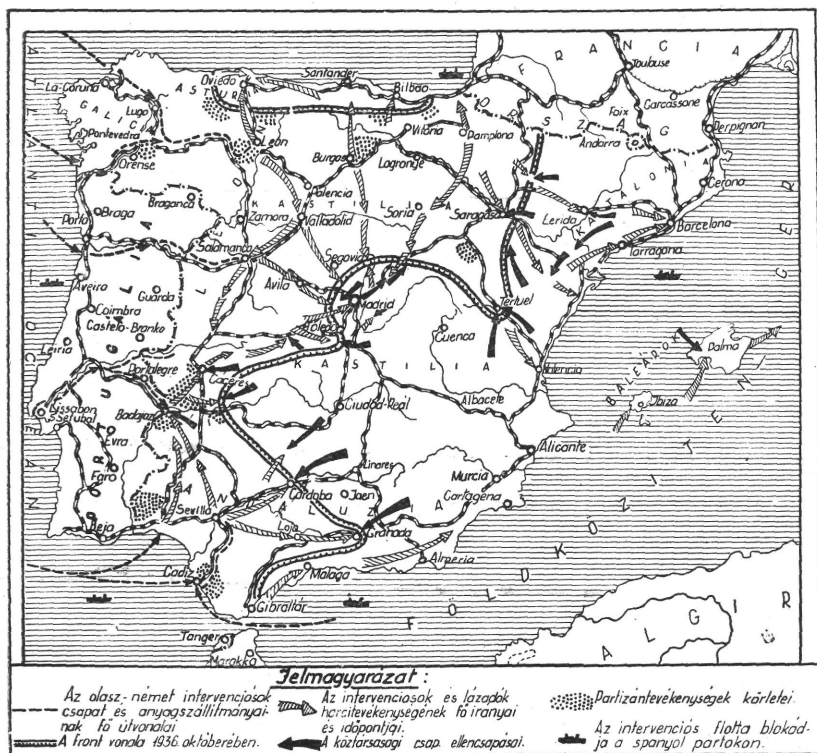
A második imperialista háború tehát tulajdonképpen már 1935—36—37-ben megkezdődött. Ez a háború már kezdetben is, mint kegyetlen, véres, rabló imperialista háború, a legbarbárabb pusztításokkal járt Abesszíniában, Spanyolországban és Kínában. E népek és nemzetek évszázados anyagi és szellemi munkájának eredményeit semmisítették meg pár hónap alatt és embertelenül gyilkolták ezen országok békés lakosságát.

Spanyolország Európában első volt azok közül az országok közül, amelyet a nemzetközi fasiszták galádul megtámadtak még a második imperialista háború kezdetén. Ennek a hős népek a hároméves heróikus szabadságharca Hitler, Mussolini és Franco fasiszta hordái ellen, korunk egyik kimagasló hőskölteménye.

* * *

1936. januárjában a Spanyol Kommunista Párt kezdeményezésére, a baloldali erők összefogásával megalakult a Népfront. Az 1936. február 16.-i választásokon ez a Népfront győzelmet aratott. Ennek a győzelemnek eredményeként olyan kormány jött létre, amely a baloldali pártok támogatását élvezte. Ez a Népfront kormány visszaállította mindazokat a demokratikus vívmányokat, amelyeket az előbbi reakciós kormány 1934 végén eltörölt, és ezzel a Spanyol Köztársaság, amely 1931-ben keletkezett, újra a dolgozó nép többségére támaszkodott. De a külső és belső fasiszta véredek halálosan gyűlölték a Spanyol Köztársaságot. Sehogy sem tudtak megbékélni azzal a ténnyel, hogy Spanyolországban újra demokratikus rendszer uralkodik. A spanyol hazaáruló tábornokok Hitlerrel és Mussolinivel karöltve készítették elő az összeesküvést a spanyol nép ellen. 1936 július 17-én Marokkó több helységében és a Kanári szigete-

¹ A Szovejtunió Kommunista (b) Pártjának története. Szikra, 1950. Budapest, 402. o.

A spanyol polgárháború hadműveletei.

ken fasiszta lázadás tört ki a Spanyol Köztársaság ellen. Július 18-án a zendülés már átterjedt Spanyolország összes helyőrségeire.

A lázadók élére Francó generális került, aki már régóta a német katonai kémszervezet ügynöke volt. Francó angol gépen repült a félszigetre azzal a céllal, hogy a zendülők vezetését a kezébe vegye. A spanyol nép, a Kommunista Párt hívó szavára talpra állt és gyorsan leverte a kalandor tisztek és tábornokok helyőrségi lázadását. Így történt Madridban, Barcelónában és más nagyobb városokban és iparközpontokban, ahol a nép a szó szoros értelmében egy pár nap alatt elfojtotta és leszerelte a lázadókat. Csak egy pár, egymástól elszigetelt helyőrség volt még a rebellesek kezében, de ezekre szintén elkerülhetetlen vereség várt.

Amikor a német és olasz fasiszta kolompósok azt látták, hogy a görbelábú, angolkóros Francó nem birkózik meg a nép erejével, azonnal segítséget nyújtottak neki. Repülőgépekkel szállították Spanyolországba Marokkóból a mór zsoldosokat és az idegenlégió csapatait. Ezek a bestiális, degenerált hordák, akiket Francó a társadalmi élet alvilágából szedett össze, gyorsan lerohanták a spanyol városokat, falvakat, halomra gyilkolták a lakosságot, égették, pusztították a világhírű spanyol kultúrértékeket. Hitler és Mussolini ugyanekkor gyors ütemben szállított különféle fegyvert, géppuskát, ágyút, harckocsikat, katonai repülőgépeket, lőszeret és mindennemű felszerelést, amire szükségük volt a lázadóknak. A náci kormány két hadihajórajt is küldött a spanyol partokhoz. A rebellek generálisok még a hadművelleti terveiket is a német és olasz vezérkarral együtt dolgozták ki. Csakis ezzel a gyors segítséggel tudott Francó már augusztusban észak és dél irányából támadást indítani Madrid ellen.

A spanyol nép gyors és határozott ellenállása a fasisztákkal szemben bebizonyította, hogy a belső reakciós fasiszta erők egymagukban nem képesek megdönteni a spanyol köztársaságot. A német és olasz fasiszták erre azzal válaszoltak, hogy ledobták magukról az álarcot és nyíltan beavatkoztak a spanyol nép jogos harcába, a lázadók oldalán. Így kezdődött meg 1936 nyarán az olasz és német fasiszták nyílt katonai intervenciója a spanyol nép szabadságharca ellen. A két agresszív fasiszta állam mindenféle fegyvernembeli sorcsapatokat küldött Francónak, korszerű felszereléssel, fegyverrel, haditechnikával, stb. köztük hadihajókat is.

A spanyol nép harca jogos nemzeti forradalmi függetlenségi harc volt a kül- és belföldi reakcióval, a fasisztákkal szemben. Dolores Ibarruri a spanyol nép lánglelkű vezetője a következő sorokban jellemezte a spanyol nép szabadságharcát: „A spanyol nép a demokartikus vívmányok védelmezése mellett síkra szállt az ország szuverénitásáért és függetlenségéért a fasiszta katonai reakcióval és a külföldi intervencióval szemben. Ez a spanyol nép háborújának nemzeti forradalmi jelleget adott. Nemzeti volt azért, mert a nép szállt harcba az országot az olasz-német gyarmati sorba dönteni akaró külföldi intervenció ellen és forradalmi volt azért, mert a spanyol nép a spanyol reakció ellen küzdött a hosszú és elkeseredett

harcban kivívott demokratikus szabadságjogainak megtartásáért, megerősítéséért és fejlesztéséért.”³

A spanyol nép bátran sikra szállt a nemzetközi fasizmus, az imperialista hatalmak, a II. Internacionálé opportunistá áruló vezetői és a Vatikán keneteljes intervenciók politikája ellen. *A népek ez a harca mindvégig egyenlőtlen véres küzdelem volt, mert az ellenség nemcsak élőerőben, hanem fegyverben és felszerelésben is mindig túlsúlyban volt.* A spanyol néphadsereg állandóan kevés fegyverrel rendelkezett, különösen repülőgépekben és tüzérségben szenvedett hiányt. A nyugati „demokráciák”, köztük az amerikai is, nem adtak el fegyvert a spanyol köztársaságnak, sőt egyenesen akadályozták annak megvásárlását, mindennütt, ahol csak lehetett. A nyugati reakciós kormányok ugyanakkor nem ellenzték azt, hogy a német és olasz fasiszták mindenben támogatták a rebelleket. Sőt sok esetben ők maguk is készségesen támogatták és szállították hadfelszerelést Francónak. Örök szégyene a szociáldemokrata Blum-féle francia kormánynak az a tény, hogy még azokat a fegyvereket sem szállították le a spanyol törvényes kormánynak, amit már arannyal kifizettek a fegyvergyárosoknak, s ezzel megnehezítették a spanyol nép szabadságharcát. De ugyanezt megtette az Egyesült Államok kormánya is. Daladier és Bonnet kormánya, 4,850.000 arany frankot rabolt el a Spanyol Köztársaságtól ebben az időben.

De a spanyol nép sem maradt egyedül a nemzetközi fasizmussal szemben. Legelőször és mindvégig a legnagyobb segítséget a Szovjetunió népe nyújtotta a vérző Spanyolországának. Sztálin ismeretes táviratában megállapítja, hogy „Spanyolország felszabadítása a fasiszta reakciók igája alól, nemcsak a spanyol nép ügye, hanem az egész élenjáró és haladó emberiség közös ügye.” Ez a távirat hatalmas lendületet adott a harcoló Spanyolország megsegítésére. A világ minden táján nagyméretű szolidaritási mozgalom és népgyűlések indultak meg a spanyol szabadságharcosok érdekében. A világ minden táján a spanyol néppel rokonszenvező dolgozók különböző anyagi, erkölcsi és politikai segítsége mellett ott látjuk a legértékesebbet is, az embert, az antifasiszta önkénteseket, akik siettek a spanyol nép segítségére. A Szovjetunió népe — csupán a szakszervezetek és kolhozok testvéri segítsége útján — egy év alatt több mint 100 000 pud lisztet, vaját és cukrot, hatalmas mennyiségű konzervet, ruhaneműt, az öltönyök tízezreit küldte el, összesen 50 millió rubel értékben, a spanyol nép hős fiainak.

A Kommunista Pártok, köztük a Kommunisták Magyarországi Pártja is, megindították a spanyolországi önkéntesek toborzását. A világ minden részéből óceánokon, tengereken, szárazföldön, hajókon, vonatokon, csónakokon, hegyi ösvényeken, gyalog, repülőgépeken százával és ezrével jöttek

³ Dolores Ibarruri tanulm. Lásd: Voproszi Isztorii. 1953. 11. sz. Ugyanez magyarul: „A spanyol nép nemzeti felszabadító harca az olasz és német intervenciók és fasiszta lázadók ellen.” (1936—1939.) A Magy. Tud. Akad. Történettudományi Intézetének értesítője. 1954. jan.—júni. Kézirat gyanánt.

Madridba az önkéntesek a nemzetközi brigádokba. 53 ország legbátrabb fiai indultak életük kockáztatásával Spanyolországba, Madridba, a hős, büszke városba amely majdnem három éven keresztül a haladó emberiség egyik védőbástyája volt, amelyen a világszabadság zászlója lengett a fasiszta barbárokkal szemben. A nemzetközi brigádok a spanyol szabadságharcosokkal karöltve, mindvégig megállták a helyüket.

Madrid lángoló barrikádjain az „ezernyelvű, egyszívű brigád” éles szuronyok rohamával valósította meg a fasiszta vérebekkel szemben a proletárnemzetköziség magasatos eszméjét. A magyar nép legjobbjai, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom magyar veteránjai, az 1919. évi Magyar Tanácsköztársaság volt vörös katonái, az illegalitásban dolgozó magyar kommunisták, — népünk szabadságharcos múltjának szellemében, — 53 ország legjobb fiaival, köztük a hős párizsi Kommunardok unokáival együtt emeltek élő védősorfallat Madrid határán Hitler, Mussolini és Franco fasiszta hordái ellen. A spanyol nép sohasem felejtí el ezt a testvéri harcos segítséget, amit a Szovjetuniótól, a Kommunista Pártoktól és általában az egész világ antifasiszta mozgalmától 1936—1939-ben kapott.

A magyar dolgozók öntudatos rétegei elevenen érdeklődtek a spanyol szabadságharc iránt. Különösen vonatkozik ez a kommunista és szocialista ifjúságra, amely nagy érdeklődéssel kísérte a spanyol eseményeket, rokonszenvezett a spanyol forradalommal és sokan közülök ingadozás nélkül vállalták a Spanyolországba való utazást. Jóllehet Horthyék rendőrkopói üldözték a spanyol köztársaság érdekében kifejtett propagandát és tevékenységet, a rendőrség igyekezett minden eszközzel a Spanyolországba való utazást megakadályozni, ennek ellenére a kommunistáknak és az ifjúmunkásságnak többször sikerült kinyilvánítania a véleményét a spanyol nép harca iránt. Így pl. Budapesten és vidéken az Országos Ifjúsági Bizottság csoportjaiban gyakran szerveztek előadásokat a spanyol nép hősi ellenállásáról. A fiatalság lelkesedéssel hallgatta ezeket az előadásokat.

Voltak bátor munkások és ifjak, akik nekivágtak a nagy útnak, így pl. Sebes György, aki itthon tevékenyen résztvett az illegális mozgalomban, tagja volt a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség vezetőségének. Alig szabadult ki Horthyék börtönéből, indult a spanyol antifasiszta hadszíntérre és ott csakhamar megtalálta helyét a Rákosi zászlóaljban. „Kerekes Ferenc budapesti famunkás pénz nélkül, útlelél nélkül indult útnak. Négyszer dobták vissza a különböző országhatárokon, öt hónapig tartott az útja. Budapesttől Madridig, de antifasiszta meggyőződése leküzdött minden akadályt, és beállhatott a köztársasági hadseregbe.”⁴ *Itthon hagyta feleségét és gyermekét.* Zaborai Béla faesztergályos a Rákosi zászlóalj volt golyószórós katonája, (akinek testvéröccse Zaborai Jenő hősi halált halt a spanyol forradalomban) szintén már 1936-ban illegálisan indult Madrid felé és csak 1937-ben ért oda, mert a rendőrség többször elfogta és visszadobta.

⁴ Kovács István és Flórián János szerk.: Magyar szabadságharcosok a fasiszmus ellen. Adatok a Magyar Partizánmozgalom Történetéhez. Bp. 1946.

Sebes György, Kerekes és Zaborai elvtársakhoz hasonlóan a szélrózsa minden irányából jöttek a magyar antifasiszta önkéntesek: Magyarországról, a Szovjetunióból, Amerikából, Franciaországból. Szerte a világból, ahol magyar emigráció volt, a legjobb tagjait küldte a spanyol nép segítségére. Ezek a bátor magyar szabadságharcosok, legyőzve a magyar és nemzetközi reakciós rendőrség akadályait, megérkeztek Spanyolországba. A Spanyolországban harcolt szabadságharcosok dala a következő sorokban örökíti meg a proletár nemzetköziség e nagyszerű példáját és cselekedetét:

*„Anyám, édesanyám, szedje össze ruhámat,
Messze földre megyek, ne epossze a bánat.
Messze spanyol földön véres harcban áll a munkás nép.
Katonának megyek, oda kell a segítség.”*

Magyarországból jött elvtársak, akiket az illegális pártmunka, a magyar fasizmus elleni harc, Horthyék börtöne és üldözése acélszilárddá edzett, képezték a Rákosi zászlóalj kemény magvát. Ezeket a forradalmárokat a Magyar Kommunista Párt és *Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége* nevelte és irányította a spanyol nép segítségére. Madrid barikádjairól a *Nemzetközi Brigádok* magyar önkéntesei: a „törhetetlen fajta” ezt írták a szegedi Csillag-börtönbe korunk legnagyobb magyar szabadságharcosának, Rákosi Mátyás elvtársnak: „A népek spanyolországi nagy barátkozásában zászlóaljunkban igazi, vérrel írt szerződést kötöttek a spanyol és a magyar nép fiai. Egy ügyért harcolnak közösen, egy ügyért hullatják véréüket: a szabadságért. Azért a szabadságért, amelyért élt, halt a mi halhatatlan, lánglelkű költőnk, Petőfi Sándor, amelyért „nem nyughattak szolgaföldben” a Dózsák...”

A nemzetközi antifasiszta harcосok a nemzetközi brigádok soraiba álltak be, amelyek már 1936 október végén megalakultak. Az összesereglett magyar kommunistákból és pártonkívüli munkásokból, dolgozó parasztokból és haladó antifasiszta értelmiségi harcосokból 1936 október 17-én megalakult az első magyar katonai egység, a Rákosi század, amely a XI. nemzetközi brigád, Edgar Andre zászlóaljában harcolt. A nemzetközies gyülekezőhelye Albacete-ben volt. Itt kapták meg a felszerelést, fegyvert és a rövid párhetes kiképzést.

A fasiszta vezérkar nem titkolta, hogy 1936 november 7-én mindenáron be akart rohanni Madridba. Ez a terv szertefoszlott, meghíúsult a spanyol nép és a nemzetközi brigádok rendíthetetlen ellenállásán. A Spanyol Kommunista Párt és annak vezetői, Jose Dias és Dolores Ibarruri fegyverbe szólították Madrid lakosságát. Dolores Ibarruri lángoló beszédei rávilágítottak arra a nagy veszélyre, amely Madridot és vele együtt az egész köztársaságot fenyegette.

„Gyermekeink élete és jövője függ tőlünk. Ezekben a pillanatokban nem lehet habozni, sem félnenken cselekedni. Mi asszonyok követeljük,

hogy a férfiak bátrak legyenek! Meg kell értetnünk velük, hogy egy férfinak tudnia kell méltóan meghalni. Inkább leszünk hősök özvegye, mint gyávák felesége.”⁵

A nemesszívű hős madridi lakosság még a legvéresebb harcok és rombolások közepette sem hagyta el szeretett fővárosát, még azok sem, akiknek nem volt fegyver a kezében. Az ellenség pokoli nehéztüzérségi és légi szőnyegbombázásai máglyatüzén harcolva építettek barikádokat és védték féltett szabadságukat. Ilyen körülmények között jelent meg Madrid utcáin legelsőnek november 7-én a XI. nemzetközi brigád, amelynek első soraiban ott látjuk a magyar antifasisztákat, az első Rákosi századot, a harmadik Edgar Andre zászlóaljban. „... a XI. brigád első ezerötszáz embere teljes felszereléssel és baszk sapkával már Madrid utcáin vonult fel a város legészakibb részén húzódó front felé, ahol a halott milicisták megüresedett helyeit foglalták el a lövészárkokban.”⁶ Óriási lelkesedést és bátorságot váltott ki Madrid védelmezőiből a nemzetközi brigádok katonás fegyvelmezett egységeinek a megjelenése Madrid barikádjain. De a nemzetközi antifasiszták is fellelkesültek, erőt és bátorságot merítettek a madridiak hős ellenállásából, amikor látták azt, hogy nemcsak a felnőtt férfiak és a felfegyverzett harcosok, hanem asszonyok, lányok, gyermekek és öregek bátor, önfeláldozó magatartással éjjel-nappal dolgoznak, építenek barikádokat, erődítményeket és vívják élet-halál harcukat Madrid peremén. A hős védők magasra emelték bosszúálló öklüket és „No pasaran”, szenvedélyes csatakiáltással üdvözölték a nemzetközi brigádokat, köztük hazánk fiait is. Így a harcok tüzeiben forrt össze a spanyol nép és a nemzetközi antifasiszták vasakarata és ellenálló ereje, amely száz csatában is megállta a próbát a fasiszta szennyáradattal szemben Madrid alatt és másutt a spanyol földön. *A fasiszták nem törtek át!*

Kimagasló érdemeik vannak a magyaroknak Madrid heroikus védelmében. Már maga az a tény figyelemre méltó, hogy a Rákosi század a XI. brigád soraiban a nemzetközi brigádok közt is elsőnek került bevetésre 1936-ban. A november 7—8—9-i harcokban a Manzaneres folyó partján erélyes ellenökéssel állították meg a magyarok a vad mörök előretörését azon a szakaszon, ahová bevetették őket. Itt esett át a tűzkeresztségen a Rákosi század. Persze ez a fegyvertény súlyos véráldozatokkal is járt. Nagy veszteség érte a századot. Itt esett el Zsinkó Vilmos, a magyarok egyik vezetője; Hercz Imre és Onth Imre voltak a század első hősi halottai. Noha ez a harc mégcsak az első tűzpróba volt, mégis a Rákosi század már itt is megmutatta oroszlánkörmét a möröknek. November 28-án ugyanez a század, amelynek létszáma már csak 30 emberből állt, kézigránátokkal megállította a fasiszták harcokcsirohamát, amelyet a német Thälmann zászlóalj állásai ellen irányítottak. Ugyanebben az időben Casa de Campónál nagy nyomást gyakorolt az ellenség a köz-

⁵ *Constancia de la Mora: Vértő Spanyolország.* Szikra, 1949. 333. o.

⁶ *Constancia de la Mora: i. m. 341. o.*

társaság arcvonalára. Ide is sürgősen bevetették a Rákosi századot. Ebben a harcban esett el Hedrich Károly, a század politikai biztosa, az illegális munkásmozgalom (Jugoszláviában) egyik kiváló harcosa, aki a szakszervezeti mozgalomban is jelentős funkciót töltött be.

E súlyos veszteségek után a XI. brigád pihenőre és utánpótlásra visszavonult Murciába. Itt az átszervezés után Szalvai Mihály salgótarjáni építőmunkás, a munkásmozgalom régi harcosa, az 1919-es Magyar Vörös Hadsereg katonája lett az Edgar Andre zászlóalj parancsnoka, amelynek keretén belül is megmaradt a Rákosi-század. A pihenőt a fasiszták újabb Madrid elleni támadása szakította félbe.

Most a Jarama folyónál kísérleteztek a fasiszták. Ezt az operációt a Franco oldalán harcoló náci csapatok vezérkara szervezte és irányította. A mórok idegenlégiós és más válogatott zsoldos söpredékből állították össze a rohamcsapatot. 1937 február 12. és 13-án Lukács tábornok XII. brigádja és a XI. brigád ellen intéztek a fasiszták elkeseredett rohamokat. Voltak olyan napok, amikor ezt hétszer, nyolcszor is megismételték. Hatalmas gyalogsági, tüzérségi, harcokosi és légielő fölényrel próbálták áttörni a nemzetköziek vonalát.

A fasiszták ezen támadásának az volt a célja, hogy Jarama irányából betörjenek Madridba. Ez a támadás egy álló hónapig tartott, 1937 február 11-től március 11-ig, amelyben a mórok csúfos vereséget szenvedtek. A zászlóalj az ellenség támadásának fő irányában védett. 11 nagyobb roham zúdult a védőkre, erős tüzérségi tűz, harcokosi és repülőgépek bevetésének támogatásával. Szalvai Mihály, a zászlóalj parancsnoka rettenthetetlen bátorsággal és katonai ügyességgel vezette a védőknek ezt a harcát, s nagy veszteséget okozva az ellenségnek, minden rohamát visszaverték. E kemény harcok folyamán a Rákosi század három parancsnokát lötték ki a mórok, kettő meghalt, egy nehéz sebesülést kapott. Gyáros Lászlónak, aki ezekben a harcokban bátran megállta a helyét, és ő maga is súlyosan megsebesült, és aki a Rákosi század politikai biztosa volt, gyakran kellett átvennie a katonai vezetést is. A század vesztesége is nagy volt. A Jarama folyó menti harcok előtt a század 180 főnyi létszámából a harcok után csak 27 ember maradt; sok volt a halott és a sebesült. Jaramánál a köztársaságiak Madridot védtek. A Rákosi század jaramai hőstetteiért az „arany század” elnevezést kapta — La compania de oro — Madrid városától. Meg kell jegyezni, hogy Madrid népe nem tévedett ezzel a kitüntetéssel, mert a magyar önkéntesek a következő harcokban is megtartották az „arany század” szintjét.

A jaramai csata idején a madridi, illetve a központi frontnak már egységes parancsnoksága volt. Így meg volt a lehetősége annak, hogy az összes frontok és csapatok tevékenységét a központi front vezérkara egybehangolja. A központi zóna egységes, összpontosított, fegyelmezettebb vezetése, meg is hozta az első komoly eredményeket. A spanyol és nem-

zetközi harcosok egy egész hónapban keresztül sikeresen verték vissza az ellenség elkeseredett rohamait. Ugyanebben a hadműveletben sokat javult a különböző fegyvernemek összműködése, a gyalogság, a tüzérség és a harcokcsik között. A parancsnokok harci tapasztalatokat szereztek és fejlődött hadművészetük is.⁷ A gyalogság és a fegyvernemek közötti együttműködés szintén sokat javult.

A jaramai hadművelet nem csupán passzív védekezés volt. A köztársasági csapatok gyakori gyors, erős ellenlökésekkel és ellencsapásokkal operálva sokszor akadályozták meg a fasiszták támadási kísérleteit.

A fasiszták több mint féléves erős ostrommal és veszett rohamokkal sem tudták megtörni a főváros hős ellenállását. Ezért Franco kénytelen volt az olaszokhoz fordulni nagyobb segítségért, hogy újabb támadást indíthasson Madrid ellen. Az új támadási tervek szerint most a főváros összeköttetéseit igyekeztek elvágni Levantától és teljesen bekerítve Madridot, kiéhezhetni és megadásra kényszeríteni. Ezzel a szándékkal kezdték el a fasiszták minden eddiginél nagyobb méretű offenzívájukat.

Az olasz fasiszta kormány és vezérkara, amely aktívan támogatta a lázadókat, magára vállalta ennek a támadásnak a megszervezését és végrehajtását. Közvetlen stratégiai feladatuk az volt, hogy nagyobb katonai erővel hatalmas csapást mérjenek a néphadseregre és ennek következtében megsemmisítsék a Spanyol Köztársaságot és bevegék Madridot. 1937 március elején Sigüenza-tól északra az olaszok egy egész expedíciós hadtestet összpontosítottak, amely több mint 40 000 emberből állt a legkorszerűbb fegyverekkel és haditechnikával felfegyverezve, gépesített hadosztályokkal stb. A fasiszták azzal a parancssal indultak támadásra, hogy Guadalajárán keresztül törjenek Madrid felé. Francóék terve szerint az olaszok támadásával egyidőben a „Madrid” nevű fasiszta hadtest dél felől támadja meg Madridot. A fasiszta katonai vezetőség úgy vélte, hogy az olasz gépesített hadosztályoknak nem lesz sok dolguk a „vörösökkel”, inkább katonai sétának tekintették, mint komoly hadműveletnek a guadalajarai operációt.

Az olasz fasiszta haderők 1937 március 8-án kezdték meg a támadási hadműveleteket. A spanyol néphadsereg XII. hadosztálya kb. 10 000 emberrel, gyengén felszerelve védte a guadalajarai frontszakaszt, több mint 80 km-es hosszú arcvonalon. Március 8. és 9-én a fasiszta támadóknak sikerült áttörniök az arcvonalat és elfoglalták Brihuega városát. A köztársaságiak frontparancsnoksága a tartalékokból bevetette Lukács tábornok XII. nemzetközi brigádját, amely megállította a fasiszták további előnyomulását. Ez a helyzet lehetővé tette a néphadsereg vezérkara részére, hogy újabb tartalékokat összpontosítson és átcsoportosítást hajthasson végre. A harcok közepette a vezérkar gyorsan megszervezte a köztársasági IV. hadtestet, amely visszaverte a fasiszták minden támadá-

⁷ „La colaboracion entre la Infanteria y las amas technikas se ha mejorado tambien mucho” — írja egyik cikkében a nemzetközi brigádok egyéves évfordulójával kapcsolatban Hans alezredes a 45. no. parancsnoka, 1937-ben.

sát. Sőt a IV. hadtest ellentámadásba ment és már március 12-én északkeleti irányba viaszorította a rohamozó olasz fasisztákat.

Így a hadművelati kezdeményezés átment a guadalajarai front páncsnokságának kezébe, amely nagyszerűen fel is használta ezt. Március 13-án és 14-én a köztársaság hadserege támadásba ment át és megverte az olasz hadosztályokat, köztük a híres gépesített „Littórió” hadosztályt is. A támadás e kezdetleges eredményei lehetővé tették azt, hogy már március 18-án a néphadsereg csapatai általános támadásba kezdjenek az egész guadalajarai arcvonalon és még aznap visszafoglalják Brihuega-t. Az olasz fasiszták nem tudtak ellenállni a szabadságharcosok erélyes, lendületes rohamának, a harcrendjük teljesen felborult. Ebben a pillanatban megjelent a harctéren a köztársaság 130 hadirepülőgépe, amely mélyrepüléssel bombázta és géppuskázta a fasiszták sorait. Az ellenség nem számított arra, hogy a köztársaságnak ennyi repülőgépe van, 10—15 repülőről tudtak csak. Soraikban kitört a pánik, eldobáltak mindent, a járműveket és harckocsikat leállították, páni félelmükben az országút árkaiban és bokraiban kerestek menedéket, körmeikkel kaparták a földet, szűkölt a fasiszta fenevad. „Halott katonák hevertek az országút szélén. A felborult és égő teherautók, szétrombolt kocsik, érintetlen autók, melyeket utasaik elhagytak, kik nem akartak otthagadni, inkább futva menekültek. Mindenfelé fegyver, használati tárgy, ruhák hevertek szanaszét. Valószínűleg a katonák hajigálták el, csakhogy könnyebben menekülhessenek.”⁴⁸

A guadalajarai győzelem kivívásában aktív részt vettek a magyar szabadságharcosok is. A XI. nemzetközi brigád soraiban támadt a Rákosi század is. A hadműveletek kezdetén a fasiszták támadásai nagyon szorongatták az Edgar Andre és Thälmann zászlóaljkat, amelyek között nagyobb méretű, veszélyes rés keletkezett. Ebbe a résbe vetették be a Rákosi századot, mely szilárdan megállta a helyét és nem engedte előre a fasisztákat. A XI. brigád közelharcra foglalta el Trijuequet, a XII., Lukács brigád pedig nehéz, heves harcok árán bevette Castillo de Ibarra-t. A fent nevezett brigádokon kívül, voltak még más egységekben is magyar antifasiszták, akik aktív részt vettek a guadalajarai győzelem kivívásában. Így pl. a XIII. és XIV. dandárban, amelyek szintén részt vettek ezekben a hadműveletekben.

A guadalajarai győzelemnek nemzetközi kihatása is volt. A fiatal spanyol néphadsereg az egész világ előtt megmutatta, hogy nemcsak védekezni, hanem támadni is tud. Az igazságos háború minden politikai és erkölcsi előnye a néphadsereg oldalán állt. A szabadság és függetlenség magas zsméje lelkesítette az antifasiszta harcsokat.

„A guadalajarai hadműveletek sikere hozzájárult a köztársaság más frontokon lévő csapatok harckészültségének és erkölcsi erejének növeléséhez. A guadalajarai hadműveletek után az olasz-német intervenció

csapatok kénytelenek voltak ideiglenesen lemondani az aktív katonai tevékenységről.⁹

A guadalajarai győzelem még világosabban bebizonyította, a jobboldali szociáldemokraták, az anarchisták és mindazok helytelen álláspontját, akik ellene voltak az egységes központosított hadsereg megszervezésének és vezetésének, az erős katonai fegyelemnek. Bebizonyította azt is, hogy a néphadsereg vezérkara és parancsnokai a gyakorlatban is képesek arra, hogy nagyobb méretű támadó hadműveleteket szervezzenek, vezessenek és azt sikeresen végrehajtsák és hogy a harcosok fegyelmezetten teljesítsenek minden parancsot.

A guadalajarai győzelem után Lukács tábornok, a nemzetközi brigádok egyik kiváló szervezője és katonai vezetője a vezérkarnak és a magyaroknak, azt javasolta, hogy a különböző csapatokban harcoló szétszórt magyar önkénteseket vonják egybe, egy különálló zászlóaljba. Ez a gondolat helyeslésre talált és hamar meg is valósították. „Először a XIV. dandár magyarjait csatolják Kolin László vezetésével a XII. dandárhoz, majd idekérlik magukat a XI. dandár magyarjai is. Keszőce Endre vas munkás szakaszparancsnok vezetése mellett.”¹⁰ 1937. márciusában Mecoban megalakul a Rákosi zászlóalj, melyet spanyol harcosok egészítettek ki. Első parancsnoka Pedró, a politikai megbízott Weiszbrunn György volt. Amikor a XII. dandár hadosztállyá alakult, a Rákosi zászlóalj a XIII., a Dombrovskij dandár kötelékébe került, amely tovább a sifeujenteci arcvonalon harcolt.

A Rákosi zászlóaljban való egyesülés után még mindig maradtak magyarok más spanyol egységekben, vagy más nemzetközi brigádokban. Így pl. a madridi front főhadiszállásán két magyar tiszt teljesített szolgálatot; a Dimitrov zászlóaljban volt egy magyar géppuskás szakasz; a 15. hadosztály törzsparancsnoka Münnich Ferenc őrnagy volt, Pártunk régi harcosa, aki aktív részt vett a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban, majd a Magyar Vörös Hadsereg 6. hadosztályának politikai megbízottja volt. Egy tűzérési csoportnak Szánthó Rezső volt a parancsnoka, aki szintén 1919 óta részt vesz a mozgalomban és a Magyar Vörös Hadseregben politikai megbízott volt, stb. Jónéhány magyar orvos dolgozott egészségügyi vonalon, többek között dr. Felkai Dénes ezds. és dr. Dénes Zoltán alez., a Magyar Néphadsereg tisztjei, dr. Hann Géza, dr. Vass György, aki a koreai nép szabadságharcában is önkéntes szolgálatot teljesített, dr. Bakáts Tibor, dr. Somogyi György, aki a Kínai Néphadseregben is teljesített egészségügyi szolgálatot, Anna Mária, aki egészségügyi vonalon dolgozott a Spanyol Néphadseregben, a fia pedig mint szabadságharcos szolgált az egyik nemzetközi brigádban.

A guadalajarai győzelem után az Ötödik Hadoszlop még jobban aktivizálta és mozgósította a belső fasiszta ügynököket. Ezek közé tartoztak elsősorban a trockisták, az anarchista FÁI szervezetek és mások. Mind-

⁹ Nagy Szovjet Enciklopédia. 10. kötet.

¹⁰ Kovács István és Flórián János: i. m. 59. o.

ezeknek legális szervezetük volt a Köztársaságban. „Francó ügynökei különböző politikai szervezetek leple alatt tevékenykedtek Spanyolországban. Ilyen politikai szervezet volt a trockista, úgynevezett Egyesített Marxista Munkáspárt (POUM), vagy az anarchista FÁI. Ezeknek a fasiszta ügynököknek sikerült Katalóniában a kormány, a hadsereg és a közrendezet fontos állásaiba bekerülniök.”¹¹

Az anarchista ügynökök és provokátorok 1937 május 3-án puccsot szerveztek Barcelónában a köztársaság ellen. De a munkásság a kommunisták vezetésével kétnapos kemény harcban elfojtották a lázadást. A trockista kémek és rendőrügynökök befurakodtak a Nemzetközi Brigádok soraiba, a Rákosi zászlóaljba is, ahol kémkedtek és romboló munkát végeztek úgy Spanyolországban, mint a koncentrációs táborokban. Ez az egynéhány rendőrügynök és provokátor, a magyar uralkodóosztály, *Schweinitzerék* képviselői voltak. Az osztályharcnak ez a formája nem új. Az osztályellenség iparkodik mindenhová bedugni ormányát, hogy bomlassza a forradalmi erők egységét, hisz ezért ellenség, és aki mást vár az ellenségtől, az moralizáló, opportunistá kispolgár és nem marxista.

A forradalmak és szabadságharcok idejéből ismerjük az ellenségnek ezt a taktikáját. Így pl. az 1848—49-es forradalomban Görgey és társai, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és polgárháború ideje alatt Trockij, Kamenyev, Bucharin, Tuchacsevszkij és mások, a Magyar Tanácsköztársaságban a jobboldali szociáldemokrata kolomposok, Kun Béla és mások a nép árulói voltak, ellenforradalmi aknamunkát végeztek. De a fent említett árulók ténykedései nem vetettek és nem is vethettek árnyékot a forradalmárookra. *Mindez oly világos, mint a napfény...*

Az a tény, hogy a Rákosi zászlóaljban volt egy pár rendőrügynök, egyáltalán nem csorbítja a magyar szabadságharcosok érdemeit és dicsőséges múltját. Annál inkább nem, mert egy párat a kémek közül már Spanyolországban és a koncentrációs táborokban lelepleztek a magyar kommunisták. Egynéhányat pedig a Párt ébersége és bölcsessége tett ártalmatlanná itthon.

* * *

Alig alakult meg a Rákosi zászlóalj, máris komoly támadó harcokba kellett bevetni. A köztársaság vezérkara a Sierra-i és huescai tármadási hadműveleteket készítette elő. Ennek a támadásnak az volt a célja, hogy nagyobb fasiszta erőket fogjon le és ezáltal megkönnyítse a köztársaság északi arcvonalát, ahol Vasconijában a fasiszták túlerejével szemben nehéz harcokat vívott a baszk nép. A XII. hadosztály, amelynek kötelekébe a Rákosi zászlóalj is tartozott, a főirányban támadott és ezért erősen készült erre a hadműveletre. A huescai támadás előkészítésében komoly szerepet játszott Lukács Pál tábornok.

A huescai támadás május és június hónapokban nagy áldozatokkal járt a magyarok részéről, akik itt is, mint mindenütt, szilárdan megáll-

¹¹ *Constancia de la Mora*: i. m. 382. o

ták a helyüket. A zászlóalj parancsnoka Hevesi Akos, aki 1919-ben tagja volt a magyar tanácskormánynak, vezette rohamra a magyar harcosokat, egy erős, korszerű betonerőd ellen. Hevesi Akos és a zászlóalj komisszárija, Tar Imre, aki szintén részt vett 1919-ben a Vörös Hadsereg harcaiban, hősi halált haltak ebben a harcban, de az erődöt bevették. Sok harcosunk elesett ebben a rohamban.

Lukács tábornok, a kiváló magyar vörös huszárparancsnok, a legenda híru nemzetközi szabadságharcos, aki részt vett az Októberi Szocialista Forradalomban és a török nép szabadságharcában, Huesca alatt elesett. Zalka Máté (Lukács Pál tábornok) személyében a spanyol nép szabadságharca egy kiváló katonai szervezőt és hadvezért veszített el.

Mínthogy a huescai hadművelet nem sikerült, a madridi, illetve a központi arcvonalt parancsnoksága elhatározta, hogy támadó hadműveleteket kezd Madrid ostromlói ellen. Ez volt a köztársaság hadseregének első nagobbmértű támadó hadművelete, amelyet 1937 július elején a front vezérkara tervezett és végrehajtott. A spanyol nép szabadságharcának a történelmében ez a támadás, mint a Guadarama-i, vagy Brunete-i hadművelet szerepel. *E hadművelet előkészítése, megindítása és eredménye a hadsereg és a nemzetközi brigádok megerősödését és átütőképességének fejlődését mutatja.*

A parancsnokoknak volt már némi egyéni tapasztalatuk a harcok vezetésében. Ebben a támadásban ügyesen fel tudták használni a haditechnikát és a korszerű fegyvernemeket. A támadás tervezésében már tudtak előteremteni bizonyos mennyiségű tartalékot is, úgy élő erőben, mint hadieszközökben. Ezt a támadást, noha hosszú ideig készült, mégis sikerült titokban tartani az ellenség előtt és éppen ezért sikerült a váratlan, rajtaütésszerű roham. A Guadarama-i szektor támadásában, amely a kora reggeli órákban kezdődött, az ellenséget teljesen megsemmisítették. Még hírmondónak sem menekült ki senki pl. Quijorna-ból, Villanueva del Pardilló-ból, Villa nueva de la Cañada-ból és Brunete-ből. Ebben a rajtaütésben a Szovjetunió katonai tudományának szabályai szerint jártak el és semmisítették meg az ellenséget, melynek egyik fontos követelménye az, hogy az ellenséget nemcsak megverni, hanem *megsemmisíteni kell.*

Egységeink váratlan, gyors és lendületes győzni akaró rohamukkal érték el ezt az eredményt. Így történt ez Brunete-nél, melyet már a támadás első napján reggel 8 órára elfoglaltak és még az napon 10 km-t nyomultak előre csapataink ebben a szakaszban. A spanyol egységek és a nemzetközi brigádok, köztük a Rákosi zászlóalj, ugyanolyan férfias bátorsággal, mint Guadalajaránál, rontottak a fasisztákra, noha a terep adottságai itt sokkal rosszabbak voltak, mint ott. Brunete-nél sok helyen sík területen kellett támadni és az ellenség is sokkal jobban kiépített állásokban védett, mint a mozgó olasz hadosztályok Guadalajaránál. Itt erős, korszerű erődítéseik is voltak Francóéknak, pl. Mosquitó és Romaniállónál.

A fasiszták ebben a csatában komoly vereséget szenvedtek. Ha csak a légierők veszteségét vesszük, az ellenség 70 hadirepülőt veszített. A köztársasági csapatok Madridtól 15—20 km-re visszaverték őket, és ezzel megkönnyítették az ostromlott főváros helyzetét. A spanyol nép soraiból kiemelkedett új parancsnokok, mint Modesto, Lister, akik a spanyol egységeket, köztük a híres „Quintó-Regimentot” is vezették, valamint a Nemzetközi Brigádok parancsnokai is bebizonyították hadvezetési képességeiket. A XI., XIII. és XV. nemzetközi dandár zászlóaljai, köztük a Rákosi zászlóalj, rohammal elfoglalták Villa-nueva del Pardillót. Ennél a támadásnál a Rákosi zászlóaljnak nagy veszteségei voltak, különösen a 2. és 3. századoknak. „Tisztjei mind elesetek vagy megsebesültek, mégis folytatták az előrenyomulást.”¹²

Meg kell még említeni, hogy ebben a támadásban jól szerepeltek a harcokcsik, páncélautók, a tüzérség és a vadászrepülők. Egy tüzérségi csoportnak, Szántó Rezső őrgy. elvtárs volt a parancsoka, aki úgy Guadalajaranál, mint Brunetenél komoly támogatást nyújtott a gyalogság harcának, tüzérségi csoportjával. A Brunete-i támadó hadművelet befejezése után díszszemlét rendeztek a Nemzetközi Brigádok, amelyen megjelent a központi front parancsnoksága nevében Anton, a front katonai komisszárja, jelenleg a Spanyol Kommunista Párt központ vezetésének tagja, és üdvözölte a Nemzetközi Brigádok harcosait. Ezen a díszszemlén megjelent Dolores Ibarruri is, aki a következőket mondotta a nemzetközi önkénteseknek:

„Internacionalista elvtársak!

Brunetében nagyon tettetek. Megértettétek és felismertétek a mi harcunk jelentőségét és eljöttetek együtt harcolni a mi munkásainkkal és parasztjainkkal. Internacionalista elvtársak: köszönjük ezt nektek. Előre új győzelmekért.”¹³

A Brunete-i harcok után a magyarok részt vettek az aragóni hadműveletekben, a Zaragoza-i szektorban, az Ebró partján. Ez a hadművelet érdekes abból a szempontból is, hogy a spanyol néphadseregnek ez volt az *első nagy éjjeli támadása*. A köztársasági csapatok e második támadása nagyobb méretű volt, mint a Brunete-i. E hadművelet katonai célja az volt, hogy komolyabb fasiszta erőket vonjon el az északi fronttól, ahol felette nehéz körülmények között harcoltak a baszk antifasiszta haderők. Politikailag pedig támogatást és bátorítást jelentett a Zaragoza-i antifasiszta lakosság részére, amely túlnyomó többségében már többször felkelésekkel akarta magát felszabadítani Franco véres, terrorisztikus uralma alól.

A néphadsereg éjjel kezdte meg ezt a támadást, heves közelharcokkal

¹² Kovács István és Flórián János: i. m. 60. o.

¹³ „Comarades Internacionales! Habeis hecho algo grande en Brunete. Hacedis comprendido y reconocido el significado de nuestra lucha y habeis venido a combatir al lado de nuestros obreros y campesinos. Comarades Internacionales: os damos las gracias. Adalante hasta nuevas Victorias!” (H. I. L. Spanyol polgárháború ir. tai.)

áttörte a fasiszták védővonalait és 20—25 km-re nyomult előre. Elfoglalták Quinto-t és Codo-t, Medianát, Belchite-t pedig, amely komolyan meg volt erősítve műszaki szempontból is, bekerítették és kemény, elkeseredett utcai harcok után megadásra kényszerítették. *Ez a támadás már előre kidolgozott hadműveleti tervek szerint folyt le.* Az egységek augusztus 23—24-re virradó éjjel fegyelmezetten vonultak fel, szigorúan betartva a fegyelmet, a harcrendet. A katonai vezetés ebben a támadásban jobb volt, mint Brunetenél, meglátszott a hadsereg egységes katonai vezetésének a fejlődése és a harcosok szilárdabb fegyelme. „Tökéletes rendben rohmozták meg a bevehetetlennek vélt erődöket. Éppen úgy, mint ahogy azt a gyakorlatban tanulták” — mondotta Walter tábornok a támadás után.¹⁴

A fasiszták ezekben a helységekből, amelyeket harcosaink elfoglaltak, egy éven keresztül építették és erősítették állásaikat és azzal dicsekedtek, hogy ezeket a „vörösök” sohasem fogják bevenni. Az ellenség nem számított ilyen nagyobb méretű támadásra, amely gyorsan, meglepetésszerűen zuhant a nyakukra.

A Nemzetközi Brigádok zászlóaljai, köztük a Rákosi zászlóalj is, testvéri fegyveres szövetségben rohmoztak a spanyol egységek harcosaival és vették be a fasiszták erődítményeit, 4 km-re megközelítve Zaragozát. A Rákosi zászlóalj Fuentes de Ebró mellett foglalt állást és kezdte meg a harcot. A rohamot a 2. század indította meg, amelynek Stefi, a bányász volt a parancsnoka. A század rohamát Keszőce Endre géppuskás egysége támogatta. Az éjjeli, váratlan rajtaütés félelmet és pánikot keltett a fasiszták soraiban. Ezzel a rohammal a mi csapataink bevettek sok helységet, köztük Quinto-t is, Zaragózának kulcsállását, amelyet 10.000 főnyi válogatott fasiszta katonaság védett és Belchite-t, amelyet a hegyek és három megerősített és drótakadályokkal ellátott vonal védett. Belchiténél a spanyol szabadságharcosok oroszlán bátorsággal, elkeseredett közelharcra rontottak a fasisztákra és minden utcáért kemény harcot kellett megvívniuk. Ebben a támadásban minden fegyvernem jól megoldotta feladatát, és az összműködés is megfelelő volt a harc egész dinamikájában.

Az aragóni hadművelet nemcsak területi eredményeket hozott, hanem sok hadianyag, hadifogoly és élelem is került a köztársaságiak kezébe. A keleti front parancsnoksága a következőket állapítja meg a Nemzetközi Brigádok szerepéről: „A dicsőség, melyet a Nemzetközi Brigádjaink kiharcoltak az aragóniai fronton, a büszkeség jelképe minden Brigádnak és önkéntesnek.”¹⁵ Minden túlzás nélkül az aragóni támadás a hősiesség épósa volt.

Mi volt az oka annak, hogy mind a spanyolok, mind a Nemzetközi

¹⁴ Lásd: H. I. L. Spanyol polgárháború iratai.

„La gloria conquistada por noestras Brigadas Internacionales en el frente de Aragon es titulo de orgullo para todas nuestras Brigadas y para todos noestros voluntarios.” (H. I. L. Spanyol polgárháború iratai.)

Brigádok, köztük a Rákosi zászlóalj is, olyan önfeláldozó hősiességgel harcoltak, hogy az egész világ dolgozói és haladó emberiség elismeréssel beszéltek a spanyol nemzetközi harcosokról? Elsősorban az, hogy a spanyol nép harca nemzeti-forradalmi igazságos háború volt a spanyol és nemzetközi fasizmus ellen. Ennek a nagy igazságnak a tudata öntött bátorságot és szilárdságot a harcosok szívébe. *De emellett meg kell állapítani egy másik igen fontos katonai tényezőt is.* A háború elején a nemzetközi brigádok harcosai gyengén voltak kiképezve és párhetes katonai kiképzés után azonnal bevetésre kerültek, mert ezt megkívánta a helyzet komolysága. De a szabadságharc folyamán két csata között a nemzetközi önkéntesek sohasem feledkeztek meg arról, hogy katonai tudásuk és harcokészségük még igen fogyatékos, és hogy tovább kell képezni magukat.

Egy forradalmi hadsereg, amely szabadságáért, függetlenségéért harcol és állandó védő, vagy támadó hadműveleteket hajt végre, gyorsan és jól tanul, annál is inkább, mert úgy a tisztek, mint a harcosok tudják, miért harcolnak. Ez egyik fontos tanulsága a Spanyol Néphadsereg történetének.

A továbbképzés terén is példát mutattak a Rákosi zászlóalj harcosai és még a legnagyobb sikerek és győzelmek után sem bízták el magukat, hanem aktívan részt vettek a katonai és politikai kiképzésben. Így pl. az aragóni támadó harcok után az egységek parancsnokai és politikai megbízottjai zászlóaljok közötti lövészeti versenyeket rendeztek. Ezeken a céllövő versenyeken a Rákosi zászlóalj sok győzelmet aratott kiváló lőeredményeivel, amivel továbbfejlesztették harcászati felkészültségüket. Általában a magyar szabadságharcosok fegyelmezett, bátor és jó lövők voltak. A fasiszták sokszor érezték a magyar harcosok szuronyát és jól irányzott golyóját a saját bőrükön, ezért rettegtek a Rákosi zászlóaljtól.

De ugyanakkor nem feledkeztek meg a politikai és kulturális művelődésről sem. A Nemzetközi Brigádoknak, köztük a magyaroknak is, saját újságjuk volt. A magyarok lapja „Előre” címen jelent meg. A pihenőidőkben a zászlóalj parancsnoka és politikai megbízottjai gyorsan helyiséget szereztek, amelyet klubnak használtak fel és ott tanultak, újságot olvastak és különböző témakörű előadásokat szerveztek. Mindezek a tényezők hozzájárultak a katonák harcokészségének fokozásához.

1937 december havában a néphadsereg újabb támadást kezdett a Levante-i front szektorában, azzal a feladattal, hogy Teruelt elfoglalják. Annak ellenére, hogy az áruló hadügyminiszter, a jobboldali szociáldemokrata Prieto ellenezte ezt a támadást és mindenféle eszközzel szabotálta, demoralizálta a katonai vezetést, romboló munkát fejtett ki a kormányban, mégis ez a támadás sikerrel járt. Még annak ellenére is, hogy a hadművelet terveit egy spanyol vezérkari tiszt a hadügyminisztériumból ellopta és azokkal együtt átment az ellenséghez. Csapataink mégis 1937 december 21-én, nagy harcok után elfoglalták Teruelt. Ebben a nehéz támadásban részt vett a Rákosi zászlóalj is, amelynek itt is nagy vesz-

teségei voltak. De újabb utánpótlás után gyorsan az Estremadura-i harcokba kerültek bevetésre. A magyar önkéntesek, akik Spanyolországba jöttek harcolni a nemzetközi fasizmus ellen, csakhamar megtalálták az utat a Rákosi zászlóalj felé és így 1937-ben még nem volt nagy probléma az utánpótlás.

Az Estremadura-tartománybeli harcokban a Rákosi zászlóaljat Szalvai Mihály (Csapajev) vezette, aki jelenleg a magyar Néphadsereg altábornagya. A kiváló parancsnok vezetésével a zászlóalj sok támadásban mért súlyos csapásokat a fasisztákra. Ezekben a harcokban esett el az első század parancsnoka, az oroszánbátorságú Stefi.

A zászlóalj még ki sem pihente harctéri fáradalmaikat, máris újabb hareparancsot kapott. Most újra az aragóni fronton került bevetésre, ahol a fasiszták kezdtek nagyobb méretű támadásba a köztársaságiak ellen. Ezekben a védőharcokban a zászlóaljat a legveszélyesebb helyen vetették be. Nagy ellenséges túlerővel szemben védték, de vissza nem vonultak. Caspe mellett a fasiszták teljesen bekerítették a zászlóaljat. A helyzet reménytelennek látszott, de a bátor, hidegvérű zászlóaljparancsnok katonai leleményessége és tudása megmentette a zászlóaljat a pusztulástól. Igaz, sok áldozatba került a magyar önkénteseknek a bekerítésben folytatott harc, de megérte, mert kivágták magukat az ellenség karmai közül.¹⁵

Az aragóni harcok után még súlyosabb és nehezebb harcokban vettek részt a magyarok, az ismert Lérida-i hadműveletekben, 1938 tavaszán. Az ellenség itt óriási fölényben támadott. A zászlóalj védősávjában nagy veszteségek árán feltartotta az ellenség nyomását. Itt esett el a zászlóalj politikai megbízottja, Weiszbrunn György. A köztársaság súlyos katonai helyzetbe került ezen a frontszakaszon. Az alábbi sorok világítják ezt meg: „Ahogy 1938-ban tavaszodott, úgy romlott a katonai helyzet. A fasiszták három különböző fronton haladtak előre. Északon hadmozdulataik azt a célt szolgálták, hogy Katalóniát elzárják Franciaországtól. Ezeknek a hadműveleteknek kapcsán sikerült elfoglalniok a Balaguer-től északra fekvő Tremp-et. Nyugaton Lérida, katalán város felé nyomultak előre, a Zaragozából Barcelona felé vezető országúton. A jól felfegyverzett külföldi és a spanyol lázadó csapatok, tankok, könnyű- és nehéztüzérség, valamint nagyszámú repülőgép védelme alatt haladtak előre Dél-Katalóniában, a Földközi-tenger felé. Céljuk az volt, hogy egy, a tengerig lefutó ékkel elvágiák Katalóniát Spanyolország többi részétől.”¹⁶

Annak ellenére, hogy az ellenség mind élőerőben, mind fegyverben hasonlíthatatlan fölényben volt, a zászlóalj csak parancsra vonult vissza az előre kijelölt állásokba. Ebben a visszavonulásban a zászlóalj fokozatosan örölte az ellenség erejét és nagy veszteségeket okozott annak.

A fasiszták erősen ostromolták Léridát, amely már romokban he-

¹⁵ Kovács István és Flórián János: I. m. 60—61. o.

¹⁶ Constancia de la Mora: I. m. 438. o.

vert. A magyarok odaérkezése után még két napon keresztül állandóan nehéztüzérségi tüzrel és egymást követő bombázó repülőekkel verte a ro-mokat és az ott elhelyezkedett köztársasági csapatokat. A Rákosi zászló-alj 1938 márciusában, átkelve a Segre folyón, ütközött meg az ellenség-gel. Itt harcparancsot kapott, amely értelmében egy ellenséges magas-latot kellett elfoglalnia. A magaslat előtt a fasiszták védővonalalaiban há-rom, a köztársaságiaktól zsákmányolt harckocsiból zászlóval integettek a rohamozó magyarok felé. Amikor az önkéntesek közelebb kerültek a fasisztákhoz, egész világosan látták, hogy a harckocsiból köztársasági zászlóval integetnek. Sajnos, a zászlóalj tisztjei nem vették észre ezt a szörnyű törbecsalást, ennek egyik oka az is volt, hogy nem volt kellő-képpen megszervezve a támadás előtti felderítés.

A fasisztáknak sikerült a cselfogás, és amikor a zászlóalj megköze-lítette a harckocsikat, pokoli tüzet nyitottak rá, amely sok halottat és sebesültet okozott a mieinknek. A zászlóalj jobbszárnyán a lengyel ön-kéntesek voltak, akiknek szintén megakadt az előrenyomulásuk. Altalá-ban ebben a támadásban az ellenség minden fegyveréből nagy tüzet zú-dított a 13. nemzetközi Dombrowszkij brigádra, amelynek keretén belül harcoltak a magyarok is. A brigádot nagy veszteségei és az ellenség túl-nyomó ereje visszavonulásra kényszerítette. A visszavonuló magyarokat az ellenség továbbra is erős tüzérségi tüzrel pászta és már átkaroló mozdulatokat hajtott végre a zászlóalj ellen. A magyarok ebben a pillan-tatban a Segre folyó két ágazata között egy kis szigetben rövid pihenőt tartottak, a parancsnokok pedig az átkelést készítették elő. Ekkor a fa-siszták megnyitották a vízduzzasztók zsilipjeit és gyorsan nagymennyi-ségű vízáradat hömpölygött a Segre folyóba. A zászlóalj igen szorongat-tott helyzetbe került, már nem lehetett többé egyszerűen átkelni a gáz-lón, mert a folyó vize hatalmas erővel sodort el mindent.

A zászlóalj tisztjei és a harcosok fegyelmezett magatartásával mégis megszervezték a gyors átkelést. A folyó túlsó partján a spanyolok segít-ségével, akik ismerték a gázlót, a folyó mélységének a vonulatát, mutat-ták az irányt a harcosoknak, akik egymás kezét megragadva és így szer-vezett, kollektív erőt képezve legyőzték a vízáradat elemi erejét. A víz a magasabb termetű harcosoknak is az álláig ért és ezért az alacsonyabb emebereket felemelték és így mentették meg őket és az egész zászló-aljat a fasiszták és a folyó, e kettős halálos veszedelmétől. Azok a har-cosok pedig, akik egyénileg próbáltak szerencsét átkelni a folyón, egy pár jó sportoló úszó kivételével, belefulladtak a Segre hideg, gyil-kos vízébe.

Az átkelés után a visszavonulás folytatódott tovább a Léri-da—Bala-guer-i műúton, amelyet az ellenség felderítő repülői állandóan szemmel tartottak. A Léri-da-i visszavonulás, mint amint már említettük, sok ál-dozatba került a magyaroknak, így pl. a második században alig maradt 25—30 ember, de a többi századokban is hasonló volt a helyzet. A Le-ri-da-i harcokban esett el Sebes György századparancsnokhelyettes, és

sokan mások. Annak ellenére, hogy a Lérída-i visszavonulással kapcsolatban a zászlóaljnak igen nagy veszteségei voltak, mégis együttmaradt és szervezetten vonult vissza az előre kijelölt állásokba.

Az aragóni harcok után a zászlóalj két hónapos időre „csendesebb” frontszakaszon kapott elhelyezést, amelyet pihenésre és utánpótlásra is felhasználtak. Ugyanúgy a Nemzetközi Brigádok többi egységei is némi időt kaptak pihenésre és arra, hogy az Ebró folyón való átkelést előkészítsék és megszervezzék. Itt komoly gyakorlati oktatást kaptak, a folyón való átkelési kiképzésben vettek részt, a tisztek és a harcosok egyaránt. Tanulmányozták az erőszakos átkelést és a hídfőállás taktikai és technikai feladatainak a megoldását. Meg kell jegyezni, hogy a Rákosi zászlóalj nemcsak ezeken a gyakorlatokon, hanem általában a különböző gyakorlatokon, a katonai és politikai továbbképző foglalkozásokon éppen úgy, mint a frontokon a tűzvonalban mindig az elsők között volt.

Mivel a fasisztáknak nem sikerült az 1938. tavaszán elindított támadásukkal elérni céljukat, azaz elfoglalni Katalóniát, vagy legalább is Barcelónát, ahogyan ők tervezték, most a déli fronton kísérleteztek, ahol 20 hadosztályt — megerősítve tüzérséggel, harckocsikkal és nagymennyiségű repülőkkel — összpontosítottak azzal a szándékkal, hogy elfoglalják Valenciát. Valencia védelmére a köztársaság keleti haderői 1938. július végén támadó hadműveleteket kezdtek az Ebrón.

Az ebrói támadás hallatlan bátor, merész és jól előkészített hadművelet volt a köztársaságiak részéről. Hiszen a fasiszták a nemrég lezajlott tavaszi hadműveletekben, hatalmas túlerőben lévén, majdnem tönkretették, megsemmisítették ezen a fronton a katalóniai hadsereget. *És most mi támadunk!* Kevés ágyúval és még kevesebb repülővel és más fegyverekkel. És mégis ez volt a spanyol néphadsereg egyik legkimagaslóbb fegyverténye a spanyol szabadságharcban. Ilyen vállalkozásra csak forradalmi hadsereg képes, amelynek katonái elszánt szabadságharcosok, akik bátran, öntudatosan, mint forradalmárok küzdenek. Az ebrói erőszakos átkelés megszervezése mesterien történt. A hadműveleti tervet időben és pontosan készítették el és hajtották végre, mind a spanyol, mind a Nemzetközi Brigádok egységei. Mindezek a nagy előkészületek az ellenség szeme elől rejtve történtek. „Modesto ezredes és Lister alvezredes kapták a feladatot, hogy a Viconte Rojo tábornok parancsnoksága alatt működő vezérkar által gondosan kidolgozott tervet a gyakorlatban megvalósítsák. A két katonatiszt munkáját nagyban segítette az, hogy a támadást meglepetésszerűen, gyorsan és a köztársasági csapatok bátorságára és fegyelmzettségére támaszkodva hajtották végre.”¹⁸

A spanyol egységek harcosai éjnek idején csónakokon és dereglyéken keltek át az Ebró folyón. Heves természetük, tüzes vérük és egetverő halálos bosszújuk a fasiszták iránt annyira fellelkesítette őket, hogy sokan a vízbe vetették magukat és úszva érték el a folyó ellenséges

¹⁸ *Constancia de la Mora*: i. m. 447. o.

partját, ahol, még mielőtt az olasz fasiszták észrevették volna, már le is csaptak rájuk és megfutamították őket. Sajnos, a 13. Nemzetközi Brigád átkelése nem ment olyan simán, mint a spanyoloké, mert az ellenség észrevette a harcosok mozdulatait és tüzet nyitott rájuk.

A Rákosi zászlóalj, a 13. dandár keretén belül, éjjel, ugyanolyan eszközökkel, mint a spanyolok, tűzharccal kelt át az Ebrón. A folyó közepén azonban az ellenség észrevette, tüzet nyitott. Az ellenség tüze, amelyet a két magyar csónakra zúdított, nem tudta feltartóztatni az átkelést. Minthogy azonban a tüzérség nem támogatta a magyarok átkelését, így ők csak nehézgéppuska tüzzel tudtak válaszolni a fasisztáknak. Az átkelés nehézségei között még meg kell említeni azt is, hogy a zászlóalj támadási sávjában az Ebró túlsó partja igen meredek volt és komoly harcot igényelt annak megszállása. És mégis, a zászlóalj pontosan és teljesen végrehajtotta a harcfeleladatot. Heves rajtázással elfoglalták a részükre kijelölt hídfőhelyet. Azután közösen a lengyelekkel átfésülték és megerősítették az elfoglalt területet.

Az Ebró-i támadással kapcsolatban a néphadsereg elfoglalt egy sor kisebb-nagyobb helységet, köztük Colberát is és megközelítették Gandésá-t. De itt a további előnyomulás megakadt, mert a további sikeres előnyomulás és támadás kifejlesztéséhez szükség lett volna a tüzérségre, harckocsikra, hadirepülőkre és általában több fegyverre, lőszerre és újabb tartalékok bevetésére. De mindez hiányzott a köztársaságiaknál. Annál inkább bőségesen volt mindezekből a fasisztáknak, akik állandóan erős tűz alatt tartották az ebrói hídfőt és nagy veszteségeket okoztak a néphadseregnek.

Az ebrói hadművelet — kezdeti sikereinek ellenére — mégsem érte el a célját. Ennek oka az volt, hogy a már felsorolt hiányokhoz lényegesen hozzájárult az ellenség ügynökeinek aljas árulása is. Az „Ötödik Hadoszlop” emberei, akik a jobboldali szociáldemokrata Prieto hadügy-miniszter támogatásával bekerültek a hadsereg parancsnokságába és kormányhivatalokba, szabotálták és megakadályozták a vezérkar tervének a végrehajtását, amely szerint az ebrói támadással egyidőben támadási hadműveleteket kellett volna indítani a déli és központi frontszakaszokon lévő haderőknek is, hogy ezzel támogassák az ebrói hadműveleteket. Ugyanúgy elszabotálták az élőrők és harci eszközök tartalékát átdobni az Ebrón átkelt csapatok részére.

Ennek ellenére a néphadsereg egységei több mint három hónapon keresztül hősiességgel tartották az ebrói hídfőállást a folyó déli partjain az ellenség túlerejével szemben. Még így is az ebrói hadművelet akadályozta a fasisztákat abban, hogy kiszélesítsék az éket, amely elválasztotta Katalóniát a köztársaságtól. Ez a hadművelet nagyszerűen bebizonyította a spanyol néphadsereg katonai, erkölcsi és politikai erejét, harckészségét, a parancsnokok tehetségét és hadművészetük további fejlődését.

A Rákosi zászlóalj szilárdan, bár nagy veszteségek árán védte a többi harcosokkal együtt az ebrói hídfőállást. A zászlóaljat csak szeptember

2-án váltották fel és vitték pihenőre a hátszágba. A fasiszta repülők még ezen az utolsó napon is komolyan megritkították a magyarok sorait. A zászlóalj ebrói átkelését és a további harcait is Szalvai Mihály vezette, nagyfokú bátorsággal és katonai tudással.

Az ebrói hadműveletek után a Spanyol Kommunista Párt 1938 végén erőlyesen felvetette és követelte, hogy a kormány csapjon le az árulókra, az „Ötödik Hadoszlop” romboló munkájára, amely tevékenységével aláassa a köztársaságot, mind a hadseregben, mind a hátszágban. Ezzel kapcsolatban a kommunista párt egy sor intézkedést javasolt, amely megerősítette volna a köztársaság és a dolgozók gazdasági és politikai fajsúlyát.

Ezek a forradalmi demokratikus intézkedések még jobban felbőszítették a külső- és belső reakciós erőket. Az angol és francia reakciók, az amerikai uralkodókörök beleegyezésével, a müncheni megegyezés után teljesen szabad kezet adtak Hitlernek kelet felé. De a spanyol nép szabadságharca erősen akadályozta a náci Németországot abban, hogy megtámadja a Szovjetuniót, éppen ezért a nemzetközi reakció és a fasiszta kolompokok gyorsan és minden áron végezni akartak a spanyol köztársasággal.

Ennek következtében a francia kormány már 1938. nyarán lezárta a francia—spanyol határt és semmilyen szállítást, vagy áruforgalmat nem engedett meg a köztársaság részére. A köztársaság területén pedig a nemzetközi imperialisták ügynökei, a trockisták, anarchisták, a jobboldali szociáldemokraták és az árulók minden fajtája és árnyalata élelnekben kezdtek működni, nyíltan felléptek a Kommunista Párt és a Népfront ellen. Minden formában szították az elégedetlenséget a köztársasággal szemben. Ilyen külső- és belpolitikai helyzet alakult ki az országban, amikor a fasiszták megindították újabb nagy támadásukat Katalónia ellen. Ez a katalóniai hadművelet 1938—39-ben ment végbe, nehéz katonai és politikai körülmények között a köztársaságiak részére. A központi front parancsnoksága, Casado, a jobboldali szociáldemokrata Besteirjo és Miaja tábornok már ekkor Francohoz való átpártolásukat készítették elő. Ezzel az aknamunkájukkal aláásták Katalónia védelmét, nem küldték el a tervezett tartalékokat, s ezzel a cselekedetükkel megsegítették a fasisztákat.

A fasiszták hadműveleti célja az volt, hogy elfoglalják egész Katalóniát és ezzel döntő csapást mérnek az egész Spanyol Köztársaságra. Ennek érdekében 1938. december 23-án megkezdték a támadást. Négy olasz hadosztály Észak-Katalóniából, Lérida és Balaguer között támadt. A főcsapás iránya Barcelóna volt. A fasiszta hódítók nagymennyiségű élőerőt és eszközt vetettek be már a támadás elején. Az erőviszonyok a következőképpen alakultak ki: a fasisztáknak háromszázezer olasz, német és francoista katonája vett részt ebben a támadásban. Ugyanakkor a köztársaságiaknak csak százezer emberük volt, ezeknek mindössze csak

37 000 puskája. A többi fegyvernem viszonya így alakult: repülőlk 1 : 20, harcokcsik 1 : 35, tüzérség 1 : 30, géppuska 1 : 15 a fasiszták javára.”¹⁹

Mint látjuk, a nemzetközi reakció állig felfegyverezte a fasiszta bér-gyilkosokat, de ugyanakkor a köztársaságiaknak még pénzért sem adtak el fegyvert.

A fasiszták roppant erejű tüzével a néphadsereg harcosai jóformán csak testüket és kemény öklüket tudták szembe állítani. Az ellenség csak a Segre-i frontszakaszon több mint 600 hadirepülőgépet vetett be. Hatalmas mennyiségű acél- és robbanóanyag tűzhengerével verték ki állá-saikból és gyilkolták meg a köztársaság katonáit, akik közül még sok-nak fegyver sem volt a kezében, amivel védekezni tudott volna. Ilyen erővel kellett szembenézni: „... a kevésbé kiképzett újoncoknak, har-mincöt éven felüli embereknek és tizenhét éven aluli gyerekeknek kel-lett szembeszállniok a bombák és lövedékek állandó zuhatagával. Ezen-felül még puska sem volt mindegyik számára. Az első napokban amel-lett, aki éppen tüzelt, ott állt egy bajtársa arra várva, hogy az holtan essék össze, s hõgy a még meleg fegyvert kivegye a kezébõl.”²⁰

Ezekben a nehéz napokban, 1939 január 5-én a központi, illetve mad-ridi front vezérkara indított nagyméretű támadást a déli fronton Estre-madurában és Andalúziában azzal a szándékkal, hogy megkönnyítse Ka-talónia súlyos és veszélyes helyzetét. Kezdetben ez a támadás sikerrel járt; csapataink áttörték a fasiszták frontját és már az első napokban 20 km-t nyomultak előre. De közben egész váratlanul ez a támadás meg-állt. A központi front parancsnoksága szabotálta ezt a támadó és Kata-lóniát segítő hadműveletet. Cassadó és álnok társai sorozatos árulást követtek el a köztársaság ellen.

A néphadsereg csapatai fegyelmezetten tovább vonultak Katalónia keleti irányába. Manresánál és Barcelóna alatt erõs, elkeseredett ellen-állás után 1939 január 26-án a köztársasági csapatok elhagyták Barce-lónát, Katalónia fővárosát. Az utóvédharcok fedezete mellett tovább folyt a visszavonulás. Ezekben a nehéz utóvédharcokban aktív részt vettek a magyarok is: Szalvai Mihály vezetésével az ellenség hatalmas nyomásá-val szemben fedezték a lakosság és a csapatok visszavonulását észak irá-nyába. A visszavonuló egységek és több, mint háromszázezer spanyol antifasiszta lakos, akik nem akartak Franco terroruralma alatt élni, 1939 február 9-e és 11-e között átlépték a spanyol—francia határt. A nemzetközi reakciónak a fasiszták számára nyújtott segítsége, az „Otõ-dik Hadoszlop” ügynõkeinek aknamunkája, akik a vezérkarba is befész-keleõdtek és a sorozatos árulások a fasiszta hõdítók kezébe juttatták egész Katalóniát.

Az utolsó köztársasági egység, amely elhagyta a hõs szabadsághar-cosok tengernyi vérével áztatott Spanyolország földjét, a 13. Dombrovsz-

¹⁹ Nagy Szovjet Enciklopédia, 19. kötet,

²⁰ Constancia de la Mora: I. m. 489. o.

kij brigád volt, amely a visszavonulás legnehezebb szakaszaiban fegyelmetlenül, erős utóvédharcokat vívott a fasiszta szennyáradattal szemben. A Dombrovszkijak utóvédje pedig a Rákosi zászlóalj bátor katonái voltak, akik most is, mint három éven keresztül száz ütközetben, a magyar szabadságharcos katonák hagyományaihoz méltóan, rendíthetetlenül megállták a helyüket minden körülmények között. „Megfogyva bár, de törve nem”, zászlóval, felemelt fejjel, fegyverrel a kézben lépték át a spanyol-francia határt. Ezzel befejeződött a Rákosi zászlóalj dicsőséges története a hős spanyol nép 1936—39-es szabadságharcában.²¹

Súlyos veszteséget jelentett a köztársaság részére Katalónia elvesztése, de ennek ellenére még nem volt a helyzet teljesen reménytelen. A spanyol nép tovább akart küzdeni a végső győzelemig. És erre meg volt a lehetőség is. Madridban és a köztársasághoz tartozó területen még több mint 9 millió lakos élt. A fegyveres erők létszáma öt hadseregből és a hadiflottából állt, ami több mint 800 ezer embert tett ki. A köztársaságnak már volt, habár nem nagy méretű, de gyorsan fejlődő hadiipara is. „A köztársaság további ellenállására minden lehetőség meg volt. Madrid körzetében, a front központi — déli övezetében, még öt köztársasági hadsereg alkotott szilárd védelmi vonalat. A köztársaságnak erre az időre — bár kicsi, — de egyre erősödő hadiipara fejlődött ki. A nép a Kommunista Párt vezetése alatt telve volt elszántsággal, hogy a győzelemig folytatja a harcot.”²²

A Spanyol Kommunista Párt 1939 februárjában kidolgozta a köztársaság további ellenállásához szükséges programot, amelyben meghatározta a legsürgősebb, konkrét tennivalókat. Szabad Spanyolország dolgozó népe aktívan támogatta a Kommunista Párt akcióprogramját. De, sajnos, Negrin, a szociáldemokrata miniszterelnök habozott és ingadozott, s ezzel megkönnyítette az ellenség helyzetét, amely halálos csapást készített a köztársaság ellen.

London és Párizs utasítására a köztársaság hadiflottájának áruló tisztjei és a jobboldali szociáldemokrata komisszár közreműködésével 1939 március 3-án Cartagenában fasiszta lázadás tört ki a köztársaság ellen. Az „Ötödik Hadoszlop” a lázadást arra használta fel, hogy az összes hadihajókat Bizertában átadja a fasisztáknak.

Ezután következett a még nagyobb árulás, amely végzetes kimenetelű volt a köztársaság részére. Madridban az ellenforradalmi junta és a védelmi tanács tagjai, Cassado, Besteiro, Miaja és az anarchista Cipriano Mera harc nélkül megnyitották Madrid arcvonalát Francóék előtt

²¹ A tanulmány terjedelme nem teszi lehetővé mindazon harcok részletes leírását, amelyekben a magyarok résztvettek. Így csak a főbb hadműveletekre tér ki és ezeket — mint a spanyol szabadságharc résztvevője — részben saját tapasztalatai alapján írta le a szerző.

²² Voproszki Isztorii, 1953. 11. sz. Dolores Ibarruri tanulmánya. „A spanyol nép nemzeti felszabadító harca az olasz és német intervenciók és fasiszta lázadók ellen” (1936—1939). A Magy. Tud. Akad. Tört. Tud. Int. Értesítője. 1954. jan.—jún. 201. o.

és feladták Spanyolország szívét, a fővárost. Csak ilyen aljas árulás következtében vonulhatott be a spanyol nép hóhéra, Franco, Madridba. Az intervenció csapatok, a belső ellenforradalmárok, az „Ötödik Hadoszlop” romboló munkája és a nemzetközi reakciós erők bűnös összefogása döntötte meg a spanyol köztársaságot és juttatta hatalomra a fasizmust.

A spanyol nép szabadságharcának nagy nemzetközi jelentősége van: három éven keresztül visszatartotta Hitler agresszív háborúját más népek ellen. Ez a harc azt is megmutatta, hogy Spanyolországban nincsen komoly támasztéka a fasizmusnak és csak külföldi támogatással tudja fenntartani magát. Különösen világossá vált ez napjainkban, amikor Franco új gazdáit, az amerikai agresszív körök hadibázisnak használják fel a Pireneusi félszigetet egy új háború kirobantására.

A hős spanyol nép szabadságharca mély nyomokat hagyott a dolgozó tömegek lelkében és tudatában. A büszke, szabadságszerető spanyol nép sosem fogja elfogadni az amerikaiak, sem Franco terrorisztikus uralmát, sosem egyezik abba bele, hogy mint gyarmati rabszolga dolgozzon az amerikai háborús gyűjtogatóknak. Addig, amíg él egy kommunista a spanyol honban, addig harcolni fognak a fasiszta diktatúra ellen — mondotta Jose Dias, a spanyol nép szabadságharcának egyik kimagasló vezetője. A spanyol nép mindaddig fog küzdeni elnyomói ellen, a Kommunista Párt vezetésével, amíg szép hazája földjéről elkergeti Francókat és megteremt a szabad és független spanyol köztársaságot.

A francia nagytökések reakciós kormánya a menekült spanyol harcosokat és lakosságát szigorú őrizet alatt koncentrációs táborokba zárta. Az uralkodó osztályok gyáván rettegtek a szabadságharcosoktól, noha azok a francia demokráciáért és függetlenségért is harcoltak a nemzetközi fasizmus ellen. A francia reakciós állam villámgyorsan mozgósította az államapparátus összes skorpióit és rávetette azt a hidegtől nyomorgó, éhező, agyonfázott foglyokra. A szuronyos csendőrök, gumibotos gárde-mobilok, szenegál fejedelmek, gyalogosok és arab lovasok kivont karddal, kémeik és spiclik egész siserahada éjjel-nappal árgus szemekkel vigyáztak a táborra, nehogy ottan a homokos gödrökben meghúzódó „vörösök” felforgassák a francia birodalmat a szöges drótkerítésen belül.

Ezek a táborok télvíz idején a nyitott ég alatt a Földközi-tenger partjára voltak telepítve. A foglyok tíz körmükkel homokbavájt lyukakban éltek. A nemzetközi brigádok magyar önkéntesei is ide kerültek. Egy magyar csoport Saint-Ciprien-ben, a másik Argelesben volt és harcolt a mostoha természettel és a rendőrség brutalitásával szemben. Később a Gurs-i táborban találkoztak a két csoport, ahová összpontosította őket a rendőrség, a többi volt nemzetközi önkéntessel.

A rendőrség terrorjának és a besúgók áruló munkájának következtében sok magyar volt önkéntes megjárta a Vernet-i büntetőtábor is. 1941-ben, amikor Hitler hitszegő módon megtámadta a Szovjetuniót, a francia náci barát Vichy-i kormány a magyarok egy csoportját Afrikába száműzte. De akárhová is dobta a sors a magyar volt önkénteseket, nagy

többségük a Nemzetközi Brigádok dicsőséges hagyományaihoz hűen, kommunistákhoz méltóan megállta a helyét

A Francia Kommunista Párt segítségével a táborokban is megszervezték az illegális párt-politikai mozgalmat és megindították a pártszervezők által szervezett beíró politikai életet. A kommunistáknak ez a tevékenysége nagy befolyást gyakorolt a volt harcosok táborigényére. A táborok pártszervezetei irányították és szervezték az internáltak harcát a rendőrséggel és a reakcióval szemben, akik minden áron arra törekedtek, hogy szétszűssék az antifasiszta volt önkéntesek egységét, azzal a számítással, hogy majd azután mint olcsó prédát beszervezzék őket az idegenlégió kötelékébe. De a reakciónak ez a terve nem sikerült, ebben a harcban a kommunisták győztek, mert egy pár lumpen személyén kívül senkit sem tudtak a légióba vinni.

A lágerekben rendszeres felvilágosító antifasiszta propagandamunka folyt. Ebben a munkában komoly szerepet játszott a magyar nyelven megjelent és kézzel írt „Új Állomás” című napilap. Amikor 1939 nyarán a két magyar csoport a Gurs-i táborban egyesült a lap, az „Egység” címen jelent meg tovább. A kommunisták az antifasiszta egység szellemében nevelték harcostársaikat. A börtönökben és internáló-táborokban is a jövő feladataira és harcaira gondoltak a magyar antifasiszták. Azon álmodoztak, hogy mennél gyorsabban fegyvert foghassanak és a Szovjetunió oldalán a leigázott európai népek szabadságáért együtt harcoljanak, ugyanazon gyűlölt fasiszták ellen, akiket már oly sokszor Spanyolországban megvertek.

Az internáló táborokban eltöltött idő nem veszett kárba, a harcosok sokat tanultak, az osztályharc új formáit sajátították el a rendőrséggel szemben. Ez a harc még jobban megedzette harci akaratukat és elszántságukat. Az a csoport, amely még a felszabadulás előtt hazakerült Magyarországra, azonnal bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, a magyar és német fasiszták ellen. Példaszerűen viselkedtek, ha egyesek közülük a rendőrség kezeibe kerültek, mint pl. Kurta János és mások.

A Rákosi zászlóalj volt önkéntesei, akik nem tudtak hazajönni, Európa különböző országaiba kerültek a második világháború ideje alatt s kevés kivétellel bekapcsolódtak az ott lévő ellenállási mozgalomba, fegyvert fogtak és harcoltak mindenütt a fasiszta hódítók ellen.

Franciaországban Gaál Miklós, Mező Imre, Sebes Sándor, Sebes Imre és mások részt vettek az ellenállási partizánmozgalomban. Belgiumban a magyar partizáncsoport parancsnoka, Molnár István volt százados, a Rákosi zászlóalj tisztje. Jugoszláviában a partizánok soraiban is voltak magyar volt önkéntesek. Csehszlovákiában Fábri István, Nagy István és mások részt vettek az ellenállási mozgalomban. Mindenütt, ahol csak erre alkalom adódott, a volt spanyol harcosok részt vettek a partizán-, s ellenállási mozgalmakban. A második világháború idején a volt Nemzetközi Brigádok magyar önkéntesei közül a franciaországi és belgiumi antifasiszta harcokban hősi halált halt: Molnár István, Strauss

Sándor, Kiss Ferenc, Basch József és mások. A volt spanyol harcos Steinmetz Miklós kapitány, a Szovjet Hadsereg bátor parlamentere, Budapest alatt áldozta fel fiatal életét népünk és hazánk felszabadításáért. Az „öreg” veterán Bozsó Dániel hadnagy (Láng Jenő volt a fedőneve Spanyolországban) a párt régi harcosa, a Magyar Tanácsköztársaság vöröskatonája, aki a XV. Nemzetközi Brigád parancsnokságánál teljesített szolgálatot, a Moszkva alatti nagy csatában esett el 1941-ben.

Egy nagyobb csoport a volt magyar spanyolországi szabadságharcosok közül a Szovjetunióba került. A Szovjetunió kormánya a háború alatt minden nehézséget leküzdve több volt magyar önkéntest a börtönökből, internáló táborokból és az afrikai számüzetésből szabadított ki és adta nekik menedékhelyet. Az idekerült harcosok önként jelentkeztek a Vörös Hadseregbe és többen közülük részt vettek hazánk felszabadításában.

Gerő Ernő, Farkas Mihály, Münnich Ferenc, Fazekas Erzsébet és mások, akik szintén részt vettek a spanyol nép szabadságharcában Rákosi elvtárs vezetésével kint a Szovjetunióban komoly munkát végeztek a magyar hadifoglyok hazafias, antifasiszta nevelésében és a magyar partizáncsoportok szervezésében és harcaiban, akiket azután ejtőernyővel dobtak le Magyarországon, ahol aktív partizánharcot folytattak a magyar csendőrség és a fasiszták ellen. Pl. Fodor Zoltán, azután Nógrádi Sándor altábornagy partizáncsoportjának komisszárja is, a Rákosi zászlóalj volt önkéntes tisztje, Tömpe András.

A második világháborúban a dicsőséges Szovjet Hadsereg megsemmisítette azt a nemzetközi fasiszta haderőt, amellyel szemben a spanyol nép és a nemzetközi önkéntesek három éven keresztül dicsőségesen megállták a helyüket. A Vörös Hadsereg felszabadította hazánkat, leverte népünk kezéről az évszázados bilincseket. A felszabadulás után a Nemzetközi Brigád volt önkéntesei a világ minden részéből jöttek haza és bekapcsolódtak a békés alkotó munkába. Aktívan dolgoztak a pártban, új népi államunk felépítésében, a hadseregben, a rendőrségen, mint Bánfy r. őrnagy stb. Több közülük szorgalmasan kivette részét az országépítő termelő munkából. Hazánk felszabadulásának tízéves évfordulójával kapcsolatban minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy a Nemzetközi Brigádok volt magyar önkéntesei idehaza is, mint mindenütt, becsületesen megállták a helyüket.

A Magyar Dolgozók Pártja, a népi demokráciánk kormánya és az egész magyar dolgozó nép nagyra becsüli a volt magyar önkéntesek érdemeit, akik hős cselekedetükkel a spanyol nép forradalmában öregbítették a dicső magyar szabadságharcos hagyományainkat. „A Rákosi zászlóalj dicső története a magyar kommunista mozgalom törhetetlen erejének és a proletár-internacionalizmushoz való hűségének egyik legszebb tanúságtétele” — írja a Magyar Munkásmozgalmi Intézet kiadásában megjelent „Előre, harcra ifjúnunkás!” című dokumentumgyűjtemény a magyar önkéntesek spanyolországi hősiek harcairól.

Tíz esztendő alatt hazánk óriási lépéseket tett meg a fejlődés útján, nagy sikereket ért el a szocialista társadalom felépítése terén. Pártunk III. kongresszusa összegezte ezeket a történelmi jelentőségű eredményeket és megszabta az új gazdasági, politikai és kulturális feladatokat. Nagy pártunk és kormányunk vezetésével a szorgalmas dolgozó magyar nép meg fogja valósítani ezeket a célkitűzéseket. Nem kétséges, hogy ebben a nagy, országot építő, alkotó munkában a volt Rákosi zászlóalj harcosai lelkesedéssel, teljes odaadással és áldozatkészséggel, erejüket nem kímélve vesznek részt azon a poszton, ahová őket a párt állítja.

A SZOVJET HADSEREG AZ ELLENSÉG JELENTÉSEIBEN

Sallai Elemér alezredes

A német fasiszta haderő második világháború során aratott sikerei — melyeknek Európa legtöbb állama áldozatul esett — megdöbbenéssel vegyes meglepetéseket váltottak ki világszerte.

A német sikerek előfeltételei a burzsoá államok vezetőinek árulása — az 5. hadoszlop eredményes felhasználása mellett — elsősorban azok a politikai és katonai meglepetések voltak, amelyeket sorozatosan alkalmazott Európa országaival szemben. A diplomácia történetében is ismeretlen, gyalázatos módszerekkel, hadüzenet nélkül, meglepően szokatlan nagy erővel és legkorszerűbb harceszközök tömegével tört áldozataira és semmisítette meg azokat.

A német haderő képességéről és erejéről fantasztikus elképzelések születtek, és legyőzhetetlenségéről — tudatosan — legendákat költöttek. A sikerek hatására a német fasiszta haderők legyőzhetetlenségét illetően, a burzsoá katonai irodalomban is erős túlzások születtek. A reakció katonai teoretikusai az eseményekre különböző magyarázatokat kerestek. Voltak olyanok, akik a hadművelési sikereket egy fölényes politikai és katonai akarat csatateri megnyilvánulásának tekintették. Mások szerint a siker előfeltételei az egymással összhangban alkalmazott politikai és katonai meglepetések voltak.

Valóban! A német vezetés a hadászatnak lehatásosabb eszközét a meglepetésben látta, amit — politikai és természetesen katonai téren is egyaránt — sorozatosan alkalmazott ellenfeleivel szemben.

Miután Németország Versailles után az USA tőkés csoportok segítségével már jóval a második világháború előtt helyreállíthatta iparát, képessé vált annak hatalmas méretű teljesítőképességét a haditermelésre átállítani. A hadiipari alapok így lehetővé tették, hogy — ellenfeleit évekkel megelőzve — nagyerejű, korszerű haderőt létesítsen és azt az állandó mozgósítottság állapotában tartsa.

A német fasiszta vezetés így békeidőben jól szervezett hadigazdálkodással és nagyerejű mozgósított haderejével — az Amerikai Egyesült Államok, valamint az angol és francia kormányok bűnös politikája folytán — olyan agresszív imperialista politikát folytathatott, amely valóban „egy fölényes politikai akarat” (a nemzetközi nagytőke akarata) megnyilvánulása volt Európában — azzal a félreérthetetlen céllal, hogy végül a Szovjetunió ellen törjön és visszaállítsa itt is a tőkés rendet.

Ismeretes, hogy a német fasiszta vezetés a megtámadott országokban jól kiépített 5. hadoszlopok árulásai segítségével, valamint a politika- és katonai meglepetés legmesszebbmenőbb alkalmazásával egymásután foglalta el a kapitalista Ausztriát, Csehszlovákiát és Lengyelországot, hogy minél kedvezőbb feltételeket teremtsen Kelet felé a Szovjetunió elleni későbbi hadműveletekhez.

A nyugati támadás időpontja is meglepetés volt, mert Lengyelországnak hosszabb ideig tartó ellenállására számítottak. A villámgyors és kétségtelenül merészen és jól vezetett hadműveletek Franciaország ellen, majd Belgium, Hollandia, Norvégia és Jugoszlávia megtámadása bizonyos fokig szintén a meglepetés erejével hatottak.

A kapitalista államok elleni gyors katonai sikerek alapján készítettek el Hitler stratégiai hadműveleti terveiket a Szovjetunió ellen is. Németországnak a Szovjetunió elleni hadműveleti tervében — az úgynevezett „Barbarossa” tervben — mint hadászatiuk egyik legeredményesebb eszközét, szintén a meglepetést vették kombinációba.

Amíg a hitleri Németország villámháborúra készült a Szovjetunió ellen, a Szovjetunió Kommunista (b) Pártja — szem előtt tartva — a szocialista és kapitalista társadalom békés egymásmellett élésének lehetőségét a béke fenntartásáért küzdött, de egyidejűleg — látva, hogy az imperializmus ökle — a fasizmus előbb vagy utóbb rá fog támadni, megtette a szükséges előkészületeket az agresszor fogadására is.

Amerika, Anglia és Franciaország fasisztabarát kormányai azonban nem voltak hajlandók a Szovjetunió a „kollektív biztonságra” vonatkozó békés politikáját támogatni, mert jobban gyűlölték a Szovjetuniót, mint amennyire félték a fasiszta tengelyhatalmaktól.

A szovjet állam vezetői ennek ellenére továbbra is szívós erőfeszítéseket tettek a béke védelmére, hogy megóvják az emberiséget a háború szenvedéseitől. Ezt a békére való törekvést titkos jelentéseikben — még a Szovjetuniót állandó agresszorként rágalmozó legvadabb ellenségei is — kénytelenek voltak elismerni. Például 1941. június 16-án, alig egy héttel a német orvtámadás megindulása előtt, Horthy vezérkarának főnöke (Werth Henrik) helyzetmegítélésének 5. pontjában a következőket jelentette:

„Amennyiben fegyveres összeütközésre kerül sor, az valószínűleg a gabonatermés betakarítása előtt történik meg. Aratás D. Ukrajnában július 10. É. Ukrajnában július 20. táján kezdődik.

*A Szovjetuniótól távol áll minden támadó szándék és Sztálin személyileg áldozatok árán is békés megegyezésre törekszik.*¹

Köztudomású azonban, hogy a Szovjetunió békés törekvései eredménytelenül végződtek és 1941. június 22-én a fasiszta Németország orvul rátört a békés szovjet népre.

¹ Hadt. Int. II. vh. VK. anyag.

A hadműveletek kezdeti időszakában a többéves haditapasztalokkal rendelkező, a korszerű haditechnikával felszerelt és a teljes mozgósított-ság állapotában tartott német haderő a keleti fronton — bár rendkívüli véráldozatok árán — de jelentős területi sikereket ért el. A német fasiszta haderőt azonban északon finnek és dánok, délen a magyarok, románok és olaszok segítették csapataikkal, sőt még a spanyolok és szlovákok is szállítottak erőket a keleti hadműveleti területekre.

A harcjelentések, amelyeket a nyilvánosság számára tettek közzé, hatalmas méretű győzelmekről számoltak be.

„Elképzelhetetlen káosz szakadt a szovjet hadseregekre. A mi veszteségeink általában örvendetesen csekélyek.”²

„A szövetséges hadseregek a bolsevik haderőt három részre szakították, köztük nincs már érintkezés.

A Szovjet utolsó tartalékait veti harcba...

A magasabb vezetés nélkül maradt csapatok úgyszólván teljesen tájékozatlanok. Heves válság figyelhető meg a vezetőségen belül, valamint a szovjet kötelékek belső magatartásában is.”³

Hitler Adolfot a meglepetés háborúja mesterének nevezték és megállapították, hogy a „Szovjet Hadsereg sorsa beteljesedett.”

A fasiszta propaganda gépezete a napisajtó, a rádió a német haderő elsőprő erejű előnyomulásáról harsogott és a Szovjetunió végleges levereésére már csak heteket jósolt.

Ugyanakkor a magyar királyi honvéd vezérkar főnöke 6.873/eln. 1. Vkf. 1941. évszám alatt iktatott „tapasztalatok a német keleti arcvonal Déli seregcsoportjánál történt tartózkodás alkalmával.” c. Horthy kabinetirodájához felterjesztett „Szigorúan titkos” jelentésének I/8. számú al mellékletében a következők állnak:

„Az orosz hadseregről.

Az utóbbi évek háborúiban kétségtelen, hogy az oroszok ellen vívott harcokban érte a német hadvezetést a legkellemetlenebb meglepetés...

Mialatt mind Lengyelországban, mind Nyugaton, mind a Balkánon várakozásuk ellenére gyors és döntő sikereket arattak, tehát nehezebbre voltak elkészülve, mint ahogy a végrehajtás folyamán bekövetkezett, addig itt az orosz hadszíntéren egyik csalódás a másik után érte a német katonai vezetést...

Nem tudom, van-e a világnak még egy hadserege, amely az ily hosszantartó, demoralizáló, súlyos veszteségekkel, fáradalmakkal, nélkülözésekkel, stb. teljes visszavonulási harc után még mindig, oly kitarthoan harcolni, sőt lendületes ellenakciókat végrehajtani tudna, mint a bolsevik hadsereg.”

²⁻³ Magyarország c. lap 1941. július 3, július 22.

Kiemelés tőlem. S. E.

A magyar királyi vezérkari főnök akarva nem akarva helyesen értékelte a helyzetet; de különösen azt, hogy a *világon egyetlen hadsereg sem lett volna képes ilyen teljesítményre.*

A valóságos helyzet ismerete ellenére a Hitlerrel cimboráló Horthy fasizmus fokozta az ország erőinek a rabló háborúra való felhasználását és százezrével szállította a magyar nép fiait a biztos pusztulásba.

A fasiszta vezetőket, a politikai és katonai „meglepetések mestereit“ katasztrofális meglepetések érték a Szovjetunió elleni hadműveletek során. Villámháborúra épített terveik csődre voltak ítélve a Szovjetunió ellen, mert politikai, erkölcsi és gazdasági szempontból egy a történelemben még nem ismert erős állammal álltak szemben.

Ismeretes, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a Szovjetunió Kommunista (b) Pártja szívós és nagyarányú felvilágosító tevékenységet fejtett ki a legszélesebb tömegek forradalmi ébersége kifejlesztése érdekében, hogy ne felejtkezzenek meg a kapitalista környezet tényéből fakadó esetleges agresszióról.

Az ötéves tervek végrehajtása során a szovjet emberek alkotó munkája mélyreható, forradalmi változást eredményezett az ország gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális életében. Gyökeresen megváltozott az ország arculata a kisparaszti gazdaságok országából, óriási méretű szocialista földműveléssel rendelkező nagyipari ország fejlődött ki. A soknemzetiségű szovjet nép politikai egysége, erkölcsi ereje és a szovjet hazafiság a társadalom gyorsiramú fejlődésének hatalmas mozgatóerejévé vált. Az ipar és mezőgazdaság hatalmas méretű fejlődése biztosította a védelemhez szükséges összes anyagi eszközöket.

A lenini párt helyes politikája sikerrel alakította ki a szovjet társadalom erkölcsi és politikai egységét. Olyan széttephetetlen egységet teremtett a nagy és kis nemzetek, a munkások-parasztok és értelmiség között, amihez foghatót nem jegyzett még fel a történelem. A Bolsevik Párt mögé felsorakozott szovjet emberek felemelő egységben dolgoztak és harcoltak, hazájuk és szabadságuk, a szovjet rendszer, az emberi haladás védelméért.

Kénytelen ezt elismerni az ellenség is. A magyar királyi vezérkar 1941. október végén készített „Összefoglaló helyzetkép a Szovjetunió katonai és politikai helyzetéről” című „Szigorúan titkos” jelentésében többek között a következők állnak:

„A Szovjet Hadsereg sorozatos vereségei ellenére a háború ötödik hónapjának kezdetén a bolsevik hatalom még nem rendült meg. A nehézségek ellenére a bolsevizmus bukásával számolni nem lehet, mert a *Kommunista világnézet oly mély gyökeret vert a Szovjetunió népei között, hogy azok még jobban összefognak, mint a régi Oroszországban.*

A bolsevizmust mint politikai tényezőt, csak akkor lehetne teljesen kiküszöbölni, ha a Vörös Hadsereg megsemmisítésén kívül a

*Szovjetunió egész területe katonai megszállás alá kerülne, és a Szovjet kormány a birodalom elhagyására kényszerülne. Ezzel a lehetőséggel egyenlőre számolni nem lehet.**

A háború ötödik hónapjában a német és csatlós vezérkarok már valóban nem számoltak gyors sikerekkel. Ezt azonban szigorúan titkosan kezelték és a sajtóban még mindig a közelesen várható végső győzelem ígéretésével csapták be a közvéleményt.

Amikor Moszkva előtt Mannstein tábornok katonái, harcokcsijai és gépjárművei már jéggé fagyva állottak és a Szovjet Hadsereg november 6-án kezdődött ellentámadása Moszkva alatt sikeresen bontakozott ki, a Magyarság című újság 1941. november 20-i számában ezt írták:

„Új és máris eredményes, nagyszabású német támadás indult a keleti fronton. A csatatéren a német vezetőség a kezdeményezés.”

A háború kimenetelére különböző tényezők hatnak: az ideiglenesen ható tényezők és az állandóan ható tényezők.

Az ideiglenesen ható tényezők: a váratlanság tényezője, a népgazdaság átállítása háborús termelésre, még békeidőben, a fegyveres erők teljes mozgósítása az ellenfelet megelőzve, végül tapasztalat a hadviselésben. Mindezek azonban a háború kimenetelét nem döntenek el, csak egyes hadműveletek, csaták kimenetelére hatnak.

A Szovjetunió elleni háború a fasiszta vezetés számításai ellenére tartós jelleget öltött. A háború sorsát most már nem olyan mellékes és múló körülmény fogja eldönteni, mint a váratlanság tényezője — mondta Sztálin elvtárs — hanem az állandóan ható tényezők:

„A hátszág szilárdsága,
a hadsereg szelleme,
a hadosztályok száma, minősége,
a hadsereg fegyverzete,
a hadsereg parancsnoki karának szervező képessége.”⁴

A háború sorsát legdöntőbben befolyásoló tényezők a hadviselő felek hátszágának szilárdsága, azok gazdasági, társadalmi rendje, erkölcsi állapota és az adott háború jellege.

A fasiszta hadvezetés arra számított, hogy a gyors előretörés, az élő és anyagi erők hatalmas méretű pusztulása meg fogja törni a szovjet népet.

A szocialista társadalmi rend azonban biztosította azokat a gazdasági, politikai és ideológiai tényezőket, amelyek a szovjet hátszág megdönthetetlen szilárdságát eredményezték.

A szovjet hadtudomány határozta meg elsőnek az erkölcsi tényezők szerepét a háborúban és helyét az állandóan ható tényezők között.

* Kiemelés tőlem. S. E.

⁴ Sztálin: A SZU Nagy Honv. Háborúja. Szikra 1949. 39—40. old.

Az uralkodó párt politikája, a tömegek öntudata, a kultúra színvonalala és a háború célja, mindez együttesen jelenti, alakítja ki az adott állam népének erkölcsi erejét. A hadsereg szellemét is elsősorban az állam társadalmi rendszere, politikája és ideológiája alakítja ki.

A korszerű háborúban, a háború gépi korszakában különös élességgel nyilvánul meg az erkölcsi tényezők jelentősége az állandóan ható tényezők rendszerében. Az igazságos háborút viselő hadsereg erkölcsi ereje hatalmas mértékben bontakozhat ki és lehetővé teszi annak teljes megszállását.

A Párt magasabbrendű erkölcsi tanításai — a háború súlyos megpróbáltatásainak számtalan megnyilvánulása közepette — acélozták a szovjet hadsereget olyan gigászi erővé, amely pozdorjává zúzta a történelem legfélelmetesebb erejű rabló hadseregét.

A szovjet katona magasabbrendű erkölcsi erejét és kiváló harcképzettségét az ellenség is kénytelen elismerni, de természetesen ezt csak szigorúan titkos jelentéseiben teszi. Ugyanakkor, amikor a következőket jelenti

a napi sajtóban: „Orkán-offenzíva keleten:

Heves válság figyelhető meg a szovjet kötelékek belső magatartásában is...

Fejveszetten, gyáván menekülnek...

...a német csapatok diadalmasan rohanják le a mindenütt hátráló ellenséget.

Elképzelhetetlen káosz szakadt a szovjet hadseregre...

Tarthatatlan helyzetbe kerültek a szovjet haderők.”⁵

„Szigorúan titkosan” a vezetés számára pedig a következőket állapítja meg:

„Elszántan és makacsul harcol. A ravaszságra és leleményességre nevelt és jól képzett ellenség észrevétlenül mozog, kitűnően rejtőzik. Eppen ezért nehéz őt felderíteni. Elismerten jó közelharcos, az utolsó pillanatig használja lőfegyvereit. A tüzelőállásban agyonütteti, vagy agyonlövöti magát, de azt nem hagyja el. Roham idején pedig futás közben is használja lőfegyverét. A háború eddigi tapasztalatai szerint szövetségeseink számottevő veszteségeket szenvedtek az ellenség gyalogsági tűzfegyvereinek hatása következtében. Az eredményeket az orosz azzal érte el, hogy minden egyes embere az utolsó pillanatig tüzel a támadó vagy felette elrepülő repülőkre.”⁶

Hitler vezérkara éppúgy mint Horthy parancsnoki kara — és mint ilyen bármilyen más imperialista katonai vezetés is — nem vehette és

⁵ Magyarország 1941. okt. 7.

⁶ Magyar kir. honv. vezérkar főnöke 4. oszt. 58.000/15—1941. sz.

veheti kombinációba olyan értelemben az erkölcsi tényezőket, mint a szovjet hadművészet.

A burzsoá hódító hadseregek erkölcsi színvonala a háború folyamán — annak ilyen vagy olyan alakulása mellett is — feltétlenül süllyedő tendenciát vesz fel. Éppen ezért a burzsoá hadművészet nem is számol — mert nem számolhat — katonái erkölcsének magas színvonalával, mint olyan tényezővel, amely hadserege ütőképességét fokozni képes.

Jellemzően mutatják ezt a tényt a voronyezsi hadműveletek során szétvert magyar hadsereggel kapcsolatos jelentések is.

A voronyezsi összeomlás után a magyar fasiszta vezetés a tragédiát győzelemként igyekezett feltüntetni. A 38. magyar hadijelentéssel kapcsolatosan (voronyezsi hadműveletekről) a napilapokban ilyen és ehhez hasonló megállapítások láttak napvilágot:

„A jelentés elsőízben foglalkozik olyan hadieseményekkel, amelyek nagymértékben megnövelték a magyar honvédség hírnevét. Büszkék vagyunk honvédeink legjobb teljesítményeire. Példás és dicső cselekedet volt ez, méltó az ezeréves honvédhez.”⁷

Ugyanakkor azonban Jány vezérezredes a második magyar hadsereg parancsnoka, már egészen más véleményt alkot titkos jelentéseiben a voronyezsi harcokban részt vett egységeinek tevékenységéről.

A rabló imperializmus szolgálatába állított, vágóhídra hurcolt magyar csapatok helyzetére, erkölcsi állapotára, harcértékére, a fasiszta parancsnokok vezetési módszerére, katonáikhoz való viszonyára — és arra is, hogy a magyar katona nem akart harcolni a ránézve idegen és aljas érdekekért folyó háborúban — világít rá a voronyezsi frontszakaszon végrehajtott szovjet ellentámadást követő néhány nap után kiadott 294/2. hads. I. a. 43. I. 24. sz. „Hadseregpáncs”, amelyet Jány írt alá.

„A 2. magyar hadsereg elvesztette becsületét...

Becstelenség az a lelkevezített, fejnélküli, gyáva menekülés, mit látnom kellett.

Vegye tudomásul mindenki, hogy innen sem betegség, sem sebesség, sem fagyással el nem engedek senkit... Ott marad mindenki, míg meg nem gyógyul, vagy el nem pusztul, a fegyelmet, ha kell a helyszínen való felkoncolással, de helyre kell állítani.

Aki parancsomnak nem engedelmeskedik, az nem érdemi meg, hogy nyomorult életét tovább tengesse.

...aki megkísérli körletének nyugati határát átlépni, azt fel kell koncolni, ha egység kísérli meg, meg kell tizedelni.

...a legfeszesebb magatartást még a fagyott embertől is megkövetelem...

⁷ Magyarság 1943. I. 17.

... az úgynevezett csapat *legénység* szétszóródott, *állati* színvonalra süllyedt *csürhe* benyomását keltette.⁸

Nem sokkal később 1061/el. n. 2. hds. 1943. számú összefoglaló — a kormányzó katonai irodájához küldött — titkos jelentésében — a kudarc okait keresve — a következőket írja:

„Ha az okokat keresem, melyek kihatással voltak arra, hogy mégsem tudtuk győzelemmel befejezni ezt a hadműveleti időszakot, akkor ezeket az okokat I. lelki, II. kiképzési, III. fegyverzeti és felszerelési hiányok, IV. ellátási, V. vezetési vonalon találom meg.

I. lelki okok:

Az oroszok elleni háborúra *nem volt a lélek felkészülve.*

... *idegen érdeknek tűnt fel.*

... *a hangulatot rontotta, hogy miért maradt Nagy Péter otthon és gazdagodik...*

A felváltás után visszamaradókban a „miért én” még élesebben kiütközött. *A felváltottak mikor harcba sodródtak, abban már fél-szívvvel sem vettek részt.*

*Propagandával, legalább most kell a lelkeket a háborúra átállítani!*⁹

A keleti hadműveleti területekre irányított magyar egységek döntő többsége a Szovjetunió elleni háborúban valóban nem szívesen vett részt, mert soha nem érezte azt saját háborújának. Amíg a szovjet katona tudta, hogy hazáját, szabadságát, az emberi haladás ügyét védi a frontokon, és otthonmaradt családjá a szovjet állam védelme alatt biztonságban él, a magyar katona érezte, hogy amíg ő hitvány megvetett „csöcselék” módjában pusztulásra van ítélve, és családjá otthon nyomorog, addig a jegyzővel cimboráló kulákok otthon dözölnek és gazdagodnak.

A német és magyar hátországokban és a frontokon propagandával, terrorral és csendőrök ezreivel egyaránt igyekeztek a „lelkeket a háborúra átállítani.”

1943. január 26-án a magyar hadsereg parancsnoksága a csapatok erkölcsi színvonalának emelésére és harcértékének erősítésére a szovjet csapatok csapási elől pánikszerűen menekülő „nyomorult életű”, az „*állati színvonalra süllyedt csürhe*” „*lelkének a háborúra való átállítása*” érdekében a következő együgyű röplapot adta ki:

„*Segíts magadon, az Isten is megsegít!*

Honvédek!

A magyar hadsereg most is minden honvédről gondoskodik! De ne felejtsetek el!

⁸ Kiemelés tőlem. S. E.

⁹ Hadt. Int. 2. vh. V. k. anyag.
Kiemelés tőlem. S. E.

Honvéd csak az, aki esküjét megtartja!

Emlékezzetek! *Megesküdtetek! Isten minket úgy segítjen!* Hogy minden előjáróinknak engedelmeskedünk, parancsaikat minden szolgálatban híven teljesítjük.

Minden külső és belső ellenség ellen vitézül és férfiasan harcolunk, csapatainkat el nem hagyjuk.

Aki ezt a szent esküt meg nem tartja, nem számíthat az Isten segítségére! De a hitvány esküszegő ellensége a fegyelmezett honvédségnek, tehát el kell pusztítani. Kötelességtek mindenekelőtt harcolni a fegyelmezetlenség ellen, tehát köteles vagy fáradtan is, beteg is megtartani a katonás fegyelmet, teljesíteni a parancsot! *Csakis így segít az Isten és csakis fegyelmezett honvédeknek tud és akar segíteni!*¹⁰

A féktelen terror, felkoncolás, tömeges agyonlövés után természetes, hogy a lelkimaszlag sem hatott a szerencsétlen ágyútölteléknek szánt magyar katonákra és nem fokozta azok harci értékét sem.

Bár a frontokon egyáltalán nem a németek tervei szerint alakultak az események, a közvélemény tájékoztatása tovább is tervszerű félrevezetésen alapult.

A német és magyar távirati iroda útján a sajtó számára 1941. augusztus 7-én kiadott hadműveleti jelentésekben már azt közölték, hogy „elvesztett a szovjet haderők nagyobbik fele.”

Augusztus 12-én:

„több mint 10.000 repülőgépet vesztett a szovjet haderő a keleti háború kitörése óta.

A világtörténelemben egyedülálló néppusztítás folyik a Szovjetunióban.

A bolsevista vezetők Amerikába menekülnek...

A *Vörös Hadsereg legyőzése befejezettek tekinthető* és ezen a tényen nem változtat az esetleges visszavonulásra rendelkezésre álló terület mélysége sem.“

Augusztus 13-án:

„*Válságos helyzete miatt kétségbeesetten védekezik a honvédekkel szemben álló szovjet hadsereg.*“

Ugyanakkor a keleti hadműveleti területre irányított első magyar magasabb egység a gyorshadtest parancsnokságának 1941. augusztus 31-i naplóbejegyzésben a következők állnak:

„...a gys. hdt. (gyorshadtest) legutóbbi súlyos harcai és veszteségei folytán... a vezérkar főnökénél az a nézet, hogy szükséges lenne a gyorshadtestet kivonni, pihentetni és feltölteni.

¹⁰ Hadtört. Int. 2. vh. vk. anyag.
Kiemelés tőlem. S E

1941. szeptember 6-án kelt — a fasiszta csapatok tisztikarának erkölcsi értékét is pregnánsan jellemző — bejegyzésben pedig:

„A csoport parancsnoka idegösszeomlással megbetegedett. A rangban utánkövetkező törzstiszt szintén beteget jelentett.

A legénység annyira fáradt és kimerült, hogy támadásra képtelen.^{11, 12}

A magyar királyi honvéd vezérkar főnök 52.300/18. 4. o. 18. sz. értékelésében pedig a következők állnak:

„Az oroszok visszavonulásukat tökéletesen hajtják végre, előtte igen heves ellenállást, néha ellentámadásokat hajtanak végre.

Sok veszteséget okozott.

Feltűnő kevés ellenséges halott, sebesült, fogoly és hadianyag maradt vissza a csatatereken.

Gyalogsági egységeit idejében kivonta és ezek fedezésére főleg csak harcokci egységeket hagyott vissza.”

A szovjet hadműveletekről szóló bizalmas ellenséges jelentések úgy szólván egybehangzó megállapításai — akaraton kívül is — bizonyítékei a Szovjet Hadsereg magasrendű erkölcsi színvonalának.

A burzsoá katonai teoretikusok lebecsülik — nem véletlenül — a tömeghadseregek szerepét és a „kis hadseregek” elméletét állítják azzal szemben. Azt próbálják bizonyítani, hogy a technika tömeges alkalmazása — újabban pedig az atom- és hidrogénbomba — lehetővé teszi a tömeghadseregek helyett a kis létszámú „megbízható” hivatásos elemekből álló hadseregek alkalmazását. Ez az elmélet lényegében azt fejezi ki, hogy félnek fegyvert adni a nép kezébe.

A korszerű háborúban sem csökken az ember szerepe a győzelem szempontjából. A tömeghadseregek szerepét nem képes a kor legbonyolultabb haditechnikájával leggazdagabban felszerelt, kisszámú, úgynevezett „hivatásos hadsereg” sem betölteni. A „kis hadseregek” burzsoá elmélete a gyakorlatban csődöt mondott, mert a korszerű háborúk jellege tömeghadseregek alkalmazására kényszeríti az imperialistákat.

Korunk háborúiban hatalmas területeken, korszerű technikával felszerelt milliós hadseregek, egész országok, népek milliói csapnak össze. A hadosztályoknak éppen ezért nemcsak a minősége, hanem a mennyisége is döntő kihatással van a háború kimenetelére. Az alacsony színvonalú harci kiképzés, gyenge fegyverzet, alacsony fokú erkölcsi állapot, nem pótolható teljesen a csapatok számának növelésével.

A csapatok mennyisége és minősége — az atomfegyverek korszakában is — a háborúkat eldöntő állandóan ható tényezők egyike marad.

A Szovjet Hadsereg számbeli növekedése a háború kitörésének első hónapjaitól kezdve hatalmas arányokban bontakozhatott ki.

¹¹ Klemelés tölem. S. E.

¹² Hadtört. Int. 2. vh. vkf. ag.

A munkásosztálynak már az 5 éves tervek során történt növekedése forradalmi változást hozott a hadsereg összetételében is. Technikailag képzetesebb, műveltebb, öntudatosabb ifjúság került a hadseregbe. A szocialista mezőgazdaság is olyan kolhozparasztokat, gépkocsi-, traktor és kombájnvezetőket adott a hadseregnek, akik szintén uralták a technikát. A háború kezdetén így nagyszámú, öntudatos, művelt és technikailag jólképzett káderrel rendelkezett a hadsereg, ami többek között lehetővé tette a magasabb gépesített egységek megteremtését.

Az ország mélyreható forradalmi átlakulása lehetővé tette a támadást követő rövid időn belül egy olyan tömeghadsereg felállítását, amely kudarcra ítélte a szovjet társadalmi rend határtalan fejlődését semmibevevő, fasiszta villámháborús terveket.

A Szovjetunió fejlődését és erejét a fasiszta vezetőkörök meglehetősen ismerték. A Szovjetunió „bomlásáról” és „gyengeségéről” csak propagandájuk fecsegett. Ugyanakkor a vezetés belső használatára igyekeztek realisabb képet kapni.

Az „Összefoglaló helyzetkép a Szovjetunió politikai és katonai helyzetéről 1936. végén” című vezérkari jelentésben például ez áll:

„A bolsevizmus koránt sincsen bomlófélben és nem agonizál, hanem ellenkezőleg felfelétlő tendenciát mutat.”

A. Wittich német fasiszta katonai teoretikusnak a Militärwissenschaftliche Mitteilungen c. német katonai szaklapban 1943. júniusában megjelent „Über Geist Machtziele und Kriegsführung des Bolschewismus“ (A bolsevizmus szelleméről, hatalmi céljáról és hadvezetéséről) c. cikkében pedig már a következő, a hitleri vezetés számára — *de a mai agresszorok számára is* — komoly megfontolásokra készítő, kényszerű megállapítások vannak:

„... bolseviki alaptételeknek a lakosság, de különösen a fiatalság és munkásság által történő feltétlen elfogadása, behódolása, elismerésreméltó haladást mutatott fel.

Nem vitatható el, hogy az orosz népi jellem két évtizeden belül lényegesen megváltozott. A modern technika vívmányai iránt kevésbé rajongó orosz muzsik 1914-ből a múlté... A Vörös Hadseregek egészen más képet mutatnak.

...a mai orosz harcos, legyen az frontkatona, vagy partizán, veszedelmesebb és elkeseredettebb ellenség, mint az első világháború orosz katonája. És ez a tényállás, az orosz sphynx nemcsak ellenfeleinek, hanem szövetségeseinek is nagy meglepetést okozott.

A szovjet katona mai típusa a bolseviki eszmétől teljesen áthattott... a védelemben szívós és ügyes, a támadásban pedig áldozatkész.

A 2. világháború első momentumában a német támadás meglepte az oroszokat...

... a gyors győzelem és a rövid háború lehetősége szertefoszlott.”¹³

1942. november végén, amikor már küszöbön állt a német csapatok összeomlása Sztálingrádnál, az „Új Magyarország”, „Esti Újság”, „Új Nemzedék”, a „Magyarország”, általában a többi reakciós napilapokban is ilyen közlemények láttak napvilágot:

1942. november 27: „A charchovi katasztrófához kezd hasonlítani a szovjet előretörése a Don és a Volga mentén. A keleti arcvonalon minden szakaszán összeomlottak a bolsevisták támadásai.”

„Az új német fegyverek siettetik a háború befejezését.” „Csökkent a szovjet támadások ereje.”

1942. november 29: „Egyetlen frontszakaszon sem ért el eredményt a rendkívüli heves szovjet offenzíva.”

1942. december 2: „Rendkívüli német sikerek a keleti arcvonalon valamennyi szakaszán.”

A sztálingrádi kudarc után a német katonai körök egy része már óvatosabb „hidegebb” következtetéseket von le a keleti hadszíntér eseményeiből, de természetesen még mindig a vezető körök számára. A sztálingrádi vereséggel kapcsolatosan a napi sajtóban ez áll:

„... általában mindenki a végső győzelem zálogának tartja a 6. hadsereg tábornokainak, tisztjeinek, altisztjeinek és legénységének áldozatát. Hősies magatartásuk a német hadtörténelemben szinte páratlan dicsőséges lapot jelent.”¹⁴

A lap megállapításaihoz még kommentárt sem kell ma már fűznünk. A hadsereg fegyverzetének rendkívül jelentős szerepe van az állandóan ható tényezők között. A haditechnikának különösen nagy a jelentősége a háború gépi korszakában. A szovjet hadtudomány a győzelem szempontjából nagy jelentőséget tulajdonít a fegyverzet szerepének. Ugyanakkor szem előtt tartja azt a marxista tételt is, hogy a győzelmet az emberek harcolják ki és nem a fegyverek, mert a technikát csak az ember tudja „működésbe hozni.”

A szovjet ipar grandiózus fejlődése a kapitalista államok közül ebben az időben kétségtelenül legfejlettebb német haditechnikát mennyiségi és minőségi szempontból is felülmúló fegyverzetet tudott biztosítani fegyveres erői számára.

A Szovjet Hadsereg már a háború kitörésének idején olyan haditechnikával rendelkezett, amelynek minőségét más országok nem tudták elérni. A stratégiai szempontból fontos fűtő- és nyersanyagbázisok feltárása biztosította az ipar zavartalan és folyamatos működését.

¹³ Kiemelés tőlem. S. E.

¹⁴ Magyarország 1943. febr. 5.

A korszerű fegyverzet, a haditechnika legválasztékosabb fajtáit felülmúlhatatlan minőségben állította elő a szocialista nagyipar. A tudományos kutató intézetek széles hálózata a Szovjet Hadsereg fejlődésének beláthatatlan távlatait tudta biztosítani. Az óriási méretű ipari kapacitás hadművelleti kötelékek és magasabb gépesített egységek szervezését tett lehetővé.

Már a háború első szakaszában megmutatkozott a szovjet nagyipar fölénye. Képes volt rövid idő alatt átállítani iparát a haditermelésre és túlhaladni — már a 10. hónapban — háború előtti termelésének összértékét.

A Don-vidék és a Kaukázus elfoglalása idején a fasiszta sajtó azt propagálta, hogy a szovjet ipar úgyszólván teljes egésze a kezébe került. Ezzel szemben ismeretes, hogy a szovjet ipar termelése évről-évre emelkedett — mennyiségi és minőségi szempontból is — és a szovjet hadsereg szükségletének megfelelő mennyiségben tudta gyártani a legkorszerűbb tűzfegyvereket; géppuskákat, golyószórókat, harckocsikat, lövegeket, repülőgépeket stb. A haditechnika olyan speciális eszközeit hozta létre, amelyekkel szintén kellemetlen meglepetéseket szerzett az ellenségnek.

Jány a 2. magyar hadsereg parancsnoka 1942. október 12-én kelt 2.321/2. hds. I. h. 42. X. 24 sz. alatt a következőket jelentette a kormányzó katonai irodájának és vezérkari főnökének:

„Akármelyik orosz fegyvert veszem kézbe, ez mind egyszerű és törhetetlen. Nem kell műmester hozzá, nem kell a szétszedést és összerakást hónapokig tanítani és amellet *pompásan működik*. Nézzük az önműködő puskát, géppisztolyt, nehézpuskát, aknavetőt, sztálinorgonát (sorozatvető), *mind kitűnő hatású remek fegyver*. A magyar géppisztoly majd 300 pengő, az orosz meg lehet csinálni egyötödéért. A magyar géppisztoly nehéz, az orosz könnyű. Ma már *vadásznak embereink az orosz fegyverekre*, adjunk magunk nekik mielőbb, minél többet.

...külön ki akarom emelni, hogy az automata pisztoly és fegyver, mint egyéni fegyver, valamint a kis gránátvető volt csapatainknak nagyon kellemetlen.”

1061/eln. 2. hds. 1943. sz. alatt:

„Az orosz T-34-gyel a mi T-38-aink a harcot felvenni nem tudták, az ellentámadásból csak négy db. jött vissza, a többi percek alatt *kilőtték*.

Csak a Pz. IV. volt az, ami ügyesen vezetve hatásos fegyver volt az orosz harckocsik ellen. Gyenge páncélzata miatt azonban ez is alul maradt. A mi páncélvadászaink és a T-38 nem korszerűek, zsák-mánya lettek az orosz T-34 és KW-II-nek, mert ezek páncélját át-

ütni nem tudták. A nyitott toronyból kigúnyoltak az oroszok bennünket a harmadik Uhryv-i csatában... A T-34-ek percek alatt semmisítették meg az egész páncél-alakulatot."

52.300/18. eln. 4. vkf. 1943. 12. old.:

„Az ellenséges harckocsikkal szemben páncéltörő fegyvereink nem használhatók.”¹⁵

A páncélosok modern típusait szemlélve megállapíthatjuk, hogy az orosz a harckocsi szerkesztésében meglepően rövid idő alatt igen figyelemreméltó színvonalat ért el. Főérték az erős páncélzat a kiváló acél. Igen hatékony a fegyverzetük és egyes harckocsiknál lövés technikailag kiváló alak (T-34)“.*

A szovjet tüzérség elsöprő fölényrel zúzta szét az ellenség élő és anyagi erőit. A szovjet tüzérség bénítólag hatott az ellenségre — felülmúlhatatlan volt a II. világháborúban.

52.300/18. eln. 4. vkf. 1943. 13. old.:

„A tüzérség fejlesztésére és szaporítására igen nagy súlyt helyeznek.

A hang- és fénymérést is alkalmazzák, ami helyenként jó eredményre vezethetett.

Különösen figyelemreméltó a súlyképzés az aknavetők tömeges összefogásával.”¹⁶

Az ellenséges jelentések egybehangzóan megállapítják a szovjet tengeri és légi erők haditechnikai fölényét is, amelyet a háború egyik legnagyobb meglepetésének tartanak.

A hadsereg parancsnoki karának szervező képessége is döntő hatással van az adott háború kimenetelére és így az szintén az állandóan ható tényezők egyike.

A Szovjetunió Kommunista (b) Pártja arra tanította a Szovjet Hadsereg parancsnokait, hogy magasfokú erkölcsi színvonalat tartsanak fenn csapataiknál és kiválóan vezessék egységeiket. A Párt a marxista—leninista elmélet és a katonai tudományok elsajátításának feladatát állította a katonai káderek elé.

A marxizmus—leninizmus eszméjén nevelkedett szovjet tisztikar fáradhatatlanul képezte magát, s így képessé vált a szovjet hadtudomány elsajátításával hadművészetét addig nem ismert magas fokra emelni. A tábornoki és tiszti kar a hadseregszervezés és vezetés mesterévé vált. Új harcmódokat és formákat találtak fel, amelyekkel meglepték az ellensé-

¹⁵ Hadt. Int. — Hadtud. Könyvtár 2. világháború VK. anyag. (1. M. kir. vkf. 52.300.) 18. eln. 4. o. 1943. 21. old.

* M. kir. Vkf. 52.300/18. eln. 4. o. 1943. 21. old.

¹⁶ Hadt. Int. — Hadtud. Könyvtár. 2. világháború Vk. anyag.

get. Magasfokú katonai, politikai és hadvezetési képzettségük így lehetővé tette, hogy a bonyolult harc helyzetekben a korszerű haditechnika alkalmazásával tönkre zúzzák az ellenséget.

A Párt a szocialista haza megvédésére nevelte a szovjet tisztikart.

„A tisztikar képzettsége főleg a védőharc vezetésére terjedt ki.”¹⁷

— állapították meg 1941-ben. Később azután megtanulták, hogy a támadás vezetésére a szovjet tisztikar nemkevésbé volt felkészülve.

A Szovjet Hadsereg tisztjei és tábornokai a Párt tanításainak eredményeképpen — a burzsoá — imperialista hadseregek tiszti és tábornoki karától élesen elütő — újtípusú vezetőkke váltak. Politikusok és hadművészek, akik ismerik a társadalmi fejlődés törvényeit és mindennapos feladatuknak tekintik a harcosok legmagasabbrendű eszmei; a kommunista erkölcsre, a mélységes humanitásra, a nemzetköziségre, a hazaszeretetre, a békérető ellenség gyűlöletére és annak megsemmisítésére való nevelése.

Horthy egyik kedvenc embere, Vitéz Vattay Antal vörgy. is, aki később (1944-ben) a katonai iroda főnöke lett, kénytelen volt megállapítani:

„Az oroszok az 1941-es háborúban teljesen más felkészültséggel harcoltak, mint az első világháborúban. Az alsó vezetésüket kiválóan kell minősíteni. Mi, akik még ismertük őket a világháborúból, amikor még éppen az alsó vezetés volt nagyon merev és kezdetleges, mert hiányzott belőle minden kezdeményezés, minden leleményesség, ma ennek éppen ellenkezőjét találjuk. Furfangos harceljárás, elszánt védekezés és feszes alsóvezetés volt tapasztalható az egész vonalon. Nem várt kemény ellenfélnek mutatkozott az orosz.

*Ezt a tényt sok német tiszt azzal a megjegyzéssel jellemezte, hogy a francia hadjárat séta volt az orosz hadjáratához képest. A franciák, ha az ellenfél a hátukba került, a kilátástalan harcot felismerve, megadták magukat, az orosz pedig ilyen esetben kezd csak igazán harcolni.”*¹⁸

A Horthy vezérkar főnökének 6873/eln. 1. vkf. 1941. évszám alatt iktatott „Tapasztalatok a német keleti arcvonal Déli seregcsoportjánál történt tartózkodás alkalmával” című, a katonai irodához felterjesztett „szigorúan titkos” jelentésének 1/8. sz. mellékletében többek között a következők állnak:

„Bár a bolsevik katona egészen bámulatra méltó hősie magartása mind a védelemben (bár ez az erőssége az oroszoknak mindig

¹⁷ Die Entscheidungsschlacht bei Wjasma—Briansk. Soldan alezredes. Deutsche Wehr 1941. 46. sz. (Wjasma—brjanski döntő csata). M. kir. honvédezerkar „Lapszemle” 1942. I. sz. 36. old.

¹⁸ Magyar Katonai Szemle. 1942. márc. 32—33 old.

megvolt), mind pedig a támadásban (ez teljesen meglepő jelenség) nagy meglepetés számba ment, de sokkal meglepőbb volt az orosz „felső” és alsó vezetés kitűnősége.” „Az még talán érthetőnek látszik, hogy azt a néhány felsőbb vezetőt (arcvonal- és hadseregparancsnokokat) a nagy birodalomban ki tudták keresni és szerencsés kézzel választottak, de hogy a hadtest, hadosztály, dandár, ezred és még alsóbb parancsnokok tömegei oly kifogástalanul megállták a helyüket és mondhatni mesteri módon vezették kötelékeiket, az egyenesen bámulatraméltó.

A hírek szerint régivágású, képzett, cári időkből származó tiszt alig-alig maradt a bolsevista hadseregben. Az új tisztek képzetlen, iskolázatlan „elvtársakból” rekrutálódtak. Ennek ellenére az történt, hogy a német akciókra a felső és alsó vezetés területén egyaránt rendszerint a hadászatiilag, vagy harcászatiilag legkifogástalanabb ellenakciók következtek. Az ellátásban, amelyhez iskolázott és képzett vezérkar kell, nem állottak be az oroszoknál oly döntő jelentőségű zavarok, amelyeknek a németek szempontjából számottevő kihatása lett volna. Nem hallottam, hogy az oroszoknál beállt benzin vagy lőszerhiány miatt valahol is a németek különösebb fogást csináltak volna.

Budjenni marsall von Rundtadt vezértábornagy ellenfele a Déli seregcsoport minden felismert nagyobbszabású tevékenységére oly módon válaszol, hogy azt bármely hadiakadémián példaként lehetne előadni.

Ha a németek valahol egy-egy csoportot, seregtestet, vagy több seregtestet bekerítettek, azok rendszerint nem adták meg magukat, hanem megtaláltak valahol mégis valami kis részt a körülzáró gyűrűben, ami sokszor bámulatos módon sikerült és ami szintén a jó vezetés érdeme.”¹⁹

A Szovjetunió Kommunista (b) Pártja politikájának alapvető tétele a szocializmus felépítése és a béke fenntartásának biztosítása. A Szovjet Hadsereg kiképzési alapelve az ország védelméből folyt és folyik ma is. A Szovjetunió fegyveres erőinek az a feladata, hogy megvédje az országokat az agresszív imperialista támadásokkal szemben.

A Szovjet Hadsereg tagjai az ország védelmének rendkívül nehéz időszakában is — abból kiindulva, hogy védelemmel az ellenséget nem lehet megsemmisíteni, hanem csak támadással — fáradhatatlanul képezték magukat, hogy képessé váljanak az ellenség megsemmisítésére. A parancsnoki kar így alkalmassá vált a modern háborúk bonyolult jellege mellett is, egyidőben szárazföldön, vízen és levegőben, állandóan váratlanul változó helyzetekben olyan elhatározásokat hozni, amelyek katasztrófálisan érték az ellenséget.

¹⁹ Kiemelés tőlem. S. E.

A vezetés képes volt a kínálkozó helyzeteket idejében felismerni és azokat villámgyors akciókkal aknáta ki.

Az ellenség ezt így értékelte:

„... meglepő és állandóan változó helyzetekben feazes és mozgékony vezetés.”²⁰

„A legutóbbi (1942. decemberi) támadásukat megelőzően az ellenség rohamosztagokkal (ezred erőig terjedő) részletvállalkozásokkal nemcsak a puha helyeket kereste ki, hanem szívós akarakterével fokozatosan birtokba is vette a fő ellenállási öv neki majd szükséges szakaszait is. Másszóval apránként tördelte a főellenállási övből azokat a fogakat, amelyek a bekövetkező harcokci támadás végrehajtásánál neki kellemetlenek lehettek volna.

Ezzel a napokon át tartó eljárással a megtámadott arcvonalrész védőit állandó készenlétre és elhárító tűzre kényszerítette és rendkívül nagy, a mostani út- és időjárás viszonyok mellett alig pótolható lőszerfogyasztást idézett elő. A folytonos ellenlökések és ellentámadásokkal felemésztette, illetve lekötötte a túlkorán intézkedő és előre nem látó parancsnokok, vezetők tartalékait.

Mire a valóságos harcokcsitámadások megindultak, a megtámadott arcvonalrészekben már lőszerhiány volt és a tartalékokból már majdnem semmi sem állt rendelkezésre. *A páncélos dandárokat messzemenő hadászati céllal vetették be. A betörés után páncélosok és lovasság ügyes együttműködése.”²¹*

A szovjet katonai sikerek titka nem egyes tényezők, hanem az egymással kölcsönhatásban álló összes tényezők (az állandóan ható tényezők egészében) a hadseregben a különböző fegyvernemek és szolgálati ágak egymáshoz arányított fejlettségében és azok szoros és harmónikus együttműködésében rejlik.

A szovjet vezetés ugyanakkor, amikor másutt elhanyagolták a tüzérség fejlesztését és leértékelték jelentőségét, nagy gondot fordított annak fejlesztésére is. A szovjet tüzérség elsöprő ereje katasztrófális veszteségeket okozott a fasisztáknak.

„Úgy az összefogott tűz, mint aknavető, gránátvető tűz, különösen hatásos volt.

Sűrűn alkalmazott eljárás volt a támpontok elleni harcban, hogy a támpontot megközelítő orosz gyalogság mögött 10–15 aknavetőből vagy gránátvetőből tüzgépcsoportot képeztek (az élőerők megkímélése céljából) és egyedül a tüzgépcsoport összefogott tűzével tették rohaméretté a védőket.”²²

²⁰ M. kir. honv. vezérkar főnöke 52.300/18. eln. Vkf. 1943. 20. old.

²¹ Magyar kir. honv. vkf. 52.300/18. eln. 3. vkf. 1943. 20–21. old.

²² M. kir. honv. vkf. 52.300/18. eln. vkf. 1943. 21. old.

A páncélos és gépesített erők minőségével, problémáinak megoldásával és alkalmas módjával a szovjet hadtudomány messze megelőzte a burzsoá katonai vezetést. A páncélos erő tagjainak kiváló technikai szak tudása, alapos kiképzéssel és sokoldalúsággal párosult. Ez a legnehezebb helyzetekben is a biztonság érzését nyújtotta a szovjet harckocsizóknak. A szovjet páncélos erők minőségét, taktikai fölényét — és szoros együttműködését a gyalogsággal és tüzérséggel — az ellenség is kénytelen elismerni:

„Az ellenséges harckocsik a nagy támadást, azaz bevetést megelőzően alig, vagy egyáltalán nem mutatkoztak.

Amikor a tüzérség a védelmi övből már kitördelte azokat a szakaszokat, amelyek a harckocsi támadást akadályozhatták, a mozgásra előkészített rés egész szélességében meglepően törtek elő.

A gyalogság egy része sűrű fürtökben lógott a harckocsikon. Aki nem fért rájuk, az szorosan követte őket.”²³

A Szovjet Hadsereg műszaki csapatai, — a technikailag kiválóan képzett szakkáderek tömegével olyan berendezésekkel és védelmi létesítményekkel látta el a csapatokat, amelyeket így értékel egy német fasiszta katonai szakíró:

„Az állások művészi tervezett és kiépített harckocsiárokkal, mestersen rejtett oldalazó páncéltörő és géppuska betonerdőkkel, sokszor drótkadályokkal és tábori erődítési elemekkel, szinte érintetleneknek látszanak...

Ilyen állást legalább hét nap és hét éjjel kellett volna pergőtűzzel puhítani és valószínűleg még így sem lehetett volna bevenni, vagy csak hihetetlen véráldozatokkal.”²⁴

„A betört ellenséget, akármilyen erőről is van szó, azonnal ki kell dobni, mert az orosz egy-két órán belül tökéletesen erődít és azután csak nagy véráldozatok árán vethető ki.”²⁵

A szovjet katonai vezetés rendkívül nagy súlyt helyezett a harcfelelőtő szolgálatra.

„Az oroszok harcfelelítése igen erős és ügyesen vezetett.”²⁶

„Támadásaikat legtöbbször — védőállásaink szinte bámulatos biztonsággal megállapított gyenge részei ellen indítják.”²⁷

„Erős gyalogsági egységek gyakori előretörésével a saját tűz megnyitására kényszerítettek s így sok esetben sikerült az arcvonal saját gyenge pontjait megállapítani.”²⁸

²³ Klemelés tölem. S. E.

²⁴, ²⁵ Kriegskunst gegen Masse. Solden alezd. Deutsche Wehr. 1941. 45. sz. Vk. Lapszemle. 1942. 1. sz. 26. old.

²⁶ M. kir. honv. vkf. 52.300/15.—1943.

²⁷ M. kir. honv. vkf. 52.300/18. eln. vkf. 1943. 9. old.

²⁸ M. kir. honv. vkf. 52.300/15.—1943.

A fasiszta vezérkar ugyanakkor saját felderítéséről megállapítja:

„A ravaszságra és leleményességre nevelt és jól kiképzett ellenség észrevétlenül mozog, *kitűnően rejtőzik*, ügyesen telepíti aknáit és jól elrejti keskeny és mély fedezőkeit. *Éppen ezért nehéz őt felderíteni.*”²⁹

Az anyagi ellátás megszervezése is kiváló volt a szovjet fegyveres erőknél, úgy hogy a szovjet katonai vezetés ebből a szempontból is olyan hadműveletek között választhatott mindig, amelyek hadászati és harcászati szempontból a legelőnyösebbnek ígérkezett.

Ugyanakkor, amikor a fasiszta vezetők hadműveleti, anyagi szolgálata a váratlan helyzetekben csődött mondott, a szovjet hadtápszolgálatról kénytelen volt megállapítani:

„Az utánszállítás és a hadműveletek anyagi megalapozása a nagy távolságok és zord időjárás ellenére is működött.”³⁰

Az imperialista rablóhadászat gyámoltalansága bizonyosodott be azzal is, hogy számításon kívül hagyta a leigázott területek szovjet lakosságának társadalmi rendszere iránti törhetetlen hűségét és mélységes gyűlöletét a hódítókkal szemben.

A Szovjetunió Kommunista (b) Pártja helyesen ismerte fel azt a tényt is, hogy a partizánmozgalom a háború gépi korszakában, a milliós hadseregek korszakában — de az atom- és hidrogénfegyverek korszakában is — nemcsak hogy nem élte túl magát, hanem soha nem ismert méreteken bontakozhat ki.

Természetes, hogy a partizánharc csak ott jöhet létre, olyan tömegméreteken — mintahogy ez a Szovjetunióban a Nagy Honvédő Háború során kifejlődött, — ahol a lakosság megérti a háború igazságos jellegét és emellett rendíthetetlen híve a fennálló társadalmi rendnek.

A Párt hívó szavára a fasiszta csapatok által megszállt területek lakossága tömegesen jelentkezett partizánnak.

„... újdonság volt számunkra ez a mozgalom (partizán) a békés és passzív természetűnek, jóindulatúnak és mélyen vallásosnak ismert orosz néptömegek részéről: — meglepő volt a fanatizmus, a haláltmegvetés és szívósság, amellyel eme harcmód keretén belül az orosz népnél találkoztunk; és *megdöbbentett bennünket az az óriási méret, melyben az oroszok ezt az eljárást alkalmazzák.*

A mind nagyobb keretekben kibontakozott partizánmozgalom immár a *népmozgalom méreteit öltötte fel.*”³¹

²⁹ M. kir. honv. vkf. 52.300/6.—1943.

³⁰ Magyar Katonai Szemle. 1943. sz. 3. old.

³¹ M. kir. HVK. 4. oszt. 58.800/10. 1942. 5. o'd.

Hiába léptettek életbe „különleges rendszabályokat”:

„Partizánmozgalom leverését kövesse nyomon a *legkönyörtelebb megtorlás. Elnézésnek nincs helye! A kérlelhetetlen szigor el fogja venni mindenkinek a kedvét attól, hogy a partizánok közé álljon, vagy támogassa őket.*

A foglyulesett partizánokat — esetleges kihallgatásuk után a helyszínen fel kell koncolni, vagy elrettentő példaként a közelfekvő helységekben nyilvánosan kötél által ki kell végezni.

Hasonlóképpen kell eljárunk a leleplezett és kezeinkbe került partizán segítőkkel is.

Fontos, hogy a megtorlásról a lakosság minél szélesebb rétegei tudomást szerezzenek.”³²

A terror azonban ellenkező hatást váltott ki a szovjet népből, mint a fasiszták várták. A szovjet társadalmi rend mélységes szeretete, a szocialista haza iránti rendíthetetlen hűség, a szovjet emberek millióit mozgósította az ellenség ellen a megszállt területek legtávolabbi részeiben is.

„*A partizánmozgalom népmozgalomként lép fel, arcvonalunk mögött, de nem csupán közvetlenül a hadműveletekben résztvevő csapatok hátában, hanem többszáz kilométernyire mögöttük, a hadtápterületeken is.*”³³

A partizánmozgalom óriási méreteket öltött — úgyszólván egész falvak és körzetek gyűltek a partizánok köré:

„*A különítmények létszámára vonatkozólag igen nehéz pontos adatokkal szolgálni, mert különböző kisebb-nagyobb partizán csoportok összeverődhetnek és a lakosság beszervezésével számottevő erejű, több ezer főből álló bandákat is képezhetnek. Így Gluchowtól E-ra 1942. március hóban 6—7000 partizán verődött össze.*”³⁴

A szovjet hazafiak hihetetlenül mostoha viszonyok és állandó életveszedelem közepette menetközben váltak mestereivé a partizánharc-módnak.

„*A partizánok igen fejlett hírszerző, híradó és összekötő szolgálata rendkívül gyorsan és kiválóan működött. Az arcvonal eseményeiről megállapíthatóan gyakran előbb szereznek tudomást, mint a megszállott területek biztosító csapatai, de utóbbiak legcsekélyebb megmozdulása sem marad titokban előttük. A partizánok harcéljárásának alapja a lesből való gyors és váratlan rajtaütés, amelyet kiváló hírszolgálatuk, rugalmas vezetésük és nagy mozgékonyaságuk révén valósítanak meg.*

³² M. kir. HVK. 4. oszt. 58.800/10. 1942. 30. old.

³³ M. kir. HVK. 4. oszt. 58.800/10. 1942. 6. old.

³⁴ M. kir. HVK. f. 4. oszt. 58.000/10. 1943. 16. old.

Párhuzamos útvonalakon menetelő oszlopokat éjjel gyakran harcbaraknak egymással úgy, hogy az oszlopok közötti terepről egyszerre mindkét oszlopon tüzzel rajtaütnek, mindegyikben azt a hitet keltve, mintha velük párhuzamosan menetelő ellenséggel állnának szemben.”³⁵

Horthy vezérkara tehetetlen dühében a szovjet nép vezetőinek tett szemrehányást azért, mert országuk megvédeése érdekében támaszkodni mertek a lakosságra, gátolni merészelték az úgynevezett „békés” termelő munkát, csapataik hadműveleteit.

„A partizánmozgalom a szovjet vezetőinek abban az elgondolásában gyökeredzik, hogy ezt a romboló és alattomos hadviselési módot alkalmasnak vélik arra, hogy annak mesteri tökéletességre fejlesztett alkalmazásával gátolják a békés termelő munkát és a hadsereg hadműveleteit, tervszerűen kifárasztják ellenfelüket, *végeredményben pedig megvédjék országukat.*”³⁶

A fasiszta orvtámadókat mélységesen gyűlölő szovjet nép — nemzetiségre való tekintet nélkül — egységesen fogott fegyvert hazája védelmére.

„Külön csoportba kell sorolni a partizánokat támogató nőket. A fiatalabb kommunista nevelésű női generáció a mozgalom megátalkodott és *semmitől vissza nem riadó* segítő rétege.”³⁷

A Szovjet haza asszonyai és lányai is — valóban „*semmitől vissza nem riadva*” példátlan hősiességgel harcoltak, mint partizánok is, és hervadhatatlan érdemeket szereztek a haza, az emberi jogok, a haladás megvédésében.

A szovjet partizánmozgalom hatalmas arányai, a népek legyőzhetetlenségének klasszikus példáját és konkrét megnyilvánulása annak a marxista tételnek, hogy a hősiesség tömegméretekben csak az igazságos háborút viselő népnél keletkezhet, és az *áldozatkészségnek olyan magas foka, melyet ez a mozgalom megkövetel, csak olyan társadalomban alakulhat ki, amely rendíthetetlenül hisz ügyének igazságában* és tántoríthatatlan híve politikai rendszerének.

Az ellenség akarva-nemakarva kénytelen volt titkos jelentéseiben elismerni a Szovjetunió fölényét minden téren — így a Szovjet Hadseregét is.

Az új háborús gyújtogatók nem akarnak tanulni a véres történelmi leckéből. Agresszív politikájukat hitlerékhez hasonlóan szintén a védekezés politikájának akarják feltüntetni. Nagyarányú szovjetellenes pro-

³⁵ M. kir. HVK. f. 4. oszt. 58.800/10. 1942. 24. old.

³⁶ M. kir. HVK. f. 4. oszt. 58.800/10. 1942. 5—8. old.

³⁷ M. kir. HVK. f. 4. oszt. 58.800/10. 1942. 15. old.

pagandával és a háborús hisztéria világméretű előidézésével az atomháború kirobbantására törekcszenek.

Világos, hogy egy újabb háború kitörése esetén az imperialista hadseregekre — így egy új Wermacht-ra — nem vár nagyobb siker, az azóta még erősebbé vált Szovjet Hadsereggel szemben. Éppen ezért ajánlatos lenne számukra, ha alaposan tanulmányoznák elődeiknek, a Szovjetunióról és a szovjet hadseregről szóló bizalmas jelentéseit és levonnák ezekből a megfelelő következtetéseket.

A Nagy Honvédó Háború győzelmes befejezésével a Szovjetunió végérvényesen bebizonyította a szocialista társadalmi rend magasabbrendűségét és legyőzhetetlenségét, valamint azt, hogy aki a haladás útját állja, annak törvényszerűen el kell buknia.

KÖNYVSZEMLE ÉS KRITIKA

Nemes Dezső:

MAGYARORSZÁG FELSZABADULÁSA

Budapest, 1955. 256 oldal

Méltó megemlékezésekkel, tudományos, irodalmi és művészeti életünk legjobb eredményeinek publikálásával, a munka frontján elért győzelmekkel ünnepli népünk felszabadulásának 10. évfordulóját. Április 4-re készült az ország és mindenütt, mindenki a legjobbat akarta adni, hogy bebizonyítsa: érdemes volt népünk a szovjet katonák hősi véráldozatára; élni tudtunk azzal a szabadsággal, melyet a nagy Szovjet Hadsereg súlyos harcok árán szerzett meg számunkra, midőn szétörte a népünk kezére fonódott fasiszta bilincseket.

A magyar történettudomány is méltóan kívánja részét kivenni az 1955. év ünnepségeiből. Ünnepi kiadványokkal, tanulmányokkal készül fel a nagy évfordulóra és ezek sorát nyitotta meg Nemes Dezső Magyarország felszabadulása című könyve, mely a Magyar Munkásmozgalmi Intézet és a Szikra Könyvkiadó kiadásában jelent meg.

Hálás témát dolgoz fel a szerző, hiszen az 1944. októberétől 1945. április 4-ig terjedő féléves időszak, mely alatt a szovjet csapatok kiverték hazánkból a német fasiszták és magyar cinkosaik utolsó seregeit is, a magyar nép történelmének nagy fordulópontja. Ez a történelmi forduló valamennyiünk életében hatalmas szerepet játszott és élénken él ma is, 10 év távlatából, mindenki emlékezetében. Ez az esemény indította útjára népünk tíz éves fejlődését, ezzel veszi kezdetét harcunk a szocialista Magyarország felépítéséért. A felszabadulás tényének rendkívüli jelentőségét különösen emeli az — mint arra Nemes Dezső rámutat —, hogy „nem volt még példa a történelemben, hogy egy nemzet attól a néptől kapja meg évszázadok óta elrabolt függetlenségét, amely ellen bűnös és kegyetlen háborút folytatott“. Valóban, a Szovjetunió teremtette meg az első ilyen példát, csak a szocialista állam politikája lehet ilyenre képes. Korábbi történelmünknek csak olyan tapasztalatai voltak, hogy idegen nemzet hadserege mindig rabló, hódító céllal lépett hazánk földjére.

Nemes Dezső hosszasan vázolja és tárja elénk, hogyan sodródott bele Magyarország, a Horthy-fasizmus ígája alatt, a nemzetpusztító szovjetellenes háborúba. Rámutat arra, hogy nem valamiféle új politikai elgondolásból eredt ez az elvetemült lépés, hanem a fasiszta Horthy-klikk

lényéből fakadt, mely fennállása első percétől gyűlölte a szocialista Szovjetuniót. Elénk tárul az: hogyan árusította ki az országot az uralkodó osztály, a tőkésék, a földbirtokosok és a fehér terror konjunktúra-lovagjai, és plasztikus képet nyerünk a német fasizmus hódító törekvéseiről is, mely népünk függetlenségét ezekben az években a német elnyomás minden korábbi kísérleténél inkább veszélyeztette. Elénk tárul a nemzetvezető politika mellett a nyugati imperialista hatalmak készínű játéka is, amely tápot és bátorítást adott e hitvány politika követői számára. A magyar nép akarata ellenére kényszerült a Szovjetunió elleni rablóháborúba, ezért a felelősséget a volt uralkodó osztályoknak kell viselniök, de nem vonhatják ki a felelősségvállalásból magukat az őket bátorító tőkés országok vezető politikusai sem.

A könyv e fejezetének, mely jól foglalja össze az 1941—1944-es évek legfőbb problémáit, azonban hiányossága az, hogy az olvasó nem kap teljesen kielégítő választ arra a kérdésre, mely még ma is sokakat izgat: mi volt az oka az ország 1944. március 19-i megszállásának, miért nem bízták már eléggé a nácik az addigi — talán leghűségesebbnek vélt — csatlósban?

Rendkívül értékes részei Nemes Dezső könyvének, ahol a szerző azokról a hazafias erőkről beszél, amelyek szembenálltak a pusztító háborúval. E szembenállás a néptömegek körében kétséget kizáróan jelentkezett és a szerző jól világítja meg, hogy a népi ellenállás különböző formái miért nem alakulhattak át tömeges, aktív fegyveres harccá. A polgári „ellenzék” és az áruló, az uralkodó osztályt gátlástalanul kiszolgáló szociáldemokrácia ugyanis nem a szovjetellenes háború ellenzéke volt, nem a német fasizmus elleni tömegharcra mozgósított, hanem — minthogy mélységesen gyűlölte a szocialista szovjet államot — csak a nyugati tőkés hatalmakkal való egyezkedés lehetőségeit kereste. Nem akartak a Kállay-kormány hírhedt „hintapolitikájánál” sokkal messzebb elmenni, mert nem hittek a szovjet állam, a szovjet népek testvéri összefogásának erejében és a kapitalista országokkal való tartós szövetségben a nácizmus ellen vívott háború során. Egyedül a Kommunista Párt hirdetett aktív harcot a fasizmus ellen: egyedül a magyar kommunisták igyekeztek a legbrutálisabb terror körülményei között is a tömegeket a német hódítók és magyar cinkosai elleni aktív harcra mozgósítani. A „legális” ellenzék opportunizmusa azonban — noha ez a legálitás már sehol sem volt — még 1944. március 19-e után is megakadályozta a széleskörű népi ellenállás kibontakozását. Általában kitűnően sikerült szerzőnek jellemeznie a különböző magyar pártok állásfoglalását és politikáját. Lerántotta a leplet az „ellenálló” ellenzékéről, a szociálszovinizta SZDP opportunizmusáról és árulásáról és a Független Kisgazdapárt „hintapolitiká”-t támogató vezetőiről.

Nemes Dezső érdeme, hogy talán először tárta fel azt, hogy a munkásosztály és a nép széles rétegei — ha későn is — szembefordultak a német — nyilas rémuralommal és a vérgőzös Szálasi-klikk nem tudta veszett

ügye mögé sorakoztatni a magyar nép tömegeit. A tizenkettedik órában végre, a most már legalitásukat veszített ellenzékiek, a „kivárok“ is belátták, a fegyveres harc szervezésének szükségességét, de még ekkor sem akartak szakítani Horthyval és klikkjével. Így került sor az 1944. október 15-i elvetélt „kiugrási“ kísérletre, mely a népektől elszakadva, eleve bukásra volt ítélve. Valójában fegyveres partizánharcot csak a Kommunista Párt szervezett, melyben a „kivárok“ közül alig vettek részt; ezeknek egy része is az igazi belső meggyőződés nélkül csupán azért, mert kétségtelemné vált a nyugati hatalmakat váró politika teljes kudarca. A hősies fegyveres harc, noha már egy-két hónappal korábban elkezdődött, elég későn, csak 1944 szeptemberében bontakozott ki.

Külön fejezetet szentel a könyv a kibontakozó partizánharcnak. A szerző — nagyon helyesen — kiemeli, hogy nem szabad túlbecsülni azt a szerepet, melyet a magyar partizánok játszottak hazánk felszabadításában. Ugyanakkor azonban súlyos hiba volt eddig, hogy nem mutattuk meg: népünk legjobb fiai a kommunisták vezetésével fegyvert ragadtak a német fasiszták és magyar csatlósaiak kiűzésére. „Erről mindeddig vajmi keveset beszéltünk, s adósa vagyunk népünknek a magyar partizánok harcainak kellő ismertetésével“. Nemes Dezső nem becsüli túl a magyar partizánharcok jelentőségét, de az őket megillető magaslatra helyezi népünk e hős fiait, akik nem féltették életüket is áldozni a magyar nép szabadságáért vívott harcban.

Hazánk felszabadulását a hős szovjet katonák önfeláldozásának és véráldozatának köszönheti. A Szovjet Hadsereg nagyszerű hadműveletei, az 1944. évben a fasizmusra hulló kilencedik csapás kiűzte Magyarországról a földjéről népünk évszázados ellenségét. Hiába kísérelt meg a fasiszta hadvezetőség mindent, hogy feltartsa a végső pusztulást. Az „alpesi erőd“ terve szappanbuborékként pattant szét, mert a Szovjet Hadsereg sorozatos csapásai alatt megsemmisült a már utolsó tartalékait kétségbesetlen összpontosító fasiszta hadigépezet, mely Magyarországon tartós ellenállásra szeretett volna berendezkedni. A hős szovjet katonák rohamai elsöpörték a makacsul ellenállókat. A 9. csapás hadműveletei a Nagy Honvéd Háború sok nagyszerű győzelmei közül is a legkiemelkedőbbek közé tartoznak. A szovjet hadvezetés ismét bizonyosságot tett magasabbrendűségéről és pl. a budapesti városi harcok egészen különleges jelentőségük még a második világháború történelmében is. E harcokat a szovjet katoná vérevel írta a történelem lapjaira.

Sajnálatos, hogy Nemes Dezső — egyébként igen jó — feldolgozásának hiányai éppen itt jelentkeznek. Erősen aláhúzza a mű a Szovjet Hadsereg felszabadító jelentőségét; nem is itt a hiba. Az a baj inkább, hogy keveset — vagy helyesebben: nem eleget — foglalkozik e kiemelkedő, s számunkra oly döntő hadműveletek leírásával. Nem azt kérjük számon a szerzőtől, hogy elmulasztotta a 9. csapás hadműveleteinek hadtörténelmi feldolgozását, vagy hadművészeti értékelését. Nem ez volt a könyv célja. Nem is a munka kisebb pontatlanságairól van szó (pl. Makó

felszabadítása 1944. október 6. helyett szeptember 27., stb.). Nemes Dezső, nagyon helyesen, a harci cselekmények mellett a politikai küzdelmek, a különböző erők helyzetének feltárására fektetett súlyt. Mégis a Szovjet Hadsereg felszabadító szerepét nemcsak értékelésben kellett volna ki-domborítania, hanem a könyv jobb szerkezeti felosztásában is. Az olvasóban hiányérzetet hagy az, hogy keveset olvas a nagyszerű harci cselekményekről, a szovjet harcosok hőstetteiről és ezt a hiányérzetet növeli az, hogy a közölt vázlatok — az utolsó kivételével — meglehetősen áttekinthetetlenek. Kár az is, hogy a kiadó nem kért fel e fontos könyv átnézésére egy katonai lektort, aki a terminológiai tévedéseket kijavíthatta volna pl. a szovjet „front” meghatározás helyett mindenütt „hadseregcsoport” (2. Ukrán Hadseregcsoport) áll, stb.

Sajnálatos az is, hogy a szerző viszonylag keveset ír arról az önzetlen támogatásról, amelyet a Szovjet Hadsereg és a szovjet állam nyújtott a német fasisztáktól és nyilas cinkosaiktól kifosztott, elpusztított országnak, városoknak és falvaknak, közvetlenül azok felszabadítása után, noha ez effajta önzetlen gesztus, szinte egyedülálló az egész történelemben. Ennek oka bizonyára az, mint a lábjegyzetekből kiderül, hogy szerző főleg a központi levéltári anyagokat kutatta és a vidéki helyi anyagokat nagyrészt feltáratlanul hagyta. Pedig rendkívül érdekes lett volna annak megmutatása, hogyan támogatta a szovjet katona az egyes városok, falvak lakóit élelemmel, gyógyszerrel már 1—2 nappal felszabadulásuk után; hogyan segített az új, szabad élet megindításában.

Hangsúlyozni kell azonban azt, hogy e hiányok nem csökkentik Nemes Dezső könyvének egyébként nagy értékeit.

Szerző jelentős teret szentel annak, hogy a felszabadult Magyarország életének első napjait élénk varázsolja. Súlyos, harcos időszak volt ez, hiszen az Ideiglenes Nemzetgyűlésben és a debreceni Ideiglenes Kormányban ott ültek a Horthy-politika egykori támogatói, a régi rend meghúzódnói hívei: földbirtokosok, katonatisztek, csendőrök. A történelem már régen elsöpörte a faraghatókat, telekieket, miklósbélákat, legtöbbjüknek nevére is már alig-alig emlékeznek. Nem volt azonban könnyű az a harc, amely eltüntette őket a politikai élet színpadáról, nem adták fel önként pozícióikat. Sokan hajlamosak arra, hogy megfeledkezzenek e kemény küzdelmek időszakáról, mely végül is a nép kezébe adta a hatalmat. E harcok vezére a Magyar Kommunista Párt volt.

Nemes Dezső könyvében vörös fonalként húzódik végig a Kommunista Párt szerepe Magyarország felszabadításában. A Kommunista Párt, az állatias kegyetlenséggel üldözött kommunisták állásfoglalása volt egyedül következetes a fasiszmus elleni harc kérdésében. A párt mozgósította a szovjetellenes háború ellen a demokratikus erőket, a párt szervezte a Magyar Frontot, megszervezte a partizánmozgalmat és a párt vette fel a harcot a régi rendszer híveinek aknamunkájával, mely már 1944 decemberében megindult a fiatal, demokratikus Magyarország el-

len. Harca azért járhatott eredménnyel, mert mindenkor a tömegek érdekeiért, következképpen a tömegek támogatásával küzdött.

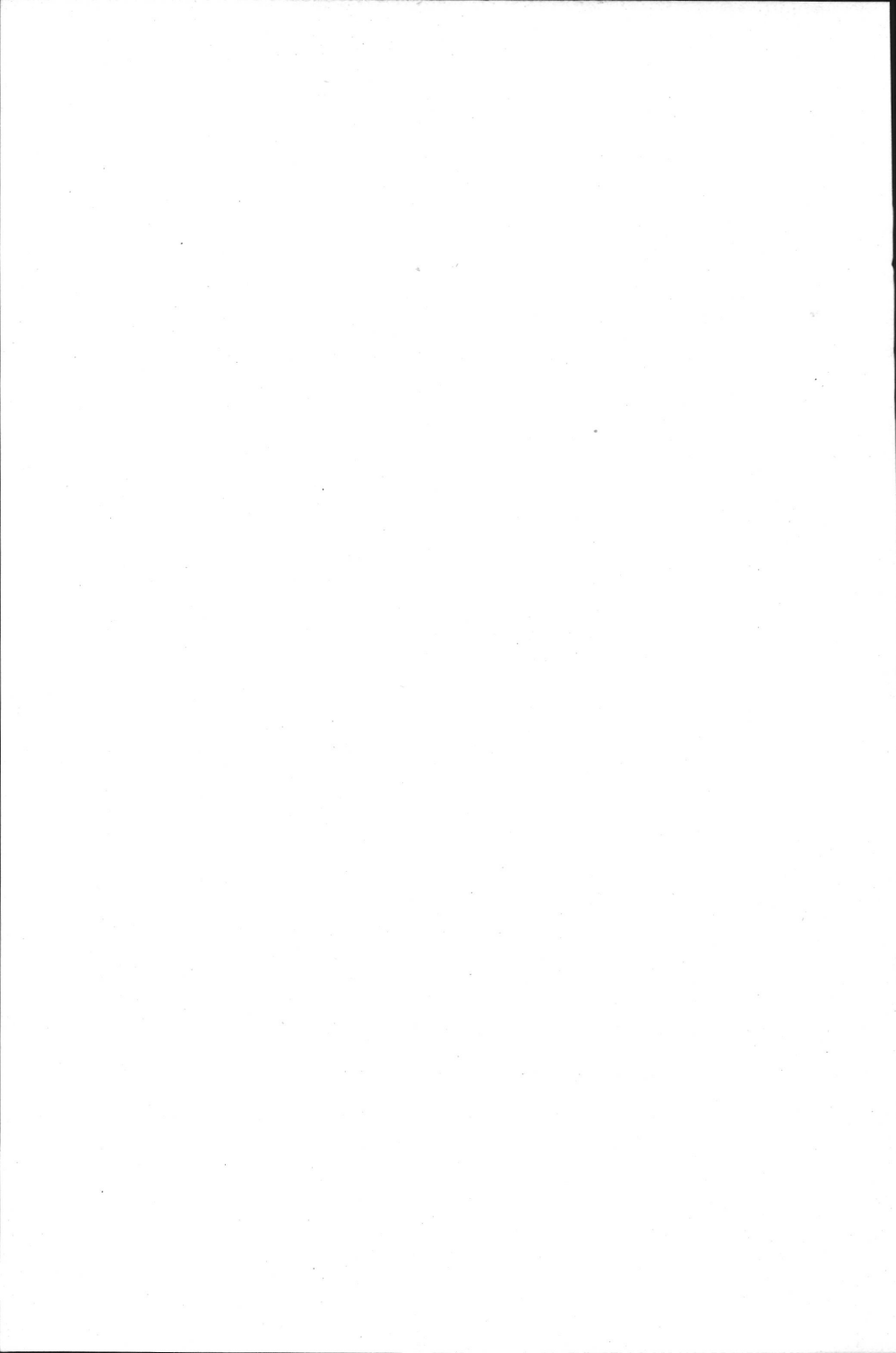
A Magyar Kommunista Párt már 1944 végén kiadta híres jelszavát: Föld! Kenyér! Szabadság! Földet a magyar parasztnak, kenyeret az éhező munkásnak, szabadságot a népnek!

A debreceni koalíció partnerei nem léphettek fel nyíltan a párt célkitűzései ellen, a földreform, az ipari termelés újraelindításának programja ellen. Ehelyett előbb szabotálni kívánták a párt programját, majd, mikor már nyílt állásfoglalásra került a sor, kiderült, hogy a szociáldemokraták és kisgazdák mindössze látszatreformokat akarnak, az 1920—30-as éveknek az osztályharc leszerelését célzó látszatreformjaval álltak elő. Demokratikus földosztás helyett a rosszemlékű Horthy-földreformhoz hasonlót javasoltak. Tiltakoztak az üzemi munkásellenőrzés ellen, az odúikból előmerészkedő fasisztákat akarták menteni az Igazolóbizottságok ítélete elől. Terveiket nem koronázhatta siker, mert az évtizedes harcokban megedzett kommunisták éberen őrködték a nép érdekei felett. Tervezetéseikkel szemben a tömegekre apelláltak, feltárták a dolgozó nép előtt a két politika különbségeit és bátran, nyugodtan várták a nép ítéletét. S ez az ítélet minden esetben a Magyar Kommunista Párt politikájának javára döntött. A párt programjának megfelelően, a tömegek részvételével, még az illetékes törvények és rendeletek megszületése előtt, megkezdték munkájukat a földigénylő bizottságok, üzemi bizottságok, helyi nemzeti bizottságok stb. E szervezeteken keresztül a magyar nép végre — ezer év óta először — beleszólhatott sorsának intézésébe. Magyarország, a magyar nép felszabadult!

Nemes Dezső könyve felszabadulásunk utáni történetírásunk nagy nyeresége. A feldolgozás módja, világos vonalvezetése, a szinte minden szavából kiáradó pártos történelmi állásfoglalás a tudományosság magas szintjére emeli. Színesen, sokrétűen, szinte képszerűen tárul elénk történelmünknek ez a hathónapos korszaka, amely azonban, az események telítettsége és hordereje következtében, túlszárnyalja történelmünk — talán bármely — évszázadát is. Ez a könyv méltó arra, hogy megnyissa a felszabadulási évforduló ünnepi történelmi kiadványainak sorát.

Külön kell megemlékezni a könyv érdekes és mértéktartó stílusáról. A magyar történetírás sajnálatos jellemző tulajdonsága hosszú idő óta a stílus nehézsége. Stílárís botladozás itt-ott ugyan fellelhető nála is, de Nemes Dezső bebizonyítja, hogy a tudományos feldolgozás és a népszerűség nem egymással ellentétes, nem egymást kizáró fogalmak. A „Magyarország felszabadulása“ nemcsak egy szűk szakmai gárda, hanem társadalmunk legszélesebb rétegeinek érdeklődésére tarthat számot.

Rohonyi Gábor hadnagy.

BIBLIOGRÁFIA

A SZOVJET HADSEREG MAGYARORSZÁGI FELSZABADÍTÓ HADMŰVELETEINEK MAGYARNYELVŰ BIBLIOGRÁFIÁJA

(Lezárva 1955. március 31-én.)

A bibliográfia tartalmazza azokat az önállóan, illetve folyóiratokban és hírlapokban megjelent műveket, stratégiai szemléket, cikkeket, hadjelentéseket stb., amelyek hazánk felszabadulásával kapcsolatosak. Az összeállítás válogató jellegű, mivel elsősorban katonai vonatkozású anyagból áll.

A bibliográfiába felvett művek csoportosítása a következő:

- a felszabadulást összefoglalóan tárgyaló művek,
- egyéb, kritikával használható művek, ..
- az ellenállási mozgalom irodalma,
- Magyarország felszabadításának egyes fejezetei kronológikus sorrendben:
 - felszabadító hadműveletek Budapest körülzárásáig,
 - a „Margit-vonal” áttörése és Budapest felszabadítása,
 - hazánk teljes felszabadítása.

Összefoglaló művek

- Sztálin, I. V.*: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Bp. 1949, Szikra. 204 p.
- Rákosi Mátyás*: A magyar jövőért. 4. kiad. Bp. 1950, Szikra. 563 p.
- Rákosi Mátyás*: Nemzetmentés. Bp. [1945], Szikra. 48 p.
- Rákosi Mátyás*: Válogatott beszédek és cikkek. 3. bőv. kiad. Bp. 1952, Szikra. 630 p.
- Artem'ev, N. F.*: Magyarország felszabadítása. (A 9. csapás.) — A Szovjetunió és a Szovjet Hadsereg gazdasági segítsége Magyarországnak (1945). Összeáll. a Honvéd Levéltár. Bp. 1950, Honvéd Levéltár és Múzeum. 101 p. 10 t. 6 mell.
- Felszabadulás. 1944 szeptember 26 — 1945 április 4. Dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszületésének történetéből. Bp. 1955, Szikra. VIII, 512 p. 16 t.
- Felszabadult hazánk. Bp. 1955, Katonai K. 293 p.
- Golikov, Sz.*: A Szovjet Hadsereg világraszóló győzelmei a Nagy Honvédő Háborúban. Bp. 1953, Szikra. 285 p. 2 térk.

- A Hírlap naptára 1947. Egy nap egy mondat. Történelem 1944. dec. 1-től 1945. dec. 31-ig. Bp. [1946], Légrády. 17—20. p.
- Kállai Gyula:** A magyar függetlenségi mozgalom 1936—1945. 3. kiad. Bp. 1949, Szikra. 279. p.
- A magyar nép története. Rövid áttekintés. Írták: Heckenast Gusztáv, Incze Miklós stb. 2. jav. kiad. Bp. 1953, Művelt Nép. 738 p. 82 t. 12 térk.
- Markin, Il'ja Ivanovics:** A Duna partján. Bp. 1954, Honvéd K. 515 p. 8 t.
- Nemes Dezső:** Magyarország felszabadulása. Bp. 1955, Szikra. 256 p.
- Nemes Dezső:** A Szovjetunió iránti szeretet és bizalom a magyar nép tömegeiben (1919—1945.) Bp. 1945, Szikra. 47 p.
- Nemes György:** Budapesti évforduló. [Hadiesemények 1944 őszétől 1945. febr. 13-ig.] — Igaz Szó. 1947. 3. sz.
- Pesti Kalendárium. 1946. (Eseménynaptár.) Bp. [1945], Budapest Irodalmi és Művészeti Int.
- Pesti Kalendárium. 1947. (1945-ös eseménynaptár.) Bp. [1946], Budapest Irodalmi és Művészeti Int. 25—33. p.
- Szentesi Ede:** A Szovjet Légierők magyarországi harcai. — Néphadsereg. 1954. 79. sz.
- A Szovjet Hadsereg magyarországi felszabadító hadműveletei (1944—1945.) Bp. 1955, Szikra. 35 p.
- A szovjet hadvezetés főlénye a német hadvezetés felett hazánk felszabadítása során. — Néphadsereg. 1955. 50. sz.
- Szűcs Miklós:** Így szabadította fel öt évvel ezelőtt a Szovjet Hadsereg Magyarországot. — Szabad Nép. 1949. 247. sz.
- Szűcs Miklós:** Magyarország felszabadításának sztálini terve. — Katonai Figyelő. 1950. 1. sz.
- A tíz csapás. A Szovjet Hadsereg 1944. évi hadműveletei. Írták: M. N. Zamjatin, F. D. Vorob'ev, stb. Bp. 1950, Honvédelmi Minisztérium. 151 p. 15 t.
- Tóth Sándor:** A Szovjet Hadsereg felszabadító hadműveletei Magyarországon. — (Felszabadult hazánk. Bp. 1955, Katonai K. 17—50. p.)
- Zentai Gyula:** A Szovjet Hadsereg hadműveletei Magyarország felszabadításáért. — Hadtörténelmi Közlemények. 1954. 1. sz.

Egyéb, kritikával felhasználható művek

- Dezsényi Miklós:** Hősök és árulók. A magyar összeomlás katonai története. Bp. 1946, Magyar Téka. 192 p.
- Dezsényi Miklós:** A szovjetorosz dunai hajóraj harcai Magyarország felszabadításáért. Bp. 1946, Athenaeum. 34 p. 2 térk.
- Nagy Vilmos,** nagybacsoni: Végzetes esztendőök 1938—1945. Bp. 1947, Körmeny. 272 p.
- Paál Jób—Radó Antal:** A debreceni feltámadás. Krónikás könyv a demokratikus Új Magyarország megszületéséről, a moszkvai tárgyalások-

ról, a debreceni nemzetgyűlés és az első független nemzeti kormány megalakulásáról, a magyar nemzet történetének sorsdöntő hőskoráról. Debrecen, 1947, Tiszántúli ny. 384 p.

A tízhónapos tragédia 1944. március 19 — 1945. január 20. 1—4. r. Bp. [1945], Müller — Gábor Áron könyvk.

Ellenállási mozgalom

- Andreev:** Magyarok a brjanszki erdő partizánjai között. — Béke és szabadság. 1955. 3. sz.
- Boldizsár Iván:** A másik Magyarország. A magyar ellenállási mozgalom története. 2. kiad. Bp. 1946, Új Magyarország. 94 p.
- Dékán István:** Vihar Ukrajnában. Egy magyar partizán naplója. Bp. 1945 Athenaeum. 80 p.
- „Előre, harcra ifjúnunkás” 1919—1945. Összeáll. Svéd László. Bp. 1954, MMI — Ifj. K. 813 p. 16 t.
- Fehér Lajos:** Harcunk Budapestért. Fejezet a magyar fegyveres ellenállási mozgalom történetéből. Bp. 1946, Szikra. 108 p. 8 t. 2 térk.
- Fehér Lajos:** Hogyan harcoltak a kommunisták Budapest felszabadításáért. — Szabad Nép. 1946. 34. sz.
- Fehér Lajos:** Magyar szabadsághősök. [Bp. 1948], Szikra. 20 p.
- Fehér Lajos:** Szabadságharcosok. — Szabad Nép. 1955. 22. sz.
- Földes László:** Magyar partizánok útja... Újpesti partizánok hősi harcai. — A Hazáért. 1955. 3. sz.
- Földes Mihály:** Pillanatképek az újpesti partizánharcokról. Újpest, 1945, MKP Újpesti Szervezete. 49 p.
- Gerencsér Miklós:** Újpesti hajnal. — Néphadsereg. 1954. 78. sz.
- G[eróné] Fazekas Erzsébet:** A Rákóczi partizán-egység. Az első magyar partizánbevetés 10. évfordulójára. — Néphadsereg. 1945. 184. sz.
- Hofman Éva:** Újpesti partizánok a magyar szabadságért. — Néphadsereg. 1955. 7. sz.
- A Horthy-korszak rövid önéletrajza. A szemelvényeket vál. és sajtó alá rendezte Ligeti Vilma. Bp. 1953, Művelt Nép. 221 p.
- Horváth Sándor:** Egy volt partizán emlékeiből. [A Rákóczi partizánegység harcai.] — Néphadsereg. 1954. 184. sz.
- Az illegális Szabad Nép. (Összeáll. Svéd László.) Bp. 1954, Szikra. 135 p. 3 t.
- Juhász Imre:** Megemlékezés az ellenállási mozgalom katonai vértanúiról. — Honvéd. 1946. 1. sz.
- Kovács István:** Fegyverrel a hazáért. (Magyar partizánok a második világháborúban.) — Néphadsereg. 1955. 19. sz.
- Kovács István—Flórián János:** Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Adatok a magyar partizánmozgalom történetéhez. Bp. 1946, Athenaeum. 62 p.

- Kovács István—Harsányi János*: Partizánharcok Magyarország felszabadításáért. — (Felszabadult hazánk. Bp. 1955, Katonai K. 91—103. p.
- Magyar partizánok a salgótarjáni szénmedencében. Bp. 1945, Szikra. 48 p.
- A magyar szabadságért. A MKP vértanúi. Bp. 1946, Szikra. 151 p.
- Nógrádi Sándor*: Partizánok Budapest felszabadító harcaiban. — Új Szó. 1947. 37. sz.
- Nógrádi Sándor*: Tíz évvel ezelőtt. Magyar partizánok Salgótarján vidékén. — Hadtörténelmi Közlemények. 1954. 3—4. sz.
- Oldner, Vladimír*: Újpesti hősök. — Új Szó. 1946. 13. sz.
- Pethő Tibor—Szilágyi István*: Szabadságharc 1944-ben. Az ellenállási mozgalom katonai története. Bp. [1946], Honvédelmi Minisztérium. 43 p.

Magyarország felszabadítása

I.

Felszabadító hadműveletek Budapest körülzárásáig.

- Gurov, Sz.*: Ahonnan Magyarország felszabadulása elindult. A Szovjet Hadsereg 1944 augusztusvégi hadműveletei Iassi és Kisinev környékén. — Új Szó. 1947. 194. sz.
- Gonda Vladimír*: A Vörös Hadsereg 3000 kilométeres fronton támad. — Magyar Újság. 1944. 21. sz.
- Gonda Vladimír*: A Vörös Hadsereg megállás nélkül folytatja előnyomulását. — Magyar Újság. 1944. 22. sz.
- Az első nap magyar földön. — Néphadsereg. 1953. 73. sz.
- Új front Magyarország déli határán. — Magyar Újság. 1944. 22. sz.
- Hogyan szabadította fel a Vörös Hadsereg Szegedet? — Szegedi Népakarat. 1944. okt. 21.
- Farkas Mihály*: A magyar nép kezében van Magyarország sorsa. — Magyar Újság. 1944. 26. sz.
- Gonda Vladimír*: A Vörös Hadsereg átütő győzelmei. — Magyar Újság. 1944. 26. sz.
- Gonda Vladimír*: A Vörös Hadsereg folytatja előnyomulását. — Magyar Újság. 1944. 28. sz.
- Polgár Endre*: A döntő roham előtt. — Igaz Szó. 1944. 38. sz.
- Emlékezzünk! — Mezőturi Néplap. 1946. 14. sz.
- Szobek András*: Békéscsaba háborús napjai. — Délmagyarország. 1944. 7. sz.
- Kárpáti Aurél*: Mi történt a Kárpátokban 1944 októberében. — Szabadság. 1945. 221. sz.
- Polgár Endre*: A Magyar Alföld szegélyén. — Igaz Szó. 1944. 39. sz.
- Polgár Endre*: Magyarország válaszüton. — Igaz Szó. 1944. 40. sz.
- Gergely Sándor*: Debrecen. — Igaz Szó. 1944. 43. sz.
- Illés Béla*: Beszélgetés vitéz lófő Dálnoki Miklós Béla vezérezredessel. — Magyar Újság. 1944. 29. sz.
- A német fasiszták szétzúzása Debrecen térségében. — Néphadsereg. 1954. 247. sz.

- Hogyan kerítette hatalmába a szovjet dunai hajóraj Baját? — Világ. 1946. 365. sz.
- Gonda Vladimír*: Budapest felé tör a Vörös Hadsereg. — Magyar Újság. 1944. 29. sz.
- Polgár Endre*: A Tisza vonalán. — Igaz Szó. 1944. 41. sz.
- Zempléni János*: A Vörös Hadsereg Budapest előtt. — Magyar Újság. 1944. 31. sz.
- Zempléni János*: Új szovjet előretörés Budapest irányában. Szolnok, Cegléd és Abony a szovjet csapatok kezén. — Magyar Újság. 1944. 32. sz.
- Nagy páncélos csata Budapest előterében. — Magyar Újság. 1944. 33. sz.
- Zempléni János*: Nagy előretörés Eger és Miskolc felé. — Magyar Újság. 1944. 34. sz.
- Budapest felé. Nagy magyar veszteségek a Duna-Tisza közén. — Magyar Újság. 1944. 34. sz.
- Kassai Géza*: Sztálin Magyarországról. — Magyar Újság. 1944. 35. sz.
- Zempléni János*: Nagy szovjet győzelmek a heves-borsodi síkságon és a Jászságban. Budapest és Miskolc felé tör előre a 2. ukrán front jobbszárnya. — Magyar Újság. 1944. 35. sz.
- A Vörös Hadsereg élcsapatai gyors ütemben törnek Budapest felé. Közel 30 várost szabadított fel a Vörös Hadsereg. — Szegedi Népakarat. 1944. okt. 23.
- Polgár Endre*: Súlyos harcok északon és délen a döntő roham megindítása előtt. — Igaz Szó. 1944. 42. sz.
- Polgár Endre*: A Hajdúság után a Nyírség. — Igaz Szó. 1944. 43. sz.
- Az októberi események Magyarországon. — Igaz Szó. 1944. 45. sz.
- Pintér István*: Tíz éve szabad Nyíregyháza. A nyíregyházi hadműveletek. — Néphadsereg. 1954. 257. sz.
- A német fasiszták szétzúzása Kecskemét térségében. — Néphadsereg. 1954. 258. sz.
- Tíz esztendeje zúzták szét a német fasisztákat Szolnok térségében. — Néphadsereg. 1954. 261. sz.
- Polgár Endre*: Budapest kapui előtt. — Igaz Szó. 1944. 45. sz.
- Hogy jutottunk el idáig? Magyar hadtörténet. — Igaz Szó. 1944. 45. sz.
- Polgár Endre*: Folyik Magyarország felszabadítása! — Igaz Szó. 1944. 46. sz.
- Hatvan bevételének története. — Hírek. H. ny. n. 1944. 17. sz.
- Miskolc és Eger környékén van a harcok súlypontja... Orosz csapatok elérték Egert. — Délmagyarország. 1944. 4. sz.
- Megindult a harc Budapestért és Miskolcért. — Néplap (Debrecen). 1944. 1. sz.
- Szovjet csapatok hét kilométerre állnak Budapesttől. — Néplap (Debrecen). 1944. 2. sz.

- Polgár Endre*: A téli offenzíva előtt. — *Igaz Szó*. 1944. 47. sz.
 Az oroszok elfoglalták Csepelt és Szobráncot. — *Délmagyarország*. 1944. 6. sz.
- Észak felé tör előre az orosz hadsereg... Orosz csapatok elfoglalták Tokajt és Tarcalt. — *Délmagyarország*. 1944. 7. sz.
- Zempléni János*: Szovjet előretörés Budapest—Tokaj—Csap—Ungvár vonalán. Támadásba lendült a 4. ukrán front. — *Magyar Újság*. 1944. 37. sz.
- Polgár Endre*: Az új háborús tél küszöbén. — *Igaz Szó*. 1944. 48. sz.
 Pécszet elfoglalta a szovjet haderő. — *Néplap* (Debrecen). 1944. 6. sz.
 Így történt... 1944. november 29: Pécs felszabadul. — *Szabad Élet* (Pécs). 1945. 37. sz.
- Sztálin marsall napiparancsa Pécs, Bátaszék és Mohács elfoglalása alkalmából. — *Hírek*. H. ny. n. 1944. 18. sz.
 1944. december 2. (Kaposvár felszabadulása.) — *Somogyi Hírlap* (Kaposvár). 1949. 280. sz.
- Zempléni János*: Atütő szovjet győzelmek Magyarországon. — *Magyar Újság*. 1944. 39. sz.
- 150 kilométer széles arcvonalon nyomul előre a Vörös Hadsereg Dunántúlon. Küszöbön áll Budapest délnyugati irányú bekerítése is. — *Néplap* (Debrecen). 1944. 7. sz.
- Eger és Szikszó elesett. — *Néplap* (Debrecen). 1944. 7. sz.
 A Kárpátoktól a Drávaig előnyomulásban vannak az oroszok. — *Délmagyarország*. 1944. 13. sz.
- Eger bevételének részletei. — *Hírek*. H. ny. n. 1944. 19. sz.
 Miskolc. — *Hírek*. H. ny. n. 1944. sz.
- Malinovszkij hadserege rohammal elfoglalta Miskolcot. Elesett Sátoraljaújhely, Dunaföldvár, Tamási és Baranyaszentlőrinc. Összeomlott a német védelem Budapesttől délnyugatra. — *Néplap* (Debrecen). 1944. 10. sz.
- Fölszabadult Dombóvár, Kaposvár, Szekszárd, Paks, Miskolc és Sátoraljaújhely. — *Délmagyarország*. 1944. 14. sz.
- A 2. ukrán hadsereg átkelt a Dunán és Budapesttől délre elfoglalta Ercsit. Tolbuhin hadserege széles szakaszon elfoglalta a Balaton partját. — *Néplap* (Debrecen). 1944. 12. sz.
- Vázsonyi István*: Teljes erővel tart Tolbuhin hadseregének háromirányú előnyomulása a Dunántúlon. Szovjet kézben a Balaton déli partja. — *Néplap* (Debrecen). 1944. 13. sz.
- Az orosz csapatok elérték a Balatont. (Szigetvár és Balatonboglár felszabadult.) — *Délmagyarország*. 1944. 17. sz.
- Zempléni János*: Szovjet győzelmek a Duna—Száva közén és Miskolc—Sátoraljaújhely vonalán. — *Magyar Újság*. 1944. 40. sz.
- Miskolctól északra és északkeletre a Vörös Hadsereg elfoglalta Szerencset és Edelényt. Számos nagyobb község és vasútállomás került a

- szovjet csapatok birtokába. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1944. 5. sz.
- Budapesttől északra végrehajtott hatalmas áttörés folytán Balassagyarmat, Nógrád, Vác, Aszód a Vörös Hadsereg kezére került. További szovjet előnyomulás a Balaton és Velencei-tó között. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1944. 3. sz.
- Vác elesett. Székesfehérvár és a lispei olajvidék felé nyomul előre a Szovjet Hadsereg. — Néplap (Debrecen). 1944. 14. sz.
- Gáspár László: Budapest megmentője. A folyami átkelés hőse. — Elet és Tudomány. 1949. 45. sz.
- Orley Zoltán: A magyarországi hadihelyzet. — Délmagyarország. 1944. 18. sz.
- Malinovszkij és Tolbuhin seregei Budapest alatt egyesültek. Vác és Rákosliget elfoglalása északról is elvágtá a fővárost. — Délmagyarország. 1944. 19. sz.
- Varga Tibor: Hadműveletek Budapest körülzárásáig. — Katonai Figyelő. 1950. 1. sz.
- Polgár Endre: Budapest bekerítése. — Igaz Szó. 1944. 49. sz.

II.

A „Margit-vonal” áttörése és Budapest felszabadítása.

- Teljes erővel megindult Budapest ostroma. — Délmagyarország. 1944. 22. sz.
- Polgár Endre: Harc Budapestért. — Igaz Szó. 1944. 50. sz.
- Újpestre, Rákospalotára és Kispestre összpontosul az orosz ágyúk tüze. Szerencs, Ónod és Bodrogkeresztúr a felszabadult helységek között. — Délmagyarország. 1944. 24. sz.
- Heves harcok Budapesttől délnyugatra. Nagy tankcsata a Velencei-tó mellett. — Néplap (Debrecen). 1944. 19. sz.
- V[ázsonyi] I[stván]: Budapestet elkeseredetten védik a németek. Elesett Szendrő és Ipolyság. — Néplap (Debrecen). 1944. 20. sz.
- Elesett Sárospatak, Putnok és Pásztó. — Néplap (Debrecen). 1944. 21. sz.
- A Petrov-hadsereg átlépte a szlovák határt. Sárospatak, Abaújszántó és Szászfá elesett. — Délmagyarország. 1944. 25. sz.
- Fót elfoglalásával szorosabbra zárult a gyűrű Budapest körül. Orosz előnyomulás a Sajó völgyében és a Mátrában. — Délmagyarország. 1944. 26. sz.
- A Vörös Hadsereg Miskolctól északra elfoglalta Göncöt, Hidasnémetit, Bánrévét és mélyen behatolt csehszlovák területre. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1944. 7. sz.
- Döntő fontosságú hadműveletek folynak a magyar arcvonalakon. Súlyos harcok Esztergom, Székesfehérvár és Marcali térségében. — Néplap (Debrecen). 1944. 24. sz.

- Új nagyarányú offenzívát indult a Balaton és a Duna között. — Délmagyarország. 1944. 30. sz.
- Vázsonyi István*: Rozsnyó, Kassa, Esztergom, Székesfehérvár a magyarországi harcok középpontjában. Budapestnél tűzérési párbaj folyik. — Néplap (Debrecen). 1944. 25. sz.
- A Lipótmező elfoglalásával teljessé vált Budapest körülzárása. — Délmagyarország. 1944. 31. sz.
- Vázsonyi István*: A diadalmas Vörös Hadsereg benyomult Buda külső kerületeibe. Székesfehérvár, Esztergom, Salgótarján, Léva szovjet kézen. — Néplap (Debrecen). 1944. 27. sz.
- Utcai harcok Budapest külső városrészeiben. Szentendrénél kettévágták a főváros védőseregét. — Délmagyarország. 1944. 33. sz.
- Vázsonyi István*: A budapesti helyőrség kétségbeesett kitörési kísérlete megghiúsult. — Néplap (Debrecen). 1944. 29. sz.
- Szanikov*: Átkelés a Dunán. — Magyar Újság. 1944. 29. sz.
- A szovjet parlamenterek meggyilkolása Budapest alatt. — Igaz Szó. 1945. 1. sz.
- Zsombor János*: A hadtörténelem legpéldátlanabb gyilkossága. Hogyan ölték meg Budapest alatt Steinmetz Miklós magyar származású szovjet századost. — Új Szó. 1947. 35. sz.
- Megkezdődtek a fegyverszüneti tárgyalások Magyarország és a Szovjetunió között. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzent a fasiszta Németországnak. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1945. 1. sz.
- A magyar események. — Igaz Szó. 1945. 3. sz.
- A Vörös Hadsereg... — Szabad Újpest. 1945. 1. sz.
- Vázsonyi István*: Buda majdnem teljesen a Vörös Haderő birtokában van. A pesti részen is mélyen benyomultak a hős-szovjet katonák. A Vörös Hadsereg a Székesfehérvár—Győr útvonalon tör előre. — Néplap (Debrecen). 1945. 1. sz.
- A németek lerombolják Budapestet. A belváros felé nyomulnak előre a szovjet csapatok. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1945. 2. sz.
- További szovjet sikerek Budapesten. Heves harcok a Duna jobbpartján. Újabb 280 háztömbből verték ki a németeket. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1945. 4. sz.
- Aláírták a Magyarországgal kötött fegyverszüneti megállapodást. — Magyar Újság. 1945. 8. sz.
- A magyar fegyverszünet. — Igaz Szó. 1945. 4. sz.
- Magyarország fegyverszüneti feltételei. — Szabadság. 1945. 3. sz.
- Szabó István*: Új hadsereg. — Népszava (Debrecen). 1945. 3. sz.
- Vázsonyi István*: Budapest nagyobb része a szovjet csapatok kezén. Sikertelen német ellentámadás a budapesti hadszíntér tehermentesítésére. — Néplap (Debrecen). 1945. 2. sz.
- Két irányból próbálnak a németek a főváros felé nyomulni. — Néplap (Debrecen). 1945. 3. sz.

- Vázsonyi István:** Újabb német ellentámadások Bicske térségében. — Néplap (Debrecen). 1945. 3. sz.
- Súlyos harcok az esztergomi Duna-szakasz mindkét oldalán.** — Néplap (Debrecen). 1945. 4. sz.
- Összeomlik a Budapest felmentésére indított német ellentámadás.** Újabb 116 háztömböt foglaltak el az orosz csapatok a főváros központjában. Komáromtól 12 km-re folynak a harcok. — Szabad Magyarország (Miskolc). 1945. 6. sz.
- A Vörös Hadsereg megtisztította Budapest összes külvárosait.** — Néplap (Debrecen). 1945. 6. sz.
- Sikertelenek a dunántúli német tehermentesítő támadások.** — Néplap (Debrecen). 1945. 8. sz.
- Vázsonyi István:** Budapest elfoglalta a Vörös Hadsereg a Keleti pályaudvart. Elestett Losonc városa. — Néplap (Debrecen). 1945. 10. sz.
- Lévai Béla:** Részletek a Szovjet Hadsereg Budapest-mentő akciójából. — Új Szó. 1947. 12. sz.
- Vázsonyi István:** Az oroszok elfoglalták a Nyugati pályaudvart és a Városi Színházat. — Néplap (Debrecen). 1945. 11. sz.
- Az Akadémia az ostrom alatt.** — Akadémiai Értesítő. 1946. 6. p.
- Vázsonyi István:** A szovjet csapatok megtisztították a főváros pesti oldalát a fasiszta csoportoktól. — Néplap (Debrecen). 1945. 14. sz.
- Malinovszkij csapatai Miskolctól északra áttörték a német frontot, elfoglalták Rozsnyót és Jolsvát.** — Néplap (Debrecen). 1945. 19. sz.
- Szovjet ellentámadás Budapesttől délnyugatra.** — Néplap (Debrecen). 1945. 22. sz.
- Budapesttől nyugatra megtört a német ellenállás.** — Szabadság. 1945. 9. sz.
- Révai József:** Fegyverbe, magyar! — Néplap (Debrecen). 1945. 22. sz.
- Vigh József:** A felemelkedés útján. A nyilas uralom végnapjai. Az utcai harcok és a felszabadulás. — Pesti Kalendárium. 1946. Bp. [1945.] Budapest Irodalmi és Művészeti Int. 119—120. p.
- Meľnikov, P.:** Kemény harcok Budán. — Új Szó. 1945. 1. sz.
- A Pravda cikke a budai harcokról.** — Szabadság. 1945. 17. sz.
- A budai harcok.** — Szabadság. 1945. 20. sz.
- Székesfehérvárnál is megindult a szovjet offenzíva.** — Néplap (Debrecen). 1945. 27. sz.
- Szovjet előnyomulás Székesfehérvár körzetében.** — Néplap (Debrecen). 1945. 32. sz.
- Terent'ev, V.:** A budapesti csata. — Új Szó. 1947. 35. sz.
- A szovjet csapatok elfoglalták a királyi várat és a Citadellát. A szovjet tudósító iroda hadijelentéseiből.** 1945. febr. 11—12. — Új Szó. 1945. 4. sz.
- A dunántúli német ellentámadás kudarca.** — Új Szó. 1945. 5. sz.
- Budán megtört a német ellenállás.** — Szabadság. 1945. 22. sz.
- Sziálin marsall napiparancsa.** — Új Szó. 1945. 5. sz.

- Harc Budapestért. — Független Magyarország. 1950. 7. sz.
- Szusczenko, G.: A Budapestért folyó csata hősei. — Szabad Nép. 1951. 35. sz.
- Felfelé a Dunán. A Dunai Vörös Hajóhad harcai. — Új Szó 1946. 36. sz.
- Szabin, M.: A Vörös Hadsereg harca Budapestért. — Új Szó. 1946. 38. sz.
- A sztálini hadvezetés győzelme. A Pravda febr. 15-i vezércikke. — Új Szó. 1945. 7. sz.
- Bugockij, A.: A felejthetetlen napok. — Fővárosi Napló. 1951. 6. sz.
- Davidenko, P.: Budapest bevétele. — Új Szó. 1945. 6. sz.
- V. T.: A Magyarország felszabadításáért vívott harcokban... — Új Szó. 1947. 45. sz.
- Zsukovszkij, D.: „A vörös harcosok szabadságot hoztak Magyarországnak.” Buda felszabadítása. — Új Szó. 1946. 77. sz.
- Magyar hősök Buda ostromában. — A Tett. 1946. 3. sz.
- Magyar katonák Buda felszabadításánál. — Kossuth Népe. 1946. 52. sz.
- Hogyan harcoltak magyar alakulatok Buda felszabadításáért. — Világ. 1945. 94. sz.
- Ötszáz magyar honvéd harca a németek ellen. — Néplap (Debrecen). 1945. 42. sz.
- A budapest csata. — Új Szó. 1948. 36. sz.
- Aranyossi Pál: 1945. febr. 12. Budapest felszabadul. — Jövendő. 1946. 6. sz.
- Harc Budapestért... — Elmondja I. Pronin tüzér, a Szovjetunió Hőse. — Szabad Szó. 1950. 79. sz.
- Oldner, Vladimír: A Szovjet flotta Budapestért. — Új Szó. 1946. 45. sz.
- Malinovszkij marsall cikke a Pravdában a Budapestért vívott csatáról. — Néphadsereg. 1955. 38. sz.
- „A Szovjet Hadsereg dicső győzelme”. V. F. Vorob'ev tábornok cikke az Izvesztijában Budapest felszabadításának tizedik évfordulója alkalmából. — Szabad Nép. 1955. 44. sz.
- Hazai Jenő: A Szovjet Hadsereg Budapest felszabadításáért. — Szabad Nép. 1955. 15. sz.
- Kána Lőrinc: Budapest körülvétele és felszabadítása. — Katonai Figyelő. 1950. 1. sz.
- Szmírnov, Sz[ergej]: Harcban Budapestért. 1952. Új M. K. 119 p.
- Kőszegi Imre: Budavár ostroma 1945-ben. Bp. 1945, Müller. 94 p.
- Gáspár László: Így történt! Budapest ostroma és felszabadítása orosz, angol és amerikai katonai szakírók és hadijelentések alapján. — Új Magyarország. 1947. 7. sz.
- Budapest pusztulása. Bp. 1946, Officina. [20. p.] 32 t.
- Statisztika Budapest pusztulásáról. — Szabad Nép. 1945. 60. sz.
- Mátéka Béla: Budapest 1944/45. évi ostromára és felszabadulására vonatkozó újságcikkek jegyzéke. [Kézirat.] Bp. 1949, Fővárosi Szabó Ervín Könyvtár. 10 p. 1 t.

III.

A Dunántúl teljes felszabadítása.

- A Balatontól északkeletre és délre visszaverték az ellenséges támadásokat. — Debrecen. 1945. 27. sz.
- Szovjet bombázók súlyos támadása veszprémi hadicélpontok ellen. — Néplap (Debrecen). 1945. 56. sz.
- A Balatontól keletre vérbefulladt a németek áttörési kísérlete a Dunához. — Debrecen. 1945. 30. sz.
- Szovjet csapatok kettévágták a Kelet-Porosországban körülzárt német erőket. A szövetséges légierő intenzív beavatkozása a dunántúli harcokba. — Néplap (Debrecen). 1945. 60. sz.
- Vázsonyi István*: A súlyos veszteségek miatt ellanyhultak a dunántúli német támadások. — Néplap (Debrecen). 1945. 61. sz.
- Teljesen összeomlott a dunántúli német offenzíva. A szovjet csapatok Székesfehérvár megkerülésével félúton vannak Győr felé. — Néplap (Debrecen). 1945. 62. sz.
- Tolbuhin és Malinovszkij tábornagyok seregei felszabadították Pápát, Devecsert. — Szabad Nép. 1945. 1. sz.
- A Pravda tudósítója a dunántúli harcokról. — Szabad Nép. 1945. 1. sz.
- Veszprémet, Székesfehérvárt és Zircet elfoglalták a szovjet csapatok. — Szabad Nép. 1945. 1. sz.
- Felszabadulásunk napjaiból. Vaszilij Nomaszov gárdaőrmeister hőstette. — Néphadsereg. 1953. 74. sz.
- Malinovszkij csapatai is áttörték a német frontot és elfoglalták Esztergomot, Felsőgallát és Tatát. — Néplap (Debrecen). 1945. 68. sz.
- Hogyan foglalta el a Vörös Hadsereg Győrt és Komáromot. — Népszava. 1945. 36. sz.
- Esztergom, Felsőgalla és Tata elfoglalása után tovább nyomulnak előre a szovjet csapatok. — Szabadság. 1945. 57. sz.
- Cellődömök, Tapolca, Jánosháza a szovjet csapatok kezén. — Szabad Nép. 1945. 3. sz.
- A Nyugat-Magyarországon előretörő Szovjet Hadsereg 30 kilométerre van az osztrák határtól. — Debrecen. 1945. 42. sz.
- Petlovani, a Vörös Hadsereg kapitánya: Harc a Vértes hegységben. — Új Szó. 1945. 26. sz.
- Győr, Komárom, Csorna, Szombathely, Kőszeg, Kapuvár felszabadult. — Fehérvári Hírek (Székesfehérvár). 1945. 8. sz.
- Győri András*: Szombathely felszabadítása. — Szabad Szó. 1945. 7. sz.
- Szombathely felszabadult. Hivatalos szovjet jelentés Győr, Komárom, Csorna és Sárvár elfoglalásáról. Szigliget, Zalaszentgrót szintén felszabadult. — Debrecen. 1945. 43. sz.
- Tolbuhin csapatai elérték az osztrák határt. Szombathely és Kaposvár felszabadult. — Néplap (Debrecen). 1945. 71. sz.

- Hogy történt a nagy áttörés? — Igaz Szó. 1945. 13. sz.
Részletes jelentés Nyugat-Magyarország felszabadításáról. — Szabadság.
1945. 61. sz.
- Zalaegerszeg és Keszthely felszabadult. — Kis Újság. 1945. 1. sz.
- Molnár József: Felszabadultunk. — Új Zala (Zalaegerszeg). 1945. 1. sz.
- A dunántúli német vereség. — Igaz Szó. 1945. 13. sz.
- [Körmend és Szentgotthárd elfoglalása. Híryanag.] — Néplap (Debrecen).
1945. 72. sz.
- A Vörös Hadsereg áttörte a Balaton és a Dráva közötti német erődvonalat. — Fehérvári Hírek (Székesfehérvár). 1945. 9. sz.
- Vázsonyi István: A nyugati és magyarországi német arcvonal összeomlott. — Néplap (Debrecen). 1945. 72. sz.
- A Vörös Hadsereg csapatai elfoglalták Szombathelyt, Kapuvárt, Kőszegét és elérték az osztrák határt. — Szabad Élet (Pécs). 1945. 9. sz.
- Sopron és Nagykanizsa felszabadult. — Szabadság. 1945. 63. sz.
- Bécs előtt a Vörös Hadsereg. Magyarország a délnyugati határvidék megtisztítása után teljesen felszabadult. — Szabadság. 1945. 65. sz.
- Felszabadult Magyarország! — Igaz Szó. 1945. 15. sz.
- Ippolitov, F.: A Magyarország felszabadításáért vívott harcok. — Új Szó. 1947. 78. sz.
- A 24. magyar hadosztály átállt az orosz csapatokhoz, legénységével, tisztikarával, felszerelésével együtt. — Kőszegi Szabad Nép. 1945. 1. sz.
- A Magyarország felszabadításáért vívott harcokban. [Szovjet katonák hőstettei.] — Új Szó. 1947. 45. sz.
- Gyáros László: A Szovjet Hadsereg diadalmas harcai Magyarország felszabadításáért. — Magyar Nemzet. 1952. 76. sz.
- Petrov, Sz.: Így szabadult fel Magyarország. — Szabad Nép. 1950. 78. sz.
- A kilencedik sztálini csapás a fasisztákra. — Új Szó. 1948. 78. sz.
- A kilencedik csapás. — Néphadsereg. 1953. 79. sz.
- Tóth Sándor: A magyarországi felszabadító háború befejező hadműveletei. — Szabad Hazánkért. 1955. 2. sz. 18—20. p.
- Katukov, A.: Magyarország felszabadulásának kilencedik évfordulója. — Néphadsereg. 1954. 80. sz.
- Kállai Gyula: Április 4-e nemzeti és nemzetközi jelentősége. — Társadalmi Szemle. 1950. 348—355. p.

РЕЗЮМЕ

ОСВОБОЖДЕНИЕ ВЕНГРИИ

Десять лет назад, 4 апреля 1945 года благодаря победоносным освободительным боям Советской Армии настал день освобождения венгерского народа, страдавшего от кровополитной войны и стоявшего на краю гибели из-за преступной политики его руководителей. Победоносные советские войска положили конец многовековому угнетению, сломив устои контрреволюционной диктатуры 25-летнего хортийского режима.

Советские войска, которым в ходе освободительной войны пришлось преодолеть массу трудностей, с триумфом продвигались вперед и наконец освободили нашу Родину. Они незабываемыми героическими подвигами записали свои имена в историю советского и венгерского народов.

Мировая победа Советской Армии стала возможной благодаря самоотверженному труду миллионов советских людей, которые как один человек воодушевленно поддерживали героические усилия армии. Передовая советская военная наука, победоносное оружие доказали свое превосходство над буржуазной военной наукой и оружием.

Венгерский народ радостно встретил вступившие на нашу землю советские войска, принесшие свободу, за которую веками боролись лучшие сыны венгерского народа.

Наш народ под руководством коммунистов сумел воспользоваться свободой. Наша Родина стала на путь возвышения, построения социализма.

Славная Советская Армия и весь великий советский народ с первого дня освобождения оказывали нам помощь и поддержку в преодолении начальных трудностей при построении новой жизни и защищали нашу молодую демократическую страну против всех происков империалистов.

Наш трудовой народ в десятую годовщину освобождения Родины с благодарностью обращается к своему великому другу — Советскому Союзу и славной Советской Армии — освободительнице, обещая приложить все силы к тому, чтобы остаться достойными полученной от них свободы.

ПАРТИЗАНСКИЕ БОИ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ ВЕНГРИИ

Генерал-майор *Иштван Ковач* и ст. лейтенант *Янош Харшани*

Десять лет назад бойцы победоносной Советской Армии, преследуя разгромленные фашистские полчища, вступили на землю нашей Родины и освободили венгерский народ от ига немецких фашистов. 4 апреля 1945 года Советская Армия, окончательно изгнав фашистские войска с территории Венгрии, освободила нашу Родину.

Празднуя освобождение, необходимо упомянуть о — хотя и малочисленных — но отличившихся в героических боях венграх, которые, воодушевившись примером славного советского народа и героическими подвигами Советской Армии, взяли за оружие против ненавистных фашистских захватчиков и своей самоотверженной борьбой способствовали освобождению любимой Родины.

Развернувшееся в период II мировой войны движение борцов за свободу отличалось неотъемлемой чертой партизанского движения — народным характером. Партизаны были сынами народа и народ поддерживал их борьбу.

Сотни венгров под руководством Венгерской Коммунистической Партии взяли за самоотверженную работу организации вооруженного сопротивления и к ним примкнули многотысячные пробудившиеся к сознанию массы.

В середине 1942 года венгры уже воевали в действующих в Брянских лесах советских партизанских отрядах „За Родину“, „За Власть Советов“ и „Молотов“. В составе советского партизанского отряда „Держинский“ уже самостоятельно действовала венгерская группа.

В Хойницком районе в рядах Суворовской бригады под командованием Дюла Киш сражались двадцать венгров.

В партизанском соединении „Червонный“, возглавляемом Героем Советского Союза генералом Наумовым, воевавшая под руководством Иोजефа Фазекаш венгерская группа участвовала в партизанских налетах.

В районе припятских болот в составе Волынского партизанского отряда дважды Героя Советского Союза генерал-майора Федорова также действовала венгерская группа, особенно отличившаяся при штурме Ковеля. Там же в рядах партизанского отряда польского полковника Сатановского сражалась венгерская группа во главе с Дюла Рац.

На стороне русских партизан Припятского отряда били немцев и венгры.

Действовавший в брест-литовском районе партизанский отряд „Черняк“ насчитывал в своем составе 16 венгров.

Венгерские партизаны отличились в отрядах славного партизанского генерала дважды Героя Советского Союза Ковпака.

Важную роль в боях за освобождение нашей Родины играли и венгерские партизанские отряды, действовавшие на территории Южной Словакии, Закарпатской Украины, Северной Трансильвании и Северной Венгрии. Среди них были и отряды, созданные по инициативе на местах и исключительно из местных сил. Другие группы, объединявшие в себе приехавших из СССР венгерских и советских партизан, воевали во взаимодействии с местными партизанами и населением.

Группа Ногради, после битв в районе Римавска Собота — Лученец — Банска Быстрица, закрепились в шалготарьянском угольном бассейне в горах Каранч. В результате успешных боев и хорошей организации численность отряда возросла примерно до 450 человек. Своей отважной борьбой они нанесли неприятелю крупные потери в живой силе и имуществе.

Возглавляемый Дюла Уста отряд „Ракоци“ действовал в окружающей Мукачево лесисто-горной местности. Имя этой группы связано с целям рядом победоносных боев. Примкнувший к войскам Советской Армии отряд насчитывал уже 163 человека.

Уничтожали личный состав и военное оборудование фашистских войск группы Яноша Ленчеш, Мартона Сени, Пала Малетера, Иштвана Декана, Миклоши Рекаи, Яноша Здерка, а также действовавший в г. Мишкольц Комитет МОКАН.

Первые партизанские группы в Будапеште были созданы под руководством Военного Комитета Коммунистической Партии летом 1944 г. Группы „Сир“, „Лаци“, „Марот“, „КИМС“ (Союз молодых коммунистических рабочих), уйпештская партизанская группа и отряды „Киска“ (созданные для поддержания внутреннего порядка) открыто, на улицах нападали на фашистские посты, рядом успешных взрывов железнодорожного полотна парализовали транспорт противника, разгоняли собрания нилашистов, освободили из фашистских когтей многих присужденных к смерти и своей героической борьбой недопустили взрыв многочисленных венгерских заводов или вывоз их в Германию.

Вооруженные бои венгерских партизан, хотя и в незначительной мере, все же способствовали продвижению вперед освободительной Советской Армии, и венгерские партизаны, многие из которых пожертвовали жизнью за освобождение венгерского народа, показали пример патриотизма и любви к своему народу.

ВЕНГРЫ В ОСВОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЕ ИСПАНСКОГО НАРОДА

Полковник *Шандор Сиклаи*

В январе 1936 года в Испании по инициативе Испанской Коммунистической Партии объединением левых сил был создан Народный Фронт, одержавший победу на выборах 1936 г. В результате этой победы пришло к власти правительство, поддерживаемое левыми партиями. Правительство Народного Фронта восстановило демократические завоевания, аннулированные предыдущим реакционным правительством в конце 1934 года.

Но внешние и внутренние реакционные силы, не смирившиеся с тем, что испанский народ взял в руки руководство своей судьбой на демократических началах, подготовили разыгравшееся в июле 1936 г. восстание, во главе которого стоял фашистский генерал Франко — агент немецкой военной шпионской организации.

Испанский народ смог бы легко подавить реакционный бунт, но немецкие и итальянские фашисты, видевшие неизбежное поражение, ожидавшее их агента, решились оказать ему открытую поддержку, предоставив бунтарям многочисленные войска и массу оружия. Западные капиталистические страны, не возражавшие против поддержки немецких и итальянских фашистов, не только отказались от помощи Испанской Республике, но даже и прекратили поставку республиканцам ранее оплаченного вооружения.

Несмотря на сплочение международной реакции, испанский народ не остался одиноким в борьбе. Самая значительная и ценная помощь была оказана Республике Советским Союзом и кроме того на поддержку испанскому народу поспешили добровольцы со всех сторон мира.

И венгерский народ послал своих самых лучших, сознательных сынов на помощь испанскому народу, боровшемуся за правое дело.

Герои — продолжатели традиций венгерских борцов за свободу, преодолевая тысячи трудностей, препятствий и преследований, нашли путь в истекавшую кровью Испанию.

Солдаты батальона „Ракоши“ с правом писали томившемуся в хортийской тюрьме товарищу Ракоши: „В великой дружбе народов в Испании сыны испанского и венгерского народов нашего батальона заключили настоящий, написанный кровью договор. Они вместе борются за общее дело, проливают кровь за общее дело — за свободу. За свободу, за которую жил и умер наш бессмертный поэт Шандор Петефи.“

Венгерские борцы-антифашисты в рядах интернациональных бригад участвовали в защите Мадрида. В огне боев сковалась железная воля испанского народа и международных антифашистов, устоявшая в сотнях битв с грязным потоком фашистов под Мадридом и в других местах Испании. В хурамайских, гвадалаярских, брунетских боях и в других опера-

ниях венгерские антифашисты показали себя достойными лучших традиций освободительной борьбы нашего народа. И к венгерским антифашистам относились признательные слова Ибаррури: „Товарищи интернационалисты! В Брунете вы совершили великое дело. Поняли и осознали значение нашей борьбы и пришли бороться вместе с нашими рабочими и крестьянами. Товарищи интернационалисты! Спасибо вам за это. Вперед, на новые победы!“

И интернациональные бригады новыми и новыми боевыми подвигами записали свои имена в историю испанского, венгерского и других народов. Несмотря на поражение героической борьбы испанцев их кровь была пролита не напрасно. Освободительная борьба испанского народа имела большое международное значение: она на три года задержала агрессивную войну Гитлера против других народов. Кроме того эта борьба показала и отсутствие в Испании серьезной опоры для фашизма, способного существовать лишь с иностранной помощью.

Боровшиеся в Испании венгерские добровольцы сегодня строящие социализм, являются живым доказательством передовой роли коммунистов, как двадцать лет назад в героической борьбе испанского народа и в последующие годы борьбы с фашизмом.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

	Magyarország felszabadítása — — — — —	3
A. AMITROV ezredes	A német fasiszta hadsereg déli szárnyának szétzúzása 1944 őszén és 44—45 telén — — — —	11
ZENTAI GYULA alezredes	Budapest felszabadítása — — — — —	30
GH. NITU	A román csapatok részvétele a fasisztaellenes háborúban — — — — —	47
TREPPER IVÁN ezredes	A német ellentámadás felszámolása és a támadás folytatása a Szovjet Hadsereg balatoni hadműveletében — — — — —	71
G. RUSZCSEV ezredes és V. JANACSKOV őrnagy	A drávamenti harcok — — — — —	94
KOVÁCS ISTVÁN vezérőrnagy és HARSÁNYI JÁNOS főhadnagy	Partizánharcok Magyarországon felszabadításáért	115
D. L. KAZARINOV vezérőrnagy	A német-fasiszta csapatok szétzúzása Magyarországon (kilencedik csapás) — — — — —	133
SZIKLAI SÁNDOR ezredes	Magyarok a spanyol nép szabadságharcában —	138
SALLAI ELEMÉR alezredes	A Szovjet Hadsereg az ellenség jelentéseiben —	167

KÖNYVSZEMLE ÉS KRITIKA

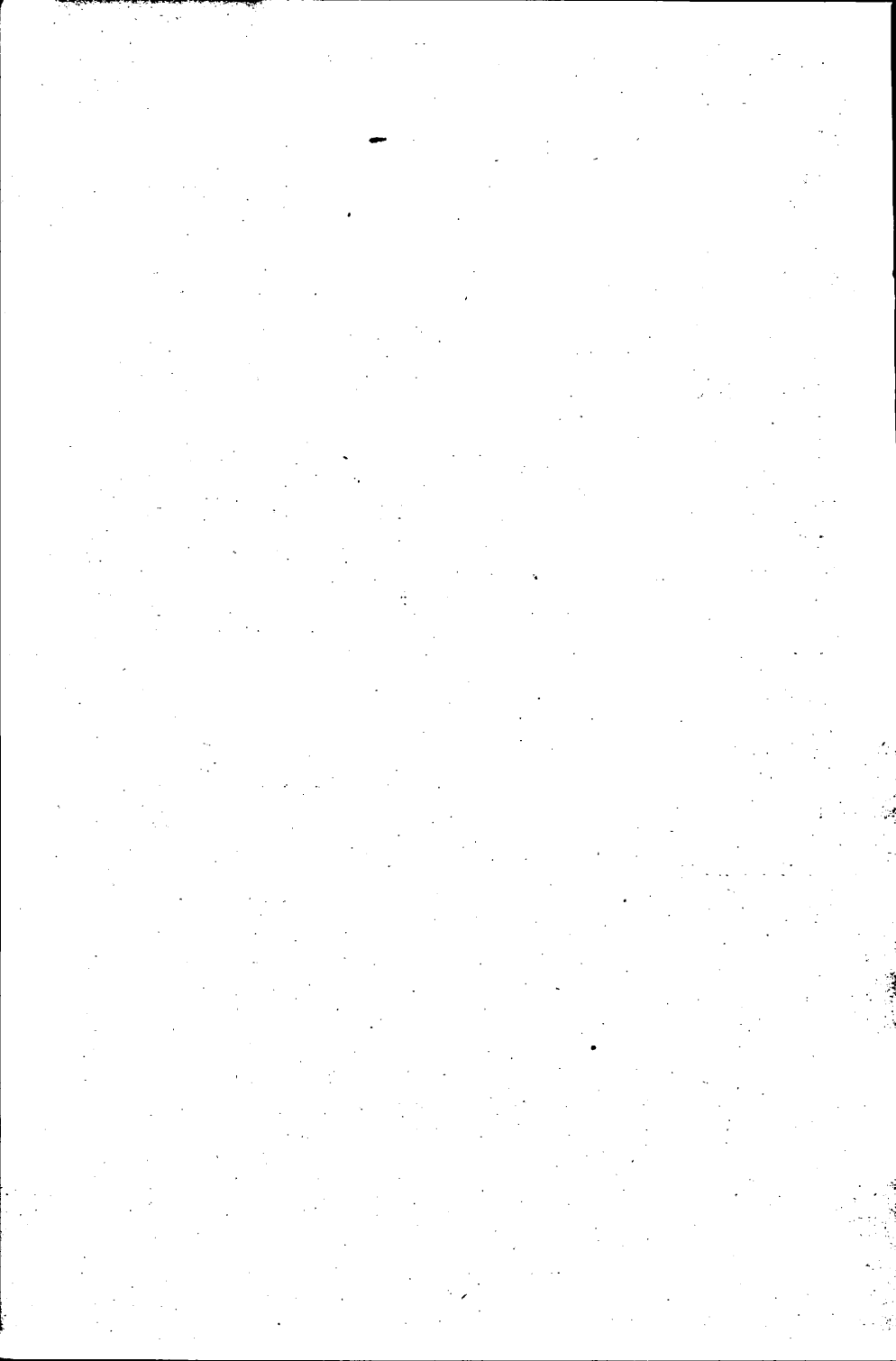
NEMES DEZSŐ	Magyarország felszabadulása (ism. Rohonyi Gábor hágy.) — — — — —	189
-------------	--	-----

BIBLIOGRÁFIA

СО Д Е Р Ж А Н И Е

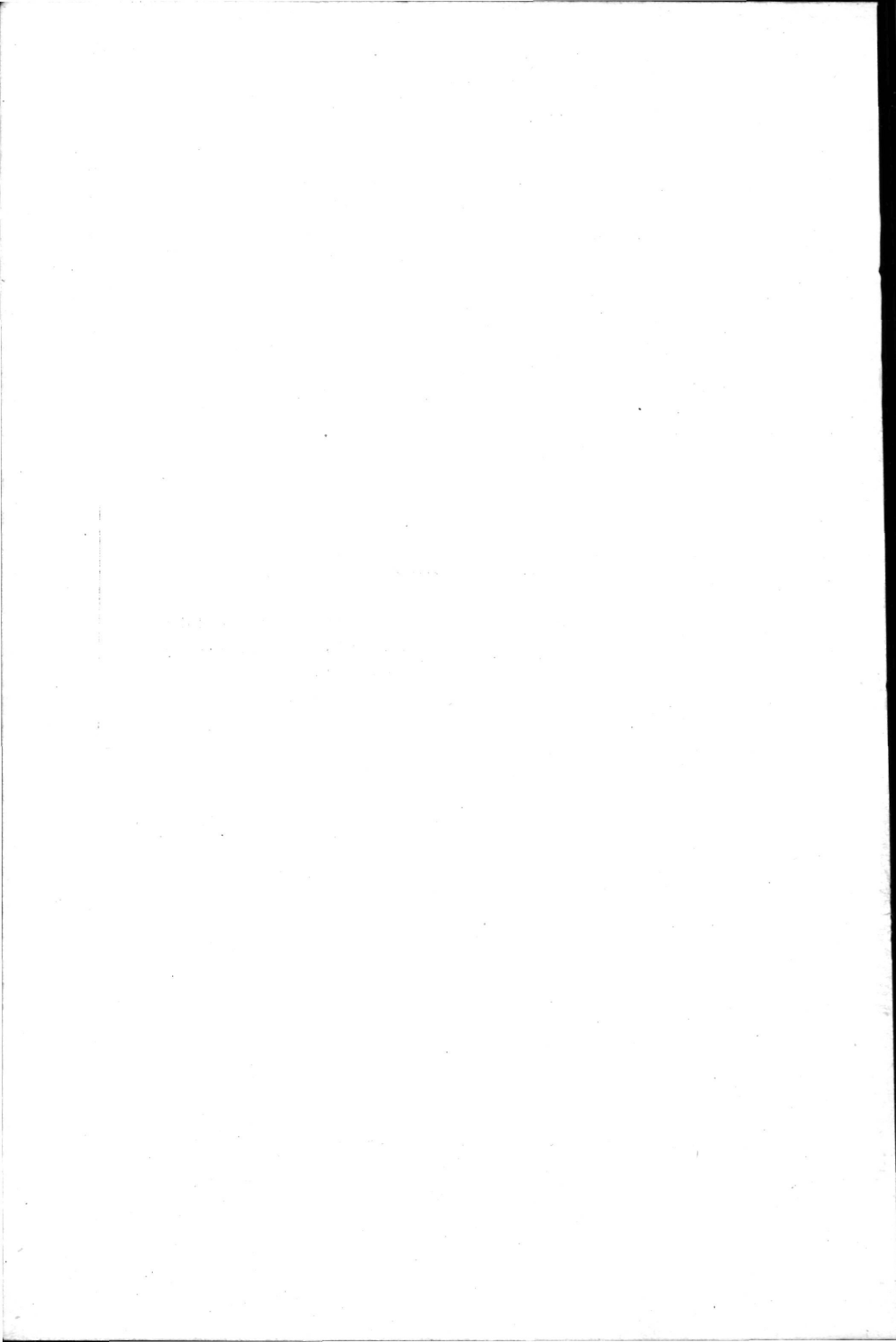
СТАТИ

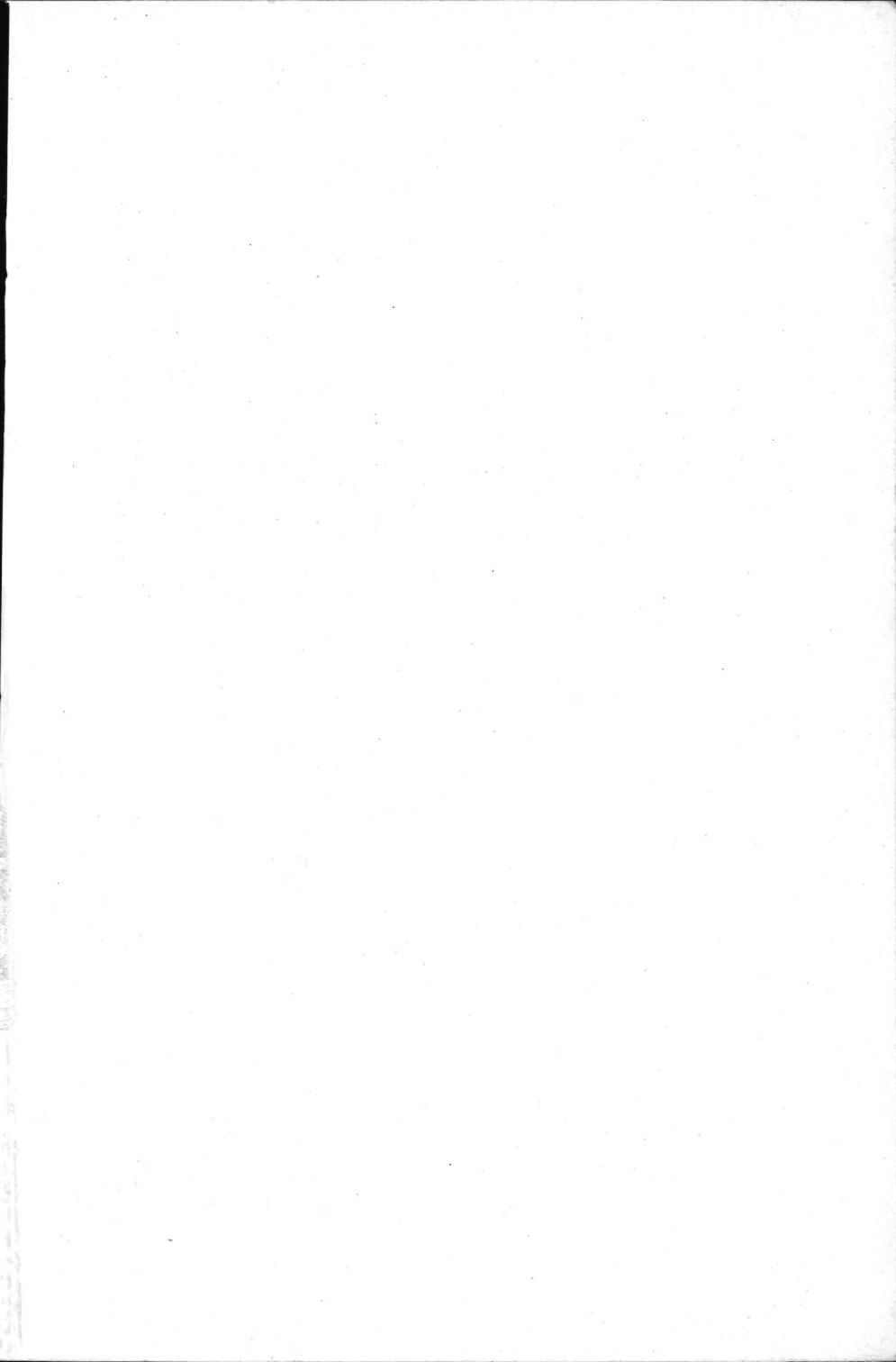
	Освобождение Венгрии — — — — —	3
Полковник А. АМИТРОВ	Разгром южного фланга немецко-фашистской армии осенью 1944 г. и зимой 1944/45 г. — — — —	11
Подполковник ДЮЛА ЗЕНТАИ	Освобождение Будапешта — — — — —	30
Д. НИЦУ	Участие румынских войск в антифашистской войне	47
Полковник ИВАН ТРЕППЕР	Ликвидация немецкого контрнаступления и продолжение наступления в операциях Советской Армии в районе озера Балатон — — — — —	71
Полковник Г. РУСЧЕВ и майор В. ЯНАЧКОВ	Придравские бой — — — — —	94
Генерал-майор ИШТВАН КОВАЧ и ст. лейтенант ЯНОШ ХАРШАНИ	Партизанские бои за освобождение Венгрии — —	115
Генерал-майор Д. Л. КАЗАРИНОВ	Разгром немецко-фашистских войск в Венгрии (девятый удар) — — — — —	133
Полковник ШАНДОР СИКЛАИ	Венгры в освободительной борьбе испанского народа — — — — —	138
Подполковник ЭЛЕМЕР ШАЛЛАИ	Советская Армия — в сводках неприятеля — —	167
	КРИТИКИ И РЕЦЕНЗИИ — — — — —	189
	БИБЛИОГРАФИЯ — — — — —	195
	РЕЗЮМЕ — — — — —	207

HIBAIGAZÍTÓ

Az 1954. 3—4. számban a nyomda hibájából a 12. oldalra tévesen került be a „*hadtörténettudomány* kandidátusa” a „*történettudomány* kandidátusa” helyett.

Ára: 8— Ft

9861/1